

Memòria d'Activitats 2008

Presentació	3
1. Estructura organitzativa i equipament	5
1.1. Desenvolupament de l'estructura organitzativa	5
1.2. Incorporació progressiva, via contractació, de personal per cobrir els llocs previstos en el pla quadriennal d'activitats	8
1.3. Incorporació d'investigadors adscrits i investigadors col·laboradors	9
1.4. Habilitació i equipament de la seu de l'Institut	11
2. La recerca	15
2.1. Línies, programes i projectes de Recerca	17
2.2. Programes Específics	69
2.3. Programes Transversals	81
3. Unitats de suport a la recerca	97
3.1. Unitat d'Estudis Arqueomètrics	99
3.2. Unitat de Documentació Gràfica	103
3.3. Centre de Documentació - Biblioteca	109
4. Tesis doctorals	117
5. Activitats de formació avançada i de difusió	135
5.1. Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica	137
5.2. Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica	137
5.3. Màster en Papirologia	138
5.4. Altres cursos de formació avançada	140
6. Activitats de difusió científica	143
6.1. Seminaris, taules rodones, conferències i altres reunions científiques organitzades o coorganitzades per l'ICAC	145
6.2. Participació d'investigadors de l'ICAC en conferències, seminaris, cursos, taules rodones i altres reunions científiques no organitzades o no coorganitzades per l'ICAC	149
6.3. Les publicacions de l'ICAC	163
6.4. Col·laboració en llibres publicats per l'ICAC	169
6.5. Col·laboració en llibres publicats per altri	169
6.6. Articles en actes de reunions científiques de prestigi reconegut	172
6.7. Articles en revistes de prestigi reconegut	174
6.8. Publicacions en premsa	175

7. Espai web, exposicions i altres activitats de difusió	183
7.1. La pàgina web de l'ICAC	185
7.2. Participació de l'ICAC en exposicions i altres projectes de divulgació arqueològica	187
7.3. Mitjans de comunicació (ràdio, televisió i premsa)	193
8. Objectius estratègics i indicadors de seguiments	195
8.1. Taula sobre el grau d'assoliment dels objectius operatius fixats per al 2007	197
8.2. Taula d'indicadors de seguiment	207
Annex: dossier de premsa	

Presentació

El proppassat 26 de setembre de 2008 es van acomplir 5 anys de la inauguració de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Durant aquests anys el creixement de l'ICAC ha estat continuat, important i s'han aconseguit la majoria dels objectius proposats.

A nivell general de la recerca de Catalunya l'any 2008 ha estat l'any de la redacció, debat i aprovació, el dia 21 d'octubre, del Pacte Nacional per a la Recerca i la Innovació (PNRI) que té com un dels seus objectius principals fer de la recerca i la innovació les bases del nou model del desenvolupament socioeconòmic per al progrés de Catalunya.

Aquest any també s'ha debatut amb profunditat la situació de la recerca arqueològica de Catalunya, un debat que s'ha impulsat i coordinat des de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya amb l'objectiu d'establir un nou pla que s'ha titulat Pla Integral per a l'arqueologia a Catalunya (PIACAT). En el decurs d'aquestes jornades, els arqueòlegs participants, entre ells molts dels investigadors de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, van fer palesa la seva clara voluntat de contribuir de manera decidida a la millora de la pràctica de l'arqueologia buscant la cura del patrimoni, l'excel·lència en la recerca i en l'estudi dels testimonis del passat amb l'objectiu de poder fer-ne una millor difusió i aconseguir que l'arqueologia sigui una veritable eina de futur per a la societat catalana.

De les activitats més rellevants de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica cal destacar-ne dues. La primera ha estat la redacció del Pla estratègic de l'ICAC 2007-2012, que es basa en el Pla Quadriennal (2007-2010) aprovat l'any 2007. La segona, ha estat l'aprovació de la signatura d'un nou contracte programa amb la Generalitat de Catalunya per al període 2007-2012.

L'aprovació tingué lloc el dia 2 de desembre de 2008 i mitjançant aquest acord pluriannual, el govern de la Generalitat de Catalunya es va comprometre a fer front a les despeses derivades d'aquest contracte i que per a l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica representaran una aportació de 9.009.631,85 € durant aquests 6 anys de durada. La materialització d'aquesta signatura es va fer el proppassat 14 de febrer de 2009 en un acte que aplegà tots els representants dels centres de recerca i innovació de Catalunya.

Signatura del contracte programa.

L'aprovació i posada en marxa dels plans estratègics enumerats anteriorment ha esperonat l'activitat científica, de formació avançada i de difusió de l'ICAC. A nivell de la recerca s'han iniciat 16 nous projectes en el marc dels programes i de les línies de recerca de l'Institut, alhora que 8 han finalitzat. D'altra banda, els acords amb entitats públiques i privades han permès encetar nous projectes importants pel que fa a la gestió i protecció del patrimoni arqueològic català, com per exemple les actuacions arqueològiques en els marc dels treballs de l'ampliació de l'autopista AP-7. La continuïtat de les missions arqueològiques a països com Egipte i Tunísia han refermat el paper cada vegada més actiu de l'ICAC en les actuacions arqueològiques a la Mediterrània.

En la convocatòria del 2008 dels programes estatals de recerca, els I+D, l'Institut ha aconseguit l'aprovació del projecte de recerca sobre «Explotació, ús i intercanvi de matèries orgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i els ports de Roma», que està liderat per la directora de l'ICAC. També l'Institut col·labora en el projecte d'I+D, liderat per la Dra. Eva Subías de la URV i en el qual participen investigadors de l'ICAC. El projecte es titula «La ciutat egípcia en època clàssica: l'organització de l'espai a l'Egipte hel·lenitzat».

La difusió de les activitats científiques ha estat una cons-

Els directors dels centres de recerca de Catalunya amb el president José Montilla, el conseller Josep Huguet i el director general de Recerca, Ramon Moreno, després de la signatura.

tant durant l'any 2008 i, dintre les que es relacionen en aquesta memòria, podem remarcar el *workshop* internacional sobre muntanya «Landscape Archeology of European Mountain Areas: Current Research and Future Perspectives» (4-6 juny) que comptà amb els màxims representants de l'arqueologia de muntanya del panorama europeu actual. També cal destacar les jornades d'homenatge a J.- P. Vernant i P. Vidal-Naquet «La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives interdisciplinàries», organitzades amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, en el marc dels nous projectes iniciats en el programa d'arqueologia grega.

Pel que fa a la difusió dels resultats científics, any rere any els investigadors de l'ICAC han augmentat la seva presència en congressos, simposis i col·loquis internacionals on han pogut difondre, entre la comunitat científica internacional, els resultats de les seves investigacions. Aquesta memòria també recull l'elevat nombre de publicacions en actes, llibres i revistes científiques de reconegut prestigi, tant a nivell nacional com internacional, que els investigadors de l'ICAC han publicat durant el 2008.

A més, l'ICAC ha incrementat el nombre de publicacions a la col·lecció *Hic et nunc*, de recent creació, i la col·lecció *Documenta*. El nombre de publicacions d'ambdues col·leccions són 5 i 8 respectivament. L'augment de les publicacions ha permès mantenir un conjunt d'intercanvis important per nodrir la biblioteca del centre.

Les unitats de suport a la recerca han seguit creixent i desenvolupant les activitats pròpies. Així, el Centre de Documentació-biblioteca ha continuat amb la documentació del fons Pere de Palol i ha incrementat de manera significativa el fons documental, que està catalogat en el CCUC. La Unitat de Documentació Gràfica ha seguit avançant en el desenvolupament de noves tècniques informàtiques aplicades al seu camp d'actuació i ha participat en intervencions arqueològiques a Catalunya, Tunísia i Roma. La Unitat d'Estudis Arqueomètrics ha hagut de compaginar les seves recerques i col·laboracions amb altres grups d'arreu d'Espanya amb la preparació de la IX

Conferència Internacional de l'ASMOSIA, que es celebrarà a Tarragona del dia 8 al 13 de juny de 2009.

En el decurs del 2008 l'Institut ha continuat duent a terme els estudis de formació avançada en arqueologia clàssica en el marc del programa oficial de postgrau sobre Arqueologia que impulsa amb la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili. Aquest programa de postgrau conté el Màster Oficial en Arqueologia Clàssica, únic en la seva especialitat a Catalunya. La formació del personal investigador amb la redacció de les tesis doctorals és un aspecte molt important de la formació avançada que impulsa l'Institut i una bona mostra d'això són les 26 tesis que s'estan redactant en aquests moments, 13 de les quals estan becadades a través de convocatòries competitives de la Generalitat, de l'Estat o de l'ICAC.

La col·laboració amb altres institucions possibilita la multidisciplinarietat de la recerca, la transferència de coneixements i la millor difusió dels resultats científics. Aquest ha estat, des de la seva creació, un dels principals objectius de l'ICAC i en aquesta línia l'any 2008 s'ha batut un rècord en la història de l'Institut atès que s'ha signat un total de 28 convenis de col·laboració amb diversos organismes, entitats i centres de recerca nacional i internacionals.

Aquesta col·laboració amb altres institucions ha permès durant el 2008 l'organització de nombrosos seminaris, col·loquis, xerrades, conferències, participació en exposicions i la promoció de les noves tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia s'han impulsat des de l'ICAC. Per dur a terme tota aquesta activitat, des de la recerca fins a la difusió i la formació, han calgut uns recursos humans i materials adequats.

Després d'aquests primers cinc anys de camí, que han permès consolidar el centre en tots els sentits, l'ICAC continuarà treballant per encarar el futur amb la mateixa il·lusió i avançar d'aquesta manera en el coneixement i la difusió del món antic mirant sempre d'assolir no només els seus propis objectius sinó també, des d'ara, els nous reptes marcats pel Pla Nacional de la Recerca.

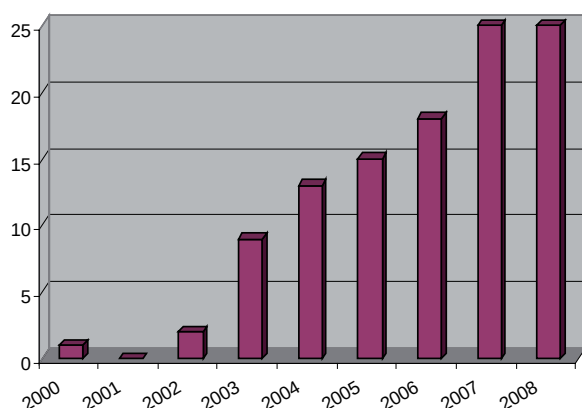

*Presentació del Pla
Integral per a l'Arqueologia
a Catalunya*

1. Estructura organitzativa i equipament

1.1. Desenvolupament de l'estructura organitzativa

Redacció i signatura de convenis de col·laboració

Any	Total
2000	1
2001	0
2002	2
2003	9
2004	13
2005	15
2006	18
2007	25
2008	28

Total convenis signats 2000-2008 111

Total convenis en tràmit
(31.12.2008) 55

TOTAL 166

Convenis signats en el decurs del 2008

- Conveni marc de col·laboració entre l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 8 de gener.

- Conveni de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris per l'acreditació de dades tributàries i de la Seguretat Social en el marc de les convocatòries d'ajuts i subvencions de la Generalitat de Catalunya. 9 de gener.

- Conveni específic de col·laboració entre l'Agència de

Gestió d'ajuts Universitaris i de Recerca i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a l'assessorament en la gestió dels tràmits per la incorporació d'investigadors estrangers. 9 de gener.

- Conveni de formació amb la Universitat de Provence. 18 de gener.

- Conveni específic de col·laboració entre el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al desenvolupament del programa *Corpus Signorum Imperii Romani*. 28 de gener.

- Conveni marc de col·laboració entre el Ministeri de Cultura i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per tal d'establir el marc de participació amb el Museo Nacional de Arte Romano de Mérida. 7 de febrer.

- Conveni marc de col·laboració entre l'Ajuntament de Premià de Mar i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 11 de març.

- Conveni específic de col·laboració entre la Universitat de Sevilla i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (traducció fitxes). 17 de març.

- Addenda al conveni de col·laboració per a la gestió i execució del projecte «Estudi de les termes públiques de Iesso (Guissona, La Segarra)». 9 de maig de 2008.

- Conveni específic entre l'Ajuntament de Cambrils i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al projecte de recerca «Elaboració del Pla Director de la Vil·la romana del La Llosa». 12 de maig de 2008.

- Conveni de col·laboració entre el Ministeri del Portaveu del Govern, de Desenvolupament Econòmic, Turisme, Cultura i Universitats del Govern d'Andorra i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la realització d'un projecte de recerca arqueològica. 16 de maig de 2008.

- Conveni marc de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la Societat Catalana d'Arqueologia. 18 de juny de 2008.

- Conveni marc de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Institut Menorquí d'Estudis. 21 de juliol de 2008.

- Conveni específic de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Institut Menorquí d'Estudis per al desenvolupament del projecte de recerca «Estudi de la utilització de pissarres de Menorca a l'antiguitat». 21 de juliol de 2008.
- Acord de cooperació científica i de recerca entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, el Consiglio Nazionale delle Ricerche Istituto per I Beni Archeologici e Monumentali (Lecce-Potenza-Catania) i la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Catània. 22 de juliol de 2008.
- Conveni específic de col·laboració entre l'ICAC i la Fundació Privada de l'Hospital Universitari Joan XXIII i la Universitat Internacional de Catalunya. 22 de juliol de 2008.
- Acord de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la revista *Auriga*, de divulgació del món clàssic. 25 de juliol de 2008.
- Conveni de col·laboració entre ACESA – ABERTIS i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a l'execució dels treballs de prospecció arqueològica superficial en relació a les obres d'ampliació de l'Autopista AP-7. 25 de juliol.
- *Addenda* al conveni específic de col·laboració entre l'Ajuntament de Cambrils i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al projecte de recerca «Elaboració del Pla Director de la vil·la romana de La Llosa». 1 d'agost.
- Conveni específic de col·laboració entre el Centre National de la Recherche Scientifique, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la Università di Roma Tor Vergata per a la realització de la base de dades d'escultura romana EURYDICE. 1 d'agost.
- Conveni específic de col·laboració entre el Consorcio Parque Arqueológico de Segóbriga i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 27 d'agost.
- Conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Montmeló i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la recerca arqueològica de la vil·la romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental). 9 d'octubre de 2008.
- Conveni de col·laboració entre el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, la Universitat de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al programa de recerca d'Oxirinc (Mínia, Egipte). 27 d'octubre de 2008.
- *Addenda* al conveni de cooperació científica entre la

Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 31 d'octubre de 2008.

- Conveni de col·laboració entre la Casa de Velázquez de Madrid i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la realització del col·loqui internacional «El paisatge periurbà durant la protohistòria i l'antiguitat a la Mediterrània Occidental». 8 de novembre de 2008.
- Conveni específic de col·laboració entre l'Ajuntament de Premià de Mar i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al projecte de la vil·la romana de la Gran Via-Horta Farrerons. 26 de novembre de 2008.

Signatura del conveni amb l'Ajuntament de Premià de Mar.

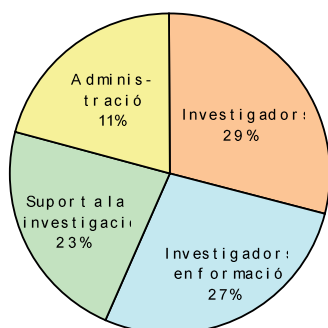
- Conveni marc de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i el Deutsches Archäologisches Institut. 10 de desembre de 2008.
 - *Addenda* al conveni de col·laboració entre ACESA i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a l'execució dels treballs de prospecció arqueològica superficial en relació amb les obres d'ampliació de l'autopista AP-7. 19 de desembre de 2008.
- S'ha seguit treballant, entre d'altres, en la redacció dels convenis següents**
- Conveni de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) i la Escuela Española de Historia y Arqueología de Roma (EEHAR).
 - Conveni de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), el Museu Comarcal del Montsià i l'empresa Palomo i Carles, CB, per al projecte de recuperació del patrimoni cultural del Mas de Sant Pau (Masdenverge, Montsià).
 - Conveni de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la Universitat de Southampton per a la utilització de tècniques de prospecció geofísica en el camp de l'arqueologia.
 - Conveni marc amb l'Institut Europeu de la Mediterrània.

- Conveni marc amb l'Institut Català d'Investigació Química.
- Conveni marc de col·laboració amb la Universitat Nacional de Kapodistria d'Atenes.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Arxiu Nacional de Catalunya.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Granollers.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu Arqueològic de Catalunya.
- Conveni marc de col·laboració amb la Reial Societat Arqueològica Tarraconense.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu d'Història de Catalunya.
- Conveni específic de col·laboració amb l'Ajuntament de Salou per al projecte de recerca La vil·la romana de la Burguera.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Institut Amatller.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Gavà.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu Episcopal de Vic.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Mataró.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Lleida, Diocesa i Comarcal.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Segòvia.
- Conveni marc de col·laboració amb el Consell Internacional de Museus (ICOM).
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu Epigràfic d'Atenes per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega.
- Conveni marc de col·laboració amb la Universitat d'Aristòtil de Tessalònica per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega i per a l'intercanvi d'estudiants.
- Conveni marc de col·laboració amb la Universitat de Xipre per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega i per a l'intercanvi d'estudiants.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Roses per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de l'Escala per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Cerdanyola per fixar el marc de col·laboracions amb el Centre de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Manresa.
- Conveni marc de col·laboració amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics.
- Conveni marc de col·laboració amb l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES).
- Conveni de col·laboració específic amb la Universitat de Barcelona per el projecte Les ceràmiques tardoantigues de Tàrraco.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu d'Història de Barcelona.
- Conveni marc de col·laboració amb el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa.
- Conveni marc de col·laboració amb el Deutsches Archäologisches Institut de Roma.

1.2. Incorporació progressiva, via contractació, de personal per cobrir els llocs previstos en el pla quadriennal d'activitats

L'any 2008, d'acord amb les previsions del Pla quadriennal 2007-2010, es va assolir la contractació de personal següent:

Tipus de personal	Nombre
Investigadors (1)	14
Investigadors en formació	13
Suport a la investigació	11
Administració (2)	10
TOTAL	48

(1) Inclou el director i un investigador del Programa Ramón y Cajal (Ministeri d'Educació i Ciència).

(2) Inclou l'administrador.

Durant l'any 2008 es van convocar 6 llocs de treball fix a l'ICAC: 4 per a investigadors, 1 de tècnic superior de documentació gràfica i 1 tècnic mitjà de documentació gràfica. Les quatre places d'investigadors són les primeres que ha convocat l'Institut des de la seva posada en funcionament i tenen un nivell assimilat a professors titulars universitaris. Els perfils de les 4 places són d'investigadors especialitzats en: l'arqueologia de les ciutats romanes, l'arqueologia del paisatge, les zones rurals d'època romana i els instruments d'època romana.

L'ICAC ha seguit desenvolupant, mitjançant convocatòria pública, el seu programa de beques per a la formació avançada en el camp de l'arqueologia clàssica. Aquestes beques van adreçades a estudiants de postgrau, per tal de completar la seva formació mitjançant la col·laboració en projectes de recerca de l'ICAC, la formació en universitats estrangeres i, a la vegada, permetre'ls créixer els seus coneixements pràctics en el món de l'arqueologia clàssica. Aquesta convocatòria de beques té les modalitats següents:

1.1. Beques de col·laboració (BC) per tal que els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin participar en projectes de recerca impulsats per l'ICAC.

1.2. Beques per al treball de recerca (BTR) per tal que els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin preparar el seu treball de recerca corresponent als estudis de postgrau en el marc dels programes de recerca de l'ICAC.

1.3. Beques de mobilitat (BM) per tal que els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin estudiar un trimestre a la Universitat de Provence (Aix-Marseille I) o bé a la Seconda Università degli Studi di Napoli. Aquestes universitats organitzen, juntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili i l'ICAC, el Màster Internacional en Arqueologia. Arqueologia de la Mediterrània antiga (ARCHEOMED).

El nombre de beques que s'han ofert ha estat de 24 repartides en les següents modalitats: 8 beques de col·laboració (BC), 8 beques per als treballs de recerca (BTR) i 8 beques de mobilitat (BM). D'aquest nombre, s'han adjudicat 5 beques de col·laboració, 8 beques per a treballs de recerca i cap beca de mobilitat per falta de candidats.

1.3. Participació d'investigadors d'altres universitats i centres de recerca

A més dels investigadors contractats, l'Institut ha comptat amb personal col·laborador procedent de diverses universitats, museus, centres de recerca, etc., ja sigui per participar en les línies, programes i projectes com en les activitats de formació avançada i difusió.

Universitats dels Països Catalans

Universitat de Barcelona (UB)

- Dr. Josep Padró Parcerisa
- Dr. Joan Sanmartí Grego
- Dr. Carles Miralles
- Dr. Santiago Riera Mora
- Dra. Rosario Navarro
- Dr. Jordi Nadal
- Dr. Gabriel Servera
- Dra. Silvia Valenzuela
- Dr. Jaume Noguera Guillén
- Dr. Albert Casas
- Sra. Paula Brito Schimmel
- Dr. Piero Berni
- Dr. Víctor Revilla
- Dra. Montserrat Jufresa
- Dr. Xavier Espluga
- Dra. Montserrat Reig
- Dr. Francesc Tuset
- Dra. Nuria Castellano
- Dra. Rosario Navarro
- Dr. Francesc Bosch Puche
- Sra. Marta Miñarro
- Dra. Joan Santacana
- Sr. Antoni Puig
- Dra. Núria Tarradell
- Sra. Sandra Lacruz
- Sr. Pau Valdés

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

- Dr. Joan Gómez Pallarès
- Dra. Eva Koppel
- Dra. Montserrat Claveria
- Dr. Josep Maria Escolà
- Dr. Joaquim Pera
- Dr. Oriol Olesti
- Dra. Carme Ruestes
- Dr. Albert Pèlachs
- Dr. Miguel Ángel Cau
- Dra. Maribel Panosa
- Sra. Clàudia Abancó Martínez de Arenzana
- Sr. Guillem Domènech Suriñach
- Dr. Lluís Casas

- Dr. Domènec Campillo
- Dr. Aureli Àlvarez
- Dra. Silvia González
- Dr. Francesc Busquets
- Sr. Joan Manel Asensio

Universitat Rovira i Virgili (URV)

- Dr. Antoni González Senmartí
- Dr. Ricardo Mar
- Dra. Eva Subías
- Dr. Jesús Carruesco
- Dr. Jordi Diloli
- Dr. Josep Giné
- Dr. Amancio Isla
- Dr. Ignacio José Fiz
- Sr. Roger Miralles
- Dra. Maria Ferré (URV/DEIM)

Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

- Dr. Cèsar Carreras

Universitat de Lleida (UdL)

- Dra. Núria Rafel
- Dr. Joaquín Ruíz de Arbulo

Universitat de València (UV)

- Dra. Carmen Aranegui
- Dr. Xavier Gómez Font
- Dr. Ricardo Hernández

Universitat de Girona (UdG)

- Dr. Josep M. Nolla
- Dr. David Vivó

Universitat Pompeu Fabra (UPF)

- Dra. Marina Picazo

Altres universitats i centres de recerca

- Dr. Santiago Giralt (CSIC)
- Dra. Pilar Lapuente (Universidad de Zaragoza)
- Sr. Hernando Royo (Universidad de Zaragoza)
- Dr. Borja Díaz (Universidad de Zaragoza)
- Dr. Ramón Julià (IJA-CSIC)
- Sra. Àfrica Pitarch (IJA-CSIC)
- Dra. Concepción Fernández (Universidad de Sevilla)
- Dr. Miguel Rodríguez-Pantoja (Universidad de Córdoba)
- Dr. Javier del Hoyo (Universidad Autónoma de Madrid)
- Sr. Emilio Provinciale (Hospital Universitari Joan XXIII)

Tarragona)

- Dr. José Miguel Noguera (Universidad de Murcia)
- Dr. Sebastián Francisco Ramallo (Univesidad de Murcia)
- Dr. Darío Bernal (Universidad de Cádiz)
- Dr. Lluís Camarero (CSIC)
- Sra. Maite Salagaray (UIC)

Museus

- Dr. Lluís Piñol (Museu d'Història de Tarragona)
- Dr. Xavier Aquilué (MAC – Empúries)
- Sr. Jaume Massó (Museu Comarcal Salvador Vilaseca, Reus)
- Sr. Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense)
- Sr. Antonio Moro i García (Museu de Terrassa)
- Sra. Montserrat Tenes (Museu de Montmeló)
- Sr. Joan F. Clariana (Museu de Mataró)
- Dr. José Maria Álvarez (MNAR)
- Dra. Trinidad Nogales (MNAR)
- Dra. Júlia Beltrán (Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona)
- Dr. Pere Castanyer (MAC- Empúries)
- Dr. Joaquim Tremoleda (MAC - Empúries)
- Dra. Mertxe Urteaga (Museu Romà d'Oïasso, Irún)
- Sr. Joan Josep Menchon (Museu d'Història de Tarragona)
- Sr. Pere Izquierdo (MAC)
- Sr. Josep Maria Solias (Museu de l'Hospitalet de Llobregat)
- Sra. Gerard Martí (Museu d'Història de Cambrils)
- Sr. Jordi Aguelo (Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona)
- Sra. Núria Tarradell (Museu d'Eivissa)
- Dra. Esther Pons (Museo Arqueológico Nacional)

Altres centres i institucions nacionals

- Dra. Maria Teresa Miró (Servei d'Arqueologia Paleontologia)
- Dra. Margarida Genera (Servei d'Arqueologia de la Generalitat)
- Sr. Xavier Llovera (Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació del Govern d'Andorra)
- Sr. Olivier Codina (Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació del Govern d'Andorra)
- Sra. Clara Arbués (Consell Comarcal de l'Alt Urgell)
- Sr. Carles Gascón (Consell Comarcal de l'Alt Urgell)
- Sr. Josep Pou (Ajuntament de Calafell)
- Dr. Joan Ramon Torres (Consell Insular d'Eivissa i Formentera)
- Sr. Antoni Martín (Arqueòleg municipal de l'Ajuntament de Teià)
- Sr. Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona)
- Sr. Rafel Gabriel (Reial Societat Arqueològica Tarraconense)
- Sra. Maite Mascort (Direcció General de Patrimoni Cultural)

- Sr. Moisès Díaz (Codex – Arqueologia i Patrimoni)
- Sra. Imma Teixell (Codex – Arqueologia i Patrimoni)
- Sr. Pedro Otiña
- Sra. Mònica Mercado (Estrats SL)
- Sr. Eduard Sánchez (Arqueociència)
- Sr. David Asensio (ROCS)
- Sr. Jordi Morer (ROCS)
- Sr. Roger Sala (SOT)
- Sr. Pau de Solà Morales (ETSA)
- Sr. Josep M. Toldrà (ETSA)
- Sra. Mònica Meracdo (Estrats,SL)
- Sr. Frederic Cervelló Rodes (Àpex)
- Sra. Montserrat García Noguera (Codex – Arqueologia i Patrimoni)
- Sr. Ramon Coll (Ajuntament de Premià)
- Sr. Josep Pou (Ajuntament de Calafell)
- Sr. Albert López Mullor (Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona)
- Sr. Albert Martín (arqueòleg municipal de Cabrera de Mar)
- Sr. Carles Velasco (codirector de les excavacions a la Cella vinària)
- Sr. Andreu Bosch (Alcalde de Teià)
- Sra. Concepció Piedrafita (Societat Catalana d'Egiptologia.)
- Sra. Núria Rodríguez Corcoll (Societat Catalana d'Egiptologia)
- Dra. Marguerite Erroux-Morfin (Institute d'Égyptologie François Dumas)
- Sra. Reyes Fabegat (NEMESIS SL)

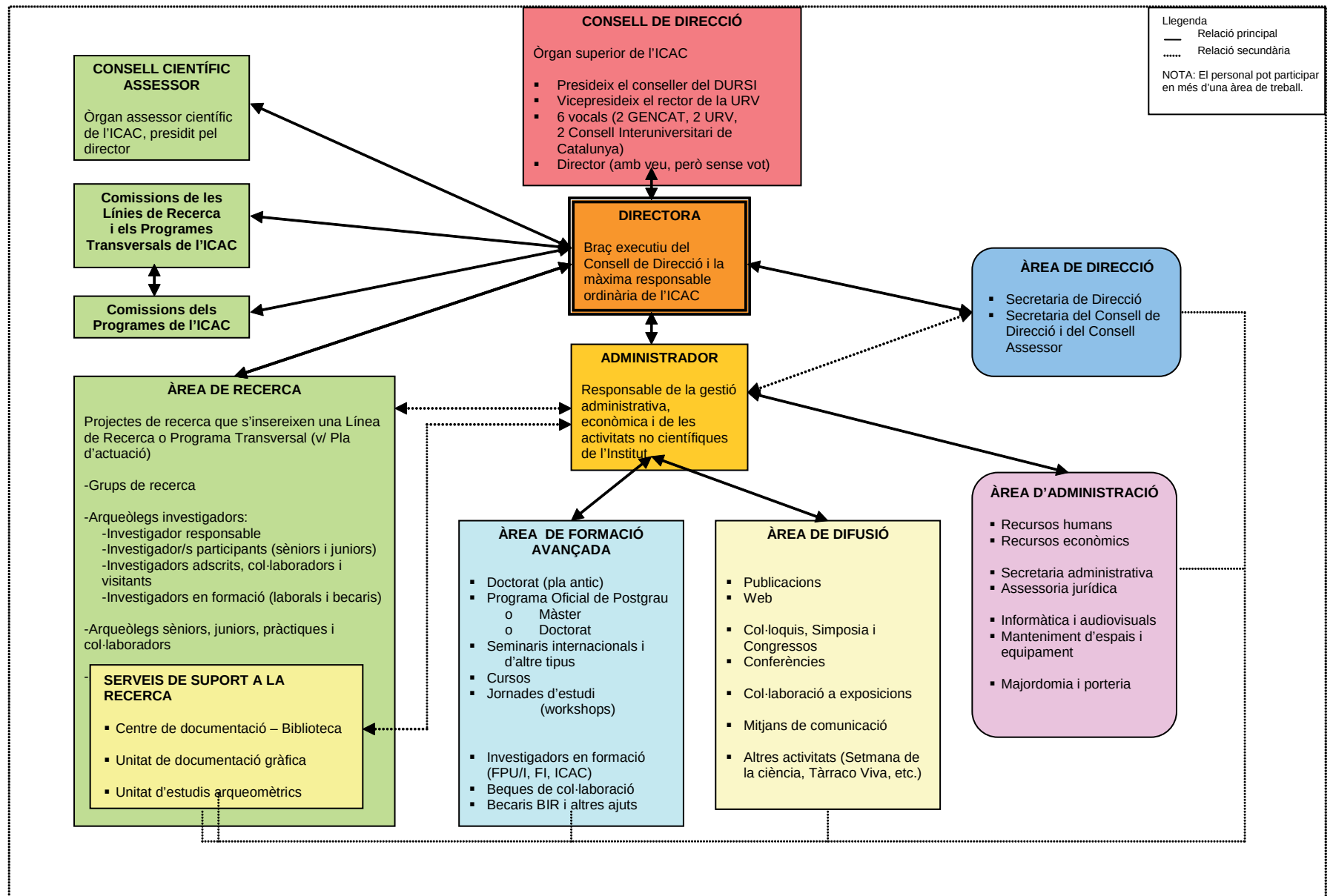
Altres centres i institucions internacionals

- Dra. Vesna Girardi Jurkić (Universitat de Pula)
- Dr. Dominique Garcia (Université de Provence)
- Dr. Christine Rendu (FRAMESPA- Toulouse-Le Mirail)
- Dr. Carlota Franceschelli (CHEC Blaise Pascal)
- Dr. Yannick Miras (CNRS, França)
- Dr. Nejia Lardhi Ouazaa (Universitat El Manar II, Tunísia)
- Dr. Philippe Leveau (Université de Provence)
- Dr. Graeme P. Earl (University of Southampton)
- Dr. Leif Isaksen (University of Southampton)
- Dr. Hassan Ibrahim Amer
- Dra. Marguerite Erroux-Morfin (Institut d'Égyptologie François Dumas)
- Dr. Danièle Terrer (Centre Camille Jullia, Provence)
- Dr. Sophie Hay (University of Southampton)
- Dr. Kristian Strutt (University of Southampton)
- Dr. Loïc Buffat (CSH, França)
- Dr. Marc Gillings (University of Leicester)
- Dr. David Robinson (University of Central Lancashire)
- Sra. Konstantia Chartidou (Universitat d'Atenes)

- Dr. Danielle Malfitana (Università di Catania)
- Dr. Simon Keay (University of Southampton)
- Dr. Pietro Consentino (Università di Palermo)

1.4. Habilitació i equipament de l'Institut

Aquest any 2008 s'ha continuat adequant la seu de l'ICAC i s'ha dotat de l'equipament necessari. Destaquen la connexió a internet amb cable de fibra òptica, la construcció de noves prestatgeries per a la biblioteca de la planta primera i d'armaris per a la planta baixa, la compra d'armaris metàl·lics per al soterrani, l'adquisició d'un nou servidor informàtic i la refrigeració de la sala de les instal·lacions informàtiques, l'equipament de projecció audiovisual de la Sala de Reunions i del Seminari. A més, s'ha millorat l'equipament de la Unitat de Documentació Gràfica, de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics i per als estudis sobre paleoambient i la detecció geofísica. Per a ells s'han adquirit equips de topografia, microscòpia, fotografia, informàtica i mobiliari. D'altra banda, s'ha continuat fent el fons de la biblioteca i l'equipament informàtic en general (remodelació i ampliació de l'equipament amortitzat).

2. LA RECERCA

Línia de recerca

Arqueologia de la ciutat antiga

Programa

TARRACO

Projecte

Estudi de l'àrea funerària de Tàrraco

Projecte

Planimetria arqueològica de Tàrraco (Fase II)

Projecte

Excavacions a la Catedral de Tarragona

Projecte

Prospeccions geofísiques al subsòl de la Catedral de Tarragona

Projecte

Estudi de la decoració arquitectònica del recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*

Projecte

Estudi Arquitectònic del circ romà de Tàrraco, sector pretori *

Projecte

Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona *

Programa

LESSO (GUSSONA)

Projecte

Excavació i estudi de les termes públiques romanes de Iesso

Projecte

Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de Iesso

Projecte

Estudi del *Cardus Minor* núm. 2 de la ciutat romana de Iesso

Programa

MISSIÓ ARQUEOLÒGICA A OXIRINC (MÍNIA, EGIPTE)

Projecte

Excavació a la necròpolis alta

Projecte

Excavació a l'Osireion

Projecte

Excavació al suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc

Altres projectes

Projecte

La ciutat egípcia en època clàssica: l'organització de l'espai a l'Egipte hel·lenitzat*

Projecte

Treballs arqueològics al Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere de Terrassa

Projecte

Intervencions arqueològiques a El Bovalar (Serós, Lleida) Campanyes 1968-87*

Línia de recerca

Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa

FORMES DEL PAISATGE I ANTROPITZACIÓ DELS ESPAIS DE MUNTANYA DE LA PROTOHISTÒRIA A L'EDAT MITJANA

Projecte

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall del Madriu – Perafita-Claror (Andorra)

Projecte

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de la Vansa-Serra del Cadí (Alt Urgell)

Projecte

Ocupació del sòl i pastoralisme de la prehistòria a l'edat mitjana al vessant sud dels Alps francesos

Projecte

Integració de les dades paleoambientals i arqueològiques per a la interpretació de les interaccions climatico-socio-ambientals en una conca del NE peninsular durant l'Holocè: II Dades arqueològiques (InterAmbAr)*

Projecte

Estudi arqueomorfològic del barri de la Satalia en el context de la muntanya de Montjuïc (Barcelona): aproximació historicogeogràfica i dinàmica territorial

Projecte

Centuriació i estructuració de l'ager Barcinonensis. Anàlisi arqueomorfològica i modelació del paisatge.*

Projecte

El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló – Montornès del Vallès, Vallès Oriental)

Programa

AGER TARRACONENSIS

Projecte

Ager Tarraconensis (PAT). El paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Fancolí

Projecte

Intervencions en l'ampliació del tercer carril de l'AP-7*

Programa

LES FORMES D'HÀBITAT RURAL: LES VIL·LES I ALTRES TIPUS D'ASSENTAMENTS

Projecte

La vil·la romana de la Llosa (Cambrils)*

Projecte

La vil·la romana de la Burguera (Salou)*

Projecte

Ad villam. Base de dades de les vil·les romanes de l'arc Mediterrani entre el Roine i l'Ebre

Projecte

Cella vinaria: estudi del jaciment del Veral de Vallmora (Teià)

Projecte

Les vil·les romanes a la *Tarraconense*. Implantació, evolució i transformació

Projecte

La vil·la romana de la Torre Llauder (Mataró, Maresme)

Projecte

La vil·la romana de la Gran Via – Horta Farrerons (Premià de Mar, Maresme)

Altres projectes

Projecte

Forma Orbis Romani

Línia de recerca

Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic

Projecte

Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* (pla de Barcelona)

Projecte

Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* II (Baix Llobregat)*

Projecte

Roma i els seus ports: el comerç dels marbres amb Hispania septentrional*

Línia de recerca

Arqueologia clàssica i produccions artístiques

Projecte

Les terracotes de la plaça de la Font de Tarragona

Projecte

CSIR (*CORPUS SIGNORUM IMPERII ROMANI*)

Programa específic

Protohistòria de la Mediterrània occidental

Programa

FORMACIÓ I DESENVOLUPAMENT DE SOCIETATS COMPLEXES EN LA PROTOHISTÒRIA CATALANA

Projecte

La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

Projecte

El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)

Projecte

El poblat ibèric del Castellot de la Roca-Roja (Benifallet, Baix Ebre)

Programa

L'IMPACTE DE L'EXÈRCIT ROMÀ SOBRE LES COMUNITATS INDÍGENES DEL NE D'IBÈRIA*

Projecte

Intervencions arqueològiques en el campament de la segona guerra púnica de la Palma (L'Aldea, Baix Ebre)*

Projecte

Intervencions arqueològiques en el campament del camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)*

Programa

MISSIÓ ARQUEOLÒGICA A ALTHIBUROS (EL KEF, TUNÍSIA)

Projecte

Evolució social i formació de l'estat nòmada: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica. Prospeccions i excavacions a Althiburos

Programa específic

Arqueologia grega

Projecte

El concepte de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues*

Projecte

L'espai de la imatge a Grècia : fonts textuais i iconogràfiques*

Programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica	
Subprograma	Arqueometria
Projecte	Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma
Projecte	Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia
Subprograma	Arqueologia ambiental i paleoambient
Programa transversal Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica	
Projecte	Avaluació de la prospecció geofísica en jaciments arqueològics catalans
Projecte	Les TIC aplicades a la difusió de l'arqueologia
Projecte	Reconstrucció virtual de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils)
Projecte	Actualització del sistema d'informació arqueològica Hipòdam
Projecte	Avenços en tecnologies SIG per l'estudi del paisatge agrari romà*
Programa transversal Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica	
Projecte	Tipologia de l'habitatge rural del món hel·lenístic i romà. Contrast entre les dades arqueològiques i les fonts textuais i iconogràfiques
Projecte	Culte i organització de l'espai a la ciutat antiga: Afrodita/Venus en les fonts textuais i iconogràfiques
Projecte	Tipologia de l'habitatge rural del món hel·lenístic i romà. Contrast entre les dades arqueològiques i les fonts textuais i iconogràfiques
Projecte	La fundació de la ciutat a la Grècia antiga : recopilació i edició de fonts (Corpora geogràfics)*
Projecte	Edició dels fragments d'Estesícor d'Himera i d'Íbic de Regi*
Projecte	CIL (Corpus Inscriptionum Latinarum) - Hispania
Projecte	<i>Corpus</i> d'inscripcions sobre <i>instrumentum domesticum</i> a l'ager <i>Tarraconensis</i> *

2.1. Línies, programes i projectes de recerca

2.1.1. Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa *Tarraco*

Podeu consultar els orígens del programa Tarraco en el marc de la línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga a la *Memòria d'activitats 2007* de l'ICAC.

Us presentem seguidament els diferents projectes inclosos en aquest programa:

1. Recerca i intervencions arqueològiques preventives
→ Estudi de l'àrea funerària oriental de Tarraco
2. Recerca i gestió del patrimoni
→ Planimetria Arqueològica de Tàrraco (Fase II)
3. Recerca i col·laboració institucional
→ Excavacions a la Catedral de Tarragona. Noves aportacions al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*
→ Prospeccions geofísiques al subsòl de la Catedral de Tarragona
→ Estudi de la decoració arquitectònica del recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*
→ Estudi arquitectònic del circ romà de Tarragona, sector pretori *[nou]*
→ Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona *[nou]*

1. Recerca i intervencions arqueològiques preventives

Estudi de l'àrea funerària oriental de Tàrraco

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco – Recerca i intervencions arqueològiques

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Josep Giné (Hospital Joan XXIII- URV)

Investigadors participants Emilio Provinciale (Hospital Joan XXIII-URV), Judit Ciurana (ICAC) i Maite Salagaray (UIC)

Centres implicats Fundació Hospital Joan XXIII, Universitat Internacional de Catalunya

Descripció Aquest projecte preveu l'estudi interdisciplinari de les pràctiques funeràries a la ciutat de Tàrraco. Això es planteja des del vessant arqueològic, paleopatològic i etnogràfic, i es pretén obtenir la col·laboració dels diferents arqueòlegs que han treballat en aquesta temàtica per tal d'analitzar la dinàmica

urbana i històrica de les àrees suburbials i incrementar la pràctica científica sobre l'arqueologia funerària de Tarragona.

Data d'inici Gener del 2006

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

S'ha continuat preparant l'edició d'una monografia científica, dins la sèrie *Hic et Nunc*, fonamentada en el treball de recerca de "Praxi i rituals funeraris a l'àrea funerària del *suburbium* oriental de Tàrraco (segles I - III dC)", elaborat per Judit Ciurana. Es continua amb la realització de les tesis doctorals dels tres investigadors col·laboradors del projecte, que estan estudiant conjunts funeraris conservats al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. Per tal d'obtenir un mostrari més important, la tesi doctoral de Judith Ciurana ha comportat la inclusió de l'*ager Tarraconensis*, tot contactant i revisant els fons dels museus locals i comarcals de l'antic *territorium*.

Aquesta activitat s'ha complementat amb aportacions al II Congrés de Paleopatologia de l'Associació Catalano-Balear i en un seminari de conferències a Tarragona.

Enterrament del segle II amb aixovar funerari.

2. Recerca i gestió del patrimoni

Planimetria arqueològica de Tàrraco (Fase II)

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco – Recerca i gestió del patrimoni

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Ignasi Fiz (ICAC), Lluís Piñol (Museu d'Història de Tarragona), Maria Teresa Miró (Servei d'Arqueologia i Paleontologia) i Josep Guitart (ICAC/UAB)

Centres implicats ICAC, Museu d'Història de Tarragona, Àrea de Coneixement i Recerca de la Direcció General de Patrimoni Cultural

Descripció Aquest projecte, impulsat per l'ICAC i el Museu d'Història de l'Ajuntament de Tarragona, amb la col·laboració de l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya, ha fet la planta arqueològica de la ciutat romana de Tàrraco, desglossada, en la mesura del que ha estat possible, en diferents períodes cronològics. La base documental del projecte és la bibliografia i historiografia existents i les nombroses excavacions arqueològiques, encara inèdites, desenvolupades a la ciutat.

El projecte ha creat una base de dades gestionada per un SIG i una publicació de referència que inclou les dades bibliogràfiques emprades en l'elaboració de la planimetria, així com una relació, mitjançant breus fitxes descriptives, de totes les dades arqueològiques inèdites en el moment de l'edició.

Tota aquesta informació constitueix una base, actualitzable, de continguts arqueològics i de gestió de patrimoni que han de permetre la creació i difusió d'una plataforma web per a la seva implementació en la recerca científica internacional i per a la gestió local que impulsen l'Ajuntament de Tarragona i la Direcció General del Patrimoni.

Data d'inici Gener del 2007

Data de finalització Ha de ser un projecte sense fase de finalització, ja que el desenvolupament de l'arqueologia urbana i la mateixa dinàmica científica permeten l'actualització contínua de continguts. No hi ha data específica; si de cas, la realització de nous convenis permetrà l'establiment de fases de realització.

Activitat realitzada el 2008

Durant aquest any s'ha dut a terme una activitat de difusió del projecte amb la participació en diferents fòrums i exposant la base i metodologia de gestió. S'han desenvolupat els passos adients per a la definició d'un *website* que permeti la implementació de tota la informació recollida durant l'execució de la fase I (fins a l'any 2004).

S'han efectuat aportacions en congressos referents a la metodologia GIS emprada en el projecte (Congrés Internacional d'Arqueologia de Mèrida), i la finalització de la primera fase ha

permès l'elaboració de classes docents sobre la gestió i problemàtica de l'arqueologia tarragonina (a Tarragona i a les Universitats de Barcelona i la Pablo de Olavide).

Realització de prospeccions a la Catedral de Tarragona.

3. Recerca i col·laboració institucional

Excavacions a la Catedral de Tarragona. Noves aportacions al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco – Recerca i intervencions arqueològiques

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Joan J. Menchon (Ajuntament de Tarragona), Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense) i Immaculada Teixell (Codex–Arqueologia i Patrimoni))

Centres implicats Arquebisbat de Tarragona, Ajuntament Tarragona i Codex – Arqueologia i Patrimoni

Descripció Mitjançant un conveni amb l'Arquebisbat de Tarragona-Capítol Catedralici de la Catedral de Tarragona, s'estudien els resultats arqueològics obtinguts en les excavacions arqueològiques derivades de les actuacions del Pla director de la Catedral de Tarragona, finançades a partir del Conveni 1999-2003 per a la restauració de les Cases dels Canonges, en què han participat Generalitat de Catalunya, Diputació de Tarragona, Consell Comarcal del Tarragonès, Ajuntament de Tarragona i Capítol de la Catedral de Tarragona (Arquebisbat de Tarragona), i pel Plan Nacional de Catedrales (Ministeri de Cultura-Ministeri de Foment), programa de l'1% Cultural.

L'estudi elabora una anàlisi conjunta de totes aquestes actuacions que han afectat l'antic recinte de culte del *Conci-*

lium Provinciae i l'antiga àrea episcopal de la Tarragona visigòtica. També estan incloses en el projecte les excavacions d'arqueologia urbana efectuades en aquest entorn.

Data d'inici Gener del 2007

Data de finalització Desembre del 2009

Activitat realitzada el 2008

S'està elaborant la publicació científica sobre aquest projecte per tal de dur a terme un nou volum de la sèrie *Hic et Nunc*. L'estudi en curs efectua una revisió sobre el recinte de culte del *Concilium Provinciae* a partir dels nous elements estratigràfics, arquitectònics i ceramològics. S'ha dut a terme la definició d'una nova planta arquitectònica del complex, amb una proposta de modulació, i la realització d'una nova interpretació de l'evolució arquitectònica del complex.

Aquesta activitat ha permès la participació en seminaris i congressos específics sobre l'arquitectura romana i l'organització d'un cicle de conferències en què també han participat la Fundació La Caixa i el Museu Bíblic Tarraconense.

Vista de la Catedral durant les prospeccions geofísiques que s'hi van portar a terme.

Prospeccions geofísiques al subsòl de la Catedral de Tarragona

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco - Recerca i col·laboració institucional/
Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a

l'arqueologia clàssica

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Joan Menchon (Ajuntament Tarragona), Albert Casas (UB), Pietro Consentino (Universitat de Palerm), Roger Sala (SOT), Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense), i Immaculada Teixell (Codex – Arqueologia i Patrimoni)

Centres implicats ICAC, Arquebisbat de Tarragona, Departament de Geofísica de la UB, Universitat de Palerm, Codex, Sot prospeccions geofísiques

Descripció Mitjançant un conveni de col·laboració entre l'Arquebisbat de Tarragona (Capítol de la Catedral) i l'ICAC per a la realització de prospeccions geofísiques al subsòl de la Catedral de Tarragona, s'han fet aquestes prospeccions a l'interior de la Catedral i del claustre. Ha estat un projecte fruit de la col·laboració amb el Departament de Geofísica de la Facultat de Geologia (Universitat de Barcelona), la Universitat de Palerm i l'empresa Sot-Prospeccions geofísiques. Per a aquesta col·laboració, l'ICAC signà també un conveni específic de col·laboració amb la Universitat de Barcelona.

Els objectius han estat assolits i s'ha pogut determinar l'existència del possible fonament del temple de culte imperial dedicat a l'emperador August, així com demostrar l'existència d'estratigrafia arqueològica sota la catedral medieval.

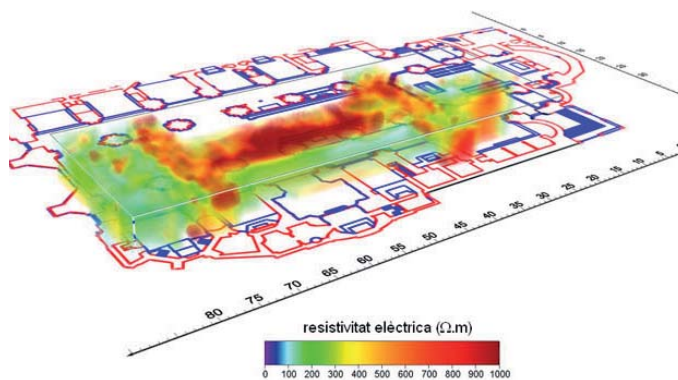
Data d'inici Gener del 2007

Data de finalització Desembre del 2009

Activitat realitzada el 2008

En el decurs de l'any s'ha efectuat i coordinat l'estudi de les dades analítiques obtingudes durant la campanya de prospecció geofísica.

Els resultats obtinguts s'han anat exposant en diversos cicles de conferències desenvolupats a Tarragona, a la seu del Museu d'Arqueologia de Catalunya i en dos congressos celebrats a Roma (XVII International Congress of Classical Archaeology i en un d'específic de temàtica geofísica).

Mapa de resistivitat elèctrica obtingut de les prospeccions geofísiques dutes a terme a la Catedral de Tarragona.

Estudi de la decoració arquitectònica del recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*

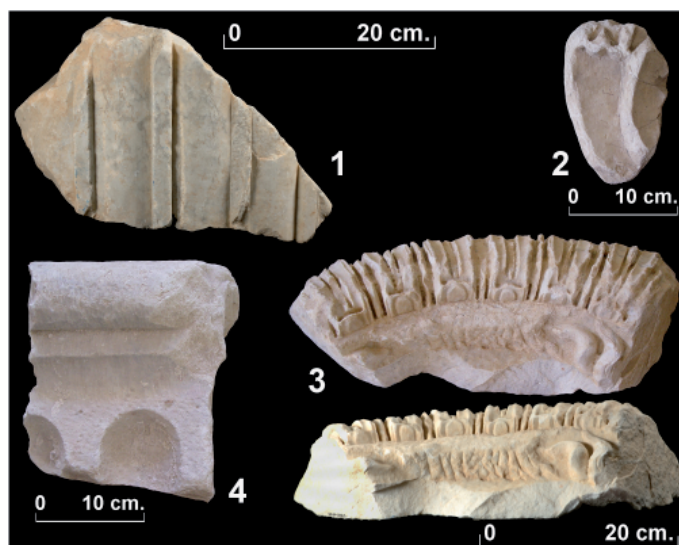
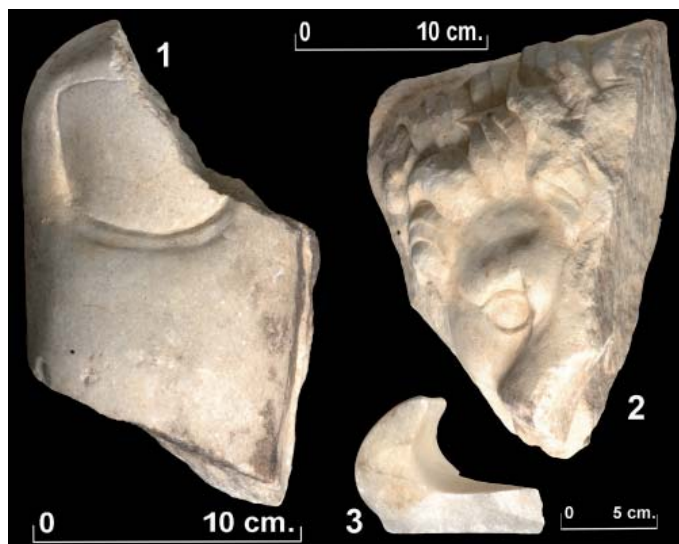
Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco - Recerca i col·laboració institucional

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense)

Centres implicats ICAC, Museu Diocesà de Tarragona i Museu Bíblic Tarraconense

Descripció Projecte que se centra en la revisió dels fons materials recuperats durant les excavacions desenvolupades per Serra Vilaró, Sánchez Real i Th. Hauschild en el complex cateedralici. El principal objectiu és la realització d'un estudi sobre la decoració arquitectònica del recinte de culte del CPHC i, de retruc, la possible identificació d'elements propis de la suposada basílica episcopal visigoda.

Mostres de marbre localitzades al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*.

Data d'inici Gener del 2007

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

S'ha continuat amb l'estudi d'aquests materials arquitectònics i s'han avançat els resultats en publicacions puntuals així com en el XVII CIAC (Roma 08).

Durant l'any 2008 s'han iniciat aquests dos projectes:.

Estudi arquitectònic del circ romà de Tarragona, sector Pretori

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco - Recerca i col·laboració institucional

Investigadors responsables Pau de Solà de Morales (ETSA), Josep M. Puche (ICAC), Josep M. Macias (ICAC) i Josep M. Toldrà (ETSA)

Centres implicats Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV i Museu d'Història de l'Ajuntament de Tarragona

Descripció A partir d'un conveni entre l'ETSA i l'ICAC s'està impartint conjuntament l'assignatura Tècniques de representació del patrimoni arquitectònic, dins dels estudis d'Arquitectura de la URV.

És una experiència formativa en què combinadament intervenen arquitectes i arqueòlegs amb l'afany d'aprofundir en la documentació, comprensió i coneixement de les noves tecnologies digitals en l'anàlisi i recerca del patrimoni històric arquitectònic.

Detall de les voltes del Circ romà.

Com a espai d'experimentació i estudi s'ha triat el circ romà de Tarragona, sector Pretori, com l'indret en què els alumnes aprenen amb les noves eines de documentació i estudi: noves tècniques digitals de representació i catalogació, dibuix CAD i modelització 3D, escanejat tridimensional i prototipatge, tot amb l'objectiu de documentar i entendre l'edifici. Aquesta activitat s'acompanya de l'estudi històric i arqueològic del

monument amb el desig de crear un dossier gràfic diacrònic i avançar en la col·laboració pluridisciplinària per tal d'arribar a un estudi monogràfic conjunt.

Data d'inici Gener del 2008

Data de finalització Febrer del 2010

Activitat realitzada el 2008

Durant el curs 2008-09 s'ha dut a terme la documentació de la torre del Pretori. Es tracta d'un monument d'època flàvia que compta amb fases precedents de l'etapa julioclàudia i que, a partir del període medieval, va ser la residència castell dels comtes de Barcelona. La feina ha consistit en la topografia, modelització 3D i secció arquitectònica de tot el monument per tal d'estudiar la seva transformació funcionals i establir noves propostes tematitzades segons el seu període històric i destinades a una millor comprensió del monument.

Vista de la basílica de l'amfiteatre de Tarragona. Foto: Ted'a.

Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tarraco - Recerca i col·laboració institucional

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC) - Andreu Muñoz (MBT)

Investigadors col·laboradors Francesc Tuset

Centres implicats Museu Bíblic Tarraconense, Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Descripció La basílica visigoda conservada a l'interior de l'amfiteatre de Tarragona constitueix un clar exemple de sacralització arquitectònica d'un *martyrium locus*. L'arena de l'edifici romà esdevingué l'escenari de la *damnatio ad vivicomburium* de Sant Fructuós, Auguri i Eulogi i, cap a mitjan del segle V, perdé la seva funcionalitat original. Durant la segona meitat del s. VI s'erigí una basílica en commemoració d'aquests fets i, des del punt de vista de la ritualitat cristiana, es manté el dubte sobre una presència arquitectònica precedent, i oculta, per l'església avui conservada.

Aquest projecte té com a objectiu exhaurir les darreres possibilitats d'interpretació de l'edifici tot implementant-lo en l'evolució històrica i religiosa de l'antiga *Tarracona*.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2011

Activitat realitzada el 2008

S'ha desenvolupat el treball de Màster *La basílica visigòtica de l'Amfiteatre de Tarragona: una nova revisió del seus espais litúrgics*, d'Andreu Muñoz Melgar (M. H.), amb codirecció de Francesc Tuset i Josep M. Macias.

Reconstrucció virtual de la basílica de l'amfiteatre de Tarragona. Foto: Digi-visión.

Programa Arqueologia de la ciutat romana de Iesso (Guissona)

La recerca arqueològica a la ciutat romana de *Iesso* (Guissona, la Segarra) és força recent. Les primeres excavacions les va portar a terme l'IEC l'any 1933 amb la direcció de J. Colomines, en què es van documentar les restes de la ciutat romana i les d'un poblat de la 1ª edat del ferro fins aleshores inèdit. Després d'un llarg parèntesi, l'any 1975 es van iniciar una sèrie d'excavacions que van fer prendre consciència de les potencialitats que tenia el jaciment per a la recerca. A partir del 1990 s'iniciaren, ja sense interrupció fins avui, els treballs d'excavació que van posar al descobert la topografia urbanística i les fases cronològiques de la ciutat així com els diversos aspectes de la seva cultura material.

El 1995 es va crear el Patronat d'Arqueologia de Guissona, un consorci format per l'Ajuntament de Guissona, el Consell Comarcal de la Segarra, l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida, l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat Autònoma de Barcelona. La creació d'aquest Patronat ha permès donar solidesa institucional i científica a la gestió de l'arqueologia d'aquesta important ciutat romana de Catalunya i ha fet possible la creació del Parc Arqueològic de Guissona que avui ja és una realitat.

L'Institut Català d'Arqueologia Clàssica va iniciar la seva col·laboració científica amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona l'any 2004, mitjançant la creació d'un programa de recerca que contempla la participació dels investigadors i becaris de l'ICAC en les excavacions arqueològiques que es desenvolupen en el parc arqueològic, i en l'estudi corresponent dels resultats proporcionats per aquests treballs de camp. Aquesta col·laboració ha estat molt fructífera fins al 2007 i els seus resultats estan recollits a les Memòries d'activitats de l'ICAC.

Objectius generals

L'objectiu últim és l'estudi de la *Iesso* romana en tots els seus aspectes, tant del nucli urbà com del seu territori. L'excavació del Parc Arqueològic de Guissona constitueix el nucli central del programa, però aquest també preveu el seguiment de les excavacions preventives que provoca l'activitat urbanística de Guissona i la integració dels resultats d'aquestes excavacions en la interpretació global del jaciment. El programa també contempla la recerca aplicada necessària per posar la *Iesso* romana a l'abast d'un públic ampli, mitjançant la museïtzació de les restes proporcionades per les excavacions. Aquesta recerca s'articularà a partir dels eixos següents:

1. Excavacions al Parc Arqueològic de Guissona

Projectes de recerca ja iniciats o previstos:

→ Excavació i estudi de les termes públiques romanes de *Iesso*

→ Excavació i estudi de la muralla nord del recinte fortificat de la ciutat de *Iesso*

2. Estudi i interpretació de la topografia arqueològica, l'urbanisme i la història de la ciutat romana de *Iesso*

Projectes de recerca ja iniciats o previstos:

→ Seguiment de les intervencions arqueològiques preventives

→ Planimetria de *Iesso*

→ Estudi, i eventualment excavació, de la xarxa viària de la ciutat romana de *Iesso*

3. Estudi el poblament i del paisatge del territori de la ciutat romana de *Iesso*

4. Recerca per a la museïtzació i difusió del Patrimoni Arqueològic de Guissona

Projectes de recerca

→ Excavació i estudi de les termes públiques romanes de *Iesso*

→ Estudi del Cardo Minor núm. 2 de la ciutat romana de *Iesso*

→ Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de *Iesso*

1. Excavacions al Parc Arqueològic de Guissona

Excavació i estudi de les termes públiques romanes de Iesso

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Arqueologia de la ciutat romana de *Iesso* (Guissona)

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Joaquim Pera (UAB)

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Núria Padrós (ICAC) i David Castellana (ICAC)

Breu descripció Aquest projecte es planteja portar a terme l'excavació, estudi i interpretació historicoarqueològica d'unes termes públiques de la ciutat romana de *Iesso*, localitzades al Parc Arqueològic de Guissona. Les excavacions fetes fins ara permeten afirmar que som davant d'un edifici de dimensions considerables, i que va ser construït amb molta solidesa i emprant molt acuradament tots els procediments que els romans havien anat desenvolupant per a aquest tipus d'edifici, tant les tècniques relacionades amb l'aigua (circulació, impermeabilització, desguàs...), com les que permetien una correcta calefacció de les sales calentes (forns, paviments hipocaustos, *tubuli* per escalfar les parets, etc.). Ja s'ha pogut constatar també que l'edifici va ser remodelat diverses vegades, almenys tres, el curs dels segles I i II dC. La primera d'aquestes remodelacions va comportar també, segons sembla en l'estat actual de l'excavació, una ampliació de l'edifici, amb el previ aterrament de les cons-

truccions veïnes, les restes de les quals apareixen sota els paviments de les noves estances de les termes. Conseqüentment, la seva excavació és bastant complexa, ja que cal documentar detalladament l'estratigrafia formada en cadascuna d'aquestes fases constructives per poder interpretar-ne l'evolució amb tot el detall cronològic i tipològic possible.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2010

Panoràmica del pati exterior de l'edifici termal on també es pot veure la gran natatio descoberta a la campanya del 2007.

Activitat realitzada el 2008

L'objectiu de la campanya d'enguany s'ha centrat a aclarir els punts més incerts de la interpretació del conjunt termal, és a dir, aproximar-nos a la seva evolució diacrònica, delimitar la funcionalitat de les diverses estances i establir els límits de façana del recinte termal.

Per assolir l'objectiu, d'una banda, s'han excavat en extensió dues grans zones a l'oest i al nord de l'edifici termal i, de l'altra, s'han excavat en profunditat diversos punts d'especial interès tant per la possibilitat de trobar els límits oest i nord com per establir una periodització de l'evolució de l'edifici termal.

Els treballs d'excavació del 2008 ens han permès documentar un enorme pati exterior a l'oest de l'edifici termal cobert que amortitza totes les estructures anteriors a la segona fase de les termes. És en aquest gran pati, construït en un moment no anterior a mitjans del segle I dC, on s'insereix l'espectacular *natatio* ja excavada durant la campanya del 2007. Una important troballa de la campanya d'excavació d'enguany ha estat la

localització del que sembla una necròpolis tardoantiga que amortitza el nivell d'ús d'aquest gran pati de les termes.

També destacable és la documentació de dos murs que segueixen l'eix constructiu de les termes i que podrien correspondre als límits oest i nord de l'edifici.

Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de Iesso

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Arqueologia de la ciutat romana de Iesso (Guissona)

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Joaquim Pera (UAB)

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Victòria Cantarellas i Arnau Trullén (ICAC)

Fotografia aèria de la muralla nord de la ciutat romana de Iesso.

Breu descripció Les restes del recinte fortificat de Iesso descobertes al Parc Arqueològic de Guissona constitueixen una peça cabdal de l'arqueologia d'aquesta antiga ciutat romana. La part

descoberta fins ara documenta la porta nord de la ciutat, a la qual desembocava el seu carrer principal, el *cardo maximus*, una potent torre de defensa, que protegia aquesta porta, i un tram de muralla que impressiona per la seva potència: tres metres d'amplada, i per la solidesa de la seva construcció, amb paraments de carreus de pedra de grans dimensions disposats acuradament en filades horitzontals.

Aquest projecte es proposa la realització de cales estratigràfiques tant a l'interior com a l'exterior del recinte, per tal de precisar-ne la cronologia, i portar a terme l'estudi arqueològic, aprofundint en la tècnica constructiva, tipologies i significació històrica.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

Durant el 2008 s'ha treballat en la confecció de la memòria d'excavació i estudi de la campanya portada a terme el 2006-2007 que va aprofundir estratigràficament a l'*intervallum* i a la part externa de la muralla. Per excavar els 53 metres de muralla que uniran els dos sectors de muralla descoberts fins ara i unificarà la visió de les restes caldrà esperar solucionar els problemes de desguas general del Parc. Aquesta obra d'infraestructura està prevista per al primer semestre del 2009.

2. Estudi i interpretació de la topografia arqueològica, l'urbanisme i la història de la ciutat romana de Iesso

Estudi del *cardo minor* núm. 2 de la ciutat romana de Iesso

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Arqueologia de la ciutat romana de Iesso (Guissona)

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Joaquim Pera (UAB)

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Núria Romaní, Silvia Alcaide i Marta Flórez (ICAC)

Breu descripció Aquesta actuació al Parc Arqueològic de Guissona es proposava inicialment la realització d'una excavació estratigràfica en un tram d'un dels carrers de la ciutat romana de Iesso, el *cardo minor* que limitava per l'est l'edifici termal que també s'està excavant. L'objectiu de l'excavació: establir l'evolució constructiva i cronològica del carrer, així com identificar els diversos elements d'infraestructures del carrer: clavegueres, canonades d'aigua corrent, etc.

Posteriorment s'ha decidit excavar el carrer en extensió cap al nord en direcció a la muralla de la ciutat fins a connectar amb l'*intervallum*. Aquesta excavació es limitarà a extreure el darrer paviment conservat del carrer, amb l'objectiu de datar bé la fase final del *cardo*. D'altra banda, aquesta actuació permetrà integrar també el carrer en el circuit de visita del parc arqueològic.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2009

Treballs d'excavació al cardo minor de la ciutat romana de Guissona.

Activitat realitzada el 2008

S'ha preparat l'original per tal de procedir a la publicació dels resultats l'excavació estratigràfica ja realitzada, que documenta l'evolució completa d'aquest carrer des del moment fundacional de la ciutat fins a la seva darrera pavimentació conservada, del segle II dC. L'original podrà entrar en premsa el 2009.

Altres activitats **Iesso (Guissona)**

II Curs d'Arqueologia de Guissona

Aquest any 2008 s'ha fet la segona edició del curs d'arqueologia a Guissona «Ciutat romana de Iesso», que va tenir lloc del 7 al 18 de juliol.

El curs va consistir en pràctiques de camp al Parc Arqueològic de la ciutat romana de *Iesso*, amb les quals es pretenia assolir els coneixements del procés d'excavació, dibuix i registre d'un jaciment arqueològic. Les tardes es van dedicar a activitats complementàries i científiques: sis conferències, tres visites a jaciments i museus emblemàtics lleidatans, i classes pràctiques d'iniciació a l'Autocad i a la classificació de ceràmica romana.

El professorat del curs estava format per Josep Guitart, Joaquim Pera, Josep Ros, Ester Rodrigo, Núria Romaní i Núria Padrós.

Estudiants del curs d'arqueologia aprenent les tècniques bàsiques de dibuix arqueològic.

Excavant amb el grup d'estudiants del II Curs d'Arqueologia de Guissona

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte)

Projectes de recerca

- Excavació a la Necròpolis Alta
- Excavació a l'Osireion
- Excavació del suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc

Excavació a la Necròpolis Alta

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte)

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural)

Investigadors participants Hassan Ibrahim Amer, Marguerite Erroux-Morfin (Institut d'Égyptologie François Daumas), Esther Pons (MAN), Concepció Piedrafita (Societat Catalana d'Egiptologia), Núria Castellano (UB), Núria Rodríguez Corcoll i José Javier Martínez

Pintura mural de la tomba 18.

Imatge de la tomba 26 localitzada en la campanya del 2008.

Breu descripció Zona funerària amb tombes i deposicions que daten del període saïta (segle VII aC) fins a la invasió dels àrabs a principis del VII dC. Les ruïnes consisteixen en grans cambres de pedra calcària escairada en alternança amb sepulcres modestes construïdes amb tovet. Les tombes núm. 1 i 3 constitueixen les peces més monumentals i importants del conjunt per les referències escrites i les pintures que acompanyen l'edifici i els seus sarcòfags. Entre les construccions més tardanes destaca una casa funerària d'època paleobizantina amb espais de reunió amb decoració pictòrica i que compta amb criptes sepulcrales que permeten prometedors estudis paleoantropològics. Aquest projecte es proposa la realització de cales estratigràfiques tant a l'interior com a l'exterior del recinte, per tal de precisar-ne la cronologia, i portar a terme l'estudi arqueològic, aprofundint en la tècnica constructiva, tipologies i significació històrica.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

Pel que fa a la necròpolis alta, han prosseguit les excavacions al sud de la casa funerària, on s'ha descobert un nou conjunt del període bizantí amb més criptes, més inscripcions i pintures. Més al sud, en un nou sector de la Necròpolis Alta, s'han iniciat les excavacions de tres tombes noves d'època ptolomaica: la 18, la 19 i la 20. La 18 conserva pintures murals de tema mitològic i entre els elements pictòrics decoratius s'hi ha descobert un oxirinc sencer, el peix que dona nom al jaciment. La tomba 19 està absolutament sencera i conté entre 60 i 80 mòries en perfecte estat de conservació. La tomba 20, finalment, ha quedat a mig excavar.

Finalment, entre aquest sector i el sector més antic de la necròpolis, s'han començat a excavar les restes d'una església de pedra amb paviment també de pedra, amb criptes i inscripcions cristianes escrites en grec.

Excavació a l'Osireion

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte)

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural)

Investigadors participants Hassan Ibrahim Amer, José Javier Martínez i M. Luz Mangado

Breu descripció Àrea de culte de la rodalia de l'antiga ciutat, amb un gran àmbit subterrani dedicat al déu Osiris i als rituals anuals en el seu honor. A partir del santuari es desenvolupa una àmplia galeria en direcció est-oest amb nínxols per a les ofrenes i amb dos accessos en rampa. Un altre accés, possiblement el principal, es troba al nord-est de la cambra principal. La baixada, més monumental que les anteriors, es fa mitjançant graons

de pedra escairada que provenen d'una edificació de superfície construïda en tovet.

Vista de l'excavació a l'Osireion.

Tomba localitzada a l'Osireion durant la campanya del 2008.

El conjunt estava tancat dins d'un gran recinte quadrangular. L'exploració del monument, de dimensions encara no totalment conegudes, presenta problemes tècnics afegits que deri-

ven de l'estat de conservació de la roca on van ser excavades les galeries i que demanen una intervenció paral·lela de consolidació. Aquestes restes es troben a 2 quilòmetres en línia recta respecte al límit occidental de la ciutat.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

S'ha fet una gran campanya de consolidació de la volta natural que ha permès acabar d'excavar-ne l'interior i deixar l'edifici en condicions de ser visitat. Però aquestes no han estat les úniques intervencions a l'Osireion: també s'ha excavat la nau paral·lela a la sala d'Osiris i la galeria dels nínxols, s'ha continuat amb la reconstrucció del tèmenos i s'han fet treballs a la superfície de l'Osireion, a la zona d'ofrenes, que han confirmat que pertanyen a l'època d'Adrià.

Excavació al suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte)

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural)

Breu descripció Gran extensió que s'inicia a l'oest de la zona emmurallada, els límits de la qual encara no es poden precisar, però que arriben si més no fins a l'emplaçament de l'Osireion, 1,5 km cap a l'oest. En general, l'estat de conservació és prou bo per poder fer-hi excavacions arqueològiques, malgrat que les ruïnes siguin en gran part modestes i de tova. Fins a l'any 2005, la zona només havia estat explorada mitjançant sondeigs en ocasió de la construcció de la casa de la missió espanyola i mitjançant fotografia aèria. El 2005 s'ha iniciat l'excavació d'un nou sector (sector 16) a la zona nord-occidental, que consisteix en un gran recinte fortificat amb un conjunt eclesiàstic d'època paleobizantina i que arriba fins a la conquesta àrab.

Data d'inici 2004

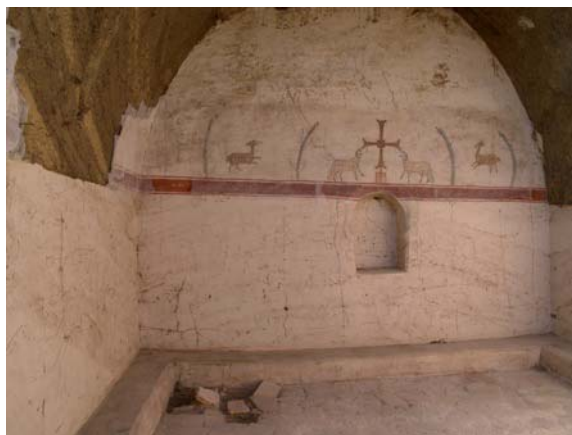
Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

S'ha continuat l'excavació de l'annex eclesiàstic, amb un nou conjunt d'estances presidit per una sala de planta rectangular que faria les funcions de refectori o sala capitular i que presenta com a motiu decoratiu, a cada banda, una parella de corders adorant la creu. També s'ha iniciat l'excavació de l'espai principal de la fortalesa amb la delimitació d'un gran àmbit de funció incerta però que de moment presenta en superfície abundants fragments de decoració arquitectònica sobre carreus reaprofitats d'època faraònica. Finalment s'han fet diversos sondeigs per les rodalies en un dels quals ha aparegut un tresoret de monedes de bronze de finals del IV-principis del V dC.

Sector del refectori.

Interior de la sala del refectori.

Altres projectes de la línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Les Esglésies de Sant Pere de Terrassa

El Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere de Terrassa és el resultat d'un seguit de transformacions i actuacions arquitectòniques dutes a terme al llarg de la seva història, des de les primeres ocupacions en època ibèrica fins a l'actualitat. Les darreres intervencions arqueològiques (1995-2006) han posat al descobert un important conjunt d'edificis relacionats amb l'antiga Seu Episcopal d'Egara dels segles V al VI, amb gran part dels seus àmbits perfectament delimitats (edificis de culte, espais funeraris, baptisteris, zona residencial, etc.) que permeten definir el seu recorregut litúrgic. Actualment la tasca arqueològica continua de manera puntual amb el seguiment de les obres d'adequació i restauració del conjunt per tal d'obrir-lo al públic.

El Pla director del Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere de Terrassa

L'any 1994 es va iniciar el projecte «Desenvolupament cultural i la integració urbana del Conjunt de les Esglésies», l'objectiu del qual era crear per primera vegada la relació del conjunt amb el seu entorn i la ciutat i a l'inrevés. D'aquest projecte, en el qual van participar el Bisbat de Barcelona, la parròquia de Sant Pere de Terrassa, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Terrassa, es va materialitzar en un concurs d'idees que va guanyar l'equip d'arquitectes Riera, Gutiérrez i Associats. D'aquesta idea guanyadora se'n va derivar el Pla especial del conjunt monumental i el seu entorn i el Pla director.

Per al desenvolupament d'aquest últim, el 2000 es va formar un conveni de col·laboració entre la Generalitat, la Diputació de Barcelona, l'Ajuntament de Terrassa, el Bisbat de Barcelona i la parròquia de Sant Pere. En aquest document es donen les directrius de les actuacions pel que fa al conjunt monumental.

El conveni ICAC-IMCET

L'Institut Municipal de Cultura i Esports de Terrassa (IMCET) -organisme autònom de l'Ajuntament de Terrassa, que gestiona el Museu de Terrassa- i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), conscients de la importància del conjunt, promouen el conveni amb la finalitat de l'anàlisi científica dels treballs arqueològics duts a terme els darrers anys i l'edició d'una monografia sobre les investigacions arqueològiques entre els anys 1995 i 2005. Aquesta monografia es publicarà dins la sèrie «Documenta» de l'ICAC.

Per a la realització de l'estudi, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica va contractar l'arqueòloga M. Gemma Garcia i Llinares, responsable, juntament amb l'arqueòleg del Museu de Terrassa Antonio Moro i Garcia i el Dr. Francesc Tuset i Bertran de les intervencions arqueològiques.

El Museu de Terrassa, per la seva banda, es va comprometre a autoritzar l'arqueòleg Antonio Moro i Garcia per a la seva participació en l'estudi i permetre la consulta de les dades i els materials arqueològics obtinguts durant les diferents excavacions necessària per a l'estudi.

Investigacions arqueològiques al Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere de Terrassa

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Investigadors responsables M. Gemma Garcia i Llinares (ICAC), Antonio Moro i Garcia (Museu de Terrassa) i Francesc Tuset i Bertran (UB)

Breu descripció El conveni signat entre l'Institut Municipal de Cultura i Esports de l'Ajuntament de Terrassa i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica permetrà l'edició d'una monografia sobre els resultats de les intervencions arqueològiques al Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere de Terrassa realitzades entre els anys 1995 i 2005.

*El conjunt episcopal
d'Egara un cop
finalitzades les obres
de restauració.*

Les excavacions arqueològiques han permès confirmar l'excel·lència del conjunt amb una ocupació que va des de l'època ibèrica fins als nostres dies. De totes aquestes restes cal destacar les relacionades amb el Conjunt Episcopal d'Ègara (segles IV-VIII), que han permès posar al descobert un important conjunt amb els seus elements clarament definits: catedral, església, baptisteri, edifici funerari, cementiri i zona residencial.

Data d'inici Setembre 2006

Data de finalització Febrer 2009 (presentació del llibre)

Activitat realitzada el 2008

S'ha finalitzat la monografia sobre les esglésies de Sant Pere (tasques d'edició i correcció de les proves d'impremta). S'ha presentat part dels resultats obtinguts al XV Congrés Internacional d'Arqueologia Cristiana de Toledo (del 8 al 12 de setembre de 2008) i a la Fundació La Caixa de Tarragona

Restes del lacus de la casa romana que serà reaprofitat com a residència episcopal.

El Bovalar

El conjunt del Bovalar es troba situat al marge del riu Segre, al municipi de Serós (Segrià). Segons les notícies que en dona el primer excavador, el Sr. Rodrigo Pita Mercé, el lloc es coneixia des de l'any 1943, però no s'hi va intervenir fins a l'any 1968. Va ser parcialment destruït durant la guerra civil espanyola ja que l'excavació va documentar les restes de les trinxeres, que en direcció nord-sud travessen desordenadament els murs i restes de les habitacions del poblat.

Les primeres intervencions al conjunt del Bovalar es van fer els anys 1968 i 1969 i van anar a càrrec de l'estudiós Rodrigo Pita. El resultat d'ambdues intervencions es recolliran en dues memòries d'excavació signades pel mateix Sr. Pita, Jean Guerre i Henry Sarny la primera, i, juntament amb Luís Díaz Coronel, Joan Sarrate i Jesús Boneu, la segona.

L'any 1977 s'inicia una nova etapa en la intervenció arqueològica del jaciment, ja que gràcies a la càtedra d'arqueologia cristiana de la Universitat de Barcelona és possible un programa de revisió i excavació dels temples de les Balears i Catalunya. La intervenció al Bovalar es du a terme entre els anys 1977 i 1987. La direcció científica d'aquests treballs va a càrrec del Dr. Pere de Palol que, juntament amb estudiants de la Universitat de Barcelona, en faran els treballs d'excavació i interpretació.

Breu descripció de les restes

Les restes arqueològiques estan formades per dos grups diferenciats: el temple i el poblat. La basílica i el poblat no són coetanis en l'origen, la basílica és d'un moment anterior.

La basílica presenta una planta rectangular, orientada a llevant. La capçalera està formada per tres cossos diferenciats (presbiteri a la part central i una cambra funerària a cada ban-

Imatge del baptisteri.

da) i està separada de la nau mitjançant una línia de cancells. Als peus hi ha un espai dedicat al baptisme del qual s'ha localitzat una piscina baptismal amb una coberta amb baldaquí. Al voltant del temple hi ha les restes d'una necròpolis formada majoritàriament per enterraments amb sarcòfags. El poblat es troba al voltant de la part nord de la basílica i forma part d'un establiment de caire rural.

Excavació del baptisteri del Bovalar, 1968.

Pel que fa al material arqueològic, l'excavació va permetre recuperar un important lot de ceràmica grisa d'època visigoda; elements de bronze relacionats amb la litúrgia (un encenser, una creu i una gerra) i un conjunt monetari del qual destaquen els trients d'Ègica-Vitiza.

El projecte del Bovalar

Abans de la seva mort, el Dr. Pere de Palol acorda amb l'ICAC la realització d'una monografia sobre el jaciment que es publicaria dins la sèrie Documenta. El Dr. Palol inicia les tasques de redacció de la monografia amb la col·laboració puntual del Dr. Francesc Tuset. Amb la mort del Dr. Palol i els tràmits de compra de la seva biblioteca aquesta tasca queda aturada. L'any 2007 s'inicia el projecte de catalogació i ordenació del Fons Pere de Palol que es troba a l'ICAC. Entre la llarga llista de documentació que hi ha (llibres, documentació excavacions, planimetries, etc.) hi ha part dels documents relacionats amb la intervenció del Dr. Palol al jaciment del Bovalar.

L'any 2008 es torna posar en marxa el projecte d'edició de la monografia amb la finalitat de publicar el llibre durant el primer trimestre del 2010. En aquesta segona fase es revisarà i ampliarà el text inicial del Dr. Palol i també es revisarà tota la documentació del fons necessària per a la monografia (planimetries, imatges, diaris d'excavació, etc.). També està prevista la realització de nous estudis de material (ceràmica, numismàtica, estudis de granes, etc.) si el projecte ho requereix.

Excavacions arqueològiques al poblat del Bovalar, 1987.

Intervencions arqueològiques al Bovalar (Serós, Lleida) (1968-1987)

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Investigadors responsables M. Gemma Garcia i Llinares (ICAC) i Francesc Tuset i Bertran (UB)

Breu descripció Realització d'una monografia sobre el jaciment del Bovalar amb la documentació que es conserva al fons Palol que es publicarà dins la sèrie Documenta de l'ICAC, el primer trimestre del 2010.

Excavacions arqueològiques a l'interior de la basílica del Bovalar, 1987.

El jaciment és un dels referents de l'arqueologia de l'antiquitat tardana a Catalunya i un dels exemples de la convivència de poblat i basílica en un enclavament de caràcter rural. La seva excavació va posar al descobert una basílica amb un baptisteri als peus, una necròpolis al voltant i un poblat annex.

Data d'inici Novembre 2008

Data de finalització Setembre 2009

Activitat realitzada el 2008

Tasques de revisió de la documentació del Bovalar destinades a la realització de la monografia i revisió del fons Palol per a la cerca de la documentació referent al Bovalar.

Altres projectes d'època tardana en què col·labora l'ICAC

La investigadora en formació Silvia Alcaide participa en el projecte d'adequació i consolidació del jaciment de Son Peretó (Manacor, Mallorca), finançat pel Consell Insular de Mallorca i l'Ajuntament de Manacor. Aquest projecte està dirigit per M. A. Cau (ICREA-UB), M. Riera (arqueòleg) i M. Munar (restauradora), i coordinat per M. M. Sales (directora del Museu de Manacor i tècnica de patrimoni de l'Ajuntament de Manacor).

Com a membre de l'equip de recerca, també ha col·laborat en les tasques de control arqueològic i revisió del conjunt habitacional conegut com a Sector Oest i del baptisteri. A més, és responsable de la digitalització i actualització de la planimetria arqueològica del jaciment.

2.1.2. Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

En el marc de la Línia, durant l'any 2008 l'equip en Arqueologia del Paisatge paleoambient i SIG coordinat pel Dr. Josep Maria Palet s'ha presentat a la convocatòria de l'AGAUR d'ajuts per donar suport a les activitats dels grups de recerca de Catalunya (SGR 2009) en la modalitat de suport a grups de recerca emergents (GRE). En la convocatòria l'equip es presenta amb el nom de Grup de Recerca en Arqueologia del Paisatge i SIG (ArPaSIG) i té com a objectius principals l'estudi de les dinàmiques dels territoris antics des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge, amb especial atenció a l'aplicació dels Sistemes d'Informació Geogràfica, els estudis paleoambientals i les anàlisis arqueomorfològiques.

La recerca del grup es desenvoluparà fonamentalment a partir d'aproximacions microrregionals, pluridisciplinàries i diacròniques. Es treballen especialment les problemàtiques de l'arqueologia dels espais de muntanya i de plana i la caracterització dels paisatges culturals, així com les adaptacions societats-medi i canvi climàtic. Entre les problemàtiques en estudi destaca la implementació d'una metodologia basada en la integració de dades i les anàlisis SIG per a l'estudi dels territoris, especialment els espais montans i la problemàtica al voltant del model de les centuriacions. En l'àmbit paleoambiental, s'estudia l'evolució del paisatge a partir de la palinologia, l'antracologia i la geoarqueologia.

La creació d'aquest grup a dins l'ICAC significarà, de fet, la visualització de l'activitat de recerca que es porta a terme en aquest àmbit des de la posada en marxa del centre l'any 2003. L'activitat d'aquest grup es desenvolupa de manera coordinada entre la línia temàtica i el subprograma transversal en Arqueologia ambiental i paleoambient, impulsant projectes en comú. El subprograma en Arqueologia ambiental està coordinat pel Dr. Santiago Riera (SERP, Universitat de Barcelona), assessor científic de l'ICAC i codirector amb el Dr. Josep Maria Palet de diversos projectes en curs.

Objectius generals

- Caracteritzar els paisatges culturals des d'una perspectiva arqueològica i patrimonial.
- Analitzar les formes del paisatge i l'estructuració dels territoris antics. Específicament l'estructura de les xarxes viàries i dels espais agraris (les macroestructures del territori) així com els usos del sòl de manera diacrònica, parant especial atenció a les transformacions entre l'època romana i l'alta edat mitjana.
- Desenvolupar els SIG en l'estudi arqueològic del territori, especialment en arqueomorfologia digital (centuriacions i parcel·lars antics) i ocupació del sòl (patrons d'assentament i relacions espacials).
- Analitzar els patrons d'assentament antics i les seves dinàmiques i relacions espacials.

- Caracteritzar les dinàmiques d'antropització i modelació dels paisatges
- Fer una aproximació a l'impacte antròpic (deforestació, activitats econòmiques, etc.).
- Modelitzar les reconstruccions paleoambientals.
- Definir dinàmiques erosivosedimentàries per tal d'establir la paleotopografia dels sectors i aprofundir en la història ambiental dels paisatges històrics.
- Estudiar la transformació dels territoris històrics, amb un sentit diacrònic, establint les principals fases de modelació dels territoris com a paisatges culturals.

En relació amb la recerca arqueomorfològica i sobre dinàmiques d'ocupació del territori, l'equip ha desenvolupat una metodologia pròpia, reconeguda internacionalment, centrada en una arqueologia dels espais de muntanya. A l'ICAC, aquestes recerques s'han desenvolupat a través del programa institucional titulat "Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana".

Un dels objectius prioritaris de l'ArPaSIG és el desenvolupament dels SIG aplicats a l'estudi arqueològic del territori, especialment a l'arqueomorfologia digital, prospeccions arqueològiques, tractament i anàlisi digital de fotografies i modelització de paisatges antics. Les aplicacions dels SIG a l'Arqueologia del paisatge constitueixen un àmbit específic de recerca prioritari del grup. El Dr. Ignacio Fiz és el responsable d'aquest àmbit en coordinació amb el programa transversal de TIC aplicades a l'arqueologia clàssica.

L'altre camp de recerca prioritari del grup són els estudis paleoambientals. A l'ICAC aquest àmbit s'articula a través d'un programa institucional coordinat pel Dr. Santiago Riera (SERP, Universitat de Barcelona), assessor científic de l'ICAC i investigador col·laborador del grup. L'àmbit de la geoarqueologia i la sedimentologia aplicats a la història ambiental és un dels aspectes a iniciar en els propers anys pel nostre grup. Per això comptem com a col·laborador amb el Dr. Ramon Julià (Institut Jaume Almera, CSIC).

Programa **Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana**

El programa desenvolupa els eixos temàtics següents.

1. Arqueologia de la muntanya

Els medis de muntanya han estat tradicionalment concebuts com a espais naturals, caracteritzats per la marginalitat de les activitats humanes. Tanmateix, en les darreres dècades, diversos projectes de recerca han posat de manifest que a Europa la muntanya constitueix un espai humanitzat des d'antic. Des d'aquesta nova perspectiva, la muntanya ha passat a constituir un paisatge humanitzat, cultural, modelat al llarg del temps. Els estudis en curs plantegen analitzar aquests espais com a paisatges culturals en totes les seves dimensions, mediambiental i social o humana. En aquest nou context, l'anàlisi del registre arqueològic i de les adaptacions humanes en el medi requereix una aproximació integral des de l'arqueologia del paisatge, la història ambiental i la paleoecologia.

En consonància amb aquest canvi de concepció, diverses iniciatives de recerca i administratives configuren actualment un marc adequat per desenvolupar, des de l'arqueologia i la paleoecologia, una recerca sobre l'origen i evolució dels paisatges de muntanya. Seguint les recomanacions de la Carta Europea del Paisatge, l'any 2005 es va aprovar la Llei catalana de protecció, gestió i ordenació del paisatge (DOGC núm. 4407 - 16/06/2005), que incorpora elements històrics en la revalorització dels paisatges catalans, considerats criteris necessaris per conservar els valors patrimonials, culturals i col·lectius del nostre paisatge.

Diversos programes internacionals estan avançant en la definició d'una arqueologia de la muntanya, estretament relacionada amb l'arqueologia del paisatge. Aquesta línia de treball ha posat en evidència l'alta densitat de jaciments arqueològics a la muntanya, una conseqüència tant d'una intensa ocupació com del fet que aquests espais han sofert una menor transformació durant el període contemporani.

A més, els resultats de la recerca reverteixen en un coneixement històric que, alhora, és un recurs cultural per a les societats actuals. En aquests sectors es fa ben palès que el coneixement del passat esdevé un recurs per a les societats actuals en el marc de la creixent indústria cultural, afavorint un desenvolupament sostenible.

Per aquestes raons, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica va posar en marxa el 2004 un ambiciós projecte de recerca sobre l'ocupació i l'antropització dels espais de muntanya als Pirineus.

Institucions col·laboradores

- SERP. Universitat de Barcelona (conveni específic de

col·laboració)

- Servei de Recerca Històrica (Govern d'Andorra) (conveni específic de col·laboració)
- Institut de Ciències de la Terra Jaume Almera (IJA-CSIC) (conveni de col·laboració)
- Centre Camille Jullien. Universitat de Provença
- Consell Comarcal de l'Alt Urgell (conveni específic de col·laboració)
- GEOLAB (CNRS-França) (conveni de col·laboració en preparació)

Objectius generals

- Desenvolupar els criteris i les convencions d'aquesta nova disciplina, fixar uns mètodes i unes tècniques de treball propis.
- Afavorir la col·laboració i impulsar la investigació amb els centres i grups de recerca amb l'objectiu de crear una plataforma de cooperació en aquest camp del coneixement.
- Produir publicacions de qualitat en revistes indexades i en monografies pròpies de l'ICAC i fomentar la difusió en aquest camp del coneixement.

Projectes de recerca

- Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall del Madriu - Perafita - Claror (Andorra)
- Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de la Vansa - Serra del Cadí (Alt Urgell)
- Ocupació del sòl i pastoralisme de la prehistòria a l'edat mitjana al vessant sud dels Alps francesos
- Integració de dades paleoambientals i arqueològiques per a la interpretació de les interaccions climàtico-socio-ambientals en una conca del NE peninsular durant l'Holocè: II. Dades arqueològiques (InterAmbAr) *[nou]*

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de Madriu-Perafita-Claror (Andorra)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori
Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Santiago Riera Mora (UB)

Investigadors participants Ana Ejarque (ICAC), Itxaso Euba (ICAC), Hèctor Orengo (ICAC), Yannick Miras (Geolab-CNRS), Arnau Trullén (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Ramon Julià (IJA-CSIC), Olivier Codina (Govern d'Andorra)

Breu descripció Estudi dels espais de muntanya com a paisatges culturals en les dimensions mediambiental, social i humana.

Descripció Plantejat des d'una perspectiva diacrònica, el projecte se centra a estudiar els «signes arqueològics» de l'antropització dels espais muntanyencs pirinencs, atorgant una atenció preferent al pastoralisme a l'Antiguitat. Per a la seva realització, l'ICAC ha signat un conveni amb la Direcció General del Patrimoni del Govern d'Andorra.

Data d'inici Gener del 2004

Data de finalització Desembre del 2010

Detall d'estructura en fusta d'una muniyidora, a la vall del Madriu.

Activitat realitzada el 2008

- Lliurament de la memòria de les intervencions del 2007 al Govern d'Andorra (maig 2008).
- Organització del Workshop Internacional (Acción Complementària del MEC HUM2007-29193-E). Juny 2008.
- Intervencions arqueològiques a la vall del Madriu i a les valls de Perafita i Claror (juliol 2008).
- Presentació dels resultats en *workshops* i congressos.
- Defensa de la tesi doctoral d'Ixaso Euba (ICAC). Juny 2008.
- Continuació de la recerca en el marc de les tesis d'Ana Ejarque (ICAC) i Hèctor Orenge (ICAC)
- Preparació d'articles en revistes especialitzades.
- Preparació d'una monografia amb els resultats del projecte (2004-2009).

Forn de pega del segle IV dC, localitzat a la vall del Madriu.

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de la Vansa - serra del Cadí (Alt Urgell)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Santiago Riera Mora (UB)

Investigadors participants Ana Ejarque (ICAC), Ixaso Euba (ICAC), Hèctor Orenge (ICAC), Arnau Fernández (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Ramon Julià (IJA-CSIC) i Carles Gascón (Consell Comarcal de l'Alt Urgell)

Breu descripció Estudi dels espais de muntanya com a paisatges culturals en les seves dimensions mediambiental, social i humana.

Descripció Plantejat des d'una perspectiva diacrònica, el projecte se centra a estudiar els «signes arqueològics» de l'antropització dels espais muntanyencs pirinencs, atorgant una atenció preferent al pastoralisme en l'antiguitat.

Data d'inici Gener del 2004

Data de finalització Desembre del 2010

Activitat realitzada el 2008

- Lliurament de la memòria de les intervencions del 2005 i 2006 a la Generalitat de Catalunya (febrer del 2008).
- Preparació de la memòria per l'ajut ACOM 2006.
- Intervencions arqueològiques al Goleró el setembre del 2008.
- Presentació dels resultats en *workshops* i congressos.
- Organització del Workshop Internacional (Acción Complementària del MEC HUM2007-29193-E). Juny 2008.
- Defensa de la tesi doctoral d'Ixaso Euba (ICAC). Juny 2008.

- Continuació de la recerca en el marc de les tesis d'Ana Ejarque (ICAC) i Hèctor Orenge (ICAC).
- Preparació d'articles en revistes especialitzades.
- Preparació d'una monografia amb els resultats finals del projecte (2004-2009).

Forn metal·lúrgic dels segles I-II dC després dels treballs de consolidació, a la serra del Cadí.

Excavacions arqueològiques al jaciment de Cabanes de Rougnoux (Champolion - Alps del sud, França), complexe ramader del segle X.

Ocupació del sòl i pastoralisme de la prehistòria a l'edat mitjana al vessant sud dels Alps francesos

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Philippe Leveau (Universitat de Provence)

Breu descripció Estudi dels espais de muntanya com a paisatges culturals en les seves dimensions mediambiental, social i humana.

Descripció Estudi del «signes arqueològics» de l'explotació ramadera de les pastures supraforestals del Champsaur (Alps del sud, França) amb una visió de llarga durada (de la prehistòria a l'edat mitjana) i des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge. Aquest projecte es desenvolupa en col·laboració amb la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Provença (França).

Data d'inici 1999

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Preparació d'una publicació i organització del Workshop Internacional Landscape Archaeology of European Mountain Areas: Current Research and Future Perspectives (Acció Complementària del MEC HUM2007-29193-E). Juny del 2008.

Integració de dades paleoambientals i arqueològiques per a la interpretació de les interaccions climaticosocioambientals en una conca del nord-est peninsular durant l'holocè: II. Dades arqueològiques (InterAmbAr) **[nou]**

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana. Eixos temàtics:

1. Arqueologia de la muntanya, i 2. Arqueomorfologia, estructures rurals i modelació dels paisatges antics

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC)

Investigadors participants Itxaso Euba (ICAC), Hèctor Orenge (ICAC), Ana Ejarque (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Arnau Trullén (ICAC), M. Picazo (UPF), Ch. Rendu (FRA-MESPA-Toulouse-Le Mirail), C. Franceschelli (CHEC Blaise Pascal), Ramon Julià (IJA-CSIC) i Santiago Riera (Serp-UB)

Breu descripció Estudi de les interaccions entre les societats i els canvis climàtics i ambientals al llarg dels darrers 6.000 anys, a escala de conca, a l'extrem nord-est de Catalunya.

Descripció El projecte InterAmbAr, coordinat amb el subprojecte de Paleoambient del CSIC dirigit per R. Julià (IJA-CSIC) i S. Riera del (SERP-UB), té com a objectiu estudiar les interaccions entre les societats i els canvis climàtics i ambientals al llarg dels darrers 6.000 anys, a escala de conca, a l'extrem nord-est de Catalunya. Es planteja una aproximació a partir de l'anàlisi microregional en alta resolució de casos d'estudi distribuïts en un transecte altitudinal entre l'alta muntanya pirinenca (2.800 m) i la zona litoral. Aquesta aproximació espacial constitueix un nou enfocament i és bàsica en la comprensió de les interaccions socioambientals; permet determinar el caràcter local-regional dels canvis paleoambientals i analitzar les interconnexions entre sistemes a nivell de conca, en relació

amb el poblament rural, els usos del sòl, l'explotació dels recursos, la formació de medis antropitzats (paisatges culturals), etc. El projecte es basa en una aproximació multidisciplinària amb la integració de dades paleoambientals, arqueològiques i històriques.

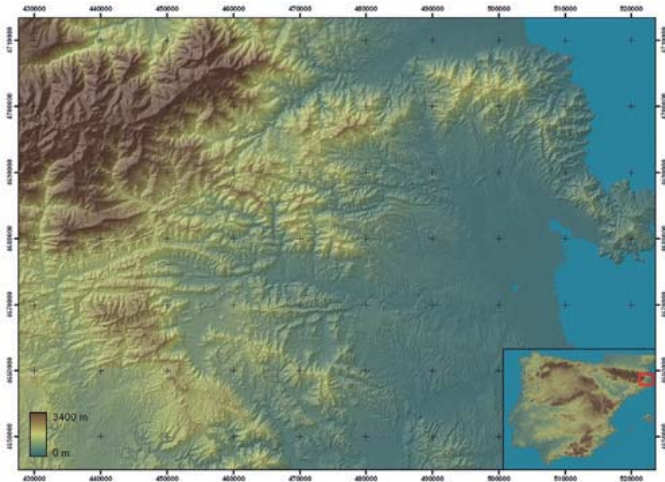
Es planteja l'anàlisi de tres finestres altitudinals: la plana litoral de l'Alt Empordà (entre Peralada i Roses), el peudemont pirinenc (zona de la Jonquera-xerra de l'Albera) (100-400 m) i sectors altitudinals del Pirineu a la capçalera del Ter (Núria-coma de Vaca – Vallter-Setcases (2.000-2.400 m).

Data d'inici Novembre 2008

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

- Elaboració de la memòria tècnica del projecte.
- Presentació de la sol·licitud d'ajuts a projectes d'I+D al Ministeri.
- Fotointerpretació i diagnòstic de les àrees d'estudi inicialment seleccionades.

Àrea d'estudi.

2. Arqueomorfologia, estructures rurals i modelació dels paisatges antics

Aquest eix temàtic se centra en l'estat actual dels estudis arqueomorfològics aplicats al coneixement dels paisatges culturals. Aquests estan formats per estructures lineals (vies, parcel·lars, canyes, terrasses...) construïdes en moments diversos. L'arqueomorfologia estudia la dinàmica de les formes com a objecte arqueològic i històric en si mateixes, per caracteritzar les diverses fases o etapes que constitueixen la història dels paisatges culturals. Aquesta disciplina s'ocupa, doncs, de l'estructuració dels espais al llarg del temps, l'estudi arqueològic de les formes antròpiques visibles del paisatge, les empremtes en el territori i els arranjaments que s'han succeït al llarg del temps. Així doncs, la recerca no es limita a l'estudi de les

formes del paisatge d'un període concret, sinó que analitza la morfologia del territori i les seves successives etapes des d'una perspectiva diacrònica. L'estudi sobre centuriacions es planteja en el marc dels estudis planimètrics de les formes del paisatge, i en relació amb el conjunt d'elements que estructuraven els territoris.

En relació amb els estudis sobre la morfologia dels territoris en època romana, sabem que el model romà d'organització territorial es fonamentava en la creació de xarxes viàries, parcel·lars, trames de drenatge i irrigació, camins que estructuraven els camps, en facilitaven l'explotació i els posaven en comunicació amb els centres d'hàbitat, els assentaments rurals i els centres urbans. Roma va tenir un paper important en l'estructuració dels espais agraris. Sabem, però, que la conquesta, incorporació i romanització dels territoris provincials va conèixer formes diverses, i que sovint es va explotar al màxim l'organització urbana i territorial indígena preexistent. En aquest sentit, el control dels territoris conquerits va ser un procés dialèctic entre les societats indígenes i les formes romanes d'ocupació del territori.

Institucions col·laboradores

- Centre d'Histoire "Espaces et Cultures". Maison des Sciences de l'Homme, Université Blaise-Pascal. Clermont II
- Maison René Ginouvès de l'Archéologie et de l'Ethnologie" (MAE) del CNRS, Université de Paris X - Nanterre
- Institut de Ciències de la Terra Jaume Almera (IJA-CSIC) (conveni de col·laboració)
- SERP. Universitat de Barcelona (conveni de col·laboració)
- Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona
- Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona (conveni de col·laboració)

Objectius

- Aplicar els SIG als estudis arqueomorfològics.
- Analitzar les formes del paisatge i l'estructuració dels territoris antics. Específicament l'estructura de les xarxes viàries i del parcel·lari (les macroestructures del territori) així com els usos del sòl de manera diacrònica, parant especial atenció a les transformacions entre l'època romana i l'alta edat mitjana.
- Sistematitzar els criteris i convencions per a la reconstrucció dels territoris de l'antiguitat.
- Revisar de manera crítica dels estudis arqueomorfològics desenvolupats a Catalunya.
- Analitzar la modulació i l'articulació de la ciutat i el territori per tal de conèixer les formes d'organització i la conceptualització i modelació del paisatge.
- Analitzar els patrons d'assentament i les seves dinàmiques i relacions espacials.
- Estudiar la transformació dels territoris històrics, amb un sentit diacrònic, establint les principals fases de modelació dels

territoris com a paisatges culturals.

Projectes de recerca

- El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló-Montornès del Vallès, Vallès Oriental)
- Estudi arqueomorfològic del barri de la Satalia en el context de la muntanya de Montjuïc (Barcelona): aproximació historicogeogràfica i dinàmica territorial
- Centuriació i estructuració de l'ager de la colònia *Barcino*. Anàlisi arqueomorfològica i modelació del paisatge *[nou]*

El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló - Montornès del Vallès, Vallès Oriental)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Josep Maria Palet (ICAC)

Investigadors participants Esther Rodrigo (ICAC), Mònica Mercado (Estrats SL), Marta Flórez (ICAC), Arnau Garcia (ICAC), Montse Tenas (Museu de Montmeló), Victòria Cantarellas (ICAC)

Descripció Projecte centrat en dos eixos de treballs: l'estudi arqueològic del jaciment de Can Tacó (Montornès-Montmeló) i l'anàlisi territorial de la Laietània interior (Vallès oriental). Aquest projecte se centra en l'estudi arqueològic del jaciment de Can Tacó i del seu context territorial des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge. Aquest jaciment presenta un gran interès per la seva cronologia i tipologia, segurament un *castellum* dels primers moments de la romanització, així com pel seu context territorial, en un punt estratègic de la via Augusta, a la vora del *terminus Augustalis* de Montornès del Vallès. La zona és de gran interès en relació amb l'organització territorial i l'ocupació del sòl a l'antiguitat.

Es planteja una recerca pluridisciplinària que compregui l'estudi del jaciment i del territori atenent les formes d'hàbitat, l'estructuració, l'ocupació del territori i l'evolució del paisatge. En el marc dels projectes, l'estudi territorial constitueix la tesi doctoral de Marta Flórez (ICAC).

Objectius del projecte:

- Establir la cronologia d'ocupació i analitzar les formes d'hàbitat.
- Elaborar un estat de la qüestió de la recerca arqueològica en el territori d'estudi.
- Definir la tipologia, funció, cronologia i fases d'ocupació dels assentaments rurals més significatius.
- Estudiar les estructures agràries (parcel·lars, cadastres) i l'organització territorial.

- Caracteritzar el procés de romanització al Vallès Oriental.
- Estudiar l'evolució vegetal de les formacions forestals, arbustives i herbàcies.
- Estudiar els sistemes d'usos del sòl (conreus, pastures, usos del bosc, etc.).
- Potenciar l'ús del patrimoni arqueològic com a recurs de dinamització cultural.

Vista aèria del jaciment de can Tacó (Montmeló-Montornès del Vallès).

Data d'inici Octubre del 2004

Data de finalització Desembre del 2010

Activitat realitzada el 2008

Entre els mesos de gener i març de 2008 s'ha fet el lliurament de les memòries d'excavació corresponents a les campanyes realitzades a Can Tacó entre els anys 2006 i 2007.

S'ha fet una campanya d'excavació entre els mesos de juny i setembre del 2008, sota la direcció de Jordi Choren, Esther Rodrigo i Mònica Mercado, en què s'ha excavat la terrassa central i les terrasses de la banda est del jaciment. L'àrea excavada equival pràcticament a una quarta part de l'assentament.

Entre els mesos de setembre i novembre del 2008 s'ha procedit a estudiar les troballes realitzades en la present campanya per tal d'elaborar la memòria corresponent que ha estat finalitzada i entregada a principis del mes de desembre de 2008.

Al llarg del mes de desembre s'ha participat en la preparació, conjuntament amb els tècnics dels Ajuntaments de Montmeló i Montornès del Vallès, d'un projecte FEDER que suposaria la consolidació definitiva del projecte i la seva posada en valor.

S'ha continuat la recerca de la investigadora en formació Marta Flórez. La seva recerca, centrada en l'estudi del poblament rural de la Laietània litoral i de l'entorn de Can Tacó, ha prosseguit durant aquest any 2008 amb la preparació de la tesi doctoral. Al llarg del 2008 s'ha treballat principalment en el buidatge exhaustiu de la informació arqueològica continguda a les fitxes de l'Inventari de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat de Catalunya. Han estat buidats un total de 13 municipis, xifra que equival al 72 % de l'àrea d'estudi.

Només quatre municipis resten actualment per buidar.

D'altra banda, durant els mesos de setembre i octubre del 2008 s'ha iniciat la campanya de prospeccions extensives de comprovació a nou municipis del Vallès Oriental: Caldes de Montbui, Cardedeu, les Franqueses del Vallès, la Garriga, Llinars del Vallès, Montornès i la Roca del Vallès. S'han visitat 25 jaciments, l'entorn i les restes dels quals van ser descrites i documentades en fitxes de prospecció. Per a la correcta gestió de tota aquesta informació, s'ha creat una base de dades específica que ens permetrà vincular les dades arqueològiques generades en la prospecció amb els mapes de poblament i ocupació que gestionem per mitjà de l'ArcGis.

Al jaciment de la vil·la romana de Can Massot s'han fet diverses intervencions sota la direcció de Victòria Cantarellas entre els mesos de febrer i maig i entre l'octubre i el novembre del 2008. En aquest moment, es troba en procés d'elaboració i redacció la memòria d'excavació corresponent a les campanyes realitzades durant el 2007 i el 2008. També s'ha preparat un dossier intern per a la difusió del jaciment a petició de l'Ajuntament de Montmeló

Vil·la romana de Can Massot. Intervenció dels mesos de febrer-juny de l'any 2008. Detall de les columnes recuperades de la sitja 1.

Orengo (ICAC), Aureli Álvarez (ICAC), Núria Torras (historiadora), Ramon Julià (IJA-CSIC), Santiago Riera (SERP-UB) i Joaquim Torres (geòleg)

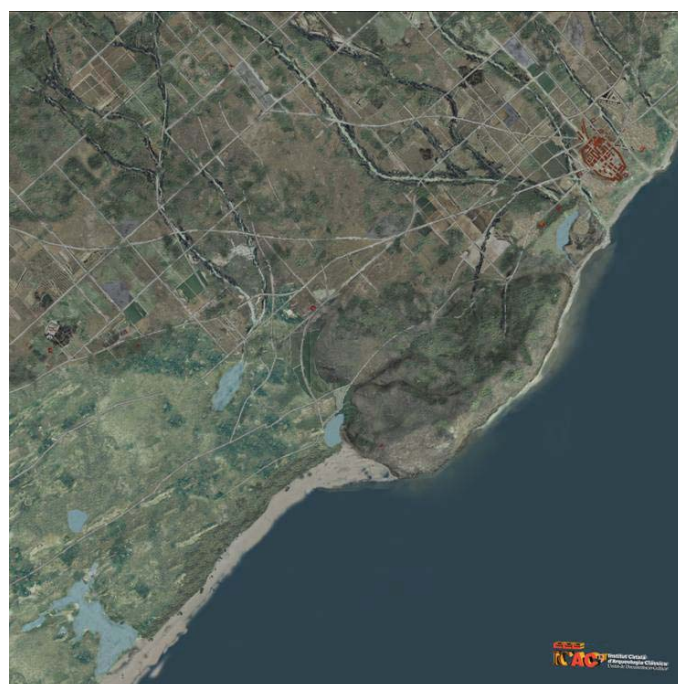
Descripció Es planteja estudiar integralment els aspectes històrics, arqueològics i ambientals de la muntanya de Montjuïc per tal d'entendre'n l'evolució física i humana i observar la relació entre ambdós aspectes des d'una perspectiva diacrònica.

Data d'inici Octubre del 2006

Data de finalització Juliol del 2009

Activitat realitzada el 2008

Correcció i revisió dels textos i preparació de la monografia que apareixerà publicada a la col·lecció Hic et Nunc de l'ICAC.

Plànol de situació de la Satalia a Montjuïc i el seu entorn als segles VI-VII.

Centuriació i estructuració de l'ager de la colònia *Barcino*. Anàlisi arqueomorfològica i modelació del paisatge [nou]

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC)

Investigadors participants Ignacio Fiz (ICAC-URV), Héctor Orengo (ICAC) i Josep Maria Puche (UDG- ICAC)

Breu descripció Revisió de la centuriació de l'ager de la colònia *Barcino* des de l'arqueomorfologia i les anàlisis SIG.

Descripció Els resultats dels estudis arqueomorfològics són revisats a partir de material cartogràfic digital i tractats a través de SIG. S'investigarà la modulació del conjunt, l'articulació de

Estudi arqueomorfològic del barri de la Satalia en el context de la muntanya de Montjuïc (Barcelona): aproximació historicogeogràfica i dinàmica territorial

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Evolució del paisatge i implantació territorial de la ciutat antiga al nord-est de la Tarraconense entre el període ibèric i l'alta edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC)

Investigadors participants Arnau Trullén (ICAC), Hèctor

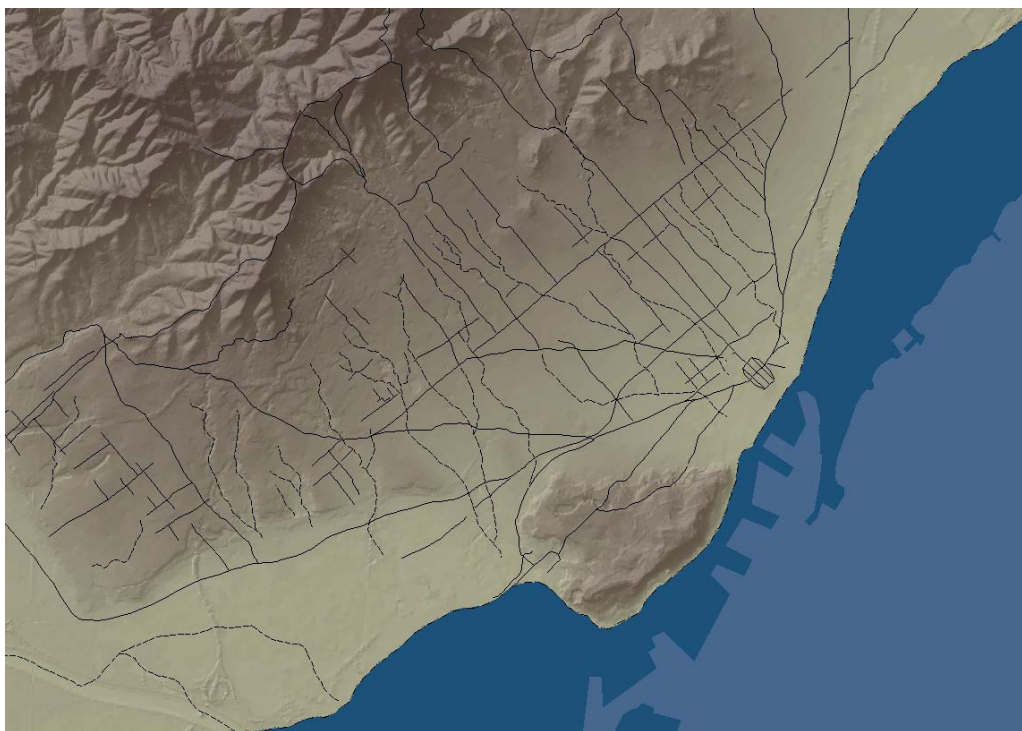
la ciutat i el territori, la xarxa viària i l'estudi de visuals per tal de conèixer les formes d'organització i la conceptualització i modelació del paisatge.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

- Elaboració del model digital de terreny.
- Preparació de la base de dades cartogràfica per Arc-View.
- Georeferenciació i ortorectificació de cartografia històrica i fotografia aèria (vol del 1947).
- Revisió de les planimetries territorials extretes de l'estudi arqueomorfològic sobre cartografia digital i històrica georeferenciada en el SIG.
- Restitució de les retícules i anàlisi de modulacions.
- Anàlisi de visuals.
- Estudi de la conceptualització i execució de la centuriació.
- Relació amb la xarxa viària i datació de la centuriació
- Presentació d'article per a la revista *Quarhis* 5.

Plànol de les centuriacions de Barcino.

Programa *Ager Tarraconensis*

El programa «*Ager Tarraconensis*» es troba dins de la proposta de crear un gran equip que potencii l'estudi de la ciutat romana de la *Tarraconense*. Una de les qüestions fonamentals que són a la base de partida d'aquest treball de recerca és el coneixement de l'estructura de funcionament de la ciutat romana i les conseqüències que va tenir per al país la seva introducció. Les fonts són molt poc explícites pel que fa a les ciutats romanes de l'àrea catalana. Per tant, en aquest cas, l'estudi arqueològic resulta d'una importància fonamental. Ens interessa molt particularment conèixer el funcionament de la ciutat romana de *Tarraco*, dins de les estructures del sistema de la ciutat romana. Però aquesta és una pregunta d'interès històric, per tant diacrònic. Com s'hi va anar adoptant el sistema de la ciutat romana, a través del temps? Com va anar modificant l'estructura del territori la introducció d'aquest sistema? La implantació d'una nova estructura de poblament, amb una nova articulació del territori, amb la introducció dels sistemes de parcel·lari romans, el sistema econòmic romà, el sistema de la vil·la, així com del seu sistema social i polític, fins a quin punt van modificar el paisatge i quina petja van deixar en la seva dinàmica, que hagi transcendit en l'evolució posterior del país.

El plantejament de base dels projectes que descrivim se centra en l'objectiu d'estudi del paisatge arqueològic antic a l'*ager Tarraconensis*, dins del panorama més immediat de les ciutats de l'àrea catalana, així com de la perspectiva àmplia de l'Imperi Romà. Per la seva gran amplitud espacial, s'aborda en diferents etapes, centrades en unitats territorials assequibles, però que guardin una unitat geogràfica coherent, que s'han concretat en comarques. La primera zona estudiada va ser el Baix Penedès (la Cossetània oriental) (Guitart, Palet, Prevosti, 2003). El segon sector està centrat a la comarca del Baix Camp i del Tarragonès, al sud del riu Francolí; constitueix el projecte «Projecte *Ager Tarraconensis* (PAT). El paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Francolí», com a projecte mare, del qual se'n desprenen d'altres que tenen com a objectiu oferir, amb la col·laboració de nombrosos especialistes d'altres disciplines, una visió més àmplia i completa d'aquest territori d'estudi.

Metodològicament, és un projecte pluridisciplinari que pretén arribar a oferir una visió integral del paisatge del *hinterland* d'aquesta ciutat entre els segles V aC i VIII dC. S'ha programat com la integració de quatre línies de recerca basades en el següent: la població humana i els patrons d'assentament, la morfologia del territori, la paleobiologia (palinologia i estudis d'arqueofauna) i la geoarqueologia (estudi i datació de la sedimentologia de l'holocè; estudi dels mapes de cobertes vegetals; estudi dels mapes geològics i els testimonis epigràfics (vegeu descripció de les línies a la memòria d'activitats 2007)

Projecte de recerca

→ Projecte *Ager Tarraconensis* (PAT). El paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Francolí

Projecte *Ager Tarraconensis* (PAT). El paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Francolí

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa *Ager Tarraconensis*

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC)

Investigadors participants Ramon Jàrraga (ICAC), Diana Gorostidi (ICAC) i Jordi López (ICAC)

Investigadors col·laboradors Josep Maria Palet (ICAC), Carme Ruestes (UAB), Santiago Riera (UB), Josep Maria Macias (ICAC), Jaume Massó (Museu de Reus), Loïc Buffat (CSH), Aureli Álvarez (UAB), Santiago Giralt (CSIC), Jordi Nadal (UB), Silvia Valenzuela (UB), Núria Padrós (ICAC), Ignacio Fiz (ICAC), Albert Pèlachs (UAB), Pau de Soto (ICAC) i Josep Abela.

Descripció Estudi de l'evolució del paisatge de l'*ager Tarraconensis*, centrat a la comarca del Tarragonès, a la dreta del riu Francolí, una part del Baix Camp i el municipi d'Alcover, entre el període ibèric i la tardoantiguitat. Amb una aproximació multidisciplinària, s'estudia el paisatge, amb estudis de geologia, els recursos hídrics, els recursos minerals, l'evolució dels sòls, el clima, la flora, els cultius, la fauna, els animals domesticats, la morfologia del territori i els assentaments humans, des d'una perspectiva diacrònica. L'estudi dels assentaments humans i la morfologia del territori es basa en una sèrie de campanyes de prospeccions que combinaran les extensives i les intensives o de *transects* amb cobertura total. El tractament de les dades es farà amb un SIG. A partir dels resultats s'avaluaran els models de poblament, l'evolució de l'estructura del territori i de l'explotació i adaptació humana al seu entorn. Per a l'execució del projecte, es va signar un conveni amb els alcaldes de tots els ajuntaments implicats i la Diputació de Tarragona, amb l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat Rovira i Virgili i l'empresa ACESA. Aquest projecte compta amb una subvenció d'ABERTIS i del programa I+D MEC de la UAB.

Data d'inici Juliol del 2005

Data de finalització Juliol del 2009

Activitat realitzada el 2008

Conclusió de les prospeccions intesives del *transect* 2 i inici i conclusió de les prospeccions intensives del *transect* 3. Elaboració de la base de dades, a partir de la qual s'han elaborat els mapes i les estadístiques de materials, que han permès definir els jaciments.

-Conclusió de l'estudi dels materials dels jaciments, existents

a diversos museus i col·leccions. S'ha fet l'estudi dels materials de Vila-Seca, procedents de la col·lecció particular del Sr. Ferrando.

-Elaboració de la base de dades dels jaciments, per ser publicada. La base de dades corresponent a les prospeccions extensives s'ha treballat per tal de definir acuradament la tipologia i la cronologia de cada establiment, així com els tipus de materials que presenta, per tal de poder tractar aquesta informació de forma cartogràfica i estadística.

La cartografia juga un paper fonamental en aquest plantejament, per la qual cosa treballem dins d'un Sistema d'Informació Geogràfica (SIG), que s'ha establert com l'eina idònia per a l'emmagatzemament i manipulació de les dades, que permet integrar-les, fer anàlisis i generar mapes cronotipològics, temàtics, relacionats amb la topografia, amb l'estructura viària, els parcel·lars, la geologia del quaternari, els mapes de cobertes vegetals i els resultats de la pal·linologia i els estudis d'arqueofauna. (Prevosti *et alii*, en premsa).

D'aquest projecte en depenen diversos subprojectes que inclouen nombroses disciplines:

1. Estudis de poblament, prospeccions i sistema de la ciutat romana
2. Estudis de morfologia del territori
3. Estudis de geologia
4. Estudis de la paleobiologia de l'entorn
5. Estudis d'epigrafia
6. Estudis de jaciments rurals concrets

1. Estudis de poblament, prospeccions i sistema de la ciutat romana

Els estudis de paisatge tenen, com un dels seus fonaments, el coneixement de la dinàmica de l'ocupació humana. Els estudis de la morfologia del territori i de l'entorn geològic i biològic poden constituir projectes de recerca plens de sentit, per bé que han de revertir en els de conjunt del paisatge, on juntament amb els de poblament permetran el tractament del sistema global.

Una de les tècniques essencials que utilitzen els estudis arqueològics del territori i del poblament són les prospeccions, ja siguin superficials extensives, superficials sistemàtiques, intensives. A través d'elles, i amb l'ajut d'un SIG, es generen mapes del poblament antic, amb la seva complexitat tipològica, cronològica i temàtica diversa, i que són la base per a l'estudi de la relació del poblament amb la morfologia del territori, la geologia i les dades dels estudis de biologia.

En el cas del món romà, la finalitat darrera de la recerca de l'evolució del paisatge és conèixer la dinàmica, l'abast i les particularitats de cada cas, de la implantació del sistema de la

ciutat romana. Dins d'aquest marc conceptual, sorgeixen els plantejaments i qüestions històriques fonamentals.

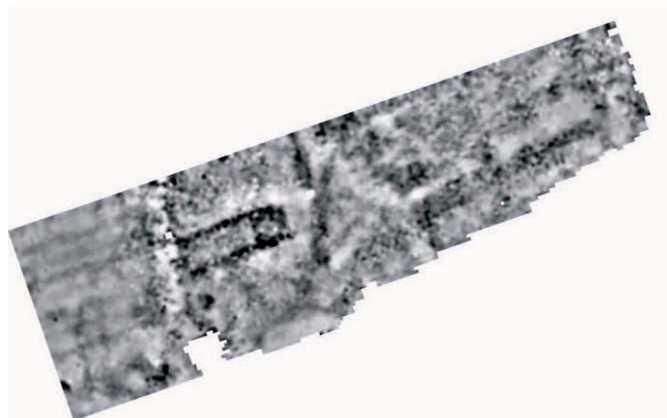
Subprojecte

Prospeccions geofísiques a l'ager Tarraconensis

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC) i Cèsar Carreras (UOC-ICAC)

Breu descripció Elaboració d'una columna pol·línica representativa del Camp de Tarragona, que ha d'aportar coneixements sobre la flora, els cultius i l'evolució climàtica de la zona.

Investigadors col·laboradors Simon Keay, Sophie Hay i Kristian Strutt (University of Southampton)

Resultats de la resistivitat a les Bassasses, Cambrils.

Activitat realitzada el 2008 S'han elaborat les dades obtingudes en les prospeccions del 2007, s'ha redactat la memòria i s'han escrit dos articles sobre el tema. Un d'ells es publicarà a la revista *Archaeological Prospection* i l'altre és una comunicació presentada al «Col·loqui Internacional Changing Landscapes. The impact of Roman towns in the Western Mediterranean», organitzat per Frank Vermeulen i Filipe Themudo Barata, 15 a 17 de maig de 2008, Museu d'Ammaia, Alto Alentejo, Portugal.

Els dos jaciments que han donat els resultats més espectaculars han estat Centelles (Constantí) i les Bassasses (Cambrils). Fruit d'aquesta recerca, s'ha plantejat l'excavació del jaciment rural romà de les Bassasses, que s'ha triat com un exemple d'establiment de l'ordre inferior de la jerarquia d'establiments rurals de l'ager *Tarraconensis*. Actualment encara està en curs.

2. Estudis de morfologia del territori

Estudi de les formes del paisatge i les centuriacions i caracterització del territori en l'antiguitat a partir de tecnologia SIG i recerca arqueològica de camp.

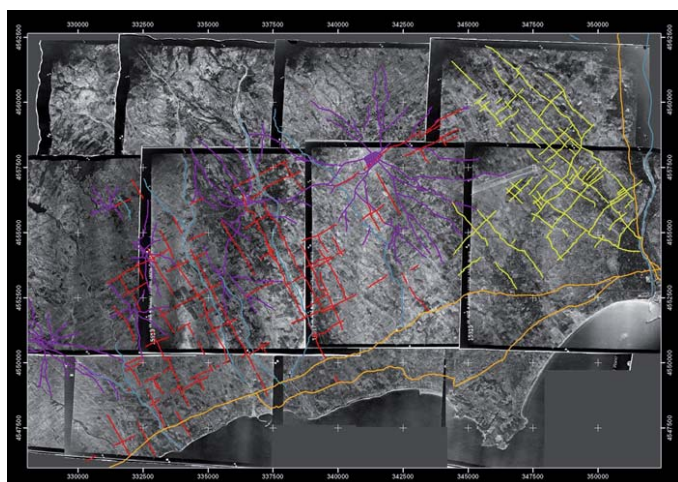
Subprojecte

Les centuriacions de l'ager Tarraconensis. Anàlisi planimètrica digital i estructuració del territori

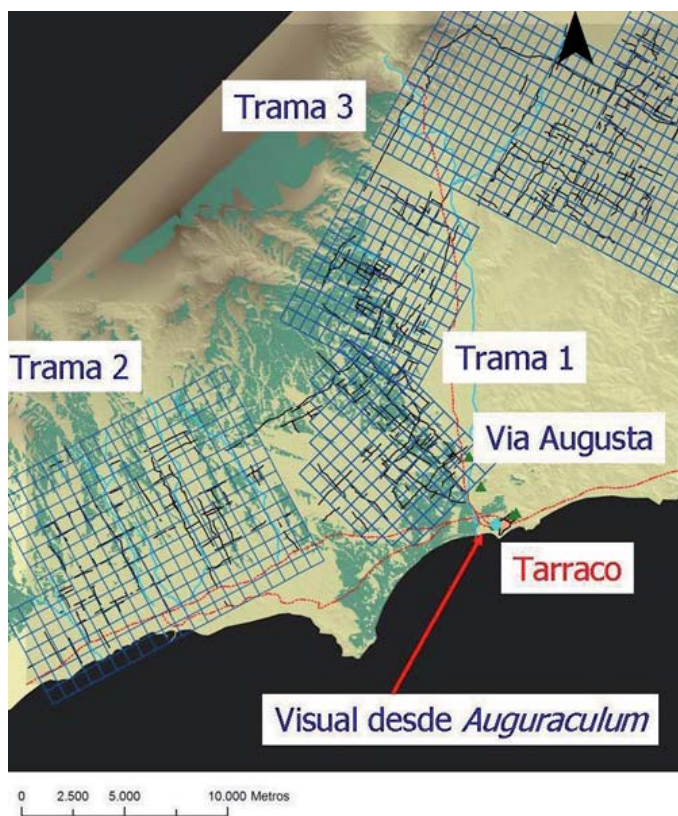
Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC), Ignasi Fiz (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC)

Investigadors col·laboradors Hèctor Orengo (ICAC)

Breu descripció Estudi de les formes del paisatge i les centuriacions i caracterització del territori en l'antiguitat a partir de tecnologia SIG i recerca arqueològica de camp.

Les centuriacions de Tarraco amb base al vol del 56.

Les tres trames de centuriacions de Tarraco traçades des de l'Auguraculum.

Activitat realitzada el 2008

- Elaboració del model digital de terreny
- Revisió de les planimetries territorials extretes de l'estudi arqueomorfològic sobre cartografia digital i històrica georeferenciada en el SIG.
- Anàlisi d'imatges multiespectrals Landsat MSS, TM i ETM+.
- Ortorectificades i georeferenciades
- Restitució de les retícules i anàlisi de modulacions
- Anàlisi de visuals. Les anàlisis SIG permetran alhora desenvolupar l'estudi de visuals per tal de conèixer les formes d'organització i la conceptualització del territori
- Datació de les centuriacions
- Presentació dels resultats en congressos i publicació dels primers resultats

3. Estudis de geologia

Un dels components fonamentals d'un paisatge és la base geològica sobre la qual reposa. Però, alhora, hem de tenir present que el substrat geològic no és estàtic, sinó que també evoluciona amb la influència climàtica i biològica del seu entorn. Així doncs, ens interessa conèixer la geologia com a base o substrat del paisatge, però també com a arxiu on es va guardant informació sobre l'evolució climàtica i biològica.

En aquest sentit, i de cara als estudis del paisatge de l'antiguitat, resulta fonamental el coneixement de la geologia del quaternari i l'evolució dels seus sòls.

La geologia també forneix tècniques de datació que representen ajuts auxiliars importants per a l'arqueologia, alguns utilitzats des de fa moltes dècades i d'altres d'incorporació més recent.

Subprojecte

Estudi de la sedimentologia del Baix Camp

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC) i Santiago Giralt (CSIC-Institut Jaume Almera)

Investigadors col·laboradors Clàudia Abancó Martínez de Arenzana i Guillem Domènech Suriñach

Breu descripció Estudi geològic destinat a conèixer la geologia del quaternari de l'àrea en estudi, el Baix Camp i el sud del Tarragonès. S'ha preparat un estudi geològic encaminat a entendre l'evolució dels sòls en els darrers 2.000 anys. El grau d'afiorament del paleosòl romà correspon al grau de coneixement possible de l'arqueologia romana superficial. Així, el coneixement de l'evolució dels sòls de la zona en estudi permetrà conèixer el grau de fiabilitat que tenen les prospeccions superficials, fins a quin punt afloren els sòls d'època romana a la superfície actual, en quins punts ho fan i on estan coberts per sediments, que no permeten accedir-hi. A partir d'aquí, es podran interpretar les dades procedents de les prospeccions intenses i extenses,

amb rigor.

Activitat realitzada el 2008 S'ha dut a terme la tasca de correlacionar els estrats de les diferents seccions geològiques aixecades en els treballs de camp. S'ha tornat a sortir al camp a recollir més terres per seleccionar-ne els carbonets per poder-ne fer una datació. Però caldrà tornar a sortir a buscar carbonets a causa de l'esterilitat de les terres.

Marge on s'aprecien estrats reblerts de material romà.

4. Estudis de la paleobiologia de l'entorn

La paleobiologia resulta fonamental en els estudis del paisatge, ja que flora i animals formen part del sistema en estudi. Així doncs, els estudis de pal·linologia permeten conèixer l'evolució del clima, així com de la flora i els cultius que es practicaven, dins dels espais de temps datats pel sistema del C14, a cada columna pol·línica. L'antracologia pot completar el coneixement dels boscos de l'entorn i la seva explotació humana. La identificació de restes vegetals, com granes, així com microvegetals, tot plegat forma part de la reconstrucció de l'entorn.

Els estudis d'arqueofauna se centren en restes de la fauna recuperada en excavacions arqueològiques, que permeten fer-ne una datació força precisa. Solen donar essencialment informació sobre els animals domèstics, tot i que també en poden donar sobre la cinegètica o altres de l'entorn o fins i tot plaques.

Aquests tipus d'estudis són els més emprats i els que solen donar més resultats a l'arqueologia per a la reconstrucció del paleoambient, tot i que n'hi ha d'altres que també poden ser útils en casos concrets.

Subprojecte

Estudi pal·linològic a l'ager Tarraconensis. El Baix Camp

Investigadors participants Yannick Miras (CNRS, Clermont-Ferrand, França), Gabriel Servera (UB) i Santiago Riera (UB)

Breu descripció Elaboració d'una columna pol·línica representativa del Camp de Tarragona, que ha d'aportar coneixements sobre la flora, els cultius i l'evolució climàtica de la zona.

Activitat realitzada el 2008 S'han fet tasques d'identificació i recompte de pol·lens de les mostres procedents de la llacuna de la Tanca, a Vila-seca, extretes el 3 d'agost de 2007. S'ha elaborat el diagrama pol·línic i la memòria corresponent.

S'ha finalitzat l'estudi de la columna pol·línica de la Tanca, tot i que encara queden algunes anàlisis de C14 pendents per acabar d'elaborar els resultats.

Diagrama Pol·línic La Tanca La Pineda

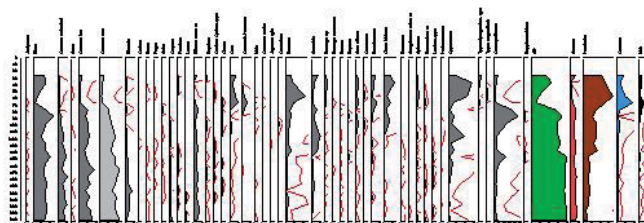

Diagrama pol·línic de la Tanca (Vila-seca).

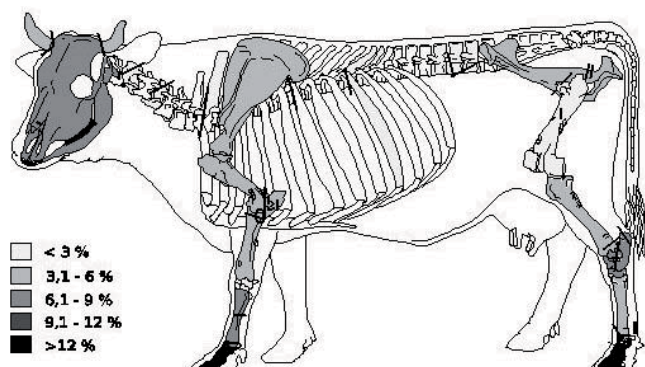
Subprojecte

Arqueozoologia a l'ager Tarraconensis. Estudi de la fauna de les vil·les dels Antigons i la Llosa

Investigadors participants Jordi Nadal (UB), Sílvia Valenzuela (UB) i Núria Padrós (ICAC)

Breu descripció L'estudi de les restes de fauna està encaminat a avançar en el coneixement de la gestió ramadera dels establiments rurals de l'ager Tarraconensis. Aquest és un aspecte de l'economia rural romana fins ara molt menystingut i, per tant, les dades que aportin constituïran una novetat important per entendre el sistema econòmic rural de la zona. Se centra en les restes de la vil·la romana dels Antigons (Reus) i les de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils).

Activitat realitzada el 2008 La investigadora en formació Núria Padrós ha estat fent l'estudi de les restes de fauna procedents de les excavacions estratigràfiques, dels darrers anys, de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils).

Gràfic de l'estudi de S. Valenzuela de la fauna de la vil·la dels Antigons.

L'estudi s'ha centrat en les restes de macrofauna domèstica, ja que es tracta de la categoria més rendible per a l'objecte d'estudi i també la que presenta més volum de restes. Les restes faunístiques de la Llosa han aportat informació principalment de l'alimentació i la gestió ramadera. L'alimentació, més enllà de cobrir una necessitat bàsica, és una activitat marcada per la tradició cultural. Així mateix, l'alimentació és susceptible de ser un marcador de diferenciació social, ja sigui a escala de jaciment o a escala regional. La gestió ramadera aporta informació sobre la base econòmica del grup i els productes prioritzats (força de treball, carn, etc.) Per altra banda, el tipus de gestió pot indicar una major disponibilitat de recursos càrnics a un jaciment, o bé permetre diferenciar entre centres emissors i centres receptors. Des d'aquest punt de vista, l'objectiu de l'estudi de les restes arqueozoològiques de la vil·la romana de la Llosa ha consistit a caracteritzar les estratègies de producció i l'accés als recursos càrnics per poder combinar posteriorment aquesta informació amb altres indicadors de les condicions ecològiques i socials de la resta de jaciments.

L'anàlisi a escala de jaciment s'ha basat en la distribució espacial de les restes i la representació anatòmica, per analitzar, d'una banda, si hi ha diferències de proporcions d'espècies entre diferents unitats constructives, i de l'altra, si hi ha indicis de redistribució de certes parts de l'animal entre unes habitacions i unes altres. Aquestes aproximacions s'han fet tant a nivell sincrònic com diacrònic. Això ens ha permès observar la dinàmica i l'evolució interna del jaciment i, en un futur, ens permetrà veure si hi ha un model regional de gestió. Així mateix, i independentment de la seva existència o no, hem pogut analitzar l'evolució temporal del registre en el context dels canvis que assenyalen altres indicadors arqueològics.

5. Estudis d'epigrafia

Cal destacar que, en el decurs del 2008, s'ha iniciat una nova branca centrada en l'epigrafia que s'ha centrat en l'estudi de les inscripcions aparegudes a diversos jaciments de l'*Ager Tarraconensis*. Aquest és un complement de primer ordre d'impor-

tància, que ha de permetre obtenir dades fonamentals i altrament molt difícils d'obtenir per l'arqueologia, per entendre qui posseïa, habitava o explotava el camp de la ciutat de Tarraco.

Subprojecte

Epigrafia de l'ager Tarraconensis

Investigadors responsables Diana Gorostidi (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC).

Breu descripció L'estudi de les restes epigràfiques es centra en la gran lapidària llatina, així com amb l'*instrumentum domesticum* del conjunt de l'ager Tarraconensis. En aquest segon camp, destaca especialment la importància dels grafitis sobre ceràmica, que són molt nombrosos i donen un tipus d'informació molt diferent de la de la gran lapidària, molt més centrada en l'element servil i l'activitat quotidiana. En canvi, la gran lapidària dona informació sobre els grans personatges que es documenten al camp, que sovint també apareixen esmentats en l'epigrafia del nucli urbà, i que permeten acostar-se a dades sobre la propietat, estatus social, mobilitat social, etc.

Activitat realitzada el 2008 S'han recollit 83 inscripcions lapidàries llatines (votives, honoríficofuneràries, militars, circa 160 inscripcions sobre *instrumentum domesticum*, circa 50 grafitis (*tegulae, amphorae, terra sigilata*), circa 90 segells (*tegulae, amphorae, terra sigilata, lucernae, tubuli, dolia*).

S'ha introduït tota la documentació en una base de dades Access, on els números dels jaciments corresponen als de la base de dades del projecte *ager Tarraconensis* (PAT), de manera que es poden integrar plegades al SIG.

Grafit sobre terra sigil·lada STATVTI.

Grafit sobre terra sigil·lada STA.

6. Estudis de jaciments o estructures rurals concrets

Els estudis de poblament es basen en el coneixement de les unitats del poblament. Això passa per fer excavacions, o bé estudis de col·leccions de materials, o bé prospeccions geofísiques.

Els estudis de territori, de prospeccions, de la morfologia del territori, així com la integració del conjunt de les dades en els estudis de poblament, necessiten sovint fer comprovacions, datar estructures, o estudiar de forma detallada elements del paisatge. Això significa haver de fer també excavacions arqueològiques o prospeccions geofísiques. Enguany s'ha obert un nou projecte de recerca en el jaciment rural romà de les Basses, de Cambrils.

Els estudis concrets de jaciments rurals, com el de la vil·la dels Antigons, la del Morell o la del mas d'en Gras n'enriqueixen el coneixement, i representen una aportació de gran vàlua per al conjunt i per a la particularitat.

A partir d'això anirà sent possible una reflexió científica, cada cop més fonamentada, sobre el funcionament global de la ciutat de Tarraco, amb l'entesa de les interrelacions amb el seu *ager*, especialment dels fonaments econòmics agraris i del desenvolupament comercial de la ciutat, del volum i distribució de la població rural, de la seves jerarquies i estructura.

Subprojecte

La vil·la romana dels Antigons

Investigadors responsables Ramon Jàrraga, Marta Prevosti (ICAC) i Josep Guitart (ICAC-UAB).

Breu descripció Estudi monogràfic d'aquesta vil·la romana, excavada l'any 1978 sota la direcció de la Dra. Lluïsa Vilaseca, i amb la intervenció tècnica de Jaume Massó i Ramon Capdevila. Es tracta d'una vil·la de gran interès però actualment gairebé desconeguda, a causa en part de les condicions en què es va haver de dur a terme l'excavació.

Estàtua de la deessa Cíbele (primera meitat segle III).

Tenint en compte l'interès d'aquesta vil·la per a l'estudi de l'*ager Tarraconensis*, s'ha plantejat la creació d'un equip d'investigadors amb la finalitat de redactar una monografia que faci justícia a la importància del jaciment.

Activitat realitzada el 2008 Redacció de la monografia, especialment de l'estudi de les ceràmiques i els elements arquitectònics.

Vora d'àmfora tarraconense Dressel 2-4 produïda al forn dels Antigons.

S'ha documentat la fabricació en aquesta vil·la d'àmfores de les formes Dressel 2-4 i 7-11, així com l'existència d'un nimfeu del segle III decorat amb un ric grup escultòric. Fins ara, les úniques publicacions que han vist la llum (a part d'unes breus notícies per part de Jaume Massó i Ramon Capdevila) són alguns articles d'Eva Koppel sobre les estàtues (destacant-ne una de la deessa Cíbele) i de Ramon Jàrraga sobre les àmfores, així com l'estudi dels materials tardoantics inclòs en la tesi doctoral d'aquest darrer.

L'estudi dels abundantíssims materials ceràmics dipositats al Museu Arqueològic Salvador Vilaseca, a Reus, ha permès estudiar un interessantíssim abocador d'inicis del segle III, contemporani del nimfeu i de les estàtues, cosa que permet recolzar l'existència d'una de les principals vil·les de l'ager *Tarraconensis* en aquesta època.

Subprojecte

El jaciment rural romà de les Bassasses

Investigadors responsables Ramon Jàrraga i Marta Prevosti (ICAC)

Investigadors participants Némesis S.C.C.L. i Maribel Panosa (UAB)

Breu descripció El jaciment romà de les Bassasses ha donat resultats positius en les prospeccions geofísiques: mostra una gran estructura rectangular d'uns 40 x 15 metres de planta, associada a la troballa de ceràmica en superfície. Per tal de comprovar la validesa d'aquests resultats, així com per avançar en l'estudi de la tipologia i cronologia dels establiments rurals de l'ager *Tarraconensis*, es va plantejar de fer-hi una excavació arqueològica.

Activitat realitzada el 2008 Campanya d'excavació arqueològica: s'ha documentat el paviment d'un gran dipòsit (que deu donar nom a la partida) amb llit de *signinum*, així com d'altres estructures bastides a dins, d'època romana indeterminada, la funció de les quals caldrà aclarir durant la campanya del 2009.

Hem pogut documentar un total de cinc fases constructives, la finalitat de les quals només s'ha pogut establir en la primera, corresponent sens dubte a una gran bassa d'aigua, de cronologia encara indeterminada, però que per la troballa de ceràmiques d'aquesta època (tot i que en contextos posteriors) podria remuntar a l'època romana republicana (segles II-I aC). Aquest fet es podria paral·lelitzar amb el cas de les estructures hidràuliques del proper jaciment del Mas d'en Gras (Vilaseca), objecte d'una publicació imminent per part de l'ICAC.

Les Bassasses.

La relació establerta des de fa anys entre l'ICAC i l'empresa ACESA, del grup Abertis, que ja està finançant el projecte d'estudi de l'ager *Tarraconensis* de l'Institut, ha fet que aquesta empresa hagi ofert a l'ICAC nous treballs d'arqueologia arran de l'ampliació del tercer carril de l'AP-7, amb la finalitat d'assegurar-ne una gestió científica excel·lent. Així, aquest any 2008 s'ha iniciat el projecte següent:

➔ Intervencions en l'ampliació del tercer carril de l'AP-7
[nou]

Intervencions en l'ampliació del tercer carril de l'AP-7 *[nou]*

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Ager *Tarraconensis*

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC)

Descripció Els treballs d'arqueologia sorgeixen entorn de la construcció del tercer carril de l'autopista AP-7 i la implantació de nous sistemes de peatge, des de la Jonquera fins a Cambrils. La iniciativa d'ACESA d'encarregar els treballs d'arqueologia a una institució de recerca com l'ICAC constitueix l'opció òptima tenint en compte la garantia que comporta que les excavacions arqueològiques siguin objecte del tractament més adequat i que s'inseixin dins del marc de les línies de recerca en curs, amb la corresponent explotació científica i la publicació adequada dels resultats. Els contactes amb l'IPHES facilitaran la mateixa via per a les restes prehistòriques que hi puguin aparèixer.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

Durant el 2008, es va dur a terme la planificació general dels treballs d'arqueologia, que s'han dividit globalment en quatre fases:

1. Prospeccions superficials
2. Delimitació dels jaciments mitjançant rases
3. Excavacions arqueològiques
4. Seguiment de màquines i control arqueològic dels moviments de terres

Del 9 al 30 de juny de 2008 es van fer dues campanyes de prospeccions superficials arqueològiques, en els espais dels futurs enllaços i implantació de peatge de Sant Sadurn d'Anoia, Gelida, Vilafranca del Penedès, Altafulla, Tarragona, Vila-seca/Salou i Reus. Amb base a les troballes efectuades, es va programar la fase 2, de delimitació dels jaciments, en els enllaços de Vilafranca Centre, Vilafranca Nord i Gelida, mentre que la resta van quedar descartats. Atesa l'envergadura d'aquest projecte d'ampliació viària, l'empresa ACESA va encarregar a

finals del 2008 al grup de recerca de l'ager *Tarraconensis* també la prospecció arqueològica del tram nord de l'AP-7.

Entre el 7 i el 20 de novembre de 2008, es va dur a terme la prospecció superficial arqueològica del tram nord de l'AP-7, concretament de les àrees dels futurs enllaços i implantació de peatge de Fornells de la Selva, Vilademuls, Sant Gregori, Vilademuls - Figueres, Figueres sud - la Jonquera. Els resultats han permès elaborar unes mesures correctores que afecten 12 àrees, sobre les quals cal estudiar encara quina afectació concreta tindran en l'obra, avaluar-ne l'actuació i programar la fase 2.

El transect 1 de l'ager Tarraconensis.

El transect 1 en procés de prospecció.

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Els estudis sobre la vil·la romana gaudeixen d'una llarga tradició que cal lligar amb els estudis de poblament, de paisatge i del sistema de la ciutat romana. Des d'aquesta perspectiva, s'aborda l'estudi de les vil·les romanes, que constitueixen projectes de recerca de l'ICAC, tant de l'*ager* de Tarraco com les que pertanyen a altres ciutats romanes.

Projectes de recerca

- La vil·la romana de la Burguera (Salou, Tarragonès)
- La vil·la romana de la Llosa (Cambrils, Tarragonès)
- Les vil·les romanes a la Tarraconense. Implantació, evolució i transformació
- *Cella vinaria*: estudi del jaciment del Veral de Vallmora (Teià)
- La vil·la romana de la Torre Llauder (Mataró, Maresme)
- La vil·la romana de la Gran Via – Horta Farrerons (Premià de Mar, el Maresme)
- *Ad villam*: base de dades de les vil·les romanes de l'arc mediterrani entre el Roine i l'Ebre

Fotografia aèria del jaciment.

Detall d'estança cella vinaria. Àrea de fermentació del vi.

La vil·la romana de la Burguera (Salou, Tarragonès)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori
Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigadors responsables Josep Maria Macias (ICAC)

Investigadors col·laboradors Moisés Díaz García (Codex) i Francesc Bosch Puche (UB)

Centres implicats Codex – Arqueologia i Patrimoni

Descripció Estudi de les troballes arqueològiques aparegudes a la vil·la romana de la Burguera durant les excavacions d'urgència que va dur a terme en aquesta zona l'empresa d'arqueologia Codex-Arqueologia i Patrimoni. Compta amb la col·laboració de la Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC.

Es tracta d'un assentament de canvi d'era que va perdurar fins a l'etapa visigoda. Fins avui, s'hi han pogut documentar la part residencial, els banys privats, un petit *horreum*, els forns ceràmics i un extens centre d'elaboració vinícola. La zona ha estat edificada posteriorment i, actualment, l'àrea d'aquest jaciment ha quedat reduïda a l'àrea termal com a part museogràfica integrada dins els jardins del centre turístic.

Data d'inici Gener del 2007

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

S'ha elaborat un primer estudi del jaciment i s'ha presentat al Congrés internacional de vil·les romanes a la Tarraconense.

La vil·la romana de la Llosa (Cambrils, ager Tarraconensis)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigadors responsables Josep M. Macias i Jordi López (ICAC), Gerard Martí (Museu d'Història de Cambrils)

Descripció La vil·la romana de la Llosa és un jaciment de propietat municipal i gestionat pel Museu d'Història de Cambrils. Des de l'any 1991 ha estat objecte de nombroses campanyes d'excavacions arqueològiques i d'actuacions de difusió científica i museogràfica.

La vil·la ocupa una extensa àrea verda dins el nucli urbà de Cambrils i es preveu la creació del futur Parc Urbà de la Llosa, on han de confluïr interessos compatibles de museïtzació i difusió del patrimoni natural i del patrimoni arqueològic. El Museu d'Història de Cambrils ha encarregat a l'ICAC la redacció del Pla director de la vil·la romana de la Llosa. Es tracta d'un document que ha de proposar les actuacions a desenvolupar al jaciment en el moment en què es projecti el parc urbà.

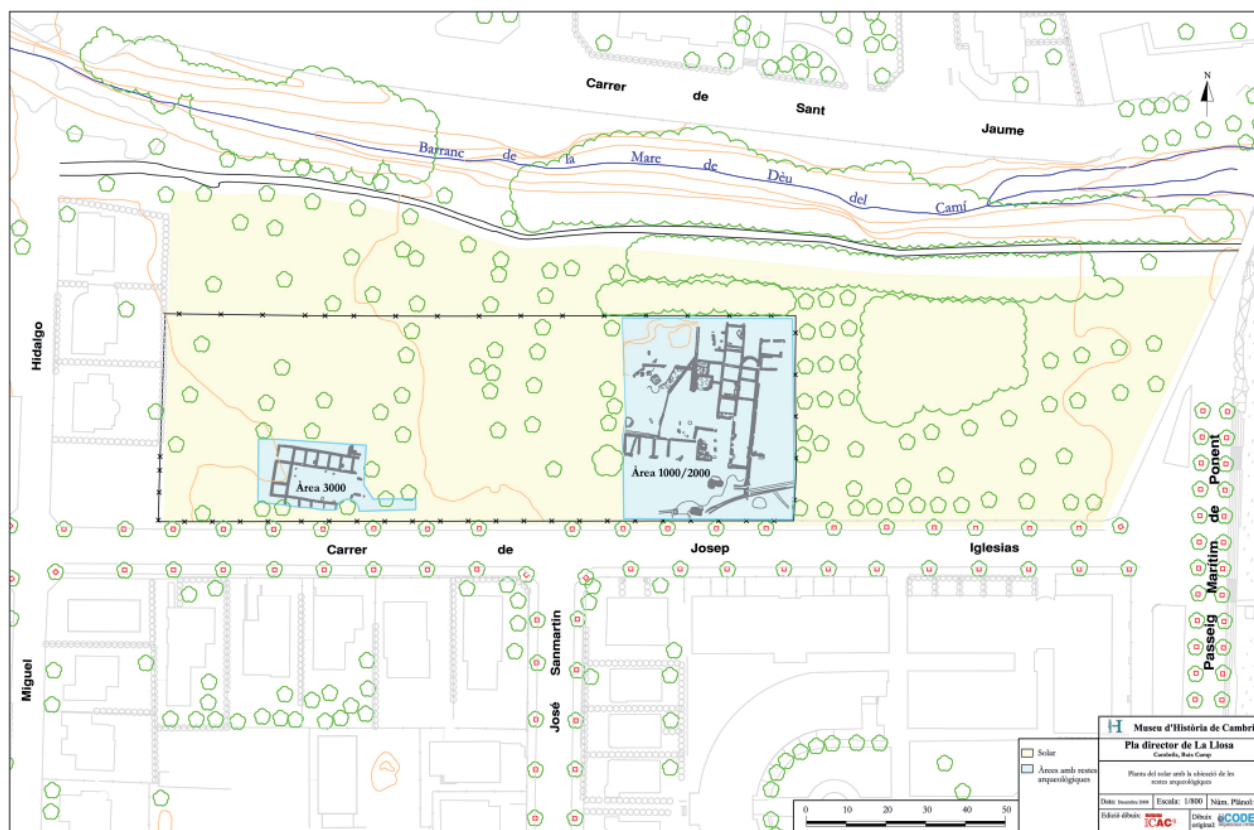
Data d'inici Juny 2008

Data de finalització Juny 2009

Activitat realitzada el 2008

Realització del Pla director treballant en quatre apartats:

- Projecte científic que engloba la previsió d'excavacions arqueològiques més la definició d'una política de recerca que projecti els resultats arqueològics obtinguts en vint-i-cinc anys d'intervenció.
- Projecte d'adequació museogràfica que preveu els criteris de consolidació i restauració del jaciment més la política pedagògica del futur Parc (difusió ciutadana, visita, tallers...).
- Realització d'una campanya de prospeccions geofísiques per tal de valorar l'extensió de la vil·la i calibrar el nivell d'afectació dels agents naturals limítrofs.
- Unificació de la informació arqueològica recollida des de l'any 1991: planimetria, documentació estratigràfica, etc. S'han presentat els resultats preliminars del projecte en una reunió de l'Associació de Museòlegs de Catalunya.

Planta de la vil·la romana de la Llosa.

Les vil·les romanes a la Tarraconense. Implantació, evolució i transformació

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigador responsable Marta Prevosti (ICAC)

Descripció Simposi organitzat per l'IEI, amb la col·laboració del Museu d'Arqueologia de Catalunya, el Museu de Lleida. Diocesà i Comarcal, la Societat Catalana d'Arqueologia i la Universitat de Lleida, amb el suport dels ajuntaments de Corbins i Albesa. La decisió d'organitzar una trobada per tractar sobre l'estat actual de la recerca del món rural de la Tarraconense va estar motivada, principalment, per la necessitat d'obrir un nou lloc de debat en què investigadors, arqueòlegs i estudiosos poguessin aportar els darrers coneixements sobre aquest tema, centrat en un espai que a nivell global no havia estat tractat en els darrers anys. Malgrat que han estat moltes les trobades en què el tema central ha estat la vil·la en el seu sentit més ampli, sovint aquestes han abastat un espai territorial molt limitat o bé s'ha tractat d'un determinat aspecte de la vil·la: distribució espacial, decoració, evolució. En els darrers anys, però, no s'ha abordat encara l'estudi de la vil·la en la seva integritat.

Data d'inici 2007

Data de finalització 2009

Ambulacre de la vil·la romana dels Munts d'Altafulla.

Activitat realitzada el 2008

Publicació de les actes del simposi per part de la comissió organitzadora formada per Joan-Ramon González Pérez (Servei d'Arqueologia de l'IEI), Víctor Revilla Calvo (Universitat de Barcelona) i Marta Prevosti Monclús (ICAC). S'ha fet el procés d'edició de les actes. Recopilació dels articles dels diferents autors, correcció dels textos, correcció i en alguns casos refacció de les imatges presentades per a la il·lustració, disseny de la por-

tada, contraportada, crèdits, índex, pròlegs, elaboració dels resums i paraules clau, composició i maquetació del llibre, edició i correcció de gal·lerades. Les actes han d'aparèixer a l'inici de l'any 2009.

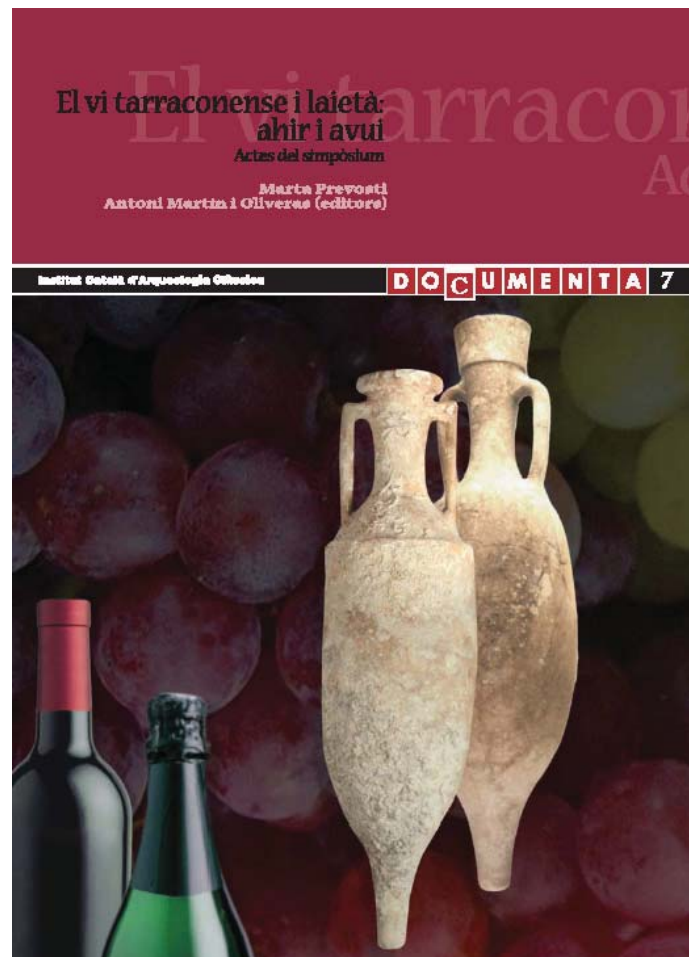
Cella Vinaria: estudi el jaciment del veral de Vallmora (Teià)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigador responsable Josep Guitart (ICAC), Isabel Rodà (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC)

Investigadors col·laboradors Ramon Jàrega (ICAC) i Antoni Martín (Ajuntament de Teià)

Coberta de la publicació sobre el simposi «L'arqueologia del vi a l'àrea costanera de la Tarraconense. Una reflexió».

Descripció En col·laboració amb l'Ajuntament de Teià, l'ICAC ha iniciat l'estudi del jaciment arqueològic del Veral de Vallmora (Teià, el Maresme), que actualment està en curs d'excavació, consolidació i restauració. Aquest jaciment gaudeix d'un im-

portant projecte per convertir-lo en un centre de serveis socio-culturals i de promoció turística i econòmica del territori, com a centre museístic sobre l'origen, el desenvolupament i l'expansió de la producció vitivinícola a la Laietània i el comerç del vi en època romana (segles I aC – IV dC). Per tal d'ajudar en la recerca per a la interpretació del jaciment, per contrastar idees i ampliar punts de vista, s'ha fet un simposi sobre el tema de l'elaboració i comercialització del vi en època romana.

Data d'inici Maig del 2007

Data de finalització Abril del 2009

Activitat realitzada el 2008

Redacció d'un article de valoracions entorn del simposi: M. Prevosti: «L'arqueologia del vi a l'àrea costanera de la Tarragonense. Una reflexió». Recopilació dels articles dels diferents autors, correcció dels textos, correcció i en alguns casos refacció de les imatges presentades per a la il·lustració, disseny de la portada, contraportada, crèdits, índex, pròlegs, elaboració dels resums i paraules clau, composició i maquetació del llibre. Està prevista la data del 21 d'abril de 2009 per a la presentació del llibre a l'Ajuntament de Teià.

La vil·la romana de la Torre Llauder (Mataró, Maresme)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigador responsable Marta Prevosti (ICAC)

Investigadors col·laboradors Joan F. Clariana i Roig (Museu de Mataró)

Descripció La llarga etapa d'investigacions sobre la vil·la romana de la Torre Llauder de Mataró, desenvolupada per Marta Prevosti i Joan Francesc Clariana, ha fornit una documentació abundant, que mereix actualment ser publicada en un llibre. S'hi recolliran els resultats de les excavacions dels anys 80, les prospeccions que es van fer a la vall de la riera d'Argentona, on s'ubica la vil·la, l'estudi geològic de la zona, així com una recopilació i reflexió entorn de les dades publicades per Marià Ribas.

Data d'inici 2007

Data de finalització 2011

Detall d'un mosaic trobat a la vil·la romana de Torre Llauder.

Detall d'un altre mosaic a la vil·la romana de Torre Llauder.

Activitat realitzada el 2008

S'ha treballat en l'estudi de les ceràmiques grolleres de cuina, d'època tardoromana i tardoantiga, que s'havien classificat com a medievals, fa quinze anys, i ara, a la llum de les publicacions recents sobre aquests tipus ceràmics, s'han pogut identificar correctament com a romanes i tardoantigues.

S'ha fet l'estudi de l'important conjunt de ceràmiques sigil·lades de Torre Llauder, que ha estat objecte del treball de recerca de final de màster de Joan F. Clariana i Roig.

S'han tornat a estudiar els capitells de la vil·la, un grup de material escultòric arquitectònic de notable interès, tant per la seva qualitat com per l'ampli ventall cronològic que abasta: des d'època d'August fins al Baix Imperi romà.

La vil·la romana de la Gran Via - Horta Farrerons (Premià de Mar, Maresme)

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC), Ramon Coll (Ajuntament de Premià)

Descripció La vil·la romana de la Gran Via – Horta Farrerons és una de les vil·les de més extensió i alhora d'arquitectura més original del Maresme. El seu interès d'estudi és indiscutible, especialment per a l'evolució en el baix imperi i la tardoantiguitat. L'edifici de planta octogonal excavat recentment respon sens dubte a una arquitectura de palau de camp baiximperial, d'un ric personatge, potser de la ciutat de Barcino.

El propòsit de l'Ajuntament de Premià de Mar, amb l'ajut de l'ICAC, és convertir el jaciment en visitable i que serveixi per difondre la història del país en el període clàssic, per donar a conèixer el món romà a través del seu *ager*, del món rural i de les vil·les romanes.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

S'ha signat el conveni marc de col·laboració entre l'Ajuntament de Premià i l'ICAC. Les excavacions arqueològiques dutes a terme a l'Horta Farrerons del 25 de juliol al 25 d'agost de 2008 han permès donar per finalitzats els treballs d'excavació de l'estratigrafia que romanía a l'interior del recinte del futur centre d'interpretació del jaciment. Es conclouen així les diverses actuacions d'excavacions arqueològiques que s'hi han dut a terme des del 2001. S'ha intervingut en l'àmbit 9 i en el sector nord-oest, situat a l'exterior de l'àrea de residència. S'han confirmat les dades cronològiques i funcionals obtingudes en les intervencions anteriors; es reafirma la hipòtesi de l'abandonament de la funció inicial com a residència vers la fi del segle IV. Aquesta data prové dels materials d'un estrat d'amortització localitzat en el sector nord-oest i que complementa la reduïda estratigrafia conservada d'aquest període. Les estructures de l'àmbit 9 i del sector nord-oest corresponen als segles V i VI, el moment en què l'immoble i el seu entorn es transforma en una gran instal·lació productiva. Consisteix en estructures excavades al subsòl, com *dolia*, encaixos per a elements de suport d'estructures aèries, estructures de combustió i petites fosses de difícil interpretació, lligades amb les activitats productives. S'ha documentat definitivament una inscripció trobada l'any 2006, ara acabada d'excavar, que ha resultat ser un mil·liari de la Via Augusta, així com un crismó gravat a la paret de l'àmbit 9.

Vista aèria de les excavacions de l'Horta Farrerons, amb l'edifici de planta octogonal.

Altres projectes del programa **Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments**

En el decurs del 2008 també s'ha treballat, en el marc de la línia de Paisatge, poblament i territori, en l'elaboració de la base de dades *Ad villam* que servirà per recopilar les dades de les vil·les romanes de l'àrea catalana: construccions, materials, planta, relació amb l'entorn.

Àrea d'estudi entre el Roine i l'Ebre.

Aquesta base de dades esdevindrà una eina clau en l'estudi de conjunt dels establiments agraris, per caracteritzar-ne les tipologies, aprofundir en l'economia agrària que se'n desprèn, estudiar les seves etapes evolutives i conèixer millor la història rural romana del territori català. L'objectiu, un cop finalitzada la base de dades, és posar-la a disposició dels investigadors, com una eina de treball que l'ICAC oferirà a la comunitat científica.

Responsables del projecte Marta Prevosti, Ramon Jàrraga i Josep Guitart (ICAC)

Investigadors col·laboradors Loïc Buffat (CSH), Joaquim Tremoleda i Pere Castanyer (MAC- Empúries)

Altres projectes de la línia de recerca **Arqueologia del paisatge, poblament i territori**

→ Forma Orbis Romani

Forma Orbis Romani

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC)

Investigadors col·laboradors Marta Prevosti (ICAC) i Carme Ruestes (UAB)

Descripció Projecte promogut per la Unió Acadèmica Internacional i l'Institut d'Estudis Catalans. El seu objectiu és la preparació de mapes de diversos territoris de l'Imperi romà a escala 1: 25.000. L'edició inclou per a cada territori: un mapa on se situen exhaustivament els jaciments documentats i les referències geogràfiques antigues, una descripció i una selecció bibliogràfica per a cadascun dels punts cartografiats, i un estudi topogràficoarqueològic del conjunt del territori englobat. L'ICAC s'ha incorporat en aquest projecte mitjançant la signatura d'un conveni de col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Preparació dels mapes, recull d'informació corresponent a cada jaciment i inici de la redacció de la informació que acompanyarà cada mapa. Col·laboració en el projecte «Estudi del paisatge arqueològic antic a l'ager *Tarraconensis* (a la dreta del riu Francolí)» per preparar la corresponent publicació de la *Forma Orbis Romani* d'aquest territori. L'elaboració de la base de dades dels jaciments de l'ager *Tarraconensis* (a la dreta del riu Francolí) s'ha

fet seguint les normes de la *Forma Orbis Romani*. Actualment ja està a punt per a iniciar-ne l'explotació científica.

L'actual pont de Goi devia ser un lloc de pas de l'antiga via romana

Jaciment romà d'època republicana, descobert per la presència de materials en superfície.

2.1.3. Línia de Recerca

Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic

Aquesta línia de recerca pretén servir de marc per plantejar i desenvolupar qualsevol tipus de recerca sobre materials arqueològics i activitat comercial que entri dins la definició cronotècnica d'arqueologia clàssica. A partir d'aquest nivell organitzatiu es defineixen les problemàtiques que avui dia configuren l'espai de recerca i l'interès científic de la línia, i que cal no considerar isoladament, sinó de manera interrelacionada i en col·laboració amb les altres línies de recerca (vegeu Pla quadriennal 2007-2010, Llibre II, pàg. 63).

Projectes de recerca

- Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* (Pla de Barcelona)
- Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* II (Baix Llobregat) *[nou]*
- Roma i els seus ports: el comerç de marbres amb *Hispania* septentrional *[nou]*

Data d'inici 2005

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

S'han complert les expectatives, si bé encara s'estan fent els darrers retocs al llibre (cobertes, errates...) per tal que surti el primer trimestre del 2009. Tal com es preveia, aquest era un segon volum d'una col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Catalans liderat per Josep Guitart dins el projecte europeu «*Timbres Amphoriques*». Un cop completat el primer volum del Pla de Barcelona, se n'ha continuat preparant un segon volum sobre les marques del territori de l'antiga colònia romana, en aquest cas tot el territori del Baix Llobregat (aquest seria un nou projecte).

D'altra banda, Roger Pahisa (alumne del Màster d'Arqueologia Clàssica) ha realitzat un recull de les marques de Tarragona, però molt preliminar, que requerirà la continuació per part d'alguna altra persona.

Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* (Pla de Barcelona)

Línia de Recerca Instrumentum domesticum: materials i comerç en el món antic

Investigadors responsables Cèsar Carreras (ICAC-UOC)

Investigadors col·laboradors Júlia Beltrán, Piero Berni, Joan Casas, Jordi Aguelo, Josefa Huertas, Verònica Martínez, Santiago Riera, Josep Maria Palet i Oriol Olesti.

Breu descripció Aquest projecte es proposa l'estudi i publicació de les marques d'àmfora d'època romana trobades al centre urbà de la colònia *Barcino* (Barcelona) i al seu entorn immediat a l'actual Pla de Barcelona. Algunes d'aquestes marques ja han estat publicades en revistes locals, però la recent troballa d'una terrisseria a Santa Caterina amb un nombre important de segells ha modificat considerablement la perspectiva que es tenia de la producció d'àmfores a la ciutat de *Barcino*.

El projecte s'emmarca en el programa internacional «*Corpus des Timbres amphoriques*», patrocinat per la Unió Acadèmica Internacional i promogut a Catalunya per l'Institut d'Estudis Catalans. Donada la complexitat de la interpretació de les marques locals de *Barcino* i la importància de les seves terrisseries, juntament amb la publicació del catàleg de marques seguint els estàndards de publicació de l'esmentat *Corpus*, s'incorporaran diverses anàlisis complementàries per tal de contextualitzar les troballes, distingir les produccions locals de les importacions i afegir estudis transversals com poden ser la toponímia, l'arqueometria i el paleoambient.

Terrisseria a l'estadi de Montjuich.

Abocador d'àmfores al carrer de la Princesa de Barcelona.

Forn localitzat en l'excavació del carrer de la Princesa de Barcelona.

Marques i terrisseries d'àmfores a *Barcino* II (Baix Llobregat) [nou]

Línia de Recerca *Instrumentum domesticum*: materials i comerç en el món antic

Investigadors responsables Cèsar Carreras (ICAC-UOC), Albert López Mullor (UAB-Diba)

Investigadors col·laboradors Piero Berni, Josep Maria Solias, Jordi Morera, Giorgina Sales, Juana Huelama, Anna Gutierrez, Verònica Martínez, Pere Izquierdo

Breu descripció El projecte també s'emmarca en el programa internacional «*Corpus des Timbres amphoriques*», patrocinat per la Unió Acadèmica Internacional i promogut a Catalunya

per l'Institut d'Estudis Catalans. Donada la complexitat de la interpretació de les marques locals de *Barcino* i la importància de les seves terrisseries, juntament amb la publicació del catàleg de marques seguint els estàndards de publicació de l'esmentat *Corpus*, s'hi incorporaran diverses anàlisis complementàries per tal de contextualitzar les troballes, distingir les produccions locals de les importacions i afegir estudis transversals com poden ser la toponímia, l'arqueometria i el paleoambient.

La majoria de marques d'àmfora tarraconense trobades fora de Catalunya procedeixen de les terrisseries de la vall del Llobregat (l'antic *Rubricatum*). En els darrers anys s'han produït noves troballes com noves excavacions a Vila-Vella (Sant Boi) o la terrisseria del Mercat (Sant Vicenç dels Horts), que han proporcionat noves marques, datacions i molta documentació sobre la producció i comercialització dels vins d'aquest espai de la Laietània.

Àmfora amb la marca CELS CRAT localitzada a Can Pedrerol.

Àmfora amb la marca SYN localitzada al Mercat (Sant Vicenç dels Horts).

Data d'inici 2008

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

Catalogació de totes les marques d'àmfora del Baix Llobregat, caracterització geològica i fisicoquímica dels diversos tallers i marques i recollida de les contribucions per fer-ne una publicació al llarg del 2009. D'altra banda, la persona responsable de les excavacions del Mercat (Sant Vicenç dels Horts), Jordi Morera, completarà el seu DEA sobre aquesta terrisseria romana al llarg d'aquest any.

Roma i els seus ports: el comerç de marbres amb Hispània septentrional **[nou]**

Línia de Recerca *Instrumentum domesticum*: materials i comerç en el món antic

Programa Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica/ Subprograma arqueometria

Investigadors responsables Isabel Rodà, Anna Gutiérrez (ICAC-UAB) i Aureli Álvarez (ICAC-UAB)

Investigadors col·laboradors Eva Koppel (UAB), Montserrat Claveria (UAB), Sílvia González (UAB), Francesc Busquets (UAB), Joan Manel Asensio (UAB), Pilar Lapuente (UniZar), Hernando Royo (UniZar), Simon J. Keay (University Southampton/British School at Rome), Graeme P. Earl (University of Southampton/British School at Rome), Leif Isaksen (University of Southampton), Pedro Otiña i Joan H. Muñoz

Centres col·laboradors Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Saragossa (UniZar), University of Southampton (Regne Unit) i British School at Rome (Itàlia)

Breu descripció Aquest projecte, seguint la línia marcada per la recerca desenvolupada des del Laboratori per a l'Estudi dels Materials Lapidis a l'Antiguitat (LEMLA) i la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, gràcies al conveni específic de col·laboració entre l'ICAC i la UAB per als estudis arqueomètrics (signat el desembre del 2006), se centra la potencialitat de l'estudi dels marmora (marbres i altres materials ornamentals) com a element per conèixer les rutes comercials i les xarxes de distribució a nivell del mediterrani occidental.

Aquest projecte, centrat en l'anàlisi de la matèria prima d'origen local (àmbit de l'actual Catalunya) emprada en epígrafs, escultura i altres objectes o per a la fabricació de plaques de revestiments d'època romana, compta amb un ajut per al finançament de projectes de recerca en l'àmbit de les Ciències Socials i les Humanitats Batista i Roca (codi 2008 PBR 0067), concedit per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya.

Els objectius principals del projecte són:

1. Aprofundir en la identificació de marbres i altres roques

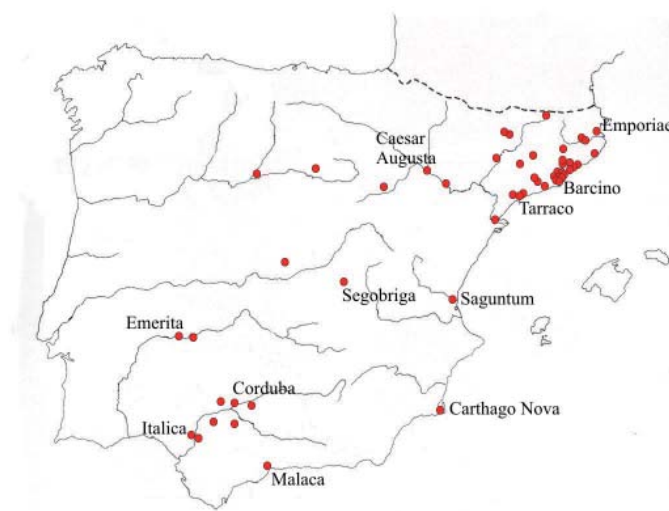
ornamentals (*marmora*) utilitzades en el territori de l'actual Catalunya (Hispània septentrional) mitjançant la combinació d'estudis arqueomètrics, arqueològics i artístics.

2. Aprofundir en l'ús d'aquestes evidències per a la identificació dels mecanismes i rutes de distribució i comerç entre aquest territori i el centre neuràlgic de l'imperi romà (Roma i els seus ports), aprofitant la confluència que s'ha anat donant en els darrers anys entre l'equip de l'ICAC-UAB i l'equip liderat pel Prof. Simon J. Keay.

3. Difondre els resultats de les caracteritzacions i identificació dels materials lapidis recollits durant la realització d'aquest projecte mitjançant l'elaboració d'una base de dades exhaustiva que serà accessible en línia, seguint el model iniciat per l'equip britànic de la Universitat de Southampton amb el projecte «*Stone in ARchaeology: towards a digital resource*» que actualment es pot consultar a la pàgina web http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/archive/stones_ahrb_2005/

Data d'inici Setembre 2008

Data de finalització Setembre 2009

Mapa de la distribució de les troballes en marbre italià (Carrara).

Activitat realitzada el 2008

Les activitats desenvolupades enguany han consistit en:

- Una primera reunió de l'equip (agost del 2008) per a la planificació del desenvolupament del projecte, un cop publicada la concessió de l'ajut per part de l'AGAUR
- La recopilació d'analítiques i altres caracteritzacions dels materials objecte d'estudi (*marmora* de l'àrea de l'actual Catalunya) en una base de dades unificada.
- La realització d'analítiques de noves mostres d'aquests materials, per completar les dades recopilades de recerques anteriors realitzades en el marc de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC o bé del LEMLA (UAB). A partir d'aquestes dades s'han elaborat unes fitxes tipus que han de servir com a

base per a la correcta identificació d'aquests materials. Tota la informació ha estat integrada en una base de dades específica.

- L'estudi de nous conjunts de materials lapidis que, per la seva importància, aporten noves dades fonamentals per al desenvolupament de l'estudi, ja sigui de l'àrea catalana (per exemple, materials lapidis procedents de la vil·la dels Munts, Altafulla) com d'altres indrets on s'han documentat materials d'origen català (per exemple, materials lapidis procedents del teatre romà de Cartagena o del teatre romà de Saragossa). Tota la informació ha estat introduïda en bases de dades específiques per cada conjunt.
- La recopilació de dades procedents d'altres conjunts d'especial rellevància que ja havien estat estudiats amb anterioritat (bases de dades) i la seva elaboració per poder ser incorporades a la base de dades global utilitzant la Semantic Web Language, que es preveu en el projecte.
- Una primera elaboració d'aquestes dades, a partir de la qual s'han detectat els problemes i les possibilitats d'aquest tractament (a desenvolupar durant els propers mesos).

Exemple d'element decoratiu en marbre itàlic (Carrara).

Activitats dins la línia de recerca *Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic*

En col·laboració amb altres institucions:

- Preparació de l'edició d'un llibre sobre el comerç atlàntic a partir d'estudis d'àmfores *A contribute for the study of economy and trade in the Atlantic façade*, amb Rui Morais (Universitat de Braga), en què també participa l'investigador en formació predoctoral de l'ICAC Pau de Soto. En el llibre també hi treballen autors portuguesos com Carlos Fabiao o Joao Pimenta, holandesos com Paul Erdkamp o espanyols com Àngel Morillo o Toni Naco.
- S'ha participat en diverses aplicacions de xarxes en SIG en col·laboració amb Pau de Soto, pel que fa a la xarxa de transport romana a *Hispania*, i a l'Alta Ribagorça.
- Dins del projecte «Vencedores y vencidos: imperialismo, control social y paisajes antiguos» (PB-HUM2007-64250/HIST), finançat per la Dirección General de Investigación Científica y Tecnológica (DGICYT) i coordinat per Alberto Prieto (Universitat Autònoma de Barcelona), s'està treballant el territori del Baix Llobregat vinculat a les marques d'àmfora i la toponímia.
- Participació del Dr. Ramon Jàrraga en l'estudi de materials ceràmics del jaciment romà del Veral de Vallmora (Teià), en el marc del projecte «*Cella vinaria*: estudi del jaciment del Veral de Vallmora (Teià)» coordinat per l'ICAC.
- Participació d'Arnau Trullén, investigador en formació de l'ICAC, en el projecte «Portus (Fiumicino, Itàlia)», coordinat per la University of Southampton i la British School at Rome i dirigit pel professor Simon Keay, el Dr. Graeme Earl i la Dra. Lidia Paroli (setembre del 2008). A partir d'aquesta col·laboració, i gràcies al conveni signat entre l'ICAC i la British School at Rome, es preveu iniciar un nou projecte titulat «Ports de la Mediterrània» que pretén comparar els conjunts d'àmfores i marbres d'aquestes excavacions amb les dels principals ports romans de la Mediterrània, com podrien ser *Tarraco* o *Barcino*.

Vista general de l'àrea d'excavació de la campanya 2008.

Magatzem de la zona del port Claudi.

2.1.4. Línia de Recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques

La línia de recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat es vertebrava en els eixos següents:

1. Recerca i problemàtica d'estudi
2. Recerca i col·laboracions amb altres institucions i universitats, tant de caràcter nacional com internacional
3. Recerca i difusió dels resultats

1. Recerca i problemàtica d'estudi

L'objecte d'aquesta branca és estudiar preferentment els materials geogràficament més propers a nosaltres, com són els de Catalunya i la resta de la península Ibèrica, tot i que també es potenciarà la recerca de materials d'altres parts del món.

Tenint en compte l'aparició de noves tecnologies aplicables al món de l'arqueologia clàssica, es pretén fer un estudi de les produccions artístiques de l'antiguitat que ens ofereixi un coneixement millor i aprofundit d'alguns dels aspectes que segueixen dificultant l'estudi d'aquestes obres, com són els tallers i les tècniques de producció. És per això que es tindrà en compte, a l'hora de portar a terme els diferents projectes, els tallers implicats en la realització d'aquell objecte, el seu caràcter local, provincial i/o imperial, la seva organització, els mètodes de treball, la comercialització i la dispersió de les obres. També és de primordial importància comparar les similituds individualitzades en produccions geogràficament distants, les seves particularitats i les influències foranes.

Un altre element important en l'estudi de les produccions artístiques és el suport on s'han realitzat les obres, tenint en compte el tipus de material, la seva tipologia i la procedència.

En aquest sentit, s'ha finalitzat l'edició del llibre que recull els resultats de l'estudi de les terracotes trobades a les intervencions arqueològiques realitzades a la plaça de la Font de Tarragona.

Projecte de recerca

→ Les terracotes de la plaça de la Font de Tarragona

Les terracotes de la plaça de la Font de Tarragona

Línia de Recerca Arqueologia Clàssica i produccions artístiques/ *Instrumentum domesticum*

Investigadors responsables Jordi López Vilar (ICAC) i Lluís Piñol Masgoret (MHT)

Investigadors col·laboradors Aureli Àlvarez (UAB / ICAC) i Anna Gutiérrez (ICAC)

Descripció Contextualització, descripció i estudi d'un notable grup de terracotes romanes trobades a l'excavació de la plaça de

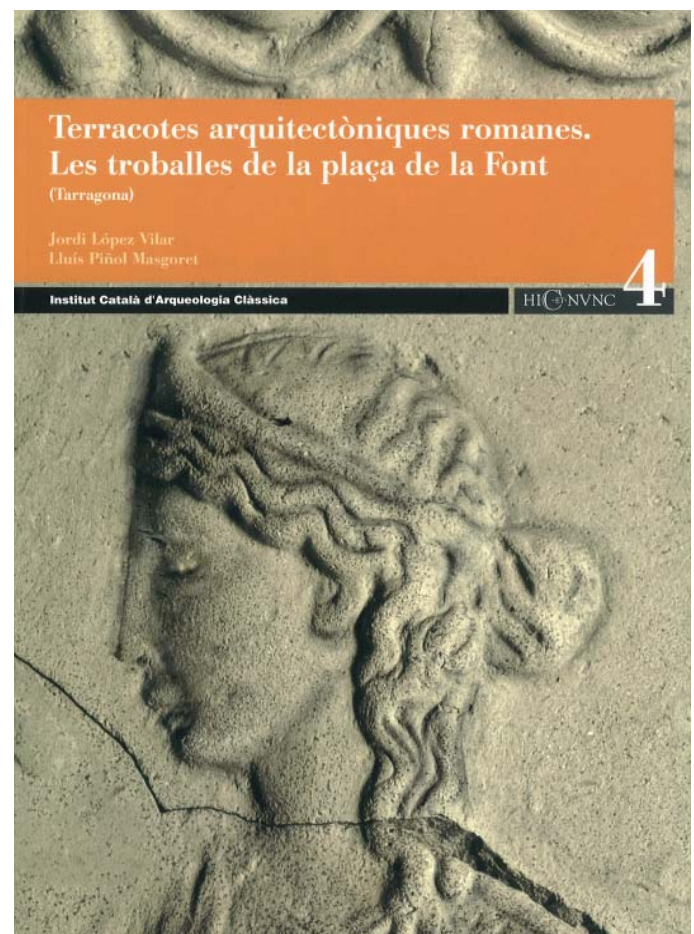
la Font de Tarragona, realitzada els anys 1994-1995 pel Servei Arqueològic de la Universitat Rovira i Virgili. Es tracta de mig centenar d'elements, entre els quals destaca un grup de plaques Campana i antefixes de diversos models (principalment figures femenines i palmetes). És un conjunt d'un enorme interès que representa per si mateix un 50% de les terracotes arquitectòniques procedents de Tàrraco. S'ha comptat amb la col·laboració de la Unitat de Documentació Gràfica per a les il·lustracions de la monografia i de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics per a l'anàlisi d'argiles.

Data d'inici Octubre del 2008

Data de finalització Novembre del 2008

Activitat realitzada el 2008

S'ha fet el seguiment de l'edició de la monografia i la seva presentació el 4 de desembre a la Sala d'Actes de l'ICAC.

Coberta de Terracotes arquitectòniques romanes. Les troballes de la plaça de la Font, de J. López i L. Piñol, l'obra que sorgeix del projecte que porta el mateix nom.

2. Recerca i col·laboracions amb altres institucions i universitats, tant de caràcter nacional com internacional

El fet que des d'aquesta línia també s'impulsi l'estudi de materials procedents de qualsevol àmbit geogràfic del territori de l'imperi romà potenciarà la col·laboració amb altres organismes internacionals i afavorirà el treball amb equips interdisciplinaris. Amb aquest objectiu s'establiran grups de treball amb equips de recerca d'altres universitats mitjançant la signatura de convenis amb l'ICAC.

Per a l'anàlisi dels diferents tipus de pedra es treballa conjuntament amb la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC, tot i que també es busca la col·laboració amb el Laboratori per a l'Estudi dels Materials Lapidis de l'Antiguitat (LEMLA), per la seva dilatada trajectòria, així com amb altres laboratoris especialitzats com l'Equip de Recerques Arqueomètriques de la Universitat de Barcelona (ERAUB).

En aquesta línia de col·laboracions en el decurs del 2008 l'ICAC ha participat en el Projecte Eurydice coordinat pel Centre Camille Jullien de la Universitat d'Aix-en-Provence (França), que té com a objectiu la creació d'una base de dades de l'escultura romana, accessible per internet, que serveixi de referència al conjunt de la comunitat científica. En el decurs del 2008 el grup d'investigadors de l'ICAC participants en aquest projecte han incorporat l'estructura de la base NESP per a la gestió del patrimoni arqueològic de la península Ibèrica.

3. Recerca i difusió dels resultats

La difusió dels resultats obtinguts en la recerca portada a terme en projectes d'aquesta línia o conjuntament amb altres institucions és prioritària per poder apropar els resultats obtinguts tant a la comunitat científica com a un públic de caràcter més genèric.

Projectes de recerca

→ CSIR (*Corpus Signorum Imperii Romani – Hispania*)

CSIR (*Corpus Signorum Imperii Romani – Hispania*)

Línia de Recerca Arqueologia Clàssica i produccions artístiques

Investigadors responsables Isabel Rodà (UAB)

Investigadors col·laboradors Eva Koppel (UAB), Montserrat Claveria (UAB) i José Miguel Noguera (Universitat de Múrcia)

Descripció El *Corpus Signorum Imperii Romani* (CSIR) és un projecte internacional que té l'objectiu de recopilar i estudiar totes les escultures de l'antic Imperi Romà. Aquesta iniciativa va néixer en el marc del VIII Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, celebrat a París l'any 1963, sota la tutela de l'As-

sociació Internacional d'Arqueologia Clàssica. A l'Estat espanyol, la persona escollida per portar a terme aquest projecte, el 1987, va ser el prof. Albert Balil, de la Universitat de Valladolid, on des dels anys 70 s'estava publicant la sèrie *Esculturas romanas de la Península Ibérica*. Amb la mort del professor Balil, el projecte es va paralitzar fins que, com a conseqüència de les diferents Reunions d'Escultura Romana a Hispània del 1992 a Mèrida, 1995 a Tarragona i 1997 a Còrdova, es reprené amb entusiasme la iniciativa del «CSIR-Hispania» per part dels professors interessats de les diferents universitats espanyoles.

Estàtua masculina d'època juliclàudia trobada a la basílica de Segòbriga.

L'any 1997 es va constituir el comitè científic i es van reprendre les publicacions del *Corpus*. Des de llavors se n'han publicat ja quatre volums.

El CSIR – *Hispania* compta amb el recolzament de diverses institucions: l'Associació Internacional d'Arqueologia Clàssica, l'Instituto del Patrimonio Histórico Español del Ministeri d'Educació i Cultura i l'Institut d'Estudis Catalans. La seva gestió científica ha estat assumida per la UAB, la Universitat de Múrcia i l'ICAC, amb el seguiment i assessorament del

comitè científic. La direcció del projecte ha estat confiada a la Dra. Isabel Rodà.

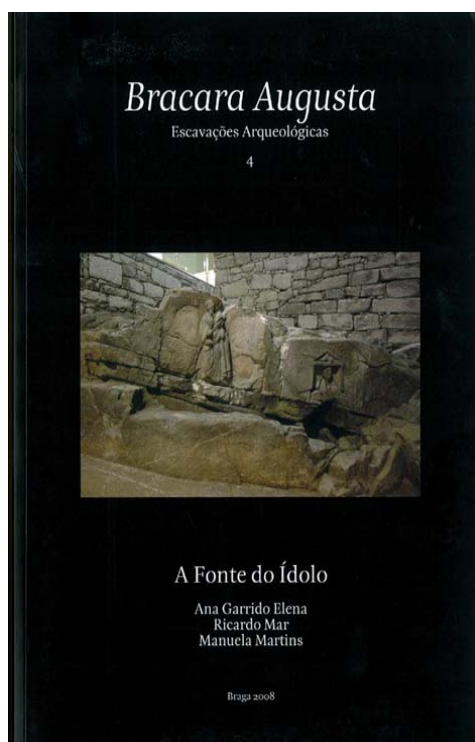
Data d'inici 2006

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Durant aquest any s'ha anat preparant la publicació sobre l'escultura romana de Segòbriga (Conca), incidint especialment en el tema de la documentació gràfica, així com l'elaboració del mateix text. Una part dels resultats d'aquest estudi es van poder veure a la VI Reunió d'Escultura Romana de la Hispània celebrada els dies 21 i 22 d'octubre de 2008 al Parque Arqueológico de Segòbriga. Una de les ponències, donada per José Miguel Noguera i Rosario Cebrián, va tractar sobre el tema de l'escultura funerària de la ciutat.

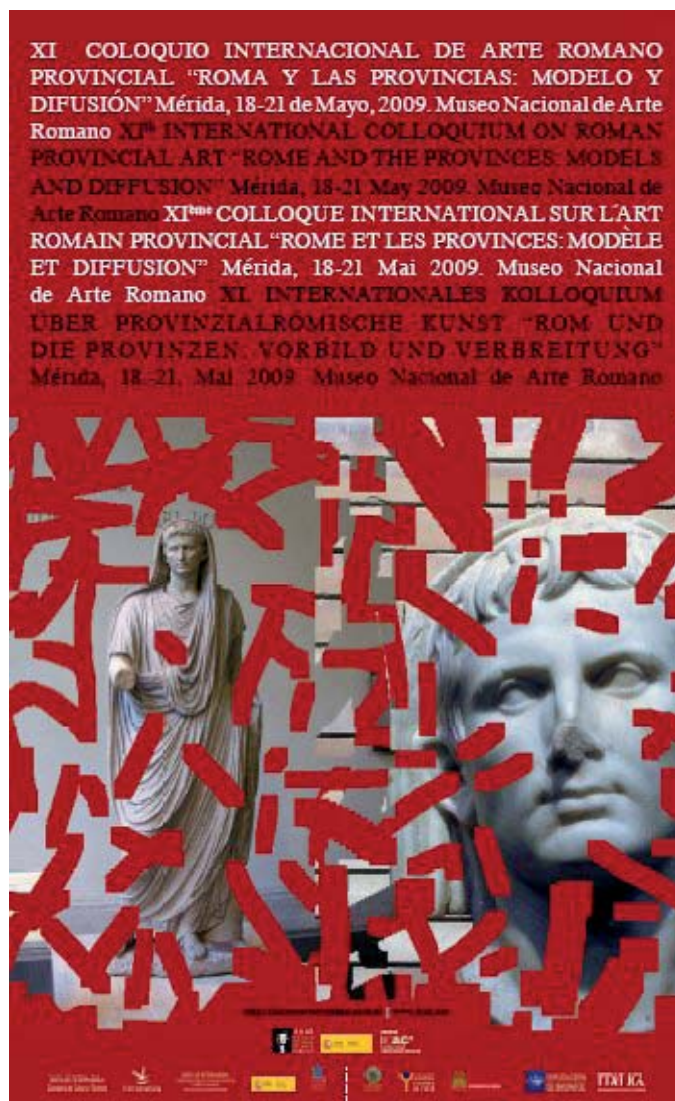
El mes de juny va sortir publicat el llibre *A Fonte do Ídolo*, a la revista monogràfica *Bracara Augusta, Excavações Arqueológicas* 3, editada per la Unidade de Arqueologia da Universidade do Minho.

Coberta d'A fonte do Ídolo, d'Ana Garrido.

Aquesta publicació és fruit d'una col·laboració entre l'ICAC, la Universitat Rovira i Virgili i la Universidade do Minho, en la qual es va emmarcar el treball de recerca d'Ana Garrido, actualment investigadora en formació de l'ICAC, titulat *Sanctuários rupestres y divinidades acuáticas: el caso de la Fonte do Ídolo de Braga (Portugal)*, i que ha tingut com a conseqüència principal l'estudi i la publicació d'aquest treball.

Durant el 2008 s'han iniciat els preparatius de l'XI Col·loqui Internacional d'Art Romà Provincial titulat «Roma y las provincias: modelo y difusión», que es durà a terme del 18 al 21 de maig de 2009 a la ciutat de Mèrida. Aquest col·loqui està organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) i el Museo Nacional de Arte Romano (MNAR) i serà la primera vegada que se celebrarà a la península Ibèrica.

Cartell del «XI Coloquio Internacional de Arte Romano Provincial», que se celebrarà a Mèrida del 18 al 21 de maig de 2009.

Els temes que s'hi tractaran en aquesta ocasió estaran relacionats amb els següents temes:

- Models artístics metropolitans
- Variants dels model urbans als tallers artístics regionals
- Tallers regionals i difusió dels models: rutes i circuits
- Creació artística regional i la seva influència a Roma

Altres projectes de la línia de recerca **Arqueologia clàssica i produccions artístiques**

- Direcció i coordinació per part d'Eva María Koppel i Montserrat Claveria del projecte I+D «Reutilización, copias y falsificaciones de la escultura clásica en el Medievo y la Edad Moderna» (HUM2005-06914/ARTE), finançat per la Dirección General de Investigación Científica y Tecnológica.
- Participació de la Dra. Isabel Rodà de Llanza, juntament amb Montserrat Claveria i Antoni Moro, en l'estudi dels sarcòfags i inscripcions trobats en els darrers anys en les excavacions de Sant Pere de Terrassa (*Egara*, Barcelona). Aquesta estudi es publicarà en el suplement del 2008 del *Bulletino Comunale*, en homenatge a l'arqueòleg alemany W. Trillmich que actualment està en premsa.
- Elaboració per part de les investigadores Eva Maria Koppel i Montserrat Claveria de l'estudi de les escultures i relleus funeraris treballats en pedres locals als tallers ubicats a l'antiga *Tarraco*. Els resultats d'aquesta recerca es publicaran el 2009 a les *Actes du Xe Colloque international sur l'Art Provincial Romain*.
- Estudi per part de les investigadores Eva Maria Koppel i Montserrat Claveria de les escultures de la Col·lecció Barberà del Museu d'Arqueologia de Catalunya per presentar una ponència conjunta al forum de la «VI Reunión sobre Escultura romana en Hispania», que tingué lloc al Parc Arqueològic de Segòbriga entre el 21 i el 23 d'octubre.

Altres activitats de la línia de recerca **Arqueologia clàssica i produccions artístiques**

- En aquesta línia de recerca s'hi emmarca també la tesi doctoral *Decoració arquitectònica de Barcino: desenvolupament arquitectònic i urbanístic de la ciutat des d'època d'August fins al segle III dC*, que desenvolupa Ana Garrido, investigadora en formació a l'ICAC, i que està dirigida per I. Rodà, directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, i R. Mar, professor titular de la Universitat Rovira i Virgili (URV).
- Durant els dies 21 i 22 d'octubre de 2008 es va dur a terme la «VI Reunión de Escultura Romana en Hispania», al Parque Arqueológico de Segòbriga, en què van participar especialistes de diverses universitats nacionals i europees.

La Consejería de Cultura, Turismo y Artesanía, a través del Consorcio del Parque, va organitzar aquesta reunió en col·laboració amb el Museo Nacional de Arte Romano de Mèrida (MNAR) i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), amb l'aval científic del Gabinet de Antigüedades

de la Real Academia de la Historia.

En aquesta reunió l'equip de la línia de recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques hi va tenir una àmplia participació presentant, per una part, una recerca recent sobre les escultures de la Col·lecció Barberà del Museu d'Arqueologia de Catalunya, duta a terme per les professores Eva Koppel i Montserrat Claveria de la Universitat Autònoma de Barcelona, i, per una altra banda, la presentació de l'estudi de les Escultures femenines de la col·lecció mallorquina del Cardenal Despuig, per Manuela Domínguez, doctoranda de la UAB.

Pòster de la «VI Reunión de Escultura Romana en Hispania».

2.2. Programes específics

2.2.1. Arqueologia de la protohistòria a la Mediterrània Occidental

Programa **Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana**

Aquest programa va ser creat el 2004 amb l'objectiu d'analitzar els processos de canvi que condueixen de les societats de petita escala pròpies del bronze final i primer ferro a les societats complexes, basades en entitats territorials àmplies, que caracteritzen el període ibèric. Fruit d'un conveni específic entre la Universitat de Barcelona i l'ICAC, i coordinat pel Dr. Joan Sanmartí Grego des de la UB i la Dra. Maria Carme Belarte Franco des de l'ICAC, el programa es desenvolupa amb la participació conjunta d'investigadors d'ambdues institucions.

Per part de l'ICAC, hi participen la Dra. Maria Carme Belarte Franco (investigadora ICREA), el Dr. Jaume Noguera Guillén (ICAC/UB), la Sra. Núria Morell Cortés (investigadora en formació), el Sr. Pau Olmos Benlloch (investigador en formació a l'ICAC), la Sra. Meritxell Monrós (becària de treball de recerca a l'ICAC), el Sr. Frederic Cervelló (becari de treball de recerca a l'ICAC), el Sr. Joan Canela (becari de col·laboració a l'ICAC) i la Sra. M. Jesús Ortega (becària de col·laboració a l'ICAC).

Per part de la Universitat de Barcelona, hi participen el Dr. Joan Sanmartí Grego (catedràtic) i el Dr. Jaume Noguera Guillén (professor associat). Des de l'1 de setembre de 2008, el Dr. Jaume Noguera també hi participa com a Investigador Beatriu de Pinós adscrit a l'ICAC.

A més, també hi treballen investigadors vinculats a altres institucions: Dra. Maite Miró Alaix (Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya), Sr. Josep Pou Vallès (tècnic de Patrimoni de l'Ajuntament de Calafell), Sr. David Asensio Vilaró (empresa ROCS – professor associat UAB) i Sr. Jordi Morer de Llorens (empresa ROCS).

Durant la primera fase (2004-2007), aquest programa s'ha desenvolupat dins la línia de recerca «Arqueologia del paisatge, poblament i territori». Tot i que els seus objectius encaixen amb els perseguits per aquesta línia de recerca, el programa s'ha anat ampliant, amb la incorporació de nous projectes, investigadors i col·laboradors, una ampliació que ha de continuar durant el present pla quadriennal, amb la inclusió de nous projectes de recerca. Com a conseqüència d'aquesta ampliació, la recerca actualment en curs no sempre s'emmarca clarament dins una línia de recerca d'arqueologia del paisatge. És per això que, per al pla quadriennal 2007-2010, el programa «Formació i desenvolupament de les societats complexes a la

protohistòria catalana» es transforma en programa específic, tot incloent-hi, a banda dels projectes referits a Arqueologia del paisatge i territori, altres aspectes, com per exemple estudis sobre *Instrumentum domesticum*.

Durant l'any 2008 s'ha seguit treballant en alguns dels eixos que es marcaven al Pla quadriennal 2007-2010 (vegeu pàg. 72 del Pla quadriennal). A més, s'ha iniciat un nou programa en el marc d'aquest programa específic titulat «L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria» que se centra en l'estudi dels campaments de campanya romanorepúblicans al sud de Catalunya.

- Recerca sobre el món funerari en la protohistòria
- Estudis sobre poblament en època ibèrica
- Recerques sobre economia i organització social durant la protohistòria
- Recerca sobre el món fenici i púnic
- Col·laboració en projectes sobre la protohistòria a la Gàl·lia meridional

1. Recerca sobre el món funerari en la protohistòria

Projecte de recerca

- La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

Programa específic Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC/UB) i Maria Carme Belarte (ICREA/ICAC)

Investigadors participants Pau Olmos Benlloch (ICAC) i Frederic Cervelló Rodes (Àpex/ICAC)

Breu descripció La necròpolis de Sebes està situada als peus de l'assentament del primer ferro del mateix nom, i està sent excavada per la UB i l'ICAC. Els treballs realitzats prèviament han permès identificar diverses estructures d'enterrament i verificar l'excel·lent estat de conservació d'aquest jaciment. Es tracta d'una necròpolis d'incineració tumular de la primera edat del ferro, probablement coetània a la de Santa Madrona (així com a la necròpolis veïna de Castellons, també a Flix).

Data d'inici 2005

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

Durant l'any 2008 s'ha dut a terme, al laboratori de l'ICAC, la

microexcavació de les urnes recuperades durant la campanya del 2007; seguidament, s'ha fet l'estudi paleoantropològic i paleocarpològic de les restes recuperades. Igualment, s'han realitzat datacions per C14 a partir de mostres òssies recuperades.

Per a aquestes activitats s'ha comptat amb un ajut ACOM (2007ACOM00033) destinat a donar suport a la recerca en aquest jaciment; es compta igualment amb la col·laboració de l'Ajuntament de Flix i l'associació La Cana.

Vista de les estructures documentades durant la campanya del 2008.

Vista dels treballs de prospecció geofísica.

Durant el mes de setembre de 2008 s'ha desenvolupat una nova campanya d'excavacions, subvencionada pel Servei d'Arqueologia. Coincidint amb aquesta campanya, s'ha fet una campanya de prospecció geofísica, a càrrec de l'empresa SOT Prospection per tal de determinar l'extensió de la necròpolis, finançada per l'Ajuntament de Flix.

2. Estudis sobre poblament en època ibèrica

a. Recerca sobre nuclis de primer ordre

Projecte de recerca

→ El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)

El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)

Programa específic Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB), Maitè Miró (Departament de Cultura – Generalitat de Catalunya), David Asensio (ROCS, SCP/UAB) i Carme Belarte (ICREA/ICAC)

Investigadors participants Pau Olmos (ICAC), Núria Morell (ICAC) i Joan Canela (ICAC)

Breu descripció Aquest jaciment, ben conegut d'antic per la troballa de diversos conjunts de monedes i peces excepcionals, és un poblat ibèric de gran entitat, amb una superfície superior a 4 ha. Des del 1998 és objecte d'excavacions programades a càrrec d'un equip de la Universitat de Barcelona i amb finançament de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Tivissa. Els treballs es fan en extensió a l'extrem nord-occidental del jaciment (zona 2), amb l'objectiu de poder conèixer les característiques urbanístiques i determinar les fases d'ocupació del jaciment. Des del 2005, l'ICAC s'ha incorporat en aquest projecte, a través de la participació del seu personal investigador i investigadors en formació.

Data d'inici 2004

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

Durant el 2008 s'ha dut a terme l'estudi dels materials recuperats durant la campanya de 2007. A més, s'ha digitalitzat la planimetria corresponent a aquesta intervenció, a través d'una beca de col·laboració de l'ICAC. Finalment, durant el mes de novembre de 2008 s'ha fet una nova intervenció arqueològica, centrada en l'àrea d'accés al jaciment, concretament en la reexcavació de les torres pentagonals.

Vista de les estructures a la zona de l'entrada al Castellot de Banyoles.

Planimetria del barri central del Castellot de Banyoles de Tivissa.

b. Recerca sobre nuclis de menor entitat, amb vista a caracteritzar-ne els diferents tipus

Projecte de recerca

→ El poblat ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre)

El poblat ibèric del Castellot de la Roca-roja (Benifallet, Baix Ebre)

Programa específic Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB), Carme Belarte (ICREA/ICAC) i Jaume Noguera (UB)

Breu descripció Conegut d'antic i excavat en bona part per un afeccionat a principis del segle XX, el poblat ibèric del Castellot de la Roca-roja és un petit assentament fortificat, de superfície inferior als 1.000 metres quadrats, i del qual destaca l'excel·lent estat de conservació de l'estructura defensiva.

Entre els anys 1998 i 2002 ha estat excavat en el marc d'un projecte d'intervenció programada a càrrec d'un equip de la Universitat de Barcelona, amb finançament de l'Ajuntament de Benifallet, la Diputació de Tarragona i la Generalitat de Catalunya. L'ICAC s'ha incorporat a aquest projecte, els objectius del qual són finalitzar els treballs d'excavació (en un estat molt avançat) i preparar la publicació de la monografia. Així mateix, el projecte preveu la museïtzació del conjunt.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

El 2008 s'ha portat a terme una campanya de neteja del jaciment (desherbat) i consolidació de les estructures documentades durant les intervencions anteriors. Aquesta intervenció ha estat realitzada per l'empresa ROCS i finançada pel Servei d'Arqueologia.

Vista general de l'assentament del Castellot de la Roca-roja després de la intervenció de consolidació, des de la muralla.

Detall de les estructures consolidades.

Programa **L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria**

Des del 2008, amb la incorporació del Dr. Jaume Noguera a l'ICAC mitjançant un contracte postdoctoral Beatriu de Pinós, el programa sobre la protohistòria a la Mediterrània occidental compta amb un nou programa de recerca centrat en la presència de l'exèrcit romà a Catalunya entre els segles III i I aC. Fins al moment les intervencions arqueològiques han incidit sobre dos campaments de campanya: la Palma (l'Aldea, Baix Ebre), un campament de campanya romà de la Segona Guerra Púnica, i el Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre), un assentament militar romà d'inicis del segle II aC, relacionat amb la repressió dels primers aixecaments indígenes i amb la destrucció del poblat ibèric del Castellet de Banyoles.

Projectes de recerca

- Intervencions arqueològiques en el campament romà de la Segona Guerra Púnica de la Palma (l'Aldea, Baix Ebre) **[nou]**
- Intervencions arqueològiques en el campament del Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre) **[nou]**

Intervencions arqueològiques al campament romà de la segona guerra púnica de la Palma (l'Aldea, Baix Ebre) **[nou]**

Programa específic Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC)

Investigadors participants Sílvia Valenzuela Lamas (UB), Núria Tarradell-Font (UB) i Sandra Lacruz (UB)

Investigadors col·laboradors M. Jesús Ortega (ICAC) i Pau Valdés (UB)

Breu descripció Projecte dirigit per Jaume Noguera, investigador Beatriu de Pinós (AGAUR) adscrit a l'ICAC, en el qual col·laboren investigadors de l'ICAC i la UB. Les intervencions són subvencionades pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. El projecte preveu, en una primera fase, la realització de prospeccions sistemàtiques, l'ús de detectors de metalls, fotografia aèria i prospeccions amb georadar. En una segona fase, arribat el cas, es planteja l'excavació d'estructures. Paral·lelament s'estudien els materials mobles (monedes, armament...) dipositats en museus i col·leccions particulars. Finalment, el projecte es proposa contextualitzar les troballes gràcies a l'estudi de les fonts escrites, paral·lels arqueològics i qüestions de caire geoestratègic.

Data d'inici 2006

Data de finalització 2010

Moneda de bronze hispanocartaginesa (Villaronga 1973, classe X, tipus II, grup I). 221-218 aC. Pes: 5,56 g. Escala 2:1. Anvers) Cap d'Atenea a l'esquerra, amb casc de cimera. Revers) Palmera amb fruits

Prospecció amb detectors de metalls durant la campanya del setembre del 2008.

Activitat realitzada el 2008

Durant la primera quinzena del mes de setembre del 2008 es va fer la tercera intervenció arqueològica. Es van prospeccar sistemàticament gairebé dues hectàrees. L'ús dels detectors de metalls va permetre recuperar un lot de 16 monedes, majoritàriament de finals del segle III aC, així com glandes de plom, fíbules de bronze, etc.

Intervencions arqueològiques al campament del Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre) **[nou]**

Programa específic Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC)

Investigadors participants Sílvia Valenzuela Lamas (UB), Núria Tarradell-Font (UB) i David Asensio Vilaró (UAB)

Investigadors col·laboradors M. Jesús Ortega (ICAC) i Pau Valdés (UB)

Breu descripció Projecte dirigit per Jaume Noguera, investigador Beatriu de Pinós (AGAUR) adscrit a l'ICAC, en el qual col·laboren investigadors de l'ICAC, de la UB i de la

UAB. Les intervencions són subvencionades per l'AGAUR i l'Ajuntament de Tivissa (ajut 2007 ACOM 00037) i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

El projecte preveu una primera fase de prospeccions sistemàtiques sobre les 11 ha del jaciment. Tot seguit, la realització de prospeccions amb georadar en els indrets amb més densitat de troballes. Finalment es planteja l'excavació de les hipotètiques estructures localitzades amb georadar. Paral·lelament, s'estudien els materials mobles (monedes, armament...) procedents de col·leccions particulars. Finalment, el projecte també inclou l'estudi dels materials exhumats durant les excavacions realitzades a les torres del poblat ibèric, els anys 1930 i 1937, dipositats al Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus.

Data d'inici 2007

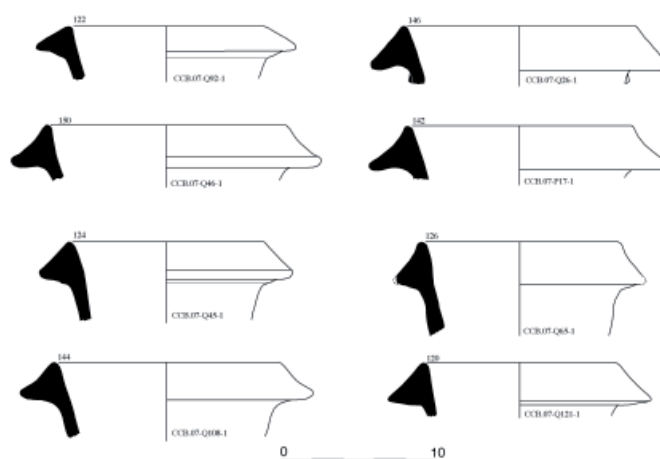
Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

Durant la segona quinzena del mes de setembre de 2008 s'hi va fer la segona intervenció arqueològica. Es van prospectar sistemàticament gairebé cinc hectàrees, amb l'objectiu de delimitar l'extensió del jaciment per l'est. Per una altra banda, es va fer la prospecció amb georadar sobre l'istme d'accés al poblat (per tal d'identificar altres elements del sistema defensiu, com possibles fossats) i també a la zona amb més densitat de fragments ceràmics d'inicis de segle II aC, gràcies a la prospecció del 2007, sobre una superfície de 5.400 m².

Prospecció sistemàtica del jaciment. Recollida de material ceràmic.

Fragments de vores d'àmfores grecoitàliques recuperades en el Camí del Castell de Banyoles.

4. Recerques sobre economia i organització social durant la protohistòria

4.1. Arquitectura domèstica protohistòrica: tècniques constructives i ús de l'espai

Treballs en curs

L'arquitectura domèstica, a més de proporcionar informació sobre coneixements tècnics i sobre contactes entre cultures, és un dels millors indicadors per conèixer l'estatus dels seus ocupants i obtenir pistes sobre l'estructura dels grups que habiten els assentaments. Aquest tema és desenvolupat des de l'ICAC a través de diferents treballs de la Dra. Carme Belarte, tant a títol de recerca individual com de projectes més amplis.

La recerca sobre aquest tema durant l'any 2008 s'ha centrat en els estudis realitzats al jaciment de Lattara, que ha donat peu a les publicacions que es detallen a l'apartat corresponent.

Així mateix, cal esmentar la realització del projecte "Les societats protohistòriques a través de l'Antropologia", dut a terme a la Universitat de Chicago gràcies a una beca BE de l'AGAUR. Els resultats d'aquest projecte es publicaran en un article, actualment en preparació.

4.2. Explotació minera i transformació metal·lúrgica durant la protohistòria

Des de l'ICAC s'està treballant en aquests aspectes, a través de la tesi doctoral de Núria Morell, investigadora en formació, sobre la metal·lúrgia del plom a Catalunya en època ibèrica, i aborda aspectes com la cronologia i geografia d'utilització d'aquest metall i les seves múltiples aplicacions.

Així mateix, cal esmentar la presència de l'ICAC en el projecte «Plata prerromana en Catalunya», dirigit per la Dra. Núria Rafel, en el marc del qual s'està treballant sobre la importància del plom i la plata a la protohistòria; alguns dels punts

centrals són l'estudi de les àrees extractores de mineral així com el comerç d'aquest que, concretament en el cas de la plata, està donant resultats de gran interès. Els resultats d'aquest projecte s'han publicat el 2008 en un dossier monogràfic dins la *Revista d'Arqueologia de Ponent*.

Programa Missió arqueològica a Althiburos (El Kef, Tunísia)

Evolució social i formació de l'estat nùmida: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica

Programa específic Projecte en relació amb el programa Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB)

Investigadors participants Joan Ramon Torres, Joan Santacana (UB), Maria Carme Belarte (ICREA/ICAC), Jaume Noguera, Núria Tarradell, Víctor Revilla

Investigadors col·laboradors Pau Olmos (ICAC), Núria Morell (ICAC), Meritxell Monrós (ICAC), Joan Canela (ICAC)

Breu descripció Projecte de la Universitat de Barcelona dirigit per Joan Sanmartí Grego, en el qual col·labora l'ICAC a través del seu personal investigador (Maria Carme Belarte, Pau Olmos i Núria Morell) i tècnic (Unitat de Documentació Gràfica), i en el marc d'un conveni específic. Està dotat d'un ajut EXCAVA (2006-2008) i d'un I+D del Ministeri d'Educació i Ciència (2007-2009).

El projecte es proposa aprofundir en el coneixement de la protohistòria de l'Àfrica Menor, especialment els processos de desenvolupament socioeconòmic que van conduir a la formació dels estats libicopúnics. Metodològicament, el projecte es fonamenta en treballs d'excavació i prospecció arqueològica a Althiburos i el seu entorn.

Data d'inici 2006

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Durant el 2008 s'han continuat els treballs d'excavació al jaciment d'Althiburos, amb l'objectiu d'aprofundir en el coneixement de les estructures i nivells d'època nùmida a la zona del Capitoli, documentades durant les campanyes dels anys 2006 i 2007. En aquesta àrea, s'ha arribat a nivells d'ocupació del segle VIII aC i s'ha documentat un complex sistema de murs d'època nùmida, probablement amb funció defensiva.

Vista del sector 3, a la zona 1 d'Althiburos, amb una successió d'estructures, des d'època nùmida fins a època baiximperial.

Vista de la muralla nùmida en el sondeig del sector 5 de la zona 1 d'Althiburos, amb una claveguera i un enllosat baiximperial superposats.

Així mateix, s'han continuat les prospeccions extensives al territori circumdant Althiburos i s'ha realitzat la documentació de part de les nombroses estructures funeràries identificades en els anys anteriors. En un altre nivell, s'han continuat els treballs a la necròpolis protohistòrica d'Althiburos, iniciats al 2007. Paral·lelament, s'ha completat la realització dels diversos estudis paleoambientals (carpologia, fauna, pol·len, geomorfologia, etc.). Els resultats de la recerca en aquest jaciment han estat publicats a la revista *Pyrenae*.

Altres projectes del programa específic

Arqueologia de la protohistòria a la Mediterrània Occidental

→ Col·laboració en projectes sobre la protohistòria a la Gàl·lia meridional

La recerca sobre el poblament protohistòric a Catalunya no es pot fer desvinculada de la recerca en altres àrees adjacents, com la Gàl·lia meridional, que en part se situava dins l'òrbita ibèrica en època protohistòrica. En aquest sentit, la col·laboració de l'ICAC durant el 2008 ha continuat en un important jaciment, tal com s'ha estat fent des del 2004 a través d'un conveni amb el CNRS.

→ Projecte sobre la ciutat protohistòrica de Lattara (Lattes, Hérault)

Participació en els treballs d'excavació i estudi de la ciutat protohistòrica de Lattara, sota la direcció de Thierry Janin. En el període 2007-2009, la col·laboració es concreta en l'estudi de l'hàbitat i l'urbanisme del segle V aC en aquest jaciment, a càrrec de la Dra. Carme Belarte. Dins aquest projecte, durant el 2009 es continuarà l'estudi dels nivells de la primera meitat del segle V aC així com dels nivells fundacionals del jaciment, a finals del segle VI aC. L'any 2008 s'ha publicat un número monogràfic de la revista *Gallia* dedicat a aquest jaciment i ha entrat en premsa el volum 21 de la revista *Lattara*, centrat en el segle V aC.

→ Influència púnica en l'arquitectura i els sistemes de mesura indígenes

Aquesta recerca s'ha desenvolupant en el marc del treball de recerca de doctorat (DEA) a càrrec de Pau Olmos (becari BIR de l'ICAC), presentat el 2007. Aquest treball s'està continuant i donarà lloc a la tesi doctoral, que finalitzarà el 2009, i que s'està desenvolupant en el marc d'un contracte d'investigador en formació a l'ICAC.

→ Projectes de posada en valor de jaciments

L'ICAC participa, des del punt de vista de l'elaboració dels continguts, en projectes de posada en valor i museïtzació de jaciments, ja que la difusió dels elements patrimonials al gran públic és responsabilitat dels mateixos investigadors i centres de recerca.

En el cas del programa a què ens estem referint, hi ha dos jaciments que estan sent objecte d'adequació per tal de fer-los visitables: el Castellot de la Roca-roja (Benifallet, Baix Ebre) i el conjunt de jaciments protohistòrics de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre).

En el cas del Castellot de la Roca-roja, el 2008 s'hi ha fet una campanya de neteja i consolidació, subvencionada pel Departament de Cultura. Es preveu una millora dels accessos a càrrec del Consell Comarcal del Baix Ebre i l'Ajuntament de

Benifallet. Aquestes actuacions poden permetre en un futur proper plantejar una proposta d'adequació de les restes per a la visita.

Pel que fa a Sebes, al 2007 ja es va fer una primera intervenció de consolidació a l'àrea de la necròpolis i durant el 2008 s'ha presentat una sol·licitud d'ajut a la Fundació Obra Social Caixa de Catalunya amb l'objectiu de realitzar una restitució virtual del conjunt arqueològic, amb l'objectiu de difondre aquest jaciment al gran públic.

→ Estudis de materials

Revisió dels materials arqueològics del poblat ibèric de la serra de l'Espasa (Capçanes, Priorat) dipositats al Museu Arqueològic Salvador Vilaseca de Reus.

La continuació de la recerca sobre el poblament protohistòric a les comarques meridionals de Catalunya desenvolupada per Jaume Noguera, investigador de l'ICAC, conjuntament amb Àlex Ros, de la UB, i Xavier Cela, del Museu de Mataró, ha propiciat aquest nou estudi dels materials ceràmics del poblat ibèric de la serra de l'Espasa. Els resultats seran publicats a la *Revista d'Arqueologia de Ponent*. Aquest article, més enllà de presentar els materials amb criteris actualitzats, pretén oferir una nova hipòtesi relacionada amb la possible existència d'un santuari vinculat a aquest jaciment.

Participació de la Dra. Carme Belarte (ICREA/ICAC) i de la investigadora en formació Núria Morell (ICAC) en el projecte d'I+D "El área minero-metalúrgica Molar-Bellmunt-Falset en la protohistoria: contrastación de hipótesis" (HUM2007-62725-C03-01), subprojecte dins el projecte coordinat "Uso y circulación del plomo y la plata en el Mediterráneo Occidental durante la Protohistoria" (HUM2007-62725-C03-00). Durada del projecte: 2008-2010. Investigador principal: Núria Rafel (UdL).

→ Accions mobilitzadores i difusió de la recerca

Durant el 2008 s'ha treballat en la preparació de les actes de la IV Reunió d'Arqueologia de Calafell, titulada *Espais domèstics i organització de les societats a la protohistòria de la Mediterrània occidental*, dins la sèrie Arqueo Mediterrània de la Universitat de Barcelona, en coedició entre l'ICAC i la UB i amb la col·laboració de l'Ajuntament de Calafell. Aquest volum entrarà a impremta el febrer del 2009. Igualment, s'ha treballat en l'organització de la V Reunió d'Arqueologia de Calafell, que se celebrarà el 2009, el tema de la qual serà "Economia agropecuària i canvi social a partir de les restes bioarqueològiques. El primer mil·lenni aC a la Mediterrània occidental", organitzada per la UB, l'Ajuntament de Calafell i l'ICAC.

Així mateix s'ha treballat en l'organització d'un col·loqui sobre l'espai periurbà a la protohistòria i el món clàssic, amb el títol "El paisatge periurbà durant la Protohistòria i l'Antiguitat a la Mediterrània Occidental", que se celebrarà a l'ICAC del 6 al 8 de maig de 2009. Aquesta reunió està organitzada en

col·laboració entre la Universitat Paul Valéry de Montpeller, l'ICAC, la Universitat de Paris I - Maison René Ginouvès, el MAC i la Casa de Velázquez.

En el marc del «Projecte de recerca sobre els campaments militars d'època republicana en el curs inferior de l'Ebre», s'ha treballat en la preparació d'una publicació il·lustrada sobre la Segona Guerra Púnica a Catalunya, subvencionada per un ajut ACDC de l'AGAUR (2007 ACDC 00082). Igualment, s'està confeccionant la pàgina web sobre l'exèrcit romà a Catalunya, subvencionada per un ajut de l'Institut Ramon Muntaner.

2.2.2. Arqueologia grega

Podeu la descripció i els objectius generals d'aquest programa al Pla quadriennal 2007-2010 o bé a la Memòria d'Activitats 2007.

Activitat realitzada 2008: línies generals

En el decurs del 2008 s'ha seguit impulsant aquest nou programa específic creat el 2007, que té com a objectiu principal promoure la formació i la recerca en aquest camp de l'arqueologia clàssica entre els estudiants de tercer cicle de les universitats de Catalunya amb l'objectiu de potenciar l'aparició d'especialistes en arqueologia grega.

- S'ha treballat en la redacció de convenis de col·laboració amb la Universitat d'Atenes, la Universitat de Xipre, l'Institut Geocultural de l'Egeu oriental i amb el Museu Epigràfic d'Atenes.

- S'ha organitzat un seminari internacional titulat «El mosaic com a reflex de l'economia i la societat en l'antiguitat greco-romana», dirigit pel professor Demetrios Michaelides de la Universitat de Nicòsia (Xipre), que se celebrà els dies 10, 11 i 12 de març en el marc de la 4a edició de Seminaris Internacionals d'Arqueologia organitzats per l'ICAC.

- Participació d'alumnes del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica en la campanya d'estiu d'excavacions al jaciment de Geroskipou (Xipre).

- Participació del Dr. Jesús Carruesco i de Gemma Fortea (ICAC) i presentació de les publicacions de l'ICAC a les Jornades «Empúries: 100 anys d'excavacions», organitzades per l'Institut Cervantes d'Atenes i celebrat a Atenes del 25 al 28 de novembre de 2008.

- Inici de l'intercanvi de publicacions amb la Universitat de Nicòsia (Xipre) que ha contribuït a enriquir el fons de la biblioteca de l'ICAC amb publicacions especialitzades en arqueologia grega.

- Preacord de col·laboració de l'ICAC en el projecte «Iberia Graeca» coordinat pel Ministerio de Cultura (MCU) i el Museu d'Arqueologia d'Empúries per a la creació d'una base de dades de totes les troballes d'època grega aparegudes als jaciments de la península Ibèrica.

- Organització per part del Dr. Jesús Carruesco del curs de la Universitat d'Estiu «Les fonts del mite a Grècia: art, literatura i arqueologia», celebrat a la URV del 2 al 4 de juliol de 2008.

- Participació de la Dra. Isabel Rodà de Llanza en la reconstrucció de l'estàtua de l'Esculapi i en el muntatge de l'exposició «Esculapi. El retorn del Déu», organitzada pel Museu d'Arqueologia de Catalunya (del 27 d'octubre de 2007 al 17 de febrer de 2008).

- Participació de la Dra. Isabel Rodà en la producció i el guió del documental de TV3 *Empúries, l'ànima de Catalunya*, emès l'1 d'octubre de 2008.

Projectes

→ El concepte de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues **[nou]**

→ L'espai de la imatge a grècia: fonts textuais i iconogràfiques **[nou]**

El concepte de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues **[nou]**

Programa transversal Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

Programa específic Arqueologia grega

Investigadors responsables Jesús Carruesco (ICAC – URV) i Montserrat Jufresa (UB)

Investigadors participants Isabel Rodà (ICAC), Montserrat Reig (UB), Roger Miralles (URV), Gemma Fortea (ICAC) i Cèlia Torrent

Descripció Projecte de recerca coordinat per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i l'ICAC gràcies a l'ajut de recerca que l'IEC va concedir el proppassat mes de desembre de 2007 a aquest projecte. Aquest projecte abordarà l'estudi de la noció d'espai en la cultura grega, en particular la seva definició i articulació en els àmbits de les evidències escrites, de la representació iconogràfica i de l'organització arquitectònica i urbanística de l'espai físic, etc. Posant especial èmfasi en l'anàlisi de les interaccions en tots aquests camps.

Data d'inici 2008

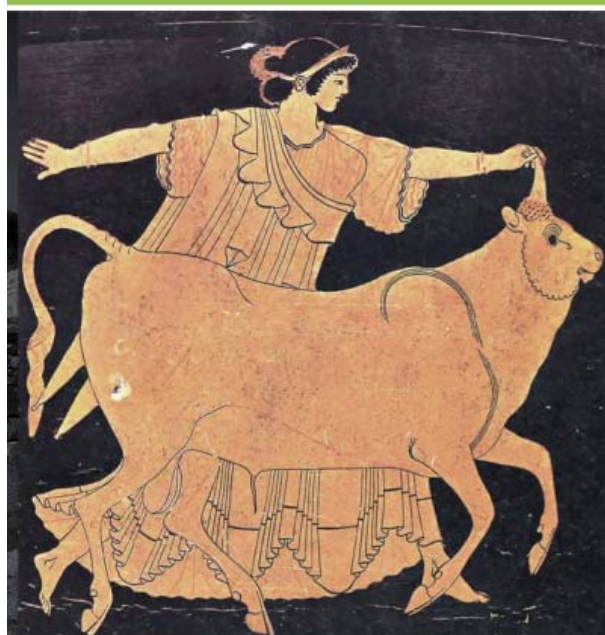
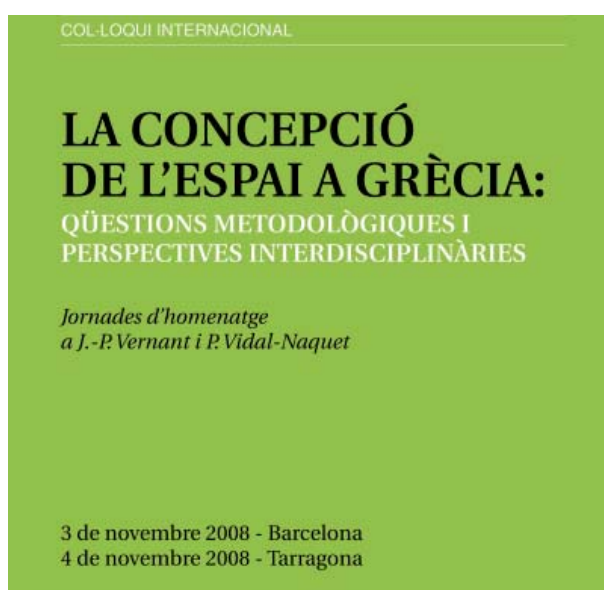
Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

Desenvolupament del projecte de recerca interinstitucional ICAC – SCEC (IEC) sobre la concepció de l'espai a Grècia, finançat per la Generalitat de Catalunya. En aquest primer any s'ha planificat i començat la recerca del grup i s'ha organitzat un col·loqui internacional sobre el tema «La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives Interdisciplinàries» (Barcelona – Tarragona, novembre 2008).

Aquestes jornades van ser alhora un homenatge als professors Jean-Pierre Vernant i Pierre Vidal-Naquet, dos dels màxims estudiosos de la concepció de l'espai a l'antiga Grècia que moriren l'any 2006.

L'objectiu de la trobada era plantejar, a partir de la seva obra, una valoració crítica dels resultats assolits i de les virtuts i les limitacions del mètode antropològic multidisciplinari en l'estudi de la concepció de l'espai a la Grècia antiga i de les implicacions i els condicionaments que els modes específics d'aquesta concepció han suposat en els diversos processos de definició i articulació concreta de l'espai (urbanisme i organització del territori, iconografia, modes del discurs, etcètera).

Portada del tríptic del congrés internacional «La concepció de l'espai a Grècia», que es va celebrar a Tarragona el 3 i 4 de novembre de 2008.

L'espai de la imatge a Grècia: fonts textuais i iconogràfiques *[nou]*

Programa transversal Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

Programa específic Arqueologia grega

Investigadors responsables Jesús Carruesco (ICAC – URV)

Investigadors participants Montserrat Reig (UB)

Descripció L'objectiu és estudiar les característiques i funcions de l'espai de la imatge en el món grec d'època arcaica i clàssica, centrant l'atenció en la ceràmica, però sense excloure'n altres suports com el relleu (arquitectònic, funerari, etc.) o l'escultura exempta. S'exploraran els mecanismes per definir i delimitar un espai iconogràfic autònom, així com els modes d'interrelació entre aquest, l'espai del suport (el recipient, l'edifici, l'estela, l'estàtua) i l'espai circumdant (la sala del banquet, l'àmbit domèstic, l'espai urbà, la necròpolis).

Cratera geomètrica amb representació coral funerària. Dipylon, c.740 a.C.

En aquesta anàlisi seran objectes d'atenció especial: l'estudi dels marcadors espacials, tant aquells interns a la imatge com els que en constitueixen el marge i la defineixen, especialment en aquells casos en què aquests marges es presenten com a ambivalents o permeables, posant de manifest la seva funció com

a punt d'interacció entre els diversos nivells espacials abans esmentats; els efectes d'especularitat de la imatge respecte a l'espai circumdant (imatge dins de la imatge, mirades frontals, representació del suport de la imatge dins d'aquesta, coincidències entre el contingut de la imatge i l'ocasió o funció en què és contemplada, funció paradigmàtica de la imatge mítica com a articuladora de l'espai exterior). En darrera instància, es tracta d'estudiar, des de la perspectiva de l'espai, la funció mimètica (en el sentit preplatònic del terme, com a mimesi activa i ritual, articuladora de la realitat) de la imatge en la polis grega. L'estudi combinarà l'anàlisi de la praxi iconogràfica amb la confrontació amb les fonts textuais sobre la imatge i la creació artística, particularment la reflexió teòrica sobre l'estatut de la imatge en el pensament mític o filosòfic de l'Antiguitat. Caldrà també posar en relació el resultat de la recerca iconogràfica amb els estudis sobre altres mitjans on opera la mimesi, com la *performance* coral i teatral.

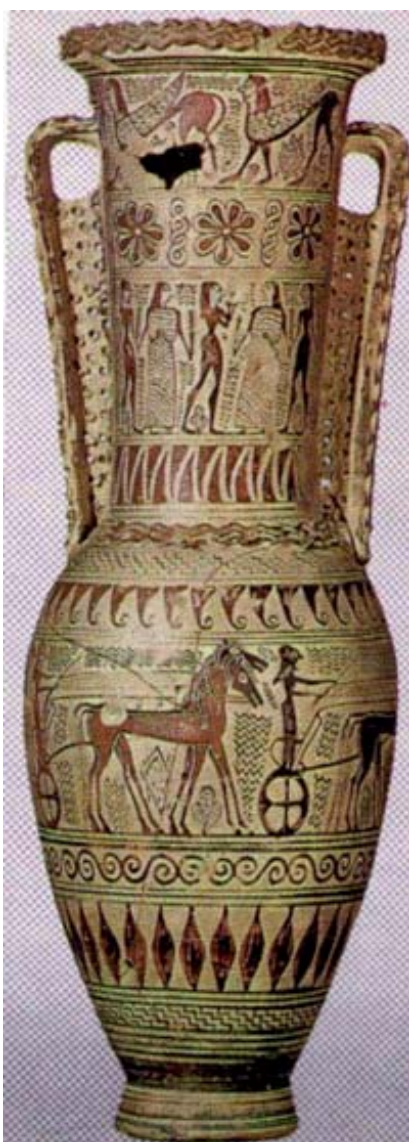
El projecte s'emmarca en el programa «L'espai tal com el veien i el pensaven els grecs» (ICAC – Societat Catalana d'Estudis Clàssics), cofinançat per l'Institut d'Estudis Catalans (convocatòria de programes de recerca de l'IEC: 2008-2010).

Data d'inici 2008

Data de finalització 2012

Activitat realitzada el 2008

Recerca sobre la representació iconogràfica del cor en la ceràmica geomètrica i orientalitzant, i la seva relació amb els esquemes decoratius no figuratius (cercles, meandres,...) de la ceràmica. A aquest efecte, durant el 2008 s'ha recopilat material gràfic al Museu Arqueològic Nacional d'Atenes.

Àmfora protoàtica orientalitzant amb representació coral mixta. Pintor d'Analatos. Atenes, c. 690 aC.

2.3. Programes transversals

2.3.1. Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica

Podeu llegir la descripció i els objectius generals d'aquest programa al Pla quadriennal 2007-2010 o bé a la Memòria d'activitats 2007.

Projecte de recerca

→ Avaluació de la prospecció geofísica en jaciments arqueològics catalans

Avaluació de la prospecció geofísica en jaciments arqueològics catalans

Línia de Recerca Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica i Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Cèsar Carreras (UOC – ICAC)

Investigadors col·laboradors Paula Brito Schimmel (UB) i Pau de Soto (ICAC)

Descripció El projecte es proposa aplicar tècniques de prospecció geofísica per a la caracterització de jaciments arqueològics

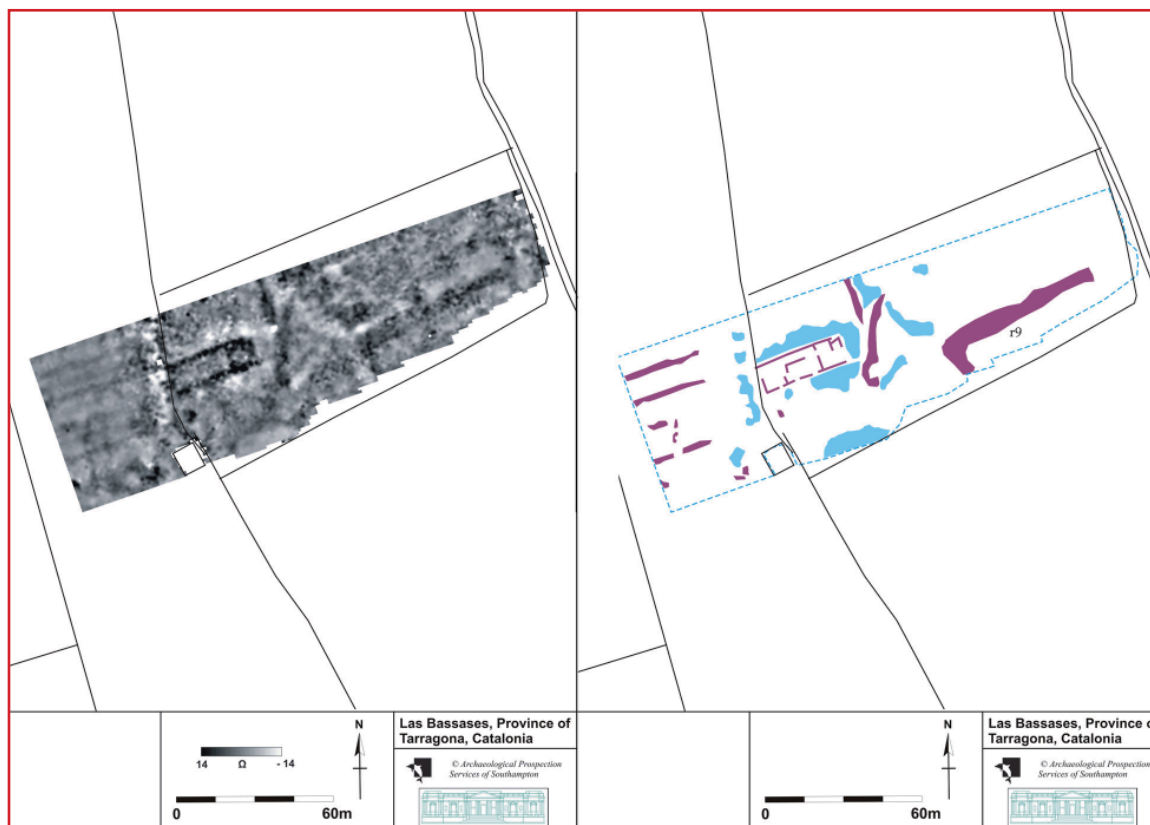
(resistivitat, magnetometria, tomografia i GPR), amb l'objectiu d'avaluar i sistematitzar la potencialitat d'aquestes tècniques, així com procurar la millora de la seva anàlisi a partir de programes de filtratge.

Data d'inici Setembre 2005

Data de finalització 2010

Activitat realitzada el 2008

S'ha fet un estudi dels resultats de les prospeccions a l'ager *Tarraconensis*, dutes a terme en col·laboració amb Kriss Strutt de la Universitat de Southampton. Els primers resultats van ser força encoratjadors tant en la prospecció de la vil·la de Centcelles com a la de la vil·la de les Bassases –que el novembre del 2008 es va començar a excavar i es van confirmar així les dades obtingudes en la prospecció.

Prova de resistivitat a les Basases.

2.3.1.1. Subprograma transversal Arqueometria

Projectes de recerca

- Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma *[nou]*
- Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia

El gener del 2008, des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC es va presentar al programa d'ajuts Proyectos de Investigación Fundamental no orientada (2008-2011), de la Dirección General de Programas y Transferencia de Conocimiento del Ministerio de Ciencia e Innovación (MICINN), el projecte "Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galia y puertos de Roma".

Aquest projecte, que va ser aprovat i concedit per a la seva elaboració per a tres anys (2008-2011; codi HAR2008-04600), està dirigit per la Dra. Isabel Rodà de Llanza, directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, i l'equip investigador incorpora no només membres del mateix ICAC (Dr. Aureli Álvarez, Dra. Anna Gutiérrez, Ana Garrido) sinó també d'altres institucions nacionals (Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Saragossa) i internacionals (University of Southampton, el Regne Unit i la British School at Rome, Itàlia). Tenint en compte els terminis d'aprovació i concessió marcats pel mateix MICINN, el desenvolupament d'aquest projecte s'iniciarà els darrers mesos del 2008.

Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma

Línia de Recerca Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic

Programa Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica/ Subprograma arqueometria

Investigador responsable Isabel Rodà de Llanza (ICAC)

Investigadors col·laboradors Aureli Álvarez (ICAC-UAB), Anna Gutiérrez (ICAC-UAB), Ana Garrido (ICAC), Eva Koppel (UAB), Montserrat Claveria (UAB), Sílvia González (UAB), Francesc Busquets (UAB), Joan Manel Asensio (UAB), Pilar Lapuente (UniZar), Hernando Royo (UniZar), Simon J. Keay (University Southampton/British School at Rome), Graeme P. Earl (University of Southampton/British School at Rome), Leif Isaksen (University of Southampton),

Pedro Otiña i Joan H. Muñoz

Centres col·laboradors Universitat de Saragossa, (UniZar), University of Southampton (Regne Unit) i British School at Rome (Itàlia)

Descripció Aquest projecte pretén seguir amb la recerca desenvolupada des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, gràcies al conveni específic de col·laboració entre l'ICAC i la UAB per als estudis arqueomètrics, signat el desembre del 2006. Així, es continuarà aprofundint en el coneixement d'una de les matèries primes més emprades en la producció escultòrica i epigràfica: els materials lapidis.

Vista general d'una de les pedreres de broccatello o Jaspí de la Cinta (Barranc de la Llet, Tortosa).

L'èmfasi recaurà, com diu el títol, en els materials lapidis de l'àrea catalana (pedra de Santa Tecla, broccatello o Jaspí de la Cinta, pedra de Montjuïc, etc.) i del sud de França (marbre blanc de Sain-Béat) emprats en època romana. Aquest estudi es durà a terme de forma pluridisciplinària, integrant en l'equip no només arqueòlegs sinó també geòlegs, historiadors de l'art i epigrafistes, parant atenció a les zones d'explotació (pedreres), la caracterització arqueomètrica d'aquests materials i el seu ús (com a suport epigràfic o escultòric, com a material ornamental o de construcció, etc.). Es farà especial atenció a la seva distinció o diferenciació amb materials d'altres indrets geogràfics, ja siguin hispànics o d'àmbit mediterrani. Això ha de permetre identificar les xarxes de distribució d'aquests i altres materials no només dins del territori estudiat (nord-est d'Hispania i sud de la Gàl·lia) sinó també a nivell peninsular (Hispania) i extra-peninsular (en especial amb Itàlia a través de la seva arribada a Òstia i Portus, els ports de Roma).

A més, el projecte, que té una durada de 3 anys des de la seva concessió, a finals del 2008, proporcionarà una base de coneixement fonamental que no només permetrà millorar la col·lecció de referència d'aquest tipus de materials (i, per tant, una millor identificació en mostres de contextos arqueològics), sinó que també servirà per entendre millor els mecanismes i les vies d'arribada i sortida dels materials lapidis que s'estudien des de la Unitat.

Igualment, dins d'aquest projecte, es preveu l'organització de la IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMO-SIA), que se celebrarà a Tarragona entre el 8 i el 13 de juny de 2009. L'organització d'aquest fòrum de trobada internacional ha de servir per donar a conèixer a la comunitat científica internacional dedicada a l'estudi dels materials lapidis la recerca realitzada des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics i els resultats obtinguts fins a l'actualitat. A més, també ha de servir per posar a l'abast d'altres investigadors del nostre àmbit (català, estatal), no només la possibilitat de presentar els resultats d'altres projectes de recerca, sinó també el contacte amb/entre investigadors del camp de les ciències aplicades (geòlegs, físics, químics, etc.) i de les ciències humanes (arqueòlegs, historiadors de l'art, restauradors, etc.).

Logotip del congrés Asmosia, que se celebrarà a Tarragona del 8 al 13 de juny de 2009.

Data d'inici Novembre 2008

Data de finalització Novembre 2011

Activitat realitzada el 2008

Tenint en compte que la concessió del projecte es va fer pública durant el darrer quadrimestre del 2008, les activitats desenvolupades es limiten a aquest període de l'any. Així durant el 2008, s'ha fet:

1. Una primera trobada de tots els membres de l'equip investigador que ha permès posar les bases de l'actuació prevista per als tres anys de projecte (06/11/2009).
2. Una primera prospecció *in situ* i mostreig d'algunes de les principals pedreres explotades en època antiga dels materials objecte d'estudi (broccatello/Jaspi de la Cinta, pedra de Santa Tecla, pedra d'Empúries, gres de Montjuïc, etc.) i de les pedreres de materials similars o que entren en concurrència amb aquests, de procedència hispànica (pedra de Buixcarro, pedra de Sagunt, Espejón, Ereño, etc.) (14/10/2009 al 17/10/2009).
3. L'anàlisi i caracterització mineralògica de les mostres recollides (vegeu punt 2), mitjançant:
 - microscòpia òptica de llum polaritzada (petrografia),
 - microscòpia de rastreig (SEM) i
 - per catodoluminescència (CL)

Exemple de plaques de la col·lecció de referència de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics/LEMLA (mostres de materials lapidis de la zona de Tarragona: pedra del Mèdol, soldó, llisó i altres materials cretàtics).

4. La incorporació de les mostres i els resultats obtinguts a la base de dades de l'ICAC i a la col·lecció de referència (LEMLA), per al seu ús posterior.

5. Finalment, s'ha iniciat l'organització de la IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA), que s'ha concretat, bàsicament, en:

- la formació dels comitès (organitzador, científic) i la creació d'una pàgina web dedicada a aquest Congrés i
- l'elaboració d'un projecte d'exposició per presentar a la comunitat científica que assisteixi a aquest congrés els principals marbres, calcàries i gresos d'origen hispà emprats en època romana. Els resultats de la prospecció i analítiques ja esmentats, combinats amb dades derivades de recerques anteriors a la concessió d'aquest projecte, han permès l'elaboració dels textos i imatges que han de ser la base per als plafons expositius i el catàleg que en resultarà.

Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia

Línia de Recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Ager Tarraconensis / Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Aureli Álvarez (ICAC-UAB), Marta Prevosti (ICAC) i Ramon Jàrraga (ICAC).

Investigadors col·laboradors Lluís Casas (UAB), Àfrica Pitarch (Jaume Almera, CSIC de Barcelona) i Nejia Laridhi Ouazaa (Universitat El Manar II, Tunísia)

Centre col·laborador Universitat El Manar II, Tunísia

Descripció Els forns constitueixen una font d'informació excel·lent sobre les variacions dels paràmetres que defineixen el camp magnètic de la terra en una zona determinada, ja que a partir de la mesura de la termoremanència dels seus components ferromagnètics és possible calcular les característiques del camp que els va magnetitzar per última vegada, és a dir, l'última utilització del forn. S'ha fet un programa per prendre mostres per a l'anàlisi arqueomagnètica de forns antics de l'ager Tarraconensis, per precisar-ne la cronologia. Les dades obtingudes seran contrastades amb las dades procedents de forns de Tunísia

Data d'inici 2007

Data de finalització Juliol 2009

Activitat realitzada el 2008

S'han recollit mostres de cinc forns de l'ager Tarraconensis i un de Tunísia. S'han mesurat arqueodireccions per a tots els forns i arqueointensitats per a quatre forns. Les intensitats (excepte una) són consistents amb forns d'època romana. Traslladant les direccions a la SVC de París s'obtenen edats poc consistents:

200-100 aC (Buada), 200 dC (Timba Castellots), però edats molt més recents per als altres forns.

Preparació de les mostres dels forns.

Extracció de les mostres dels forns.

2.3.1.2. Subprograma transversal Arqueologia ambiental i paleoambient

L'ICAC ha fet un esforç per potenciar l'aplicació de les disciplines paleoambientals a l'estudi del món antic. Actualment a l'ICAC es duen a terme tres disciplines paleoambientals (antracologia, palinologia i arqueozoologia) que s'emmarquen en projectes del centre.

1. Antracologia

El juny de 2008 es va defensar la tesi doctoral d'Ixaso Euba, investigadora en formació de l'ICAC, titulada *Análisis antracológico de estructuras altimontanas en el valle de la Vansa-Sierra del Cadí (Alt Urgell) y en el valle del Madriu (Andorra): explotación de recursos forestales del Neolítico a época moderna*, emmarcada en el projecte "Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'Antiguitat a l'època medieval". Va obtenir la qualificació de *cum laude* per unanimitat i menció de doctorat europeu.

2. Palinologia

En el decurs del 2009 es preveu la finalització de la tesi doctoral d'Ana Ejarque, investigadora en formació de l'ICAC, titulada *Evolució paisatgística, antropització i pastoralisme en sectors altimontans pirinencs: la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) i la serra del Cadí (Alt Urgell). Contribució de la palinologia i altres proxies paleoambientals*, emmarcada en el projecte "Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'Antiguitat a l'època medieval".

3. Arqueozoologia

En el decurs del 2008, la investigadora en formació de l'ICAC Núria Padrós ha iniciat la tesi doctoral titulada *Producció i consum animal en època romana en el context de l'actual Catalunya: una aproximació arqueozoològica*, emmarcada en la línia de recerca "Arqueologia de la ciutat antiga", dins el programa transversal "Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica" i el subprograma transversal "Arqueologia ambiental i paleoambient".

Altres projectes del subprograma Arqueologia ambiental i paleoambient

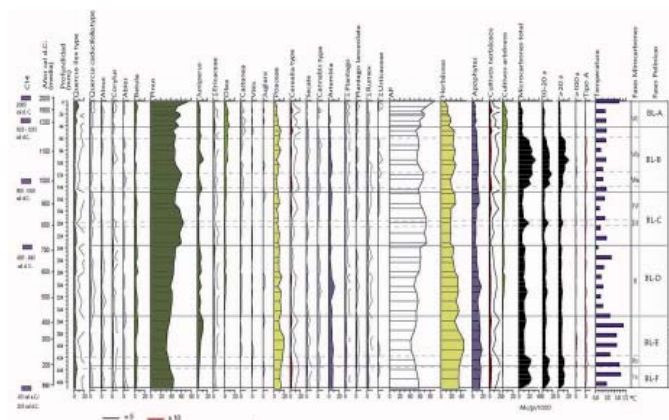
A més dels projectes de l'ICAC, cal destacar diverses col·laboracions amb altres projectes i entitats de recerca en aquest àmbit de recerca:

- Àrea de Prehistòria de la URV de Tarragona (IPHES-URV). Participa, per exemple, en un projecte experimental al parc faunístic de Lacuniacha per comprendre l'explotació dels recursos forestals durant el paleolític. Així mateix du a terme

anàlisis antracològiques de jaciments que porta aquest equip, com el jaciment neolític del Cavet (Cambrils) o el jaciment de la cova de Maltravieso (Cáceres).

- Per altra banda, estudia els carbons del jaciment talaiòtic de la Torre d'en Galmés de Menorca excavat per membres de la Universitat de Boston i la Universitat de les Illes Balears, i del jaciment amb cronologies des del paleolític superior fins a l'època romana de Santimamiñe a Biscaia.
- Estada de recerca d'Ixaso Euba amb la Dra. Aline Durand a la Maison Méditerranéenne de les Sciences de l'Homme d'Aix-en-Provence.

Des del juny del 2008, la Dra Ixaso Euba s'ha incorporat com a investigadora de l'ICAC per desenvolupar la recerca antracològica derivada de la segona fase del projecte "Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'Antiguitat a l'època medieval".

Exemple de diagrama pol·línic.

2.3.2. Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica

Projectes de recerca

- Les TIC aplicades a la difusió de l'arqueologia
- Reconstrucció virtual de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils)
- Simulació de les Xarxes de Transport a la península Ibèrica amb SIG *[nou]*
- Actualització del sistema d'informació arqueològica (SIA) Hipòdam
- Avenços en tecnologies SIG per l'estudi del Paisatge Agrari Romà *[nou]*

Data d'inici 2007

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Reconstrucció virtual en 3D del poblat tardoromà del Bovalar (Serós) per Xavier Folch (UOC) com a aplicació TIC del Museu de Lleida. Actualment se n'està preparant un altre de reconstrucció del paisatge antic de la vall de Boí (Alta Ribagorça). D'altra banda, com a continuïtat del projecte SEARCH-Web, s'ha signat un conveni Erasmus amb la Universitat de Thessaloniki (GR) per a l'intercanvi de professors que s'inicia a partir del 2009 durant tres anys.

Les TIC aplicades a la difusió de l'arqueologia

Programa Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Cèsar Carreras (ICAC-UOC)

Descripció Aquest projecte comprèn, d'una banda, les activitats de reconstrucció virtual i aplicació de les TIC a la difusió i a l'ensenyament de l'arqueologia que actualment s'estan desenvolupant a l'ICAC, com ara el de reconstrucció virtual de la Unitat de Documentació Gràfica (Barcelona), el del Dr. Josep Maria Macias (vil·la de Cambrils) o el del Dr. Cèsar Carreras (Bovalar i els Munts).

Reconstrucció virtual de l'església del Bovalar vista des de l'altar.

Reconstrucció virtual de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments / Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Josep Maria Macias (ICAC)

Investigadors col·laboradors Gerard Martí (Museu d'Història de Cambrils) i Montserrat García (Codex-Arqueologia i Patrimoni)

Descripció Projecte de col·laboració entre l'ICAC i l'empresa Codex-Arqueologia i Patrimoni que té com a objectiu fer una reconstrucció digital del jaciment i elaborar diferents recursos pedagògics de difusió. El projecte està finançat per l'empresa Digivisión.

Data d'inici Gener 2007

Data de finalització Desembre 2008

Activitat realitzada el 2008

Finalització del projecte materialitzat en l'elaboració d'una Guia Arqueològica Virtual del jaciment, que també inclou un DVD amb la reconstrucció digital efectuada.

Reconstrucció virtual de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils).

Reconstrucció virtual de l'interior de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils).

Simulació de les xarxes de transport a la península Ibèrica amb SIG *[nou]*

Programa transversal Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Cèsar Carreras (ICAC-UOC) i Pau de Soto (ICAC)

Descripció Aquest projecte pretén estudiar els diversos períodes històrics i les seves xarxes de transport mitjançant la simulació de la mobilitat en diversos períodes històrics a la península Ibèrica a partir d'aplicacions SIG conegudes com a "anàlisi de xarxes" (*network analyses*).

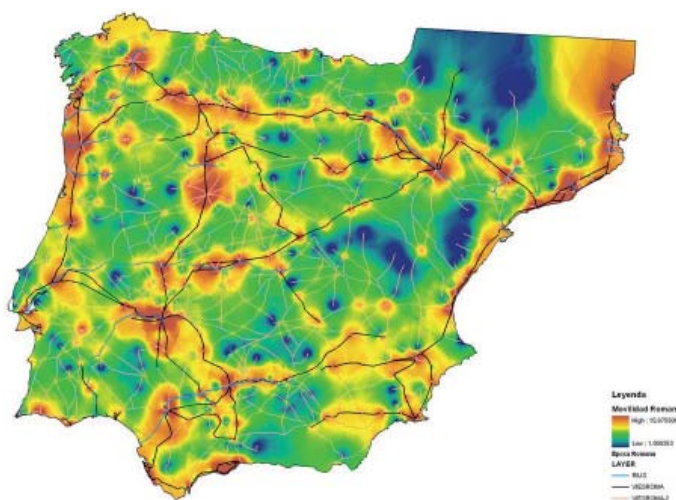
Se simulen també els costos de mobilitat i el temps invertit a partir de la infraestructura existent en cada període des d'època romana fins al segle XIX. Aquest projecte compta amb un ajut del CEHOPU (Centre d'Estudis Històrics d'Obres Públiques) del Ministerio de Fomento.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

Al llarg del 2008 s'ha fet una investigació cartogràfica sistemàtica de les infraestructures de transport terrestre i fluvial de la península (època romana, medieval, segle XVI, XVIII i XIX) i s'han implementat alguns models que intenten reproduir com serien realment aquestes xarxes en època romana.

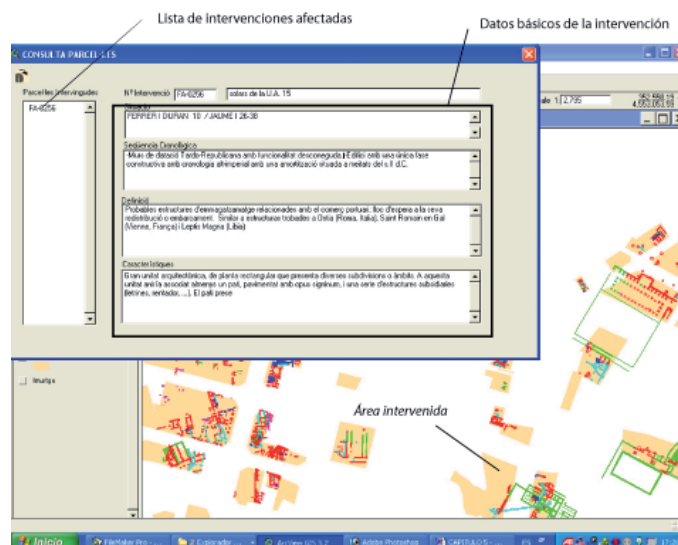
Mapa de la península Ibèrica amb la mobilitat en època romana.

Actualització del Sistema d'Informació Arqueològica (SIA) Hipòdam

Programa transversal Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Ignacio Fiz (ICAC)

Investigadors col·laboradors Maria Ferré (DEIM/ URV) i J. M. Macias (ICAC)

Imatge del programa Hipòdam en la seva versió actual.

Descripció En els últims tres anys s'ha desenvolupat a l'ICAC un sistema d'informació arqueològica destinat al registre i estudi de la ciutat de Tàrraco, segles VI aC-712 dC. Aquest treball ha servit per construir la primera cartografia arqueològica de Tarragona, però és necessari continuar en l'actualització i millora del SIA Hipòdam. Va ser creat durant la realització de la tesi doctoral *Forma Tarraconis: l'aplicació de noves tecnologies per a una restitució planimètrica de Tàrraco* i posat en funcionament durant el projecte «Planimetria arqueològica de Tàrraco», desenvolupat a l'ICAC.

En aquell moment es va definir el programari tot fent servir eines SIG comercials amb el resultat d'una versió beta del programa. Un cop definits aquests primers passos s'ha cregut necessari aprofitar les sinergies de dos centres de recerca, l'ICAC i el Departament d'Enginyeria Informàtica i Matemàtica (DEIM) de la URV.

Aquesta sinergia sorgiria d'aprofitar l'experiència anterior i la reconeguda tasca de recerca del DEIM per tal de generar una nova versió que actualitzi i millori les funcionalitats d'Hipòdam i permeti la gestió del patrimoni arqueològic de qualsevol centre urbà o parc arqueològic (per exemple, Empúries). A més, l'objectiu principal és posar en marxa un projecte comú per tal d'implementar les noves versions del SIA via Open Source, és a dir, mitjançant programari lliure.

Es preveu la publicació d'un *web server* amb què es pugui consultar a través de la xarxa la informació arqueològica i topogràfica en els formats vectorial i *raster*.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2011

Activitat realitzada el 2008

Converses inicials amb el DEIM per tal de formalitzar el procés de realització del projecte, tot veient les formes en les quals aquest departament pot col·laborar amb l'ICAC. Definició i

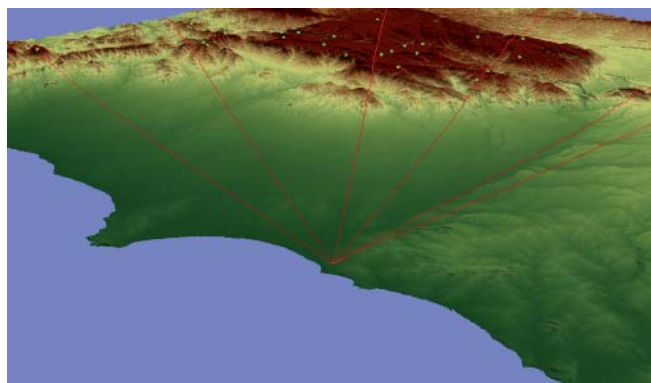
requeriments del nou sistema sobre SIG a desenvolupar. Determinació de quina serà la plataforma de programari lliure sobre la qual s'implementarà el nou sistema. Determinació dels requeriments del *web-server* i les funcionalitats bàsiques.

Avenços en tecnologies SIG per a l'estudi del paisatge agrari romà *[nou]*

Programa Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica

Investigador responsable Ignacio Fiz (URV/ICAC)

Investigadors col·laboradors Josep Maria Palet (ICAC), Hector Orengo (ICAC), Mark Gillings (University of Leicester), David Robinson (University of Central Lancashire) i Konstantia Chartidou (Universitat d'Atenes)

Estudi visual el Camp de Tarragona.

Descripció El projecte pretén implantar noves tecnologies en SIG per a l'estudi del paisatge agrari romà. Es treballarà a partir d'estudis de cas en planes litorals del nord-est peninsular (Camp de Tarragona, Pla de Barcelona i Empordà) en què s'han dut a terme recerques arqueomorfològiques amb destacats resultats. Es preveu també fer estudis comparatius amb casos puntuals d'altres sectors de la Mediterrània: Bantia (Itàlia), Cartago (Tunis) i Corint (Grècia).

L'objectiu principal del projecte consisteix a desenvolupar noves metodologies basades en sistemes d'informació geogràfica (SIG) per a la contrastació, caracterització i conceptualització de les formes d'organització territorial d'època romana, especialment el sistema de la centuriació. Es partirà dels resultats dels treballs arqueomorfològics previs realitzats a les diferents àrees d'estudi per part del nostre equip de recerca.

Els resultats d'aquests treballs seran revisats a partir de la implantació de tecnologies digitals com poden ser metrologia automatitzada, fotogrametria, teledetecció, tècniques de càlcul de visibilitats, estadística i sistemes de representació 3D.

Aquest projecte compta amb un ajut per a Projectes Batista i Roca (PBR 2008-00035)

Data d'inici 2008

Data de finalització 2009

Activitat realitzada el 2008

- Formalitzar, consolidar i aplicar la nostra metodologia de treball en la renovació tecnològica de l'arqueomorfologia, fonamentada principalment en l'ús de les eines SIG. Aquesta aplicació es farà en diversos estudis de cas en àrees litorals catalanes (pla de Barcelona, Empordà, Camp de Tarragona), així com l'estudi comparatiu amb casos puntuals en àrees mediterrànies treballades per diversos membres de l'equip anglès.
- Comprovar la metrologia, els mòduls de les xarxes i les cronologies dels estudis de les trames centuriades identificades al Camp de Tarragona, Barcino i Empúries.
- Experimentar i treballar amb noves tècniques com fotogramètriques (per exemple la proporcionada per l'automatització de l'anàlisi estèreo de les imatges digitals) que ens permetran generar Models Digitals del Terreny (MDT) i models 3D dels paisatges, just abans de les grans transformacions urbanístiques i paisatgístiques del nostre país. Aquest és un punt imprescindible de cara no només als treballs derivats d'aquesta informació, sinó també per a l'elaboració de futures simulacions virtuals del paisatge en èpoques pretèrites. Tenint en compte que la representació dels paisatges virtuals ha de ser una síntesi del treball científic d'un equip pluridisciplinari, aquesta informació topogràfica haurà d'anar acompanyada per la informació obtinguda d'altres estudis de paleoambient.

2.3.3. Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

El programa transversal de ciències de l'antiguitat té el doble objectiu d'actuar com a línia transversal de l'ICAC, per tant al servei i en col·laboració amb la resta de línies i seccions de l'Institut, i de desenvolupar projectes propis dins el seu àmbit específic. Aquest se situa en l'encaix de l'estudi de les fonts textuais (incloent-hi les fonts iconogràfiques, en la mesura que configuren un llenguatge simbòlic, un text que cal llegir, autònomament i en relació amb els textos escrits) amb les dades materials de la recerca arqueològica (que inclouen sovint el mateix suport físic dels textos a estudiar: inscripcions, monedes...). Aquest encaix pot presentar formes diverses, que requereixen tipus de recerca també diversos:

- Procedència física de les fonts textuais de les investigacions arqueològiques (inscripcions, papirs, *ostraka*, *grafitti*, monedes...).
- Ús dels textos com a font de coneixement al servei de la recerca portada a terme pels arqueòlegs (documentació d'un jaciment, objecte o categoria tipològica, elaboració de lèxics específics...).
- Confrontació i articulació de les fonts textuais i les no textuais en estudis integrals d'un aspecte del món antic, des d'una perspectiva més àmplia, històrica o antropològica.

Paral·lelament a l'activitat investigadora, constitueix també un objectiu prioritari del programa transversal de ciències de l'antiguitat el foment de les relacions entre els àmbits de la filologia i l'arqueologia clàssiques, sovint separats per les estructures acadèmiques tradicionals, fent de l'ICAC un punt de trobada entre les diverses disciplines d'estudi del món antic, amb actuacions de formació i de transferència de la informació a tots els nivells, des de la recerca més avançada a la divulgació del coneixement.

Activitat realitzada el 2008: línies generals

L'activitat realitzada durant el 2008 s'ha centrat en el desenvolupament dels grans eixos definits en el pla quadriennal 2007-2010. Les principals actuacions han estat:

- Segon curs de la primera edició (2007-2009) del Màster en Papirologia, impulsat per l'ICAC, com a espai alhora de formació avançada en un àmbit deficitari en el panorama català i espanyol i de foment de la recerca interdisciplinària (filologia-història-arqueologia), assegurant el lligam amb la recerca arqueològica que s'està fent a Oxirinc (Egipte), amb la participació de l'ICAC. El Màster compta amb docents de la URV, UPF, UB, UAB i CSIC.
- Presentació dels resultats assolits en la recerca dels projectes en curs en publicacions científiques i en congressos internacionals (comunicacions presentades durant el 2008 en els con-

gressos d'Arqueologia Clàssica de Roma, de Literatura Comparada de Barcelona i de Novel·la Antiga de Lisboa).

- Desenvolupament del projecte de recerca interinstitucional ICAC – SCEC (IEC) sobre la concepció de l'espai a Grècia, finançat per la Generalitat de Catalunya. En aquest primer any s'ha planificat i començat la recerca del grup i s'ha organitzat un col·loqui internacional sobre el tema «La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives interdisciplinàries» (Barcelona – Tarragona, novembre 2008). Pel seu caràcter interdisciplinari, entre arqueologia i filologia, aquest projecte de recerca, emmarcat a dins l'ICAC en el programa d'Arqueologia Grega, entra també de ple dins de la programació del programa transversal de Ciències de l'Antiguitat.
- Sol·licitud de projecte I+D «La ciudad egípcia en época clásica: la organización del espacio en el Egipto helenizado» (ICAC-URV), que ha estat concedit. El projecte, liderat per la Dra. Eva Subías (URV) i amb la participació dels investigadors de l'ICAC Jesús Carruesco i Ignasi Fiz, es vol multidisciplinari, amb participació d'arqueòlegs, antropòlegs i filòlegs. Aquesta darrera branca, centrada en l'estudi de les fonts papiàries, serà portada a terme des del programa transversal de Ciències de l'Antiguitat de l'ICAC. L'activitat del 2008, a banda de la sol·licitud, s'ha centrat en la planificació de la recerca, que començarà el 2009.

Eixos i projectes de recerca

Els següents eixos de recerca, en els quals participa el programa transversal de Ciències de l'Antiguitat, s'integren també en altres programes de l'ICAC (vegeu descripció dels eixos en el Pla Quadriennal (2007-2010), pàg. 103):

1. Articulació simbòlica de l'espai a la Grècia antiga: mite, ritual, urbanisme (projecte inclòs dins del programa específic d'Arqueologia Grega)
2. Fonts per a la fundació de la ciutat a Grècia.
3. Gramàtica de la imatge a la Grècia antiga: sintaxi i pragmàtica de l'espai iconogràfic (projecte inclòs dins del programa específic d'Arqueologia Grega)
4. Tipologia de l'habitatge rural en el món hel·lenístic i romà: contrast entre les dades arqueològiques i les fonts textuais i iconogràfiques (projecte dins del programa «Les formes de l'habitatge rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments», de la línia d'Arqueologia del Paisatge)
5. Fonts textuais per a l'estudi del cor a Grècia: Estesícor i Íbic: En el 2008 s'han iniciat dos nous projectes de recerca dins d'aquesta línia, un que es centrarà en la recopilació i estudi filològic de Corpora historiogràfics i geogràfics i un altre

que portarà a una edició dels fragments d'Estesícor d'Hímera i Íbic de Regi (articulat amb el projecte d'estudi del cor a la Grècia arcaica, que s'iniciarà el 2009 conjuntament des dels programes de Ciències de l'Antiguitat i d'Arqueologia Grega de l'ICAC).

6. Estudis epigràfics i papirològics: El programa consisteix en el treball d'edició, traducció i interpretació de les fonts textuais que pel seu suport material (pedra o paper) constitueixen en elles mateixes objectes arqueològics. Els programes actualment en curs estudien els carmina epigraphica llatins i les inscripcions tarragonines referents a instrumentum domesticum (en relació amb el projecte de l'ICAC d'estudi de l'Ager Tarraconensis).

1. Articulació simbòlica de l'espai a la Grècia antiga: mite, ritual, urbanisme

Culte i organització de l'espai a la Ciutat antiga: Afrodita/Venus en les fonts textuais i iconogràfiques

Línia de Recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat.

Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

Investigador responsable Jesús Carruesco (ICAC – URV)

Investigadors col·laboradors Antoni González Senmartí (URV), Josep Maria Escolà (UAB)

Descripció L'objectiu d'aquest projecte de recerca és l'estudi del culte Afrodita/Venus a la ciutat grega i romana des de la pers-

pectiva de l'organització de l'espai urbà, suburbà i extraurbà. A partir de la recopilació i estudi de les fonts textuais i iconogràfiques i la confrontació d'aquestes amb les dades aportades per l'arqueologia, s'estudiaran determinats casos representatius, escollits i delimitats en funció d'un àmbit d'acció, espai geogràfic i període cronològic específics en cada cas. La hipòtesi a demostrar és la funció de la deessa Afrodita/Venus com a força articuladora de l'espai, a través de les relacions de mimesi especular entre l'espai de la representació i l'espai físic (mitjançant la interrelació dels àmbits del culte, l'acció ritual, el discurs mític i la representació iconogràfica).

Data d'inici 2005

Data de finalització 2009

Tron cultural del santuari d'Afrodita a Locri, amb representació del naixement d'Afrodita. Museu Altemps, Roma.

Jardí amb pintures de jardí.
Casa del Naixement de Venus,
Pompeia.

Activitat realitzada el 2008

S'ha estudiat el jardí com a espai d'Afrodita i la seva funció d'organitzar simbòlicament l'espai circumdant a través de la representació pictòrica (pintura mural) i literària (la novel·la), tot comparant-la amb les dades arqueològiques disponibles sobre jardins.

Una part dels resultats de la recerca s'han presentat en el Congrés Internacional sobre la Novel·la Antiga (Lisboa, juliol del 2008), amb la comunicació "Garden Painting and the Ancient Novel: The Function of the Garden as a Rhetoric and Symbolic Device".

També està en relació amb aquest projecte la ponència presentada en el col·loqui internacional "La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives metodològiques" (ICAC-IEC, novembre 2008) amb el títol "Problemes de l'espai a Grècia: conceptes, pràctiques, representacions".

D'altra banda, prosseguint amb l'estudi de casos representatius de la funció articuladora dels cultes d'Afrodita/Venus sobre l'espai de la ciutat (Tasos, Esparta, Locri, Afrodísias, Roma), durant el 2008 l'atenció s'ha centrat en la ciutat de Locri.

En aquest eix també cal incloure, a més del projecte anterior, el projecte de recerca sobre el paper de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues que coordina l'ICAC juntament amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics (vegeu descripció a programa específic d'Arqueologia grega) i que engloba tant l'eix "Articulació simbòlica de l'espai a la Grècia antiga: mite, ritual, urbanisme" com el de "Gramàtica de la imatge a la Grècia antiga: sintaxi i pragmàtica".

En el marc d'aquest projecte, durant el 2008 s'ha organitzat el primer d'una sèrie de col·loquis internacionals, que ha tingut per tema "La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives metodològiques".

2. Fonts per a la fundació de la ciutat a Grècia

La fundació de la ciutat a la Grècia antiga: recopilació i edició de fonts (corpora geogràfics)

Línia de Recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

Investigador responsable Jesús Carruesco (ICAC – URV)

Investigadors col·laboradors Antoni González Senmartí (URV)

Descripció Es tracta de recopilar les fonts textuais -molt nombroses i diversificades pel que fa a suport, gènere o data-, sobre els esquemes fundacionals de les ciutats de l'àmbit cultural grec. L'edició i estudi del material prendrà la forma de *corpora*

geogràfics: Mediterrània Occidental, Grècia continental, Grècia insular, Àsia Menor, Mar Negre, Mediterrània Oriental (Xipre, Egipte, Líbia).

Cadmos, fundador de Tebes: kylix lacònia, s. VI aC.

El projecte pretén proporcionar una eina important per a la recerca històrica i arqueològica, tant pel que fa a l'anàlisi de la fundació com a dada factual positiva (destriant història de mite i llegenda), com per a l'estudi de la projecció del relat fundacional sobre la definició simbòlica del territori i la identitat de la ciutat (distribució de santuaris, iconografia monumental o numismàtica), o per a estudis de caire antropològic sobre la concepció de la fundació o de l'organització de l'espai en la cultura grega. En aquest sentit, el present projecte pretén articular-se amb el titulat "L'espai tal com el veien i el pensaven els grecs" del programa d'Arqueologia grega.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2013

Tomba del fundador a l'àgora de Posidònia (Paestum).

Activitat realitzada el 2008

Definició dels criteris generals de selecció i edició de les fonts. Presentació de comunicació "La épica griega como relato fundacional" en el Congrés Internacional sobre Literatura Comparada celebrat a Barcelona (UPF) el setembre del 2008

3. Tipologia de l'habitatge rural en el món hel·lenístic i romà: contrast entre les dades arqueològiques i les fonts textuals i iconogràfiques

Tipologia de l'habitatge rural el món hel·lenístic i romà. Contrast entre les dades arqueològiques i les fonts textuals i iconogràfiques

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments/ Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuals, epigrafia i numismàtica

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC) i Jesús Carriaco (ICAC)

Descripció L'objectiu del projecte és avançar en el coneixement de la tipologia de l'habitatge rural, atenent les importants influències del món hel·lenístic en la formació dels tipus d'habitatge rural romà. La recerca consisteix, d'una banda, en l'anàlisi de les restes arqueològiques d'època republicana i l'inici de l'imperi i, de l'altra, en la recopilació i estudi de les fonts textuals i iconogràfiques pertinents.

Data d'inici 2007

Data de finalització Desembre del 2009

Torre de Cheimarós (Naxos, Grècia), d'època hel·lenística.

Activitat realitzada el 2008

S'ha fet un estudi exhaustiu dels habitatges rurals grecs i del món hel·lenístic que presenten torres o un caire fortificat. S'ha analitzat com els tipus es copien o es prenen com a inspiració en el món rural romà i italià. Finalment, s'han analitzat els casos que apareixen a la península Ibèrica, des de la protohistòria fins a la tardoantiguitat, així com les influències exteriors que s'hi detecten, que provenen de l'orient en època protohistòrica i del món italià a partir de l'època de la conquesta romana. Amb tot, també es detecta una evolució interna, i una clara resposta a determinades situacions d'inestabilitat o perillositat.

Les evidències arqueològiques s'han posat en contrast amb els testimonis de les fonts escrites, que conflueixen a posar de manifest una sèrie de característiques comunes a tot el Mediterrani, com a resposta a circumstàncies similars, i amb una orientació de les influències sempre d'orient cap a occident. Es constata que les torres s'edifiquen amb diversitat de funcions, dictades des de múltiples variables, i també per raons de prestigi.

Es va escriure un article i es va presentar com a comunicació del XVII International Congress of Classical Archaeology, 22 a 26 de setembre de 2008, AIAC, Roma. A finals de desembre, se'n va lliurar l'original per ser publicat a les actes del congrés, que apareixeran al *Bulletino di Archeologia On-Line*.

4. Estudis epigràfics i papirològics

Projectes de recerca

→ CIL (*Corpus Inscriptionum Latinarum*) - Hispania

CIL (*Corpus Inscriptionum Latinarum*) - Hispania

Línia de Recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat.
Fonts textuals, epigrafia i numismàtica

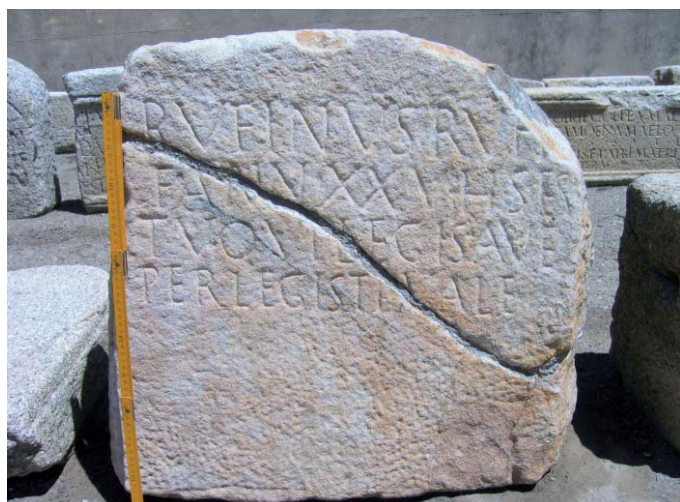
Investigador responsable Joan Gómez Pallarès (UAB)

Investigador col·laborador Concepción Fernández (Universitat de Sevilla), Miguel Rodríguez-Pantoja (Universitat de Còrdoba), Isabel Rodà (ICAC), Ricardo Hernández i Xavier Gómez Font (Universitat de València) i Javier del Hoyo (Universitat Autònoma de Madrid).

Descripció El grup de redacció es troba ja en la fase final de redacció de les fitxes del volum CIL XVIII/2: el 2008 és l'any de la seva redacció final, de traducció al·latí i a l'anglès i de reunions periòdiques del grup a l'ICAC per discutir-ne el text final. A la primera reunió prevista del 2008 (febrer) es discutiran ja 60 fitxes redactades per ser publicades al fascicle. El 2008 és un any enterament dedicat a aquesta tasca i, en paral·lel, a la tasca dels editors del fascicle de redactar-ne la introducció i els índexs.

Data d'inici 2008

Data de finalització 2012

Inscripció trobada a Idanha-Vella.

Activitat realitzada el 2008

Al llarg de l'any 2008 s'han redactat les fitxes definitives en castellà, després d'haver consensuat el contingut amb la seu central de CIL. Cal explicar-ho així perquè la seqüència dels diferents ítems i alguna de les seves especificacions ha canviat. Ha estat especialment rellevant l'adaptació que hem hagut de fer dels aparats crítics de l'edició de cada inscripció, i de la forma d'entendre i explicar les dependències bibliogràfiques entre les diferents publicacions que han tractat cada inscripció estudiada.

L'altra activitat fonamental ha estat la visita, fotografia, edició i estudi de totes les inscripcions conegudes de Portugal, que no s'havia pogut fer en les condicions òptimes. S'han loca-

litzat, a més, sis inscripcions que s'havien donat per perdudes, amb la inestimable col·laboració del Prof. José d'Encarnaçao.

Altres projectes del programa transversal **Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuals, epigrafia i numismàtica**

En el decurs del 2008 també s'ha treballat en el projecte «Les quatre estacions» com a símbol funerari a la cultura escrita i visual de Roma liderat pel Dr. Joan Gómez Pallarès (investigador de la UAB). L'objectiu d'aquest projecte és la identificació d'un mateix tema metafòric, les quatre estacions, en paral·lel en un mateix àmbit interpretatiu, en una mateixa cronologia, en una mateixa cultura, però en diferents manifestacions artístiques (sarcòfags decorats, *Carmina Latina Epigraphica*, inscripcions en prosa, textos literaris en prosa i en vers, arts plàstiques). La reunió, per primera vegada, de totes aquestes manifestacions, en tant que cares diferents d'una mateixa realitat (sense oblidar el vessant filosòfic), permetrà una proposta d'interpretació conjunta d'aquella realitat, a partir de la qual, aplicada després a cada una de les cares, es pugui arribar a re-interpretacions d'aspectes que, aïllats, no s'havien interpretat prou bé.

3. UNITATS DE SUPORT A LA RECERCA

3.1. Unitat d'Estudis Arqueomètrics

Tal com es va apuntar des de l'inici de la creació d'aquesta Unitat, així com en el Pla Quadriennal 2007-2010, les tasques realitzades des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics s'organitzen en funció de tres línies estratègiques: suport a la investigació, recerca i innovació, i docència. Tot i així, durant el 2008, el creixement de la Unitat i l'increment de les seves activitats ha portat a la intensificació del caràcter transversal de molts dels projectes realitzats, cosa que ha afectat dues o més línies estratègiques de manera més important que en els anys anteriors (2006-2007).

D'entrada, però, destaca la incorporació d'un nou membre (Ana Domènech) com a tècnic col·laborador especialista en geologia. La formació d'aquest nou membre en el camp de les anàlitzes aplicades a l'arqueologia i arqueometria de materials inorgànics (lapidis, ceràmics, morters i escòries de minerals o metalls) ha estat un dels elements que ha marcat els primers mesos del 2008.

1. Suport a la recerca

Durant l'any 2008 la Unitat s'ha consolidat en el seu paper com a suport a la recerca, a nivell intern (ICAC) i extern (altres institucions/empreses relacionades amb el patrimoni) gràcies al manteniment de l'oferta d'anàlitzes que es porten a terme i la producció d'informes o estudis basats a proporcionar una interpretació arqueològica dels resultats obtinguts d'aquestes anàlisis per solucionar problemàtiques concretes. Igualment, durant el 2008 s'ha fomentat la difusió de les tasques de la Unitat al públic extern. Tot això s'ha concretat en:

- La participació en projectes liderats o realitzats per investigadors de l'ICAC (anàlisi d'un conjunt de morters procedents de l'aqüeducte romà de Pineda de Mar, Maresme).
- La col·laboració, en virtut a convenis de col·laboració, en projectes de recerca desenvolupats per altres institucions relacionades amb el patrimoni (Institut d'Estudis Menorquins, Universitat de Las Palmas de Gran Canaria).
- Un augment de la demanda d'encàrrecs externs per part d'institucions, empreses i arqueòlegs particulars de Catalunya i la resta d'Espanya, relacionades amb l'arqueologia, la restauració o l'estudi i gestió del patrimoni (Museu d'Arqueologia de Catalunya, Universitat Autònoma de Barcelona, Universidad S.E.K.-Segovia, Universidad de Sevilla, Universidad de León, Universidad de Córdoba, Sr. Rogelio Estrada, Galeria Bernat Antiquaris).

2. Recerca i innovació

Aquest aspecte, fonamental per al desenvolupament intern de la Unitat i la millora del suport a la investigació que ofereix, ha tingut un paper fonamental durant el 2008. En aquest darrer any, l'activitat en recerca i innovació de la Unitat ha tingut molts resultats, que es poden dividir en dos grans grups:

a) **A nivell intern**, la tasca desenvolupada ha permès:

- Afinar el protocol de treball, fent-lo més eficient en el creuament de dades procedents de les diverses tècniques aplicades, cosa que ha permès obtenir una millor caracterització / identificació dels materials analitzats.
- La intensificació del treball conjunt amb la Dra. Pilar Lapuente i Hernando Royo, de l'Àrea de Petrologia y Geoquímica, de la Universidad de Zaragoza, i la posada a punt de l'aparell de catodoluminiscència (CL 8200 MK5 Optical Cathodoluminescence) incorporat a finals del 2007. Gràcies a la col·laboració amb aquests especialistes, s'ha iniciat l'elaboració de dades mitjançant aquesta tècnica.
- Avançar en la gestió del fons de referència del LEMLA (metodologia de registre, actualització i unificació del fons de làmines primes i mostres macroscòpiques, actualització de la base de dades informàtica, catalogació del fons de referència), fent-la més eficient i, a la vegada, ampliant les possibilitats informàtiques de l'aplicació.
- Avançar en la gestió, l'inventari, catalogació i informatització en una base de dades dels materials que actualment conformen la col·lecció de referència de mostres de material lapidi procedents de pedreres, unificant els registres procedents del departament de Geologia de la UAB amb els del Laboratori per a l'Estudi dels Materials Lapidis a l'Antiguitat (LEMLA), del Departament de Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana (UAB).
- Ampliar aquest mateix fons de referència gràcies a la prospecció de camp, mostreig i caracterització petrogràfica de tipus de roques no documentades o bé ampliant-ne el fons. En aquest punt, s'ha fet especial atenció als marbres blancs i vetejats de la zona d'Almadén de la Plata (Sevilla), que han de servir per afinar en la identificació d'aquests materials. Paral·lelament, s'ha dut a terme l'estudi del context geològic (*in situ*) i recollida de mostres de la zona d'Almadén de la Plata (Sevilla) en col·laboració amb geòlegs locals i investigadors de la Universidad de Sevilla gràcies al conveni de col·laboració signat a finals del 2007. La caracterització detallada d'aquestes mostres permet afinar més en la diferenciació entre el marbre d'Almadén de la Plata i altres marbres blancs no peninsulars (Carrara, Paros, Naxos, Pentèlic, etc.).
- Continuar amb la creació d'un fons bibliogràfic relati-

onat amb les tècniques i materials aplicats a la Ud'EA, en col·laboració amb el Servei de Documentació-Biblioteca de l'ICAC, per estar al dia de la base teòrica, metodològica i de referència (possibles paral·lels) de les analítiques realitzades a la Unitat. Durant el 2008 aquesta s'ha centrat principalment en la recopilació i catalogació d'articles i separates, per la qual s'ha creat una base de dades que, en un futur proper, estarà vinculada al catàleg del Servei de Documentació-Biblioteca de l'ICAC.

b) a nivell de projecció externa de la recerca desenvolupada des de la Unitat, durant el 2008 s'ha aconseguit:

- La concessió d'un ajut al projecte de I+D «Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galia y puertos de Roma» (codi HAR2008-04600), dins del programa d'ajut a Proyectos de Investigación Fundamental no orientada, per part de la Dirección General de Programas y Transferencia de Conocimiento, del Ministerio de Ciencia e Innovación (MICINN).

El Dr. Aureli Álvarez davant del microscopi, al laboratori de l'ICAC, on s'ubica la Unitat d'Estudis Arqueomètrics.

- La concessió d'un ajut a Projectes Batista i Roca per al finançament de projectes de recerca en l'àmbit de les Ciències Socials i les Humanitats al projecte «Roma i els seus ports: el comerç de marbres amb Hispania septentrional» (codi 2008

PBR 0067), per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR).

- L'inici de l'elaboració de tres publicacions derivades directament de la recerca desenvolupada pels membres de la Unitat:

- a) dins la sèrie Documenta de l'ICAC, de la tesi doctoral *Roman quarries in the northeast corner of the Iberian Peninsula (modern Catalunya)*, amb informació sobre la localització, tipus de materials, etc. del territori català (en especial, de la pedra dels Clots de Sant Julià, la calcària d'Empúries, la pedra de Puig de Serra, la calcària d'Isona, la pedra de Roda de Berà, la pedra d'Altafulla, la pedra del Mèdol, el soldó, la pedra de les Coves, la pedra del Llorito, la pedra d'Alcover i el *broccatello* o Jaspi de la Cinta)

- b) amb la col·laboració de la Dra. Virginia García-Entero, de la UNED, d'un llibre dedicat a la pedra de Santa Tecla o *marmor* de Tarraco,

- c) com a part del IX Congrés Internacional de l'Association for the Study of Marbles and Other Stones In Antiquity (ASMOSIA) (vegeu l'apartat 4. Altres), un catàleg de l'exposició dedicada a les principals roques calcàries, gresos i marbres d'Hispania utilitzats en època romana.

- Donar a conèixer la Unitat i els resultats obtinguts en els projectes realitzats mitjançant la participació en els principals fòrums d'Arqueometria i Arqueologia nacionals i internacionals:

- Ports Network Workshop, celebrat a la British School de Roma (Itàlia) els dies 7 i 8 de març de 2008, amb la presentació d'una comunicació dedicada a l'ús i dispersió del marbre de Luni-Carrara a la península Ibèrica en època romana (títol: *El mármol de Luni-Carrara en la fachada mediterránea de Hispania*).

- International Symposium on Archaeometry, celebrat a Siena (Itàlia) dels 12 al 16 de maig de 2008, amb la presentació de tres pòsters científics amb els resultats de les analítiques realitzades en un conjunt d'escòries del jaciment de Can Calderó (títol: *Iron Oxid-rich Sediements and Slag Fragment Analysis from the Medieval Site of Can Calderó (Vic, Barcelona, Spain)*), a un conjunt de materials ceràmics i morters del jaciment ibèric de Can Tacó-Turó d'en Roina (títol: *Archaeometric Study of Materials from Can Tacó (Barcelona, Spain): Tegulae and Imbrex, Mortars and Stucco*) i a la caracterització de la pedra de Santa Tecla (títol: *Study and Characterization of a Local Stone used in Roman Times (Santa Tecla Stone): The Case of La Salut Quarries (Tarragona, Spain)*).

- XVII Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, celebrat a Roma del 22 al 26 de setembre de 2008, amb la presentació, dins la sessió Corrientes culturales púnicas, Ibéricas y romanas en Cataluña, d'una comunicació titulada "Recursos lapídeos del noreste de la península ibérica en época romana: canteras y ciudades".

- Archaeologia della costruzione II. I Cantieri edili

dell'Italia e delle provincie romane. Workshop di Siena: Italia e provincie orientali, celebrat a Certosa di Pontignano del 13 al 15 de novembre de 2008, amb la presentació, dins la sessió 3. Lapidari ornamentali nel mediterraneo, d'una comunicació titulada "Las rocas ornamentales en las provincias del imperio: el caso del *broccatello* y la piedra de Santa Tecla (Hispania)".

3. Docència

Des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics s'ha continuat amb la participació activa en les tasques docents del Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV-UAB-ICAC). Per una banda s'ha impartit el mòdul d'Arqueometria dins l'assignatura Tècniques Auxiliars d'Anàlisi, que inclou no només les classes magistrals sinó també la realització de pràctiques en el mateix laboratori de la Unitat (pràctiques d'observació microscòpica; pràctiques d'identificació macroscòpica de materials lapidis) o amb materials arqueològics del Museu Nacional d'Arqueologia de Tarragona (MNAT). Com a novetat dins d'aquest mòdul, cal esmentar la inclusió d'una sessió dedicada a les aplicacions arqueomètriques a les gemmes i pedres precioses, un element sovint oblidat, per la seva escassetat en els contextos arqueològics.

Dins la tasca docent dels membres de la Unitat destaca la participació l'any 2008 dels membres de la Unitat, Dr. Aureli Álvarez i Dra. Anna Gutiérrez, com a secretari i vocal, respectivament, dels tribunals de dos treballs de Màster i una tesina defensades a l'ICAC el 25 de juliol de 2008.

Igualment, des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics s'ha coordinat un dels seminaris inclòs dins la 4a edició del Seminari Internacionals (2007-2008). Aquest seminari, titulat "Tècniques analítiques aplicades als materials petris", celebrat entre el 7 i 9 de gener, amb la presència del Prof. Lorenzo Lazzarini (Universitat de Venècia) com a ponent principal, i amb la participació del Dr. Ramon Julià (CSIC- Institut de Ciències

de la Terra Jaume Almera), la Dra. Pilar Lapuente (Universidad de Zaragoza), el Dr. Josep Maria Vergés (IPHES-URV), el Dr. Andreu Oller (IPHES-URV) i Dolors García Antón (URV), a més dels membres de la Unitat, els Drs. Aureli Álvarez i Anna Gutiérrez.

4. Altres

Una de les tasques principals de la segona meitat del 2008 ha consistit en l'inici de l'organització del IX Congrés Internacional de l'Association for the Study of Marbles and Other Stones In Antiquity (ASMOSIA), que se celebrarà dels dies 8 al 13 de juny de 2009. Aquesta associació, fundada el 1988 per fomentar els estudis sobre marbres i altres materials lapidis utilitzats en l'Antiguitat, ha anat organitzat de manera periòdica trobades destinades a la promoció de l'intercanvi de coneixements entre els seus membres i la comunitat científica relacionada amb l'estudi d'aquests materials. En la seva novena edició, aquest congrés acollirà geòlegs, físics, químics, arqueòlegs, historiadors, historiadors de l'art i restauradors de més de 25 països d'arreu (Espanya, França, Itàlia, Regne Unit, Alemanya, Grècia, Israel, Noruega, Turquia, Croàcia, Romania, Dinamarca, Suïssa, Bèlgica, Irlanda, Malta, Eslovènia, Portugal, Àustria, República Txeca, Egipte, els Estats Units, el Canadà, l'Equador, el Japó i Austràlia), que durant aquests dies exposaran i discutiran les darreres novetats i resultats des d'una aproximació pluridisciplinària, tal com s'indica en el títol del Congrés "Interdisciplinary Studies on Ancient Stone". A més, i per indicació expressa del comitè organitzador, format en bona part pels membres de la Unitat, en aquesta edició es farà especial atenció en l'ús i la simbologia associada dels materials locals gràcies a una sessió especial ("Simbolisme de les pedres: materials locals i importats").

Durant la segona meitat del 2008 s'ha procedit a:

- Crear un equip dedicat a l'organització d'aquest congrés,

Portada del tríptic del congrés internacional Asmosia, que se celebrarà a Tarragona del 8 al 13 de juny de 2009 i que s'ha estat preparant durant el 2008.

que incorpora, a més dels membres de la Unitat, altres investigadors (comitè investigador) personal de suport.

- Sol·licitar (i obtenir) ajuts oficials específics per a l'organització i celebració d'aquest Congrés:

- Ajut per a l'organització d'accions mobilitzadores –congressos, simposis i cicles de conferències i *workshops* d'especial rellevància científica, social, humanística i tecnològica– ARCS 2008, concedit per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya (codi ARCS-IR036826).

- Ajut del Subprograma de Acciones Complementarias para los Proyectos de Investigación Fundamental no orientada, modalidad A: organización de congresos, seminarios y jornadas de carácter científico-técnico (codi HAR2008-03181-E/HIST), concedit per la Subdirección General de Proyectos de Investigación del Ministerio de Ciencia e Innovación.

- Sol·licitar el suport econòmic per a l'organització d'aquest Congrés de les següents empreses/entitats no-públiques:

- ABERTIS, grup empresarial en gestió d'infraestructures i propietari dels terrenys on es troba la pedrera romana del Mèdol, i que ha confirmat el seu suport econòmic (finançament dels costos de la visita científica a la pedrera prevista durant la celebració del congrés)

- Caixa Tarragona, mitjançant la sol·licitud al Programa Tu Ajudes 2009 de l'Obra Social d'aquesta entitat. Pendent de resoldre.

- Caixa Catalunya, mitjançant la sol·licitud en la Convocatòria d'Ajuts 2009 per a la realització de projectes culturals de l'Obra Social d'aquesta entitat. Pendent de resoldre.

- Diverses empreses dedicades a l'obtenció de materials lapidis, amb base a Catalunya i la resta de la península. Per confirmar.

- La creació d'una pàgina web, vinculada a la web de l'ICAC, dedicada exclusivament a aquest Congrés. Aquesta pàgina, confeccionada entre els mesos de juny i setembre del 2008, proporciona tota la informació a l'entorn de l'ASMOSIA, els objectius del IX Congrés, sessions, normes dels resums, inscripció, i indret on es durà a terme en anglès (idioma oficial del congrés), català i castellà.

- La creació d'una adreça de correu electrònic que centralitza totes les consultes i recepció de participació (resums/*abstracts*, inscripcions, certificats, etc.).

- La difusió a nivell català, espanyol i internacional del Congrés mitjançant correu electrònic i correu ordinari (disseny i producció de fulletons, pòsters, etc.).

- Elaboració del comitè científic i contacte amb cada un dels seus membres, així com de la publicació d'aquest comitè a la pàgina web.

- La recopilació, redacció i edició dels textos per a una exposició dedicada a les principals roques calcàries, gresos i marbres d'Hispania utilitzats en època romana, que s'exposarà en l'entrada de l'edifici del Rectorat de la URV durant els dies del

Congrés i que comptarà, a més de la informació referent a la localització, descripció macroscòpica i microscòpica, pedreres i ús, amb petites plaques de cada un dels materials per a la seva observació directa per part dels participants al congrés.

3.2. Unitat de Documentació Gràfica

La Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC és una secció interna de l'ICAC especialitzada en la documentació gràfica de la realitat arqueològica i del patrimoni històric arquitectònic. Va ser creada l'any 2005 amb una triple finalitat:

- Cobrir les necessitats de documentació gràfica, tant dels projectes interns de l'ICAC com de tot aquell professional o institució que ens ho demani.
- Fer recerca i experimentació sobre noves metodologies de treball i assajar i testar nous productes tecnològics.
- Fer docència avançada en tot allò que representi la representació gràfica de la realitat arqueològica i en la comprensió de l'arquitectura antiga.

Aquestes tres finalitats estan profundament interrelacionades entre elles fins al punt de ser interdependents. Així, els resultats de l'experimentació i de la recerca s'apliquen a les feines a realitzar, que funcionen com a camp de proves d'aquestes. De la mateixa manera, els beneficis econòmics que s'obtenen amb les feines permeten la realització d'inversió en maquinària, *software* i personal dedicats a aquesta recerca. I un cop definides les conclusions, comunicar-les a la comunitat científica mitjançant els cursos de docència avançada.

L'equip humà que forma la Unitat es continua mantenint en tres persones: un coordinador, un arqueòleg especialista i un tècnic. No obstant, s'ha iniciat la creació d'una xarxa de col·laboradors externs que, de forma puntual, treballen per a la UDG. Aquests col·laboradors o bé reforcen el treball quotidià en moments en què la cartera sobrepasa la capacitat pròpia o bé vénen a cobrir aspectes en els quals es necessita personal amb capacitats específiques. D'aquesta manera, a la UDG hi han participat professionals de Catalunya, les illes Balears, Andalusia i Itàlia.

Pel que fa a la situació laboral dels components de la UDG, aquest any ha sortit i s'ha resolt la convocatòria de dues places de personal fix contractat: la de coordinador i la d'especialista arqueòleg. Això ha permès consolidar l'equip al dotar-lo d'estabilitat i continuïtat. Dos aspectes importants perquè les tasques de recerca i innovació només podran donar resultats significatius si es manté la continuïtat i homogeneïtat de l'equip.

Pel que fa a les tasques realitzades l'any 2008, aquestes es poden agrupar seguint els mateixos criteris amb els quals hem definit la triple finalitat de la UDG.

Procés de topografia amb GPS a Barenys Salou.

Prestació de serveis

Una de les funcions pròpies de la UDG és la de donar suport als diferents projectes de l'ICAC i en aquells en els quals col·labora. Això implica una optimització de recursos propis, a l'evitar l'externalització de determinades feines i assegurar-se un estàndard de qualitat, un factor imprescindible en qualsevol de les feines de l'ICAC. A més dóna serveis a qualsevol professional, institució, empresa o administració que ho demani.

L'àmbit geogràfic de les feines contractades se situa a Catalunya, les Balears, Tunísia, Itàlia i Egipte.

Pel que fa als serveis prestats directament a l'ICAC, la UDG ha actuat en diversos fronts. Així ha donat suport en tot allò relacionat amb la documentació gràfica a diversos projectes de recerca, entre els quals s'ha de destacar:

- Estudi del paisatge arqueològic antic a l'Ager Tarraconensis (a la dreta del riu Francolí). Dirigit per la Dra. Prevosti.
- Can Tacó (Montmeló i Montornès del Vallès). Dirigit pel Dr. Guitart.
- Termes públiques romanes de Iesso (Guissona). Dirigit pel Dr. Guitart.
- Pla director del jaciment romà de la Llosa (Cambrils). Dirigit pel Dr. Macias.
- Antefixes de la plaça de la Font. Dirigit pel Dr. López.

De forma complementària s'han fet feines puntuals de suport o vinculades a la gestió interna de l'ICAC.

Docència

La docència avançada és el segon dels objectius de la UDG. En primera instància es pretén, en la mesura de les seves possibilitats, omplir el buit inexplicable que hi ha actualment en el camp de la formació de dibuixants d'arqueologia. Això es vol aconseguir de dues maneres: organitzant cursos específics i mostrant la forma i la filosofia de treball de la UDG als professionals externs contractats o amb els que es col·labora durant la realització de treballs específics.

Aquesta darrera forma de fer docència crea un *feedback* en què mentre s'ensenya, la mateixa UDG aprèn. Aquí s'ha de destacar la tasca d'una col·laboradora externa de la Soprintendenza Speciale per i Beni Archeologici di Roma, experta en lectura i interpretació d'estructures arquitectòniques.

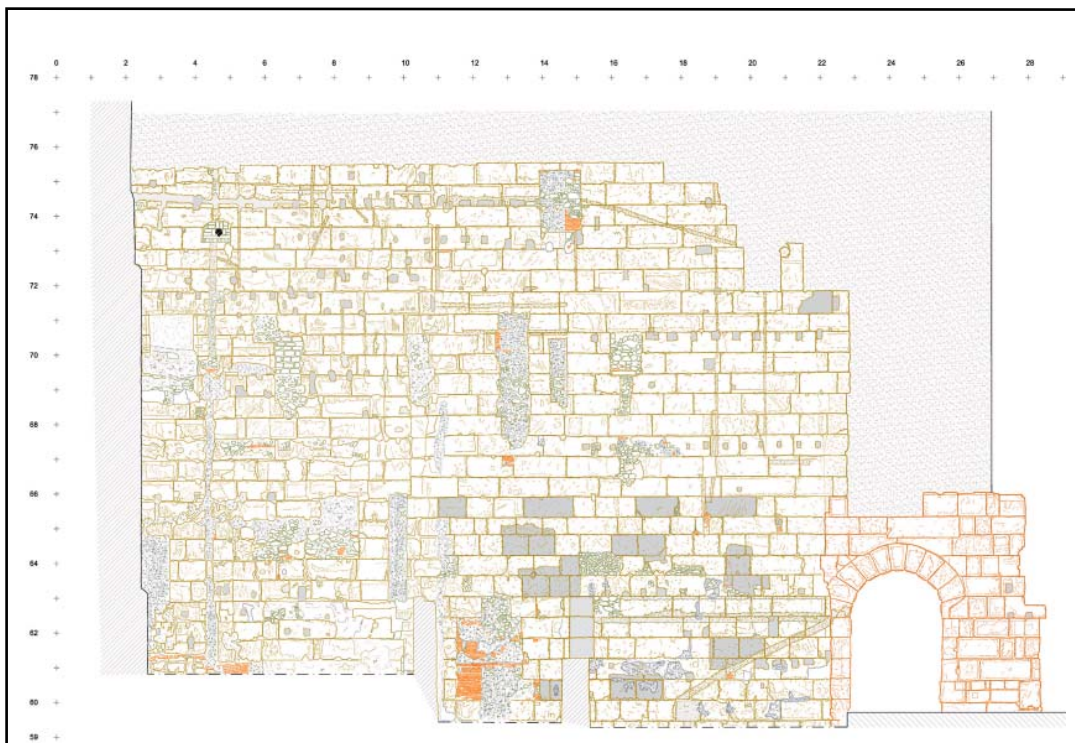
Pel que fa a la docència reglada, la UDG ha participat en dues activitats: el Màster Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica de la URV-UAB-ICAC i l'assignatura Tècniques de Representació del Patrimoni Arquitectònic de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV.

Màster Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica

En aquest màster la UDG hi ha participat en dues assignatures: Introducció a la Ceramologia i Tècniques de documentació de l'Arquitectura Romana:

- Introducció a la ceramologia. Aquí, el paper de la UDG ha consistit, essencialment, a ensenyar als alumnes a dibuixar correctament el material ceràmic i a passar aquests dibuixos a l'ordinador per tal de poder generar, de forma correcta, les làmines de dibuix de materials.

Alçat del mur de la plaça del Pallol de Tarragona.

- Tècniques de documentació de l'arquitectura romana. En aquesta assignatura es pretén que l'alumne adquireixi les bases essencials per poder interpretar correctament l'arquitectura romana, precisament mitjançant la documentació gràfica. El paper de la UDG ha estat, bàsicament, ensenyar els mecanismes de lectura i comprensió de l'arquitectura romana i com representar-la gràficament.

Tècniques de representació del patrimoni arquitectònic

Es tracta d'una assignatura de la Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV, en la qual participa activament la UDG. El seu objectiu es dotar el futur arquitecte de les eines essencials per tal de poder conèixer i valorar correctament un edifici històric. Per tal d'aconseguir-ho s'ha programat un temari teòric i pràctic.

En el temari pràctic s'ha ensenyat als alumnes els principis bàsics de l'arquitectura romana, la seva naturalesa i la seva estructura. I posteriorment s'han explicat els diversos sistemes i metodologies per tal de documentar gràficament un edifici històric.

La part pràctica, que s'ha fet en col·laboració amb l'Ajuntament de Tarragona, ha consistit en la realització d'un aixecament planimètric de la torre del Pretori i tot un seguit de treballs analítics posteriors per tal d'entendre millor la seva estructura arquitectònica i validar, o no, les diverses propostes restitutives existents en l'actualitat.

El treball conjunt, sota la doble òptica de l'arquitecte i de l'arqueòleg, ha permès fer un treball analític d'aquest emblemàtic edifici que n'ha aportat un coneixement inesperat, amb interpretacions innovadores (degudament justificades) i ponderant les ja existents. Els seus resultats han estat prou impressionants per decidir completar l'estudi durant el curs 2008-2009 i fer-ne una posterior publicació.

Aquesta col·laboració ha permès demostrar la rendibilitat científica (i docent) que s'aconsegueix quan entren en sintonia els estudis arqueològics de l'arquitectura (en mans d'arqueòlegs especialistes en arquitectura romana) amb l'estudi arquitectònic dels elements arqueològics (en mans d'arquitectes degudament formats).

Recerca

La recerca, pel que fa a la metodologia i pràctica del dibuix arqueològic i la comprensió de la realitat arqueològica, no és només una de les funcions primàries de la UDG, sinó, sobretot, un dels fronts estratègics més importants.

Es pretén regenerar i actualitzar un dels aspectes de l'activitat arqueològica que, malgrat considerar-se fonamental, ha estat, i està, molt mal considerada i tractada. Així, gran part de l'activitat de la UDG ha consistit en la cerca i la prova de noves metodologies, l'assaig de tecnologies innovadores i

la realització d'estudis en què premiï l'anàlisi conceptual de l'arquitectura antiga.

Les noves metodologies i l'ús de tecnologies innovadores s'apliquen, posteriorment, a la feina quotidiana dels treballs de la UDG. El principi que s'aplica és que si una nova forma de treball i anàlisi no permet a la UDG augmentar la qualitat o la rendibilitat de les tasques que realitza, aquesta nova forma no és vàlida.

Praxis de la documentació arqueològica

És en aquest apartat on s'han dedicat més esforços. En anys anteriors, després de fer una anàlisi comparativa entre diversos sistemes, es va arribar a la conclusió que l'ús de la fotogrametria digital oferia unes possibilitats extraordinàries, i amb un baix cost d'execució i en maquinària, pel que fa a la documentació gràfica en arqueologia. En conseqüència, durant l'any 2008, s'han dedicat esforços per tal d'establir una metodologia de treball amb els aplicatius adients per elaborar uns protocols de treball i adaptar-los a les necessitats i requeriments propis de l'arqueologia.

Seminari sobre estacions totals amb captura d'imatge.

Com a conseqüència d'aquest treball continuat de recerca es pot dir que actualment la UDG està capacitada per generar models tridimensionals amb textura fotogràfica de la realitat arqueològica, i convertir-la en documentació gràfica tradicio-

nal. S'aconsegueix, així, reduir dràsticament el temps de treball de camp, augmentar la precisió mètrica i mantenir la qualitat interpretativa i analítica del dibuix tradicional. Al mateix temps que s'aconsegueixen productes innovadors, l'explotació dels quals encara està en fase de definició. Ens referim a veritables maquetes virtuals tridimensionals. El programari utilitzat per a la fotogrametria digital és l'Image Master-PI 3000 de l'empresa de topografia Topcon.

L'any 2008, conjuntament amb l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV, s'ha adquirit una estació total amb captura d'imatge que amplia les possibilitats d'aquest *software*, al mateix temps que en facilita l'ús i, a més, permet optimitzar els treballs de topografia tradicional.

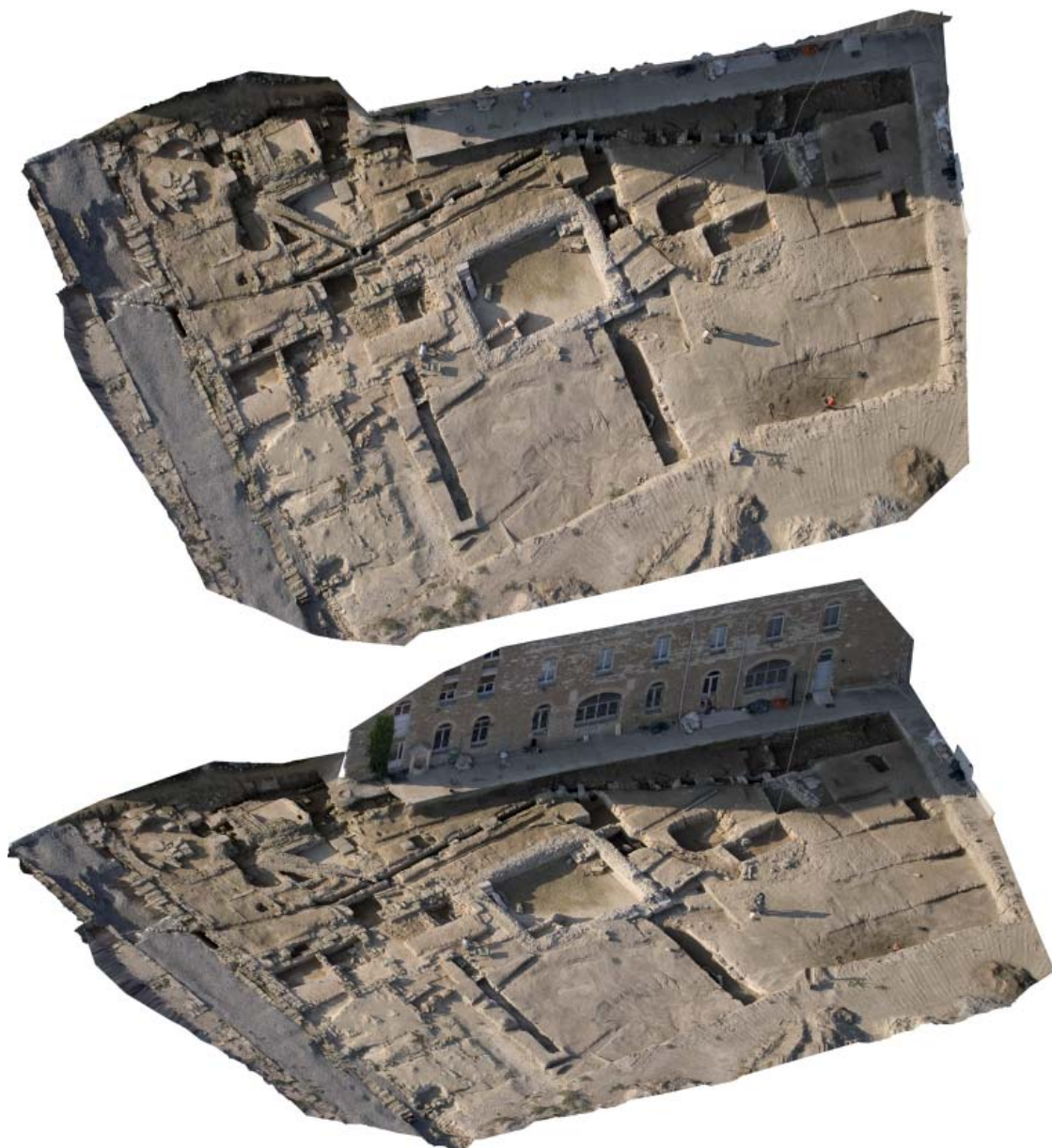
Dins d'aquesta línia, i conjuntament amb l'empresa Topcon, es va organitzar un seminari teoricopràctic sobre la utilització de les noves estacions totals topogràfiques amb tractament d'imatges i les seves possibilitats. Aquest seminari es va

fer a la seu de l'ICAC i estava obert a tots els professionals del dibuix arqueològic i als estudiants d'arquitectura interessats en la documentació gràfica d'edificis patrimonials.

Així, durant aquest any s'ha treballat amb les topografies virtuals de les termes romanes de Guissona i del turó de Can Tacó, a més de la realització de la documentació gràfica tradicional a partir de la fotogrametria digital en diverses excavacions d'urgència a la província de Tarragona.

Un altre dels monuments que s'ha pogut documentar amb aquesta metodologia ha estat el temple capitolí d'Althiburos (El Kef, Tunísia). Aquí el valor de la feina realitzada és més important a causa de la mateixa naturalesa del monument que feia inviable (per qüestions econòmiques i logístiques) la realització dels seus alçats utilitzant metodologies tradicionals.

L'altre tema de recerca en la praxis de la documentació gràfica ha estat l'explotació de les possibilitats dels GPS diferencials. Aquests tipus de GPS permeten posicionar punts

Maqueta virtual 3D de les termes romanes de Guissona.

amb precisió centimètrica i la UDG ja fa dos anys que en té un en propietat. Durant l'any 2008 s'han explorat els límits de les seves capacitats i s'han desenvolupat metodologies de treball que optimitzen la feina de camp.

Així, s'han pogut fer els aixecaments planimètrics de l'Illa del Rei a Maó i del poblat ibèric del Molí d'Espígol (Tornabous, l'Urgell), amb georeferenciació absoluta i amb un estalvi de temps més que significatiu. El mateix resultat s'ha obtingut en els treballs de documentació gràfica realitzats a la vall d'Althiburos, que ha permès fer una topografia detallada d'una àrea de més de 1.000 hectàrees.

La recerca metodològica amb el GPS s'ha completat amb l'ús del programa MDT, una extensió de l'AutoCad dissenyada per al món de la construcció civil. Aquest programa permet gestionar la informació topogràfica i se n'ha adequat l'ús a les necessitats pròpies de l'arqueologia.

El resultat final de la combinació entre GPS, Autocad i MDT ha estat definir una metodologia de treball, que resol de forma econòmica i eficient, amb un gradient de qualitat, problemes propis de la representació gràfica en arqueologia utilitzant eines pròpies de l'enginyeria civil.

Recerca en l'exposició i divulgació de la informació gràfica

La informació gràfica és, sobretot, un mitjà d'expressió d'idees i conceptes. L'aplicació de noves tecnologies i metodologies a l'hora de generar aquesta informació també implica la possibilitat de desenvolupar noves formes d'exposar-la.

L'obtenció de models digitals tridimensionals, així com de fotogrametries detallades, impliquen un ús diferent dels mitjans tradicionals de mostrar la documentació gràfica, ja sigui perquè no suporten els nous formats o perquè exploten les seves possibilitats.

La UDG, per tant, ha destinat part dels seus esforços a buscar formes simples i pràctiques de mostrar aquest nou tipus d'informació. Així s'ha experimentat amb els mòduls 3D de programes tan comuns com l'Acrobat PDF o el Power Point. S'ha aconseguit, d'aquesta manera, que els models tridimensionals, generats amb els aplicatius que hem especificat anteriorment, puguin ser utilitzats i interactuar per qualsevol persona amb programari lliure. I, cosa molt important, sense haver de patir una formació prèvia.

Un altre dels aspectes sobre el qual s'ha treballat és amb les potencialitats didàctiques i expositives de l'ús de les fotografies panoràmiques. Es tracta d'imatges fotogràfiques que permeten la visualització i la navegació a 360° d'un objecte o d'una realitat arquitectònica. Sobre aquest tema la UDG va organitzar un seminari sobre l'ús i les possibilitats d'aquests tipus de fotografies.

L'estudi sobre la comprensió del fet arquitectònic

El dibuix arqueològic només té sentit com a eina de comprensió de la realitat arqueològica. I no es podran dibuixar correc-

tament les estructures arquitectòniques si no es comprèn el fet arquitectònic a dibuixar.

Així s'ha continuat la línia d'estudi iniciada l'any anterior sobre l'anàlisi conceptual de determinats edificis d'època clàssica. En concret s'ha reestudiat la forma i la proporció en l'edificació cultural paleocristiana, centrant-se en l'anàlisi de dues basíliques tarragonines; la septentrional del Francolí i la de l'amfiteatre.

Les conclusions extretes sobre el llenguatge arquitectònic i la praxis constructiva antiga es van exposar en dos congressos: un sobre esglésies rurals de la tardoantiguitat, fet a Esparraguera (Baix Llobregat), i l'XI Congreso Internazionale di Archeologia Cristiana, fet a Toledo.

Estudi sobre la situació actual del dibuix arqueològic

Una altra de les actuacions de la UDG és reflexionar i obrir a la comunitat arqueològica catalana la discussió sobre la situació actual del dibuix arqueològic: els seus problemes, les seves mancances i les seves necessitats.

La UDG, dins les seves possibilitats, intenta superar el buit tradicional que hi ha en el que fa referència a la documentació gràfica, intentant conscienciar el col·lectiu d'arqueòlegs i l'administració sobre la seva importància i el paper real que ha de jugar. Per això ha iniciat, de moment de manera informal, contactes amb diversos agents implicats en la documentació gràfica arqueològica, per discutir sobre aquests problemes i encetar un debat que hauria de portar a la definició dels problemes i de les seves possibles solucions. Això s'ha materialitzat en una intervenció al Fòrum d'Arqueologia 2008 ForARQ'08 celebrat a Barcelona.

Igualment s'han establert converses amb determinats agents per tal d'organitzar una trobada del col·lectiu de dibuixants arqueològics que es vol celebrar a la seu de l'ICAC a finals del 2009.

Publicacions

La UDG ha col·laborat en la documentació gràfica de les publicacions següents:

- "Forma i proporció en l'arquitectura paleocristiana. El cas de la basílica septentrional del Francolí de Tarragona", conjuntament amb Jordi López a la Trobada sobre Esglésies Rurals de la Tardoantiguitat, realitzat a Esparraguera.
- "La proyección en la arquitectura paleocristiana. El caso de Tarraco", conjuntament amb Jordi López al Congrés Internacional d'Arqueologia Cristiana celebrat a Toledo.
- "Sobre la necessitat d'una normalització de la documentació gràfica en arqueologia", al FODARQ08, celebrat a Barcelona.
- "Recherches sur l'occupation d'Althiburos (région du Kef, Tunisie) et de ses environs à l'époque numide", a *Pyrenae* 39, 1 pàg. 67-113, de Nabil Kallala, Joan Sanmartí, Maria Carme Belarte Franco i Joan Ramon.

3.3. Centre de documentació - Biblioteca

El Centre de documentació de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica disposa d'un fons documental en constant actualització i creixement, integrat per monografies, publicacions periòdiques, materials audiovisuals diversos i bases de dades. Amb un espai de consulta ubicat a la primera planta de l'Institut, disposa de 16 punts de lectura.

Aquest fons es compon principalment de les últimes novetats bibliogràfiques del món de l'arqueologia clàssica i del llegat del Dr. Pere de Palol, que va arribar a l'Institut l'any 2006.

Quant a recursos humans, el Centre de documentació compta amb un bibliotecari i un tècnic de biblioteca responsables del seu funcionament i de la progressiva adquisició de fons documental. Cal afegir, per una banda, la col·laboració d'una arxivera durant tot l'any, i per una altra, la d'un tècnic especialista en arqueologia paleocristiana i dos bibliotecaris catalogadors durant 6 mesos, per a la catalogació i processament del Fons Palol.

És voluntat de l'Institut convertir Tarragona en un dels espais de recerca especialitzats en arqueologia clàssica més importants del Mediterrani, establint vincles de col·laboració amb altres institucions especialitzades en recerca clàssica de la ciutat, com la centenària Reial Societat Arqueològica Tarraconesa, el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona o la Universitat Rovira i Virgili.

Objectius

El Centre de documentació es planteja els següents objectius per a un bon desenvolupament de la seva tasca:

- Custodiar la informació científica generada per l'Institut.
- Donar suport bibliogràfic a les diferents línies de recerca.
- Ser un punt de referència per als investigadors en el desenvolupament de la seva activitat de recerca.
- Cooperar amb altres biblioteques de centres especialitats en arqueologia i establir sistemes d'intercanvi bibliogràfic.
- Crear, gestionar i mantenir l'arxiu documental de l'Institut.

Activitat prevista per al 2009

Durant l'any 2009 el Centre de documentació hauria de mantenir el nivell de serveis i prestacions aconseguits durant el 2008 i proposar nous camps d'actuació:

- Gestió i manteniment de la biblioteca (adquisicions, descripció i tractament dels documents, retolació i ordenació).
- Manteniment i millores del programa de gestió.
- Millora dels serveis a l'usuari existents (préstec, préstec interbibliotecari, consulta a les bases de dades...).
- Inici de les sessions de formació d'usuaris.
- Preparació de materials d'ajuda per a la consulta del catàleg i la recerca d'informació.
- Alerta de novetats.
- Venda i distribució de publicacions.
- Intercanvis bibliogràfics.
- Desenvolupament de l'Arxiu administratiu de l'Institut.
- Desenvolupament de l'apartat del Centre de documentació a la pàgina web de l'Institut.
- Fons Pere de Palol: finalització del projecte, establiment de convenis de col·laboració amb altres institucions amb objectius diversos (digitalització del fons, iniciar noves vies d'estudi del fons, etc.) i definició dels paràmetres i possibilitats de posar el fons a disposició de la comunitat investigadora a través de la pàgina web de l'ICAC.

I plantejar-se com a gran repte:

- La col·laboració amb la Reial Societat Arqueològica Tarraconesa (RSAT): la signatura del conveni i els inicis dels treballs de gestió seran els primers passos a seguir.

Tipologia d'usuaris

- Usuaris interns: investigadors, becaris i personal d'administració i serveis de l'ICAC. (Amb el carnet de l'ICAC)

Fons documental adquirit per l'ICAC durant el 2008: 4.610 documents

	Total	Compra	Intercanvi	Donatiu	Fons La Rotonda-Ferrer	Fons Palol
Llibres	2.911	573	389	101	38	1810
Exemplars de revista	1577	12	23	71	28	1443
Documentació PDF	36			36		
Material audiovisual	6		2	4		
Dossier de lectures	14			11	3	
Treball de recerca	22		1	20		1
Separates	44		9	27	7	1

Fons documental adquirit per l'ICAC fins al 2008: 9.823 documents

	Total	Fons ICAC	Fons La Rotonda-Ferrer	Fons Palol
Llibres	7.190	3.249	38	3.903
Exemplars de revista	2.357	645	28	1.684
Documentació PDF	38	38		
Material audiovisual	60	60		
Dossier de lectures	32	21	11	
Treball de recerca	62	59		3
Separates	80	65	7	8
Bases de dades	4	4		
Nombre de títols de revista: 274				

tenen accés als serveis que ofereix tant el Centre de documentació com la xarxa de biblioteques de la URV.)

- Usuaris externs: membres de la comunitat universitària de la Universitat Rovira i Virgili i els de la xarxa Rebiun mitjançant el servei de préstec interbibliotecari establert. El total d'usuaris externs registrats és de 86.

Servei de préstec

Els usuaris interns hauran de passar pel Centre de documentació per tal de formalitzar el préstec d'aquells documents que hagin d'utilitzar de manera més perllongada que la consulta o que hagin de treure de l'Institut. Els usuaris externs pertanyents a la URV hauran d'informar a la seva biblioteca del llibre de l'ICAC que els interessa. La biblioteca de la URV s'encarregarà de subministrar-li el document i de retornar-lo posteriorment a la seu de l'ICAC.

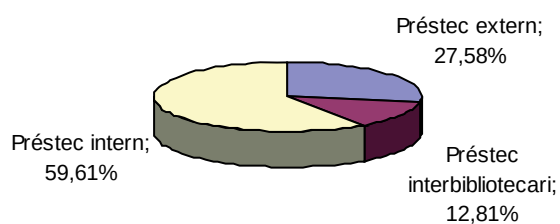
Altres serveis

- Informació bibliogràfica i de referència
- Servei d'alerta de novetats bibliogràfiques
- Formació d'usuaris
- Reprografia

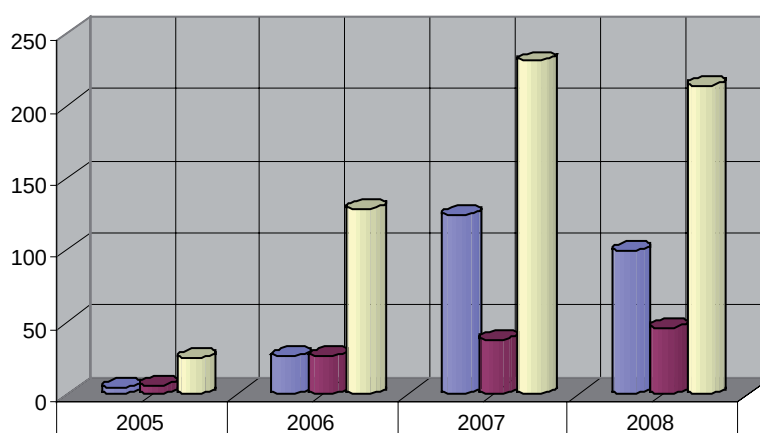
Detall d'un dels passadissos del Centre de documentació - Biblioteca de l'ICAC.

PRÉSTECs 2008

■ Préstec extern ■ Préstec interbibliotecari □ Préstec intern

COMPARATIVA DE PRÉSTECs ENTRE ELS ANYS 2005-2008

■ Préstec extern	4	26	124	99
■ Préstec interbibliotecari	6	26	38	46
□ Préstec intern	25	129	231	214

Vista de la sala del Centre de Documentació - Biblioteca de l'ICAC amb dues usuàries consultant el seu fons.

Distribució de les publicacions editades per l'ICAC (2003-2008)

Publicacions pròpies	
	Exemplars distribuïts
BELARTE, C. i J. NOGUERA. La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et nunc ; 2)	424
LÓPEZ VILAR, Jordi / PIÑOL MASGORET, Lluís. Terracotes arquitectòniques romanes: Les troballes de la plaça de la Font (Tarragona). Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et nunc ; 4)	368
LÓPEZ VILAR, Jordi. Les basíliques paleocristianes del suburbi occidental de Tarraco: el temple septentrional i el complex martirial de Sant Fructuós. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2006	549
MACIAS i SOLÉ, Josep Maria (Ed.). Les termes públiques de l'àrea romana de Tarraco: Carrer de Sant Miquel de Tarragona. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2004	630
MAR, Ricardo. El Palatí: la formació dels palaus imperials a Roma. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2006	582
SUBIAS PASCUAL, Eva. La corona immarcescible: pintures de l'antiguitat tardana de la necròpolis alta d'Oxirinc (Mínia, Egipte). Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2003	645
MACIAS i SOLÉ, Josep Maria i Joan J. MENCHON i BES. La vil·la romana dels Hospitals (El Morell, Tarragona). Un assentament de la via De Italia in Hispanias. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili ; Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007	574
MACIAS, J. M., FIZ, I., PIÑOL, LL., MIRÓ, M. T., GUITART, J. (dir. científics). Planimetria arqueològica de Tarraco. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007	634
ROCA ROUMENS, Mercè i Jordi PRINCIPAL (Eds.). Les imitacions de vaixel·la fina importada a la Hispania Citerior (segles I a.C. - I d.C.). Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007	477
Publicacions pròpies distribuïdes	4.883

Col·laboracions i coedicions	
CASTELLANO i SOLÉ, Núria. Arquitectura funerària al període saïta. Barcelona: Universitat de Barcelona ; Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007. (Nova Studia Aegyptiaca ; 4)	149
BELARTE, Maria Carme i Joan SANMARTÍ (eds). De les comunitats locals als espais arcaics: la formació de les societats complexes a la costa del Mediterrani occidental. Homenatge a Miquel Cura. Actes de la III Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell (Calafell 25 al 27 de novembre de 2004). Barcelona: Universitat de Barcelona ; Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2006. (Arqueo Mediterrània ; 9)	21
GARRIDO ELENA, Ana / MAR, Ricardo / MARTINS, Manuela. A Fonte do Ídolo: Análise, interpretação e reconstituição do santuário. Braga: Unidade de Arqueologia da Universidade do Minho, 2008. (Bracara Augusta. Escavações arqueológicas ; 4)	245
PADRÓ i PARCERISA, Josep. Oxyrhynchos I: Fouilles archéologiques à El-Banhasa. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006. (Nova Studia Aegyptiaca ; 3)	158
REMOLÀ, Josep Anton (Coord.). El territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona. Actes del Seminari, Tarragona, 14, 15 i 16 de febrer de 2006. Tarragona: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, 2008. (Forum : temes d'història i d'arqueologia tarragonines ; 13)	64
BELTRÁN FORTES, José ; GARCÍA GARCÍA, Miguel Angel ; RODRÍGUEZ OLIVA, Pedro. Los Sarcófagos romanos de Andalucía. Murcia: Tabularivm, 2007. (Corpus signorum imperii Romani. España ; 3)	46
Col·laboracions i coedicions distribuïdes	683
TOTAL PUBLICACIONS DISTRIBUÏDES	5.556

Formes de lliurament de les publicacions

Donatiu: 3.136
Intercanvi: 1.375
Llibres en dipòsit (albarans): 713
Venda: 342
Total: 5.566

Intercanvi de publicacions

Com a centre públic de recerca, l'ICAC té l'objectiu de desenvolupar la recerca, la formació avançada i la difusió de la civilització i cultura clàssiques. És per aquest motiu que una de les activitats essencials de l'Institut és l'adquisició d'un fons bibliogràfic especialitzat i adequat a les necessitats dels seus investigadors, i la col·laboració amb aquelles institucions i universitats que es dediquen també a la recerca i la difusió de l'arqueologia i les seves àrees de coneixement.

Institucions amb les quals es fa intercanvi

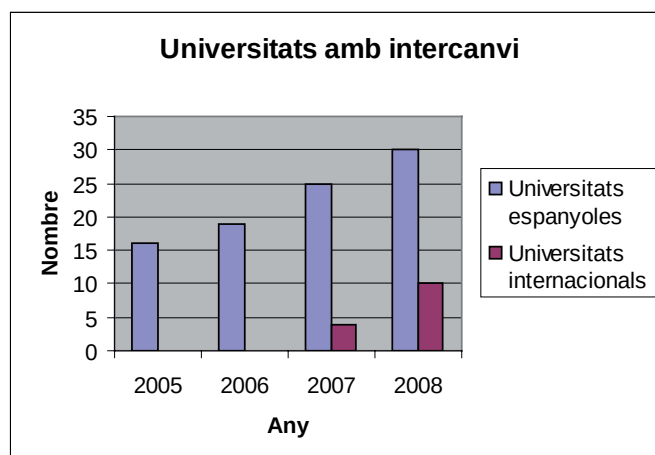
Universitats espanyoles (30)

Universidad Autónoma de Madrid
Universidad Complutense de Madrid
Universidad de Alcalá de Henares
Universidad de Almería
Universidad de Burgos
Universidad de Cádiz
Universidad de Castilla-la Mancha
Universidad de Córdoba
Universidad de Extremadura
Universidad de Granada
Universidad de Huelva
Universidad de Jaén
Universidad de la Rioja
Universidad de León
Universidad de Málaga
Universidad de Murcia
Universidad de Oviedo
Universidad de Sevilla
Universidad de Valladolid
Universidad de Zaragoza
Universidad del País Vasco
Universidad Nacional de Educación a Distancia
Universidad Pablo de Olavide (Sevilla)

Universidade da Coruña
Universitat Autònoma de Barcelona
Universitat d'Alacant. Revista Lucentum
Universitat de Girona. Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural
Universitat de Lleida
Universitat de València
Universitat Rovira i Virgili

Universitats internacionals (10)

Universidade de Coimbra
Universidade do Minho
Università degli Studi di Cassino
Università degli Studi di Roma "Tor Vergata"
Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria
Università di Bologna
Université de Pau et des Pays de l'Adour
Université de Provence
Université Paris-Sorbonne (Paris IV)
University of Cyprus

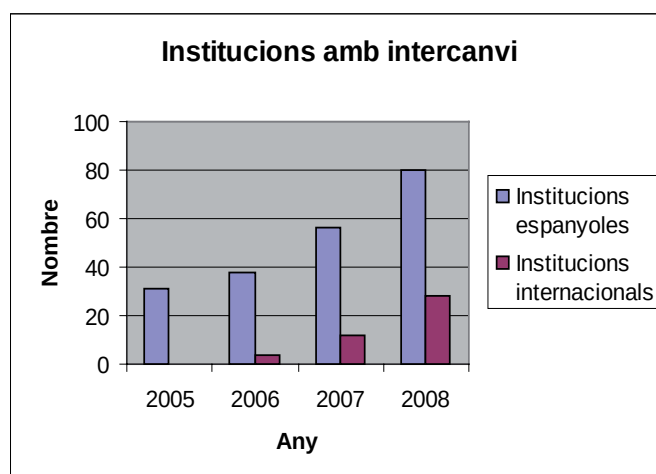

Institucions i museus espanyols (80)

ACRAM. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval
Arkeolan. Centro de Estudios e Investigaciones Histórico Arqueológicas
Biblioteca Manuel Fernández-Miranda
Biblioteca Museu Víctor Balaguer
Cajamurcia
Camp d'aprenentatge de la Ciutat de Tarragona
Casa De Velázquez
CEHOPU
Centre d'Estudis Francesc Martorell (Tarragona)
Centro de Estudios Celtibéricos de Segeda (Saragossa)

Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
 Consejería de Cultura. Servicio de Información y Difusión.
 Junta de Andalucía
 Consejería de Educación y Cultura. Murcia
 Consell de Mallorca
 Consorcio Ciudad Monumental, Histórico-Artística y
 Arqueológica de Mérida
 Diputació de Castelló. Servei d'Investigacions
 Arqueològiques i Prehistòriques
 Diputació de València. Servei d'Investigació Prehistòrica
 Dirección General de Instituciones del Patrimonio Histórico.
 Junta de Andalucía
 Fundació Caixa Laietana
 Fundación Itálica (Sevilla)
 Fundación Museo del Teatro Romano (Múrcia)
 Gobierno de Navarra
 Grup d'Història del Casal (Barcelona)
 Grupo Arqueológico Larouco (Lugo)
 Institució Alfons el Magnànim (València)
 Institución Fernando el Católico (Saragossa)
 Institución Gran Duque de Alba (Ávila)
 Institut d'Estudis Catalans
 Institut d'Estudis Penedesencs
 Institut Europeu de la Mediterrània
 Instituto Alavés de Arqueología
 Instituto Arqueológico Alemán de Madrid
 Instituto de Cultura Juan Gil-Albert (Alacant)
 Instituto de Estudios Albacetenses "Don Juan Manuel"
 Instituto de Estudios Riojanos
 Junta de Castilla y León. Consejería de Cultura y Turismo
 Junta de Extremadura
 Laboratorio de Arqueología Cordobesa
 Museo Arqueológico de Tenerife
 Museo Arqueológico Municipal de Cartagena "Enrique
 Escudero de Castro"
 Museo Arqueológico Municipal de Mazarrón (Múrcia)
 Museo Arqueológico Nacional
 Museo Arqueológico e Histórico da Coruña
 Museo Histórico Municipal de Écija
 Museo Histórico Municipal de Villamartín
 Museo Nacional de Arte Romano
 Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles
 Museu Arqueològic d'eivissa i Formentera
 Museu Cerdà (Girona)
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Barcelona
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Empúries
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Girona
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Ullastret
 Museu d'Art Modern de Tarragona
 Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona
 Museu d'Història de Manacor
 Museu d'Història de Sabadell

Museu d'Història de Tarragona
 Museu de Badalona
 Museu de Guissona
 Museu de l'Estampació de Premià de Mar
 Museu de Mataró
 Museu de Terrassa
 Museu Diocesà i Comarcal de Solsona
 Museu Episcopal de Vic
 Museu Municipal "Les Maletes" (Barcelona)
 Museu Nacional Arqueològic de Tarragona
 Museu Nacional d'Art de Catalunya - Biblioteca
 Museu Nacional d'Art de Catalunya - Gabinet
 Port de Tarragona
 Real Academia de la Historia
 Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi
 Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
 RSAT. Reial Societat Arqueològica Tarraconense
 Seminario de Arqueología y Etnología Turolense
 Servei d'Arqueologia i Paleontologia
 SIAM - Ajuntament de València
 Sociedad Castellonense de Cultura
 Societat Catalana d'Arqueologia
 Societat Catalana d'Estudis Clàssics

Institucions internacionals (28)

Académie Royale des Sciences, Lettres Et Beaux-Arts de Belgique
 British School At Rome
 Campo Arqueológico de Mértola (Portugal)
 Centre Camille Jullian (Aix-en-Provence)
 Centre Jurassien du Patrimoine (França)
 Centre Régional d'Archéologie d'Alet (França)
 Colegio de España
 CSIC. Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma
 Deutsches Archäologisches Institut (Berlín)
 Deutsches Archäologisches Institut (Roma)
 École Française de Rome

École Normale Supérieure (França)
 Fondation Hardt pour l'Etude de l'Antiquité Classique (Suïssa)
 Inštitut za Arheologijo Zrc Sazu (Eslovènia)
 Institute of Classical Studies
 Instituto Português de Arqueologia
 Institutum Romanum Finlandiae
 Landesmuseum Joanneum (Àustria)
 Museo de Arqueología e Etnografía Setubal (Portugal)
 Museo Nazionale Romano
 Museu Municipal Abade Pedrosa (Portugal)
 Museu Nacional de Arqueologia (Portugal)
 Muzeul National de Istorie a Transilvaniei (Romania)
 National Museum of Slovenia
 Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana
 Römisch-Germanisches Museum
 Scuola Archeologica Italiana di Atene
 Société Archéologique du Midi de La France

Multilingüe	11,13%
Italià	10,58%
Anglès	6,49%
Alemanys	3,35%
Portuguès	1,03%
Gallec	0,15%
Llatí	0,11%
Grec	0,10%
Neerlandès	0,02%
Serbi	0,02%
Turc	0,01%
Txec	0,01%
Total general	100,00%

Biblioteca i fons documental Pere de Palol

Durant l'any 2008 s'han continuat els treballs de processament i catalogació del Fons documental i arxivístic del Dr. Pere de Palol, iniciats el febrer de 2007. Durant aquest període s'han incorporat dos bibliotecaris per a la catalogació del fons documental i ha enllestit la seva feina el tècnic especialista en arqueologia paleocristiana dedicat a l'estudi i identificació del material fotogràfic.

El grup de treball durant l'any 2008 ha estat format per:

- Raquel Muñoz: coordinadora del projecte
- Lydia Gil: procés tècnic del document i creació, gestió o manteniment de la base de dades
- Eduard Padró: processament del fons personal iconogràfic
- Imma Martínez: processament del fons personal textual i catalogació de llibres i revistes
- David Casasús: catalogació de llibres i revistes
- Rosa Fortes: catalogació de llibres i revistes

En el decurs del 2008 s'ha conclòs la identificació i localització d'imatges, la catalogació del fons bibliogràfic, i pràcticament s'ha finalitzat la part més complexa, la descripció arxivística. La totalitat del fons bibliogràfic és consultable via internet a la pàgina web de l'ICAC i ha aconseguit una gran visibilitat a través dels següents catàlegs, també consultables via web: Universitat Rovira i Virgili, CCUC (Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya) i REBIUN (Red de Bibliotecas Universitarias).

Un cop finalitzades les tasques de catalogació i descripció arxivística, s'iniciaran els treballs per fer consultable aquest fons, via internet.

Punt d'accés informàtic al Centre de Documentació - Biblioteca de l'ICAC.

Idiomes del fons documental

Castellà	38,82%
Català	15,59%
Francès	12,58%

4. TESIS DOCTORALS

Tesis doctorals

Dels alumnes que l'any 2006 van finalitzar el segon curs del Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) RD 778/1998 i que van obtenir el Diploma d'Estudis Avançats (DEA), del doctorat interuniversitari en arqueologia (URV, ICAC) RD 56/2005 i dels provinents d'altres programes de Doctorat, 21 estan preparant actualment les seves tesis doctorals en aquest programa de Doctorat

Interuniversitari. 12 d'aquests doctorands gaudeixen actualment d'un contracte d'investigadors en formació a l'ICAC. A més, si tenim en compte els doctorands provinents d'altres programes però que fan la tesi a l'Institut i/o són dirigides per investigadors de l'ICAC, el nombre total és de 23 doctorands.

Tesis doctorals llegendes l'any 2008 del Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) RD 778/1998

Nom	Títol de la tesi doctoral	Director	Inici	Final
Itxaso Euba	El estudio de carboneras y estructuras de pastoreo en el Vall de la Vansa (Vansa i Fórnols i Josa-Tuixén; sierra del Cadí) i el vall del Madriu (Andorra) a través de la antracologia	J. M. Palet (ICAC) i Dra. Ethel Allué (IPHES)	2006	2008
Amparo Bellvis	<i>Saetabis</i> , la ciutat de Xàtiva a l'antiguitat al context formatiu de les poblacions del SE peninsular	Ricardo Mar (URV)	2005	2008
Ada Cortès*	L'arquitectura privada urbana en el Conventus Tarraconensis [Interrupció]	Josep Guitart (UAB, ICAC)	2005	2008

*La tesi no ha estat llegendada per baixa maternal.

Tesis doctorals en curs l'any 2008 del Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) RD 778/1998. Investigadors en formació contractats per l'ICAC

Núria Morell	Metal·lúrgia del plom durant el període ibèric al nord-est peninsular	Carme Belarte (ICAC) i Ignacio Montero (CSIC)	2006	2009
Ana Ejarque	Evolución paisajística, antropización y pastoreo de sectores altimontanos pirenaicos: el valle de Madriu-Perafita-Claror (Andorra) y la Sierra del Cadí (Alt Urgell). Contribución de la palinología y otros proxies paleoambientales	J. M. Palet (ICAC), Santiago Riera (UB)	2006	2009
Arnau Trullén	<i>Tarraco urbs opulentissima</i> : anàlisi de contextos ceràmics dels segles I-III dC	Pep Anton Remolà (URV)	2007	2009
Ana Garrido	Escultura arquitectònica de <i>Barcino</i> [Interrupció]	Ricardo Mar (URV), Isabel Rodà (ICAC)	2007	2009
Pau de Soto	Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: la distribució i la mobilitat	Cèsar Carreras (UOC)	2007	2009
Victòria Cantarellas	Arquitectura i economia dels hàbitats rurals dels segles II- I aC a la Laietània	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2007	2009
Núria Romaní	La xarxa viària urbana de la ciutat romana i les obres públiques hidràuliques vinculades a ella a la conca mediterrània occidental	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2007	2009
Silvia Alcaide	Arquitectura cristiana balear a l'antiguitat tardana (segles IV- X dC)	Isabel Rodà (ICAC)	2007	2009

Núria Padrós	Producció i consum animal a la Catalunya d'època romana: una aproximació arqueozoològica	Josep Guitart i Maria Saña	2007	2010
Pau Olmos	Estudi dels patrons arquitectònics i urbanístics del món ibèric (segles V-II aC)	Maria Carme Belarte	2007	2010
Hèctor Orengo	Dinámicas históricas de ocupación y explotación de sistemas de montaña: los valles de Madriu, Perafita y Claror (Andorra), estudios comparativos microregionales	Josep Maria Palet i Santiago Riera	2007	2010
Marta Flórez	Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània Interior. Estudi del Vallès Oriental de l'Època Ibèrica a l'alta Edat Mitjana	Josep Maria Palet (ICAC)	2007	2010

Tesis doctorals en curs l'any 2008 del Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, ICAC) RD 56/2005. Investigadors en formació contractats per l'ICAC

Judit Ciurana	Pràctiques i rituals funeraris a Tàrraco i el seu <i>ager</i> (segle II aC-III/IV dC)	Josep M. Macias (ICAC), Jesús Carruesco (URV, ICAC)	2007	2010
---------------	---	---	------	------

Tesis doctorals d'alumnes del programa de Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica inscrites a l'ICAC en curs el 2008 RD 778/1998

Joan Josep Menchon	El pont del Diable o les Ferreres de Tarragona. Un projecte de recuperació i estudi	J. Guitart (UAB, ICAC)	2007	2010
Imma Teixell	La circulació monetària a Tàrraco	Marta Campos (MNAT)	2008	2012

Tesis doctorals d'alumnes del programa de Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica no inscrites a l'ICAC però sí dirigides en curs el 2008 RD 778/1998

Clara Gasperini	Il fons sacro di Vicarello	J. Guitart (UAB, ICAC)	2008	2011
-----------------	----------------------------	------------------------	------	------

Tesis doctorals en curs el 2008 doctorat interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) no inscrites ni dirigides a l'ICAC RD 778/1998

Victor Lluís Pérez	Fortificaciones i espai urbà a l'època romana en el <i>conventus Tarraconensis</i>	Ricardo Mar (URV)	2007	2010
Juan Carlos Vidal Fernández	Puesta en valor del patrimonio de Tarraco	Ricardo Mar (URV)	2007	2010
Cristòfor Salom Garreta	Els elements decoratius de l'arquitectura monumental durant l'antiguitat tardana	Ricardo Mar (URV)	2007	2010
Anna Rodríguez Cruz	La gestió dels recursos vegetals durant el neolític a la submeseta nord	Francesc Burjachs Casa (IPHES)	2007	2010
Arturo de Lombera Hermida	El paleolítico inferior y medio en galicia. Evolución tecnológica de los primeros pobladores del noroeste peninsular	Ramón Fàbregas Valcarce (IPHES)	2007	2010

Tesis doctorals d'altres programes dirigides o codirigides per l'ICAC o que formen part de projectes de recerca de l'ICAC

Emilio Provinciale	Enterraments a la Tarragona romana dels segles II a IV dC. Estudi dels esquelets: valoració antropomètrica i anàlisi de la patologia que ha deixat empremta a l'os*	Josep Giné, J. M. Macias (ICAC)	2006	2009
Maite Salagaray	Morfometria dental d'un conjunt funerari dels segles II a IV dC*	Josep Giné, J. M. Macias (ICAC)	2007	2010
* Tesi doctoral en medicina				

Defensa de la tesi doctoral d'Itxaso Euba Rementería 9 juny 2008

Itxaso Euba Rementeria va defensar el 9 de juny de 2008 a la Sala d'Actes de l'ICAC la seva tesi doctoral, titulada *Análisis antracológico de estructuras altimontanas en el valle de la Vansa-Sierra del Cadí (Alt Urgell) y en el valle del Madriu (Andorra): explotación de recursos forestales del Neolítico a época moderna*, sota la direcció del Dr. Josep Maria Palet (ICAC) i la Dra. Ethel Allué (URV-IPHES). Aquest treball, iniciat a la Universitat Rovira i Virgili (URV), s'inclou dins el projecte "Ocupació del sòl i formes de paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval" dins el programa "Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la proto-història a l'Edat Mitjana" de la línia de recerca "Arqueologia del paisatge, poblament i territori", i se centra en l'anàlisi antracològica dels carbons recollits a les excavacions realitzades durant les campanyes dels anys 2004 i 2005.

En aquest treball es presenten els resultats de les anàlisis antracològiques de dues àrees d'estudi: el vessant meridional de la serra del Cadí, concretament la vall de la Vansa (la Vansa-Fórns i Josa-Tuixén, Alt Urgell) que es localitza al Parc Natural del Cadí-Moixeró i la vall del Madriu, que se situa al municipi d'Escaldes-Engordany (Andorra). Les estructures documentades han estat carboneres, forns i estructures ramaderes amb cronologies que discorren des del neolític antic fins a l'època moderna.

El tribunal estava format per la Dra. Maria Carme Belarte (investigadora ICREA adscrita a l'ICAC), el Dr. Philippe Leveau (Universitat d'Ais de Provença), la Dra. Isabel Rodà (directora de l'ICAC), la Dra. Raquel Piqué (UAB) i el Dr. Santiago Riera (Universitat de Barcelona). L'acte va tenir lloc a la sala d'actes de l'ICAC.

Imatge d'Itxaso Euba durant la defensa de la seva tesi doctoral, el 9 de juny de 2008 a la Sala d'Actes de l'ICAC.

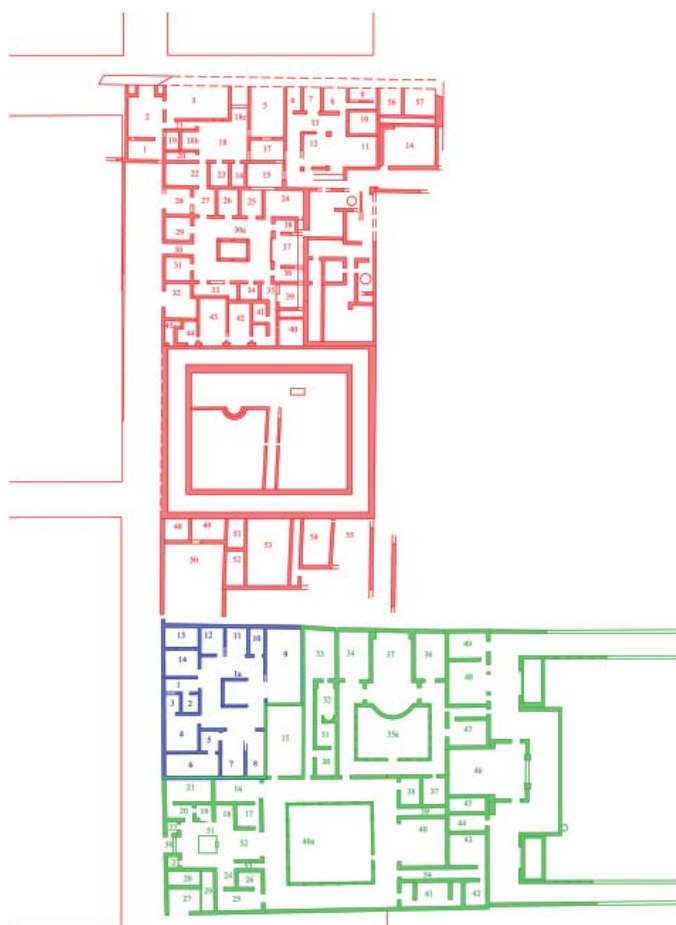
Imatge del tribunal de tesi valorant el treball d'Itxaso Euba.

La següent tesi doctoral, d'Ada Cortès i Vicente, va ser lliurada a l'ICAC el 15 de novembre de 2008 però no va poder ser lliurada a causa de la baixa maternal de la investigadora.

→ **L'arquitectura privada urbana en el** **Conventus Tarraconensis** Ada Cortès i Vicente

Línia de recerca: *Arqueologia de la ciutat antiga*

En aquesta tesi doctoral s'analitzen les restes arquitectòniques domèstiques romanes en un context urbà dins el territori català. Aquest projecte parteix de la necessitat de millorar el coneixement actual sobre els models i les tipologies arquitectòniques que es donaren a Catalunya a partir de l'establiment del món romà. L'estudi recull totes les dades referents a l'arquitectura domèstica que s'han generat durant tots aquests anys (fruit principalment de la tasca duta a terme per l'arqueologia preventiva) en aquesta geografia, amb una cronologia tardorepublicana i altimperial. L'objectiu principal és, per tant, l'estudi, la definició i la interpretació de tot aquest conjunt de restes domèstiques recuperades.

Domus de les insulae 29 i 36 de la ciutat romana d'Empúries.

tant s'han inclòs en aquest treball, són Emporion, Iluro, Baetulo, Barcino, Tarraco, Ilerda, Iesso i Aeso. Finalment, un cop realitzat l'estudi de totes les restes domèstiques de les diferents ciutats romanes de Catalunya, aquest es posa en relació amb l'arquitectura domèstica peninsular, i sobretot amb la resta de l'Imperi romà. D'aquí es poden extreure, en els casos en què sigui possible, les particularitats de l'arquitectura domèstica romana en aquest territori, com ara les influències locals en els seus models constructius (tant a nivell de tècnica constructiva com funcional), o la relació entre la població d'origen italià que s'assentà en aquestes ciutats i la necessitat d'incorporar els models "clàssics" d'arquitectura domèstica itàlica que coneixen.

Aquest any 2008 se n'ha finalitzat la redacció i la planimetria, i al 2009 es procedirà a la maquetació. Durant aquest any també s'ha participat en un congrés internacional d'arqueologia clàssica (XVIII Congrés Internacional de l'AIAC, Roma) i s'ha fet l'article corresponent. Dins el marc de col·laboracions institucionals, s'ha iniciat l'ampliació de l'estudi arquitectònic de la ciutat de *Barcino*, fruit del qual es desenvoluparan articles i publicacions durant els anys 2009 i 2010.

Domus aux Cinq Mosaïques de St. Romain-en-Gal.

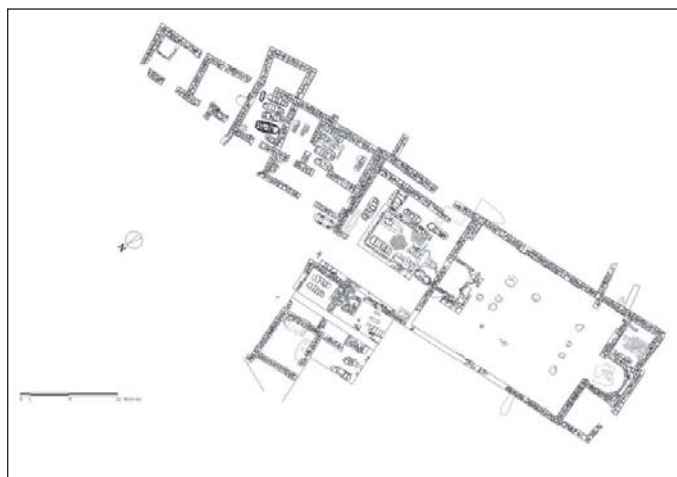
Les ciutats on s'han recuperat restes domèstiques, i que per

Tesis doctorals en curs

→ **Arquitectura cristiana de les illes Balears (segles IV-X)** Silvia Alcaide González

Línia de recerca: *Arqueologia de la ciutat antiga*

Les illes Balears presenten, a dia d'avui, el major percentatge relatiu d'esglésies rurals dels s. IV-X en els territoris hispànics. A Mallorca coneixem Cas Frares (Santa Maria del Camí), Son Peretó (Manacor), Sa Carrotja (Porto Cristo) i Son Fadrinet (Campos); a Menorca, disposem d'Es Cap des Port (Fornells), Es Fornàs de Torelló (Maó), Son Bou (Alaior) i s'Illa des Rei (Maó).

Planimetria actualitzada del conjunt tardoantic de Son Peretó (Manacor, Mallorca).

L'objectiu és portar a terme un estudi arqueològic i arquitectònic exhaustiu dels conjunts que es conserven: forma dels edificis, paraments (tècniques, alçats i decoració), paviments (tècniques i decoracions), fundacions i cobertes. Pretén, a més, fer una anàlisi de les instal·lacions litúrgiques i del seu mobiliari, així com la incorporació de la informació epigràfica i de l'arqueologia funerària procedent d'aquests jaciments.

Mensa de marbre FT-02 d'Es Fornàs de Torelló (Maó, Menorca).

Durant l'any 2008 s'ha redactat el catàleg d'edificis que conforma el cos de la tesi doctoral, juntament amb l'aparell planimètric i gràfic que la il·lustra. S'ha desenvolupat un estudi metrològic i geomètric dels edificis, que té en compte les fonts textuais i arqueològiques i assumeix com a objectiu un apropament al replantejament sobre el terreny del projecte arquitectònic original. A més, s'ha fet la hipòtesi de reconstrucció tridimensional digitalitzada de dues d'aquestes esglésies: Es Fornàs des Torelló i Son Bou.

→ **Evolució paisatgística, antropització i pastoralisme en sectors altimontans pirinencs: la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) i la serra del Cadí (Alt Urgell). Contribució de la palinologia i altres proxies paleoambientals**

Ana Ejarque Montolio

Línia de recerca: *Arqueologia del paisatge, poblament i territori*

Programa: *Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'Edat Mitjana*

Projecte: *Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'Antiguitat a l'època medieval*

Dirigit pels Dr. S. Riera Mora (SERP – UB) i J. M. Palet Martínez (ICAC), aquest projecte forma part de l'estudi multidisciplinari "Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus Orientals de l'Antiguitat a l'època medieval". Tradicionalment concebuts com a espais marginals, en les darreres dècades s'ha demostrat que els medis altimontans són espais amb una intensa activitat humana des d'antic. A causa de la manca de fonts històriques i de la parcialitat d'un registre arqueològic afectat per l'escassa visibilitat arqueològica d'activitats ramaderes o de gestió forestal, els estudis paleoambientals constitueixen una font de coneixement essencial per a l'estudi de la modelització cultural d'aquests paisatges.

Amb l'objectiu de caracteritzar l'evolució paisatgística i els ritmes d'antropització que han transformat els espais pirinencs s'han triat dos sectors microregionals: la vall del Madriu i la serra del Cadí. En aquests es farà un estudi de diferents proxies paleoambientals a diferents escales espacials: regional (llacs), local (torberes) i microlocal (sediments arqueològics) per tal de caracteritzar amb precisió la variabilitat espacial de l'impacte antròpic. L'estudi del pol·len fòssil dipositat de manera contínua en llacs i torberes permetrà avaluar l'evolució del paisatge vegetal i l'impacte de diferents activitats humanes en aquests àmbits. Aquest estudi es combina, a més, amb l'anàlisi de microfòssils no pol·línics, especialment d'espores de fongs copròfiles indicadores de la presència local d'activitats ramaderes.

Finalment, l'anàlisi de microcarbons permetrà establir el paper dels incendis i processos de combustió en la modificació antròpica d'aquests àmbits altimontans. El 2008 s'han finalitzat la identificació i quantificació pol·línica i d'altres indicadors paleoambientals del conjunt de seqüències naturals incloses en aquesta tesi i que resulta en un total de dos llacs i tres torberes altimontanes a les diferents àrees d'estudi.

Ana Ejarque, al laboratori de l'ICAC comptant mostres de pol·len.

➔ **Metal·lúrgia del plom durant el període ibèric al nord-est peninsular** Núria Morell Cortés

Programa específic: *Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana*

Projecte: *Explotació minera i transformació metal·lúrgica durant la Protohistòria*

L'estudi de la metal·lúrgia del plom (processos productius, usos, intercanvis comercials, valor social del metall) ha ocupat sempre un espai marginal dins la investigació arqueològica i arqueometal·lúrgica. Tot i que el plom és el metall pesat no ferruginós més abundant a la natura, i malgrat que la facilitat extractiva i de transformació de la galena afavorí un domini primerenc de la seva metal·lúrgia ja durant la prehistòria, són altres metalls (or, plata, coure, ferro) els que han acaparat fins a l'actualitat els esforços dels investigadors.

Per intentar omplir aquest buit en la recerca, des de fa un temps està en marxa el projecte d'I+D coordinat "Aprovechamiento de recursos de plomo y plata en el primer milenio a.C.: Interacción comercial y cultural en el Mediterráneo Occidental", en el qual participem dins el subprojecte "El área minero-metalúrgica Molar-Bellmunt-Falset en la Protohistoria: Contrastación de hipótesis" (HUM2007-65725-C03-01). És en aquest marc que s'ha desenvolupat la meua tesi doctoral.

Durant el 2008 s'han finalitzat les tasques previstes per a la tesi de recollida d'informació i creació de base de dades (estu-

di de materials en fons de museus, tractament gràfic, cerca bibliogràfica) i s'han realitzat les darreres anàlisis de composició i d'isòtops de plom que s'hi inclouran; un cop completada la base documental sobre la qual es fonamenta la tesi s'ha iniciat i avançat en la redacció final.

Diferents tipus d'objectes de plom documentats en jaciments ibèrics (a la imatge, ploms procedents de Mas Castellar de Pontós).

Una part d'aquestes tasques s'han fet conjuntament amb el Dr. Ignacio Montero, codirector de la tesi, des de l'Instituto de Historia del Centro de Humanidades del CSCIC, a Madrid, on s'ha fet una estada de cinc mesos (febrer-juliol) gràcies a una ajuda de l'AGAUR (2007 BE2 00025). Durant aquesta estada, a més, s'ha pogut participar a diferents seminaris i conferències com a oient, així com participar com a ponent en una d'elles, presentant un avanç dels resultats de la tesi. Entre d'altres coses, gràcies a l'estada de recerca, s'ha pogut treballar amb la base de dades d'anàlisis de composició de què disposa l'equip d'arqueometal·lúrgia del CSIC, a partir de la qual s'ha fet un estudi sobre l'evolució al llarg de la prehistòria recent de la presència del plom en els aliatges de base coure. Aquest estudi s'integra, en part, en el treball de tesi doctoral, alhora que va ser presentat a Lleó en el V Simposio Internacional sobre Minería y Metalurgia Históricas en el Suroeste Europeo. Homenaje a Claude Domergue, el mes de juny.

Entre altres coses, arran del reestudi de materials de plom s'ha localitzat una peça inèdita amb inscripció ibèrica, i que juntament amb la filòloga Dra. Nomení Montcunill ha estat

estudiada i publicada en una revista de prestigi en el camp de la paleografia preromana (Palaeohispanica 2008).

➔ **Arquitectura i economia dels hàbitats rurals dels segles II-I aC a la Laietània**

Victòria Cantarellas Sancho

Línia de recerca: *Arqueologia del paisatge, poblament i territori*

Aquest treball pretén estudiar internament els hàbitats rurals de l'època tardorepublicana o de l'ibèric final amb planimetria bastant completa de la Laietània, que en un principi s'ha plantejat concretament a sis jaciments de les actuals comarques del Baix Llobregat, el Maresme i el Vallès Oriental. El punt de partida s'ha iniciat amb les diverses intervencions arqueològiques realitzades en els dos darrers anys a la vil·la romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental), que amb una cronologia inicial de finals del s. II aC, representa un clar i primerenc exponent de l'ocupació romana en aquesta àrea geogràfica. I és a partir de l'estudi del jaciment i dels resultats positius obtinguts que s'ha proposat aquesta temàtica.

Dels jaciments que s'analitzen, es farà el buidatge de les memòries d'excavació i publicacions, la revisió i l'estudi del material arqueològic (tant el ceràmic com altre material no vascular), amb l'anàlisi estadística per fases cronològiques, l'organització i distribució interna de l'assentament, la funcionalitat dels àmbits, les tècniques i el material constructiu, els elements arquitectònics i decoratius, així com les activitats econòmiques que s'hi desenvolupen (tipus i volum de producció).

A partir d'aquest primer bloc i amb les dades obtingudes es farà una anàlisi comparativa entre els assentaments rurals estudiats, així com amb altres hàbitats del nord-est de la península Ibèrica, dels quals comptem amb una planimetria prou completa susceptible de ser estudiada. En aquest sentit, els resultats obtinguts dels primers casos d'estudi determinaran si es fa un estudi més o menys exhaustiu dels assentaments rurals d'altres zones geogràfiques.

L'objectiu del treball és analitzar internament aquests assentaments, veure com funcionen, quina és l'estructuració i distribució funcional dels espais, les activitats econòmiques i productives que s'hi desenvolupen, etc., segons els diferents tipus de jaciments, a més de considerar el grau de resposta de la societat ibèrica davant la cultura romana i viceversa. Com i quan incorporen nous elements, canvien els propis i es produeix la transformació dels assentaments rurals ibèrics cap a un model més propi del món italià, paral·lelament a l'origen de les primeres vil·les.

El treball desenvolupat en el transcurs de l'any 2008 s'ha

centrat en l'estudi de la vil·la romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental), actualment en curs. Paral·lelament s'ha fet una primera consulta de les memòries dipositades al Servei d'Arqueologia, per fer una primera tria dels jaciments a estudiar en el territori de la Laietània. Així mateix, hem fet un primer buidatge bibliogràfic de treballs referents a la nostra temàtica d'estudi.

Detall de l'estructura circular de la vil·la romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental). Intervenció del mes de novembre de l'any 2008.

Elements arquitectònics documentats en una sitja de la vil·la romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental). Intervenció dels mesos febrer - juny del 2008.

→ La xarxa viària urbana de la ciutat romana i les obres públiques hidràuliques vinculades a ella a la conca mediterrània occidental

Núria Romaní Sala

Línia de recerca: *Arqueologia de la ciutat antiga*

El projecte de tesi actualment en curs parteix del treball d'investigació de doctorat dut a terme en el marc del Doctorat Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC), dirigit pel Dr. Josep Guitart, sobre un dels cardines minores de la ciutat romana de Iesso (Guissona, Lleida). Aquest estudi va permetre fixar la seqüència evolutiva d'una via d'aquesta ciutat romana d'interior, fundada ex novo aproximadament al 100 aC i establerta com un punt urbà essencial per a la vertebració d'un territori amb poca presència romana fins a aquell moment. L'anàlisi de la seqüència evolutiva d'aquest carrer de Iesso ha posat de manifest la importància dels elements d'interconnexió interna de les ciutats, espais de socialització que reflecteixen de forma molt clara l'evolució que pateix la urbs.

Vista de la Rue du Commerce de Saint-Romain-en-Gal.

Encreuament de carrers a Emerita, zona arqueològica de Moreria.

La tesi, titulada *La xarxa viària urbana de la ciutat romana i les obres públiques hidràuliques vinculades a ella a la conca mediterrània occidental*, es planteja portar a terme un estat de la qüestió del coneixement sobre carrers, centrant-se especialment en el cas del conventus Tarraconensis, tant des d'un punt de vista tècnic (característiques de pavimentacions, diferències entre projecció del carrer i la seva posada en pràctica, etc.) com conceptual, de la significació del carrer a nivell abstracte, de la seva importància en el context urbà.

Així mateix, es vol conèixer l'estreta vinculació d'aquest element de la xarxa de comunicacions interurbanes amb les infraestructures de subministrament hídric i sanejament de les aigües residuals de les quals està dotat el carrer.

Durant el 2008 s'ha iniciat la recopilació d'informació arqueològica dels casos del conventus Tarraconensis que tractarà aquest treball, especialment de la ciutat de Tarraco, el catàleg de la qual ja s'ha gairebé conclòs.

De la mateixa manera, s'ha continuat amb el buidatge bibliogràfic ja iniciat, centrant-nos especialment, tot i que no exclusivament, en els aspectes de la legislació romana que afecten la construcció, neteja i manteniment dels carrers i de les seves obres d'infraestructura hídrica. Amb aquesta informació s'ha iniciat la redacció del capítol del treball que tracta aquestes qüestions.

En últim terme, s'han definit alguns dels casos específics del Mediterrani occidental que s'empraran com a punt de comparació amb el conventus Tarraconensis, com són Emerita Augusta, Lucus Augusti, Saint-Romain-en-Gal, Augustoritum, Bononia o Pompei, entre d'altres. S'ha procedit, així mateix, a la recopilació de documents i publicacions relacionats amb la xarxa viària, d'aprovisionament hídric i de sanejament de les ciutats esmentades.

→ **Arquitectura i urbanisme a Barcino en època altimperial: la decoració arquitectònica d'edificis públics i privats**

Ana Garrido Elena

Línia de recerca: *Arqueologia clàssica i produccions artístiques*

L'objectiu d'aquesta tesi doctoral és l'estudi de la decoració arquitectònica de Barcino des de la seva fundació en època d'August fins a època tardana. Es tracta de fer un estudi tipològic, estilístic i cronològic de tots els fragments d'arquitectura conservats, majoritàriament al fons del Museu d'Història de Barcelona i al Museu Arqueològic de Catalunya. Així mateix, també es tindran en compte els materials reutilitzats a la muralla baiximperial de la ciutat, que sens dubte procedien dels monuments funeraris altimperial ubicats a les vies d'entrada i sortida de la ciutat.

Durant l'any 2008 s'ha fet bàsicament l'inventari del conjunt del material arqueològic objecte d'estudi, amb un total de 400 peces aproximadament. Totes les peces s'han mesurat i fotografiat detingudament, al mateix temps que es feien croquis per a una futura representació gràfica. Paral·lelament a l'elaboració del catàleg s'ha efectuat un buidatge bibliogràfic de la ciutat de Barcino i la decoració arquitectònica, tant en l'àmbit de la península Ibèrica com de la resta de l'Occident romà.

A partir d'aquest estudi s'intentarà comprendre des d'una perspectiva diacrònica les característiques principals de l'arquitectura de la ciutat de Barcino, tant pública com privada, i el seu desenvolupament estilístic, ideològic i funcional en cada etapa del seu procés evolutiu.

Temple de culte imperial de Barcino (carrer del Paradís, 10 - Centre Excursionista de Catalunya).

→ **Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: la distribució i la mobilitat**

Pau de Soto i Cañamares

Línia de recerca: *Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic*

Programa transversal: *Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica*

Aquest estudi intentarà aprofundir en el coneixement dels mecanismes i infraestructures que s'utilitzaren en el comerç, durant l'època romana, dins dels territoris que ocupen l'actual Catalunya i la resta de l'Imperi. En especial, es vol arribar a conèixer quines eren les possibles rutes comercials emprades en època romana, quines d'elles serien les més utilitzades (en relació amb els costos econòmics i temporals) i quines es poden corroborar amb les dades aportades per l'arqueologia. En definitiva, gràcies a aquest estudi es vol aportar més coneixement a les formes de distribució i comunicació entre els diversos assentaments de la Catalunya romana i sobre la història econòmica del nostre territori.

Tram inèdit de possible via romana.

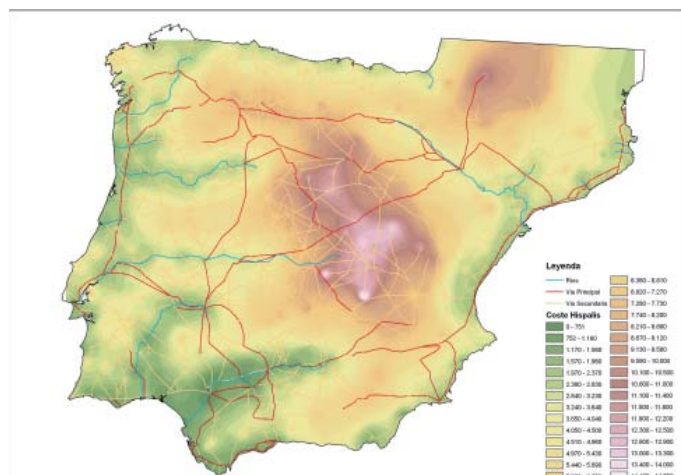
L'elaboració de la tesi s'ha dividit en tres grans blocs. Per una banda, l'estudi de la xarxa de comunicacions (terrestre, fluvial i marítima) del territori català, la base de la qual ja es va obtenir amb l'elaboració del treball de recerca presentat l'any 2006. Seguidament, es farà l'estudi i anàlisi de la comunicació i el transport de mercaderies entre diversos punts de la geografia catalana. Els càlculs de costos, temps invertit, personal utilitzat o esforços es realitzaran mitjançant programes SIG,

juntament amb l'aplicació de factors compensatoris (mitjà de transport, desnivell, sistema de transport...), que es calcularan en aquest moment, utilitzant com a valors base els ja utilitzats en altres estudis (Carreras 1994, o més actualment, Lawton 2004). Finalment, es farà un estudi ceràmic que es portarà a terme mitjançant la diversa publicació bibliogràfica d'on es recolliran mostres suficientment significatives de la major part dels indrets possibles de la geografia catalana.

Seguidament, es procedirà a la comparació dels resultats dels dos estudis (geogràfic i material), d'on s'espera extreure el nombre màxim de conclusions possible. Entre aquestes, si els nivells de costos, tant a nivell d'esforç com de temps o mà d'obra, es relacionen directament amb les quantitats de materials que arriben a les ciutats, o si aquests són independents dels beneficis, etc. També s'analitzaran les coincidències i les contradiccions entre els dos models, el proposat amb els sistemes d'informació geogràfica (SIG) i el que ens ofereix l'estudi de materials. D'aquests resultats, s'obtindrà la confirmació de les rutes de transport proposades o, contràriament, la seva desqualificació, ja sigui per l'existència de rutes alternatives no proposades o, potser, per l'existència en el món romà de condicionants externs a l'economia que influeixen determinantment en l'establiment d'aquestes rutes (necessitats de l'exèrcit, impulsos o subvencions governamentals, etc.).

Durant l'any 2008 s'ha seguit finalitzant l'estudi historicoarqueològic de la xarxa de comunicacions romanes en el territori català. S'han modificat alguns traçats així com s'han creat noves vies de comunicació inèdites fins al moment. Entre aquestes, és important mencionar l'estudi de la via que des d'Ilerda es comunicava amb els territoris pirinencs de *Lugdunum Convenarum* (St. Bertrand de Comminges). A més, s'han fet a més diverses conferències en simposis i congressos internacionals i articles en revistes de prestigi.

A més, s'han desenvolupat altres projectes relacionats amb l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), com l'estudi de distribucions amfòriques de l'excavació de Xanten (Alemanya) o l'estudi històric comparatiu de les xarxes de comunicació de la península Ibèrica.

Plànol de costos de transport des d'Hispania a la resta de la península. Aplicació de Network Analysis (SIG) en els càlculs al transport en l'economia romana.

➔ **Tarraco urbs opulentissima: anàlisi de contextos ceràmics dels segles I-III dC**

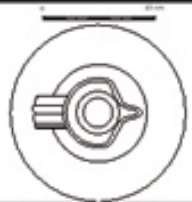
Arnau Trullén i Fernández

Línia de recerca: *Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic*

Aquest treball planteja un estudi de materials ceràmics del segle I a III dC a la ciutat romana de Tarraco. En primer lloc, s'ha fet una recerca bibliogràfica i documental de totes les intervencions arqueològiques de la ciutat de Tarragona en què era possible localitzar conjunts tancats de dipòsits de material ceràmic del període objecte d'estudi, seleccionant-ne aquells que per les seves característiques (procés de formació, volum de material, etc.) permetien aprofundir en l'anàlisi de la ceràmica present a la ciutat de Tarraco en època altimperial. Al mateix temps, s'està duent a terme un recull bibliogràfic dels estudis de material ceràmic publicats i que facin referència a la ciutat de Tarraco, tant per al període històric estudiat com per als segles immediatament anteriors i posteriors.

S'ha procedit ja a la localització i estudi directe d'una part dels contextos seleccionats, incloent-hi l'inventari i la catalogació dels materials, així com el dibuix i la fotografia d'aquelles peces que requereixin un tractament més detallat. En aquesta part del procés d'estudi es treballa amb una base de dades alfanumèrica i gràfica, creada específicament per a aquest treball, per tal d'incorporar la informació referent al nombre de materials i les seves característiques (volum, gruix, pastes, manufactura, origen, etc.) i tota la informació gràfica relativa a la morfologia de cadascuna de les peces estudiades a partir del seu dibuix i fotografia.

EXCAVACIÓ		Pere Marfeli 38		ANY	1991
CONTEXT		Abocador domèstic		UE	PME91-327
Material	Ceràmica	Categoria	Comuna	Classe	Comuna Reduïda
Producció	Subgàlica	Forma	Gerra Trebolada	Tipus	
Nº	141	Infemes	15	Asses	1
		Fons	2	Vares	2
		Altres		Perfil Complet	
				TOTAL	28
Observacions					Num.His.Pece
Forma siml PME91-376-14 i PC. 4232					1
Fotografia					Cronològic
Dibuix					Initial
PME91-327-141					Final

Diàmetre vora: Amplada: 14 Guix de vora: UTM x:

Base de dades de la classificació i inventari del material de cada context.

Finalment, s'està duent a terme el tractament i anàlisi del material a partir de la base de dades, contrastant en primer lloc el comportament de la ceràmica dins de cada context i després comparant les dades entre els diferents contextos, per tal d'obtenir una visió diacrònica i una aproximació als processos evolutius del material ceràmic

Bol d'engalba blanca de producció local aparegut en el context del carrer Gasòmetre, 18.

→ Pràctiques i rituals a les àrees funeràries de Tàrraco i el seu ager (segles II aC - IV dC)

Judit Ciurana Prast

Línia de recerca: *Arqueologia de la ciutat antiga*

Programa transversal: *Arqueologia Clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica*

Programa: *Tàrraco*

Projecte: *Estudi de l'àrea funerària de Tàrraco*

El projecte de tesi que presentem es titula Pràctiques i rituals a les àrees funeràries de Tàrraco i el seu ager (segles II aC- IV dC). L'objectiu principal és identificar i interpretar els rituals de la mort presents a les àrees funeràries de Tàrraco i del seu territori (les actuals comarques del Tarragonès, Alt i Baix Camp i Baix Penedès) al llarg de cinc segles d'història a través d'una visió articulada i multidisciplinària. Per aconseguir-ho, es

farà l'anàlisi dels materials i les evidències arqueològiques així com l'estudi de les fonts textuais, ja siguin epigràfiques com literàries.

Naïskos funerari amb retrats (Museu Arqueològic Salvador Vilaseca de Reus).

Considerant la riquesa de la ciutat pel que fa a restes funeràries, és important aprofitar aquest registre d'informació per poder argumentar l'evolució que ha sofert el ritual funerari a la ciutat i al seu ager des del segle II aC fins al segle IV dC. Un dels objectius de la recerca és establir relacions comparatives entre les diverses àrees de necròpolis de la ciutat i, alhora, entre les zones funeràries de l'urbs i les del seu entorn rural. D'aquesta manera podrem saber si hi havia diferències de ritual, relacions i també influències. Dins d'aquestes coordenades espai-temps, s'analitzaran totes les unitats funeràries amb els seus respectius aixovars i dipòsits funeraris.

La unitat funerària no es concep com un ítem aïllat en la seva anàlisi, ans al contrari, s'establiran relacions amb les unitats funeràries més pròximes i amb els assentaments rurals i urbans veïns. Amb la nostra tesi, pretenem interpretar els aspectes ideològics i socials inherents als enterraments mateixos. A través de tot aquest cúmul de dades podrem constatar les diverses actituds socials envers la mort a través de les evidències arqueològiques. Per assolir aquests objectius es procedirà al buidatge exhaustiu de totes les fonts disponibles, des de biblio-

grafia, memòries d'excavació, cartes arqueològiques fins a fonts primàries representades per l'epigrafia i textos llatins i grecs. Paral·lelament, es revisaran i estudiaran els materials arqueològics més significatius procedents de les àrees de necròpolis que es troben als fons de museus i col·leccions particulars. La informació s'emmagatzemarà en una base de dades al voltant de tres eixos fonamentals: les intervencions de caràcter arqueològic, les unitats funeràries documentades i les fonts textuais primàries. Un dels punts nodals de la recerca s'articularà al voltant de l'anàlisi dels aixovars i els dipòsits funeraris, elements freqüentment ignorats i relegats a inventaris descriptius i orfes molts cops d'una interpretació més profunda i articulada.

Durant l'any 2008 s'han desenvolupat diverses tasques relacionades amb l'elaboració de la tesi doctoral. S'ha finalitzat el buidatge de les Cartes Arqueològiques de les comarques que conformen l'ager Tarraconensis (Alt i Baix Camp, Tarragonès, Alt i Baix Penedès, Garraf i part de l'Anoia), recollint totes les informacions relatives als jaciments de caràcter funerari d'aquesta àmplia zona així com dels assentaments relacionats. La recopilació d'aquestes dades ha permès generar una base cartogràfica de l'ager Tarraconensis amb la situació de tots els jaciments de caràcter funerari. Aquest mapa preliminar possibilita establir unes primeres hipòtesis sobre la distribució topogràfica de les àrees funeràries en relació amb vies de comunicació, centuriacions, torrents, etc. Paral·lelament, s'han consultat les memòries d'excavació de totes les intervencions dutes a terme a Tarragona fins a l'any 2006 relacionades amb l'arqueologia funerària i també dels jaciments més significatius de l'ager. D'aquesta manera, s'ha completat la base de dades de jaciments urbans i rurals de Tàrraco.

A part de la consulta de memòries, informes i documentació científica relacionada amb les excavacions, també hem considerat imprescindible revisar i estudiar tot aquell material arqueològic procedent d'intervencions modernes però també antigues per tal de contextualitzar-les. Amb aquest objectiu ens hem adreçat a diverses institucions museístiques del territori. Hem estudiat els fons arqueològics de la Biblioteca - Museu Víctor Balaguer (Vilanova i la Geltrú), del Museu d'Història de Cambrils (Baix Camp), del Museu de Valls (Alt Camp) i del Museu Municipal d'Alcover (Alt Camp). Un altre dels punts de la recerca que s'ha implementat al llarg de l'any 2008 ha estat la revisió i estudi dels materials arqueològics procedents de l'excavació de la Necròpolis Paleocristiana per part de Mn. Serra i Vilaró dipositats al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. A part de la documentació gràfica dels diversos aixovars, s'han classificat tipològicament i s'ha proposat una datació per a aquests. Gràcies a aquestes noves dades, hem re-interpretat les memòries d'excavació de Serra Vilaró; de fet els aixovars han estat molt útils a l'hora de mirar amb nous ulls aquesta documentació que podríem qualificar d'"històrica". Del fons del MNAT també hem estudiat diversos materials

procedents de diverses excavacions urbanes d'urgència realitzades al suburbi occidental de l'antiga Tàrraco. Com hem esmentat línies més amunt, el nostre estudi no només es recolza en els estudis arqueològics, sinó que també engloba l'anàlisi de les fonts grecolatines relacionades amb el món funerari en tots els seus aspectes i manifestacions. Per aquest motiu, durant l'any 2008 s'ha procedit al buidatge del material epigràfic procedent de les àrees funeràries de Tàrraco (suburbi oriental, occidental i perifèria septentrional) així com el procedent de l'ager Tarraconensis. Arran del buidatge, hem iniciat l'estudi prosopogràfic de l'epigrafia funerària del suburbi oriental de Tàrraco. Aquest treball preliminar ens servirà de model per tal d'abordar l'estudi epigràfic a la resta de subúrbia en una segona fase de la recerca.

→ **Dinámicas históricas de ocupación y explotación de sistemas de montaña: los valles de Mardri, Perafita y Claror (Andorra), estudios comparativos microrregionales** Hèctor A. Orengo Romeu

Línia de recerca: *Arqueologia del paisatge, poblament i territori*

Programa específic: *Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'Edat Mitjana*

Projecte: *Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'Antiguitat a l'època medieval*

Aquest projecte de tesi, intenta, des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge, fer una anàlisi històrica diacrònica de les valls de Perafita i Claror (Andorra). Mitjançant la utilització de diverses tècniques arqueològiques com ara la prospecció o l'excavació de sondejos es pretén documentar les activitats que han modelat aquest paisatge d'alta muntanya des de la prehistòria fins a l'actualitat.

Cabana prehistòrica excavada al jaciment de Planell del Bisbe.

El primer trimestre del 2008 gran part del treball desenvolupat ha estat relacionat amb el processament de les dades obtingudes en les campanyes de camp dutes a terme el 2007.

Així mateix, al juliol es va fer una campanya en què es van sondejar unes set estructures pertanyents a cinc jaciments de les valls de Perafita i Claror. El processament d'aquestes dades va ser realitzat durant l'últim trimestre del 2008 així com part de la redacció de les memòries a presentar al Govern d'Andorra. Aquestes seran la base sobre la qual es recolzarà la producció acadèmica prevista per al 2009 que, de moment, es confina a la redacció del cos principal de la tesi i a un article per a la revista internacional *Archaeological Prospection*, en què es compararà l'ocupació característica a la vall del Madriu i aquesta trobada a les valls de Perafita i Claror intentant obtenir conclusions de caire metodològic.

➔ **Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'Època Ibèrica a l'alta Edat Mitjana** Marta Flórez Santasusana

Línia de recerca: *Arqueologia del paisatge, poblament i territori*

Programa: *Formes del paisatge i antropització dels espais de la muntanya de la protohistòria a l'Edat Mitjana*

Projecte: *Can Tacó i el seu entorn. Estudi arqueològic del jaciment i del territori*

La tesis doctoral en curs té com a objectiu estudiar l'evolució del poblament rural antic al Vallès Oriental i caracteritzar la dinàmica d'ocupació del sòl, les formes d'hàbitat i l'estructuració territorial antiga que es va desenvolupar al Vallès Oriental, sempre partint d'un marc cronològic diacrònic, que compren des de l'època ibèrica fins a l'antiguitat tardana.

Aquest projecte d'estudi, que ja va donar els primers resultats amb la presentació –al setembre del 2007– de la tesina Can Tacó i el seu entorn. Estudi del poblament rural a la Laietania interior. Del món indígena al món romà (que va obtenir la màxima qualificació del tribunal avaluador), s'inscriu dins el projecte d'investigació "Can Tacó i el seu entorn. Estudi arqueològic del jaciment i del territori", dirigit pel Dr. Josep Guitart i Duran (UAB) i el Dr. Josep M. Palet Martínez (ICAC), i en què estan implicats directament els Ajuntaments de Montmeló i Montornès del Vallès.

L'estudi del territori de la Laietania interior té com a objectiu fonamental la caracterització del paisatge "arqueològic" del Vallès Oriental. La recerca es projecta des de la perspectiva teòrica i metodològica de l'arqueologia del paisatge i, per tant, s'aborda de manera pluridisciplinària i diacrònica, amb la finalitat d'estudiar les variables del paisatge,

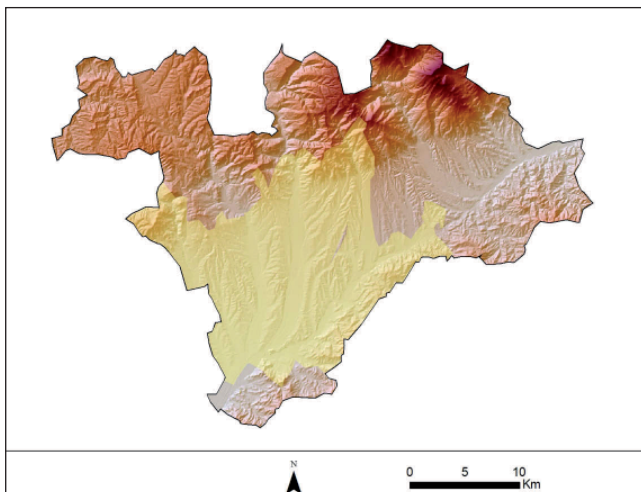
tot creuant els resultats de les diferents disciplines: paleoecològiques, històriques i arqueològiques.

La perspectiva diacrònica té com a eix vertebrador l'antiguitat clàssica, però comprèn també el període protohistòric (s. VI-III aC) i l'alta edat mitjana (s. X-XI). El caràcter pluridisciplinari, per la seva banda, queda ben reflectit en els objectius, ja que aquests inclouen estudis de poblament rural i ocupació del territori, estudis de la xarxa viària i estructuració del territori (arqueomorfologia: cadastres i parcel·lars), així com estudis regressius i documentals.

Al llarg del 2008 s'ha treballat principalment en el buidatge exhaustiu de la informació arqueològica continguda a les fitxes de l'Inventari de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat de Catalunya. Han estat buidats un total de 13 municipis, xifra que equival al 72 % de l'àrea d'estudi. Només quatre municipis resten actualment per buidar.

D'altra banda, durant els mesos de setembre i octubre del 2008 es va iniciar la campanya de prospeccions extensives de comprovació a nou municipis del Vallès Oriental: Caldes de Montbui, Cardedeu, les Franqueses del Vallès, La Garriga, Llinars del Vallès, Montornès i la Roca del Vallès. Es van visitar 25 jaciments, l'entorn i les restes dels quals van ser descrites i documentades en fitxes de prospecció. Per a la correcta gestió de tota aquesta informació, s'ha creat una base de dades específica que ens permetrà vincular les dades arqueològiques generades en la prospecció amb els mapes de poblament i ocupació que gestionem per mitjà de l'ArcGis.

Finalment, des del 27 d'octubre i fins al 30 de desembre de 2008, vaig fer una estada breu, finançada per convocatòria pública del MCIN, al Laboratoire d'Archéologie del Centre Spaces et Cultures de la Maison des Sciences de l'Homme de Clermont-Ferrand (Universitat Blaise Pascal), sota la tutoria del catedràtic Frédéric Trément. L'objectiu d'aquesta estada era aprofundir metodològicament i teòrica en tres aspectes bàsics estretament lligats amb els estudis de poblament i territori: la gestió de les bases de dades, l'aplicació SIG i la prospecció arqueològica intensiva.

Plànol de l'àrea d'estudi.

Vista de Sant Miquel de l'Arn.

En aquest sentit, podem dir que les expectatives acadèmiques i científiques van ser assolides en la seva pràctica totalitat, i va esdevenir una experiència formativa excepcional que ens ha permès no només un perfeccionament real a nivell de competències, sinó que a més ha estat una immillorable oportunitat d'entrar en contacte amb altres especialistes i col·legues, i conèixer estudis similars amb problemàtiques pròximes a les que afrontem en l'estudi del Vallès Oriental.

→ Estudi dels patrons mètrics arquitectònics i urbanístics del món ibèric (segles V-II aC)

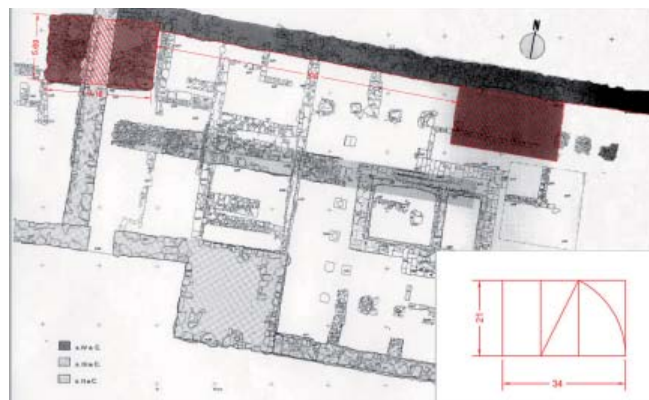
Pau Olmos Benlloch

Programa específic: *Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana*

Projecte: *Recerca sobre el món fenici i púnic a Catalunya. Influència púnica en l'arquitectura i en els sistemes de mesura indígenes*

L'objecte del nostre projecte de tesi és apropar-nos al coneixement dels patrons constructius de la cultura ibèrica i intentar determinar la possible existència d'una metrologia indígena aplicada a l'arquitectura i a l'urbanisme. El projecte se centrarà especialment en el període de l'ibèric ple (segles IV i II aC) i abastarà tota l'àrea de la cultura ibèrica, amb especial incidència a l'àrea de l'actual Catalunya.

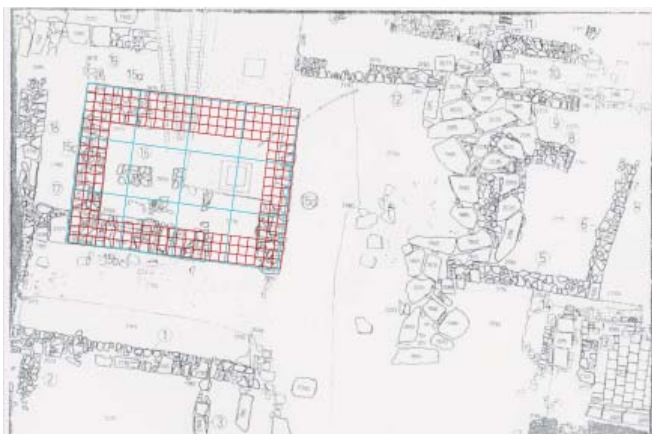
En un primer moment hem tractat de demostrar com el món ibèric català s'emmarca dintre de la barreja cultural que caracteritza la Mediterrània durant la protohistòria. Així, tant a nivell metrològic com de sistemes geomètrics, la cultura ibèrica es trobaria a la mateixa alçada que els altres pobles. D'aquesta manera hem trobat tant l'aplicació d'unes unitats que hem considerat pròpiament ibèriques com l'ús d'unitats forànies, especialment gregues dins d'estructures constructives de factura ibèrica, però amb una significació simbòlica especial per a la comunitat, com és el cas dels temples.

Sistema defensiu del segle IV aC d'Emporion i restitució metrològica de la torre de ponent.

En aquest treball hem volgut provar com el món ibèric es troba immers en la complexitat metrològica que caracteritza la Mediterrània durant l'antiguitat. Així els constructors ibèrics coneixien perfectament els instruments de mesura més comuns, els principals sistemes de proporció aplicats a l'arquitectura i els patrons de mesura més emprats en el context de la Mediterrània occidental. L'anàlisi dels diversos sistemes mètrics que hem pogut documentar en l'arquitectura i l'urbanisme ibèrics de Catalunya ens indica com el patró de mesura que podem

considerar com a creació original ibèrica és el peu de 31,1 centímetres. Aquesta unitat documentada inicialment durant el segle V aC té una continuïtat d'utilització fins al segle III aC, alhora que es conjuga amb altres unitats forànies, tal com es documenta al puig de Sant Andreu d'Ullastret, on coincideix amb patrons de mesura grecs.

Torrassa del Grau Vell de Sagunt del segle II aC, amb superposició d'una graella basada en un pes oscus de 0,275 metres, a partir d'un rectangle de proporcions 3-4-5.

L'ampliació de la nostra recerca a la resta del context ibèric peninsular ens permetrà esbrinar si les unitats que hem documentat a Catalunya com a patrons de mesura ibèrics són creacions específiques dels pobles ibèrics de la zona catalana, o si el seu ús es pot ampliar també a la resta de la cultura ibèrica peninsular. Amb l'ampliació dels nostres estudis a la zona meridional de la cultura ibèrica, el nostre objectiu serà analitzar la influència metrològica púnica en la configuració del món ibèric. Aquest aspecte no ha estat pràcticament considerat en les publicacions existents sobre aquest tema, i així creiem que el corrent actual de revalorització de la implantació púnica i la seva influència a la cultura ibèrica portada especialment a terme des de la Universitat d'Alacant, la Universidad Autónoma de Madrid o la Université de Toulouse II –Le Mirail ens serà especialment profitós per a la nostra futura recerca.

En el decurs de l'any 2008 s'ha fet la major part del treball de camp de la tesi doctoral i la recollida de gran part de la bibliografia necessària. Per aquest motiu, s'ha fet una estada durant el mes de maig al Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat de València i al Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València, i durant el mes d'octubre s'ha fet una estada breu al Departament d'Arqueologia de la Universitat d'Alacant.

→ Producció i consum animal a la Catalunya d'època romana: una aproximació arqueozoològica Núria Padrós i Font

Línia de recerca: *Arqueologia de la ciutat antiga*

Programa transversal: *Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica. Arqueologia ambiental i paleoambiental*

Projecte: *Arqueologia de la ciutat romana de Iesso (Guissona)*

Aquest projecte de tesi pretén aportar una visió general de la producció i el consum d'origen animal durant l'època romana en el territori català. Per assolir aquest objectiu, s'està portant a terme una anàlisi de les restes de fauna de quatre jaciments: una vil·la romana d'interior, (la vil·la romana de Biosca a la comarca de la Segarra), una vil·la romana de costa (la vil·la romana de la Llosa a la comarca del Baix Camp), una ciutat de costa (la ciutat romana d'Empúries a la comarca del Baix Empordà) i una ciutat d'interior (la ciutat romana de Guissona a la comarca de la Segarra). Aquests quatre contextos, ens poden donar una visió molt interessant sobre la variabilitat del panorama animal del territori català durant tota l'època romana, així com establir les diferents pautes d'explotació i les diferències existents en l'obtenció de recursos entre zones geogràfiques antagòniques (zones d'interior i de costa) i també establir els diferents models de gestió adoptats en centres d'explotació de tipologia diversa (ciutats i vil·les).

Restes d'*Oryctolagus cuniculus* de la vil·la romana de la Llosa.

Durant el 2008 s'ha fet l'anàlisi faunística de les restes arqueozoològiques de la vil·la romana de la Llosa. L'estudi s'ha centrat en les restes de macrofauna domèstica, ja que es tracta de la categoria més rendible per a l'objecte d'estudi i també la que presenta més volum de restes. Les restes faunístiques de la Llosa han aportat informació principalment de l'alimentació i la gestió ramadera. L'alimentació, més enllà de cobrir una necessitat bàsica, és una activitat marcada per la tradició cultural. Així mateix, l'alimentació és susceptible de ser un marcador de diferenciació social, ja sigui a escala de jaciment o a escala regional. La gestió ramadera aporta informació sobre la base econòmica del grup i els productes prioritzats (força de treball, carn, etc.) Per altra banda, el tipus de gestió pot indicar una major disponibilitat de recursos càrnics a un jaciment, o bé permetre diferenciar entre centres emissors i centres receptors. Des d'aquest punt de vista, l'objectiu de l'estudi de les restes arqueozoològiques de la vil·la romana de la Llosa ha consistit a caracteritzar les estratègies de producció i l'accés als recursos càrnics per poder combinar posteriorment aquesta informació amb altres indicadors de les condicions ecològiques i socials de la resta de jaciments.

Restes de gallina provinents d'un abocador de deixalles domèstic de la Llosa.

L'anàlisi a escala de jaciment s'ha basat en la distribució espacial de les restes i la representació anatòmica, per analitzar, d'una banda, si hi ha diferències de proporcions d'espècies entre diferents unitats constructives i, de l'altra, si hi ha indicis de redistribució de certes parts de l'animal entre unes habitacions i unes altres. Aquestes aproximacions s'han fet tant a nivell sincrònic com diacrònic. Això ens ha permès observar la dinàmica i l'evolució interna del jaciment i, en un futur, ens permetrà veure si hi ha un model regional de gestió. Així mateix, i independentment de la seva existència o no, hem pogut analitzar l'evolució temporal del registre en el context dels canvis que assenyalen altres indicadors arqueològics.

5. ACTIVITATS DE FORMACIÓ AVANÇADA

5.1. Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica

Des de l'any 2004, l'ICAC, conjuntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili, duu a terme el Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, d'acord amb el que estableix el Reial decret 778/1989. En el marc d'aquest ensenyament, durant l'any 2008 s'han llegit 15 treballs de fi de màster.

Del conjunt d'alumnes del Doctorat Interuniversitari, l'any 2008 s'ha estat treballant en la preparació de 9 tesis doctorals, 8 de les quals són d'investigadors en període de formació contractats per l'ICAC.

Actualment, la majoria d'alumnes matriculats en els darrers biennis al Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica han començat a fer les seves tesis doctorals, de les quals, un nombre important, estan dirigides per investigadors de l'ICAC i es duen a terme a la seu de l'Institut.

Amb la nova estructuració dels ensenyaments de postgrau a Espanya, les institucions participants del Doctorat van prendre la decisió d'impulsar els estudis del Doctorat d'acord amb la nova normativa recollida en el Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual s'estableix l'ordenació de les ensenyances universitàries oficials.

5.2. Màster Oficial en Arqueologia Clàssica

El juny del 2008 va finalitzar la segona promoció del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, impulsat per la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat Autònoma de Barcelona i l'ICAC, i el setembre d'aquest mateix any va començar la tercera promoció amb 7 alumnes que, sumats als 20 alumnes de la primera promoció, sumen un total de 27 estudiants.

En el marc de la signatura d'un conveni Erasmus amb la Universitat de Lecce (Itàlia) en el decurs del 2008 l'ICAC va acollir l'alumna Francesca Saracino, que hi va fer una estada de mobilitat de tres mesos i va participar en els projectes de zooarqueologia que es duen a terme des de l'Institut.

Cursos i seminaris

Durant el curs 2007-2008 l'ICAC ha impartit quatre Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica, oberts a tothom, que han tingut molt bona acollida entre l'alumnat de la URV. Com a novetat, la inscripció i l'assistència a aquests cursos han estat convalidables per crèdits de lliure elecció per tots aquells alumnes de grau i postgrau de la URV que ho hagin sol·licitat.

Un grup d'estudiants prenent apunts en una classe del Màster Oficial en Arqueologia Clàssica, en aquest cas, a la seu de l'ICAC.

1. Tècniques analítiques aplicades als materials petris (4a edició)
2. Els mosaic com a reflex de l'economia i la societat en l'antiguitat grecoromana
3. Ciutats fenícies i púniques de Cartago al sud de la península Ibèrica
4. Arqueologia dels paisatges culturals i integració de metodologies SIG

Professorat

Josep Anton Remolà (URV)
 Esther Rodrigo (ICAC-UAB)
 Ignacio Fiz (ICAC /URV)
 Carme Ruestes (UAB)
 Aureli Álvarez (UAB /ICAC)
 Josep Maria Palet (ICAC)
 Anna Gutiérrez (ICAC)
 Santiago Giralt (UB)
 Joaquim Pera (UAB)
 Josep Maria Puche (ICAC)
 Ricardo Mar (URV)
 Cèsar Carreras (UOC)
 Jesús Carruesco (URV)
 Jordi Diloli (URV)
 Carme Belarte (ICREA)
 David Asensio (UAB)
 Eva Subías (URV)
 Maribel Panosa (ICAC)
 Josep Guitart (UAB /ICAC)
 Lluís Piñol (URV)
 Amancio Isla (URV)
 Josep Maria Macias (ICAC)
 Ramon Jàrraga (ICAC)
 Encarnació Ricart (URV)
 Isabel Rodà (UAB)
 Montserrat Claveria (UAB)
 Alberto Nodar (UPF)
 Marta Prevosti (ICAC)
 Eva Koppel (UAB)
 Anna Gutiérrez (ICAC)
 Ana Garrido (ICAC)
 Silvia González (UAB)
 Stefania Gigli (Seconda Università degli Studi di Napoli)
 Carlo Rescigno (Seconda Università degli Studi di Napoli)
 María Ruiz del Árbol (IH-CSIC)
 Héctor Orengo (ICAC)
 Marta Flórez (ICAC)
 Lorenzo Lazzarini (Università de Venezia)
 Ramon Julià (CSIC)
 Dolors Garcia-Antón (URV)
 Josep Maria Vergés (IPHES / URV)
 Andreu Oller (IPHES / URV)

Pilar Lapuente (Universidad de Zaragoza)
 Demetrios Michaelides (University of Nicosia)
 Rosario Navarro (UB)
 Francesc Josep de Rueda (UAB)
 Joan Gómez Pallarès (UAB)
 Milagros Guardia (UB)
 Fethi Chelbi (Museu de Cartago)
 Dirce Marzoli (DAI- Madrid)
 Joan Ramon Torres (Consell Insular d'Eivissa i Formentera)
 Pau Olmos (ICAC)
 David Montanero (UB)

Alumnes del Màster Oficial en Arqueologia Clàssica UAB-URV-ICAC Curs 2008-2009

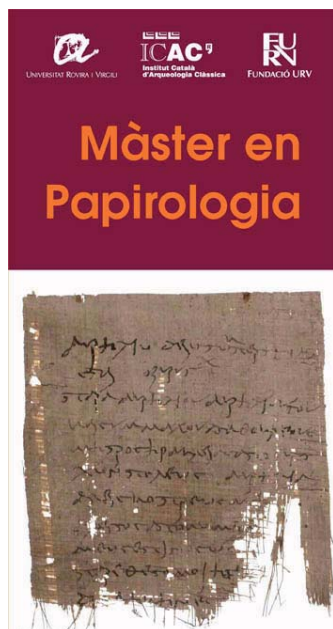
Universitat de procedència	Nre. matriculats
Universitat Autònoma de Barcelona	4
Universitat Rovirai Virgili	9
Universitat de Barcelona	5
Universitat d'Uppsala (Suècia)	1
Universidad de Santiago de Compostela	1
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura	3
Universitat de València	2
Universitat Oberta de Catalunya	1
Università di Lecce (Itàlia)	1
Total	27
Alumnes inscrit a 1r curs	7
Alumnes inscrits a 2n curs	20

5.3. Màster en Papirologia

Seguint amb el seu objectiu de promoure la formació avançada, l'ICAC va crear el 2007 un nou Màster especialitzat en Papirologia. Aquest any 2008, s'ha completat el primer curs de la primera edició del Màster i ha començat el segon. El Màster en Papirologia està organitzat per la Fundació Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i compta amb la col·laboració de la Secció de Filologia Clàssica del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili. Aquest Màster compta també amb el suport i la col·laboració de la revista *Auriga*, especialitzada en la difusió de la cultura clàssica.

El Màster en Papirologia va adreçat a llicenciats en filologia clàssica, història, arqueologia i teologia, així com a graduats en arxivística, amb coneixements de grec. Aquest Màster, que presenta una càrrega total de 60 ECTS que es cursen en dos anys, està organitzat amb base a quatre semestres i té com a

objectiu principal la formació completa, teòrica i pràctica, d'especialistes en papirologia per tal d'habilitar l'alumne a dur a terme les tasques d'edició d'un text papiraci en grec i la lectura d'un text papiraci en copte o llatí.

Triptic informatiu del Màster en Papirologia (URV-ICAC-FURV).

El mes d'octubre de 2008 es va iniciar el segon curs de la primera edició del Màster en Papirologia impulsat per l'ICAC i la Fundació Rovira i Virgili. Algunes de les assignatures d'aquest Màster s'ofereixen també com a Cursos d'Extensió Universitària. En particular, ha tingut un ressò considerable (amb 22 alumnes inscrits) el Curs de Conservació i Restauració de

Papirs, per al qual es va comptar amb la participació de dues professores especialitzades en restauració de material orgànic (Carme Bello i Àngels Borrell). Es van fer dos tallers pràctics intensius, un *in situ* a la col·lecció de papirs Roca-Puig a l'Abadia de Montserrat i l'altre a les instal·lacions de l'ICAC.

Un altre dels cursos taller associats al Màster ha estat el curs de Tècniques de Digitalització i Gestió de Col·leccions Papiràcies, que s'ha desenvolupat a la seu de la col·lecció de papirs Palau-Ribes al Col·legi dels Jesuïtes de Barcelona. En el curs hi ha participat el responsable científic de la col·lecció, el papiròleg Dr. Alberto Nodar (UPF), així com diversos tècnics especialistes en tecnologies avançades de fotografia i digitalització aplicades a l'estudi dels papirs (p. ex., fotografia multiespectral).

Exemple de papirs utilitzats a les classes pràctiques del Màster en Papirologia.

Alumnes durant una classe pràctica del Màster en Papirologia.

L'octubre del 2008 es va iniciar un seminari d'estudi de la llengua i la papirologia coptes, a càrrec del Dr. Josep Montserrat (UAB), i amb la participació del Dr. Alberto Quevedo. El seminari es va desenvolupar en diverses sessions entre l'octubre del 2008 i el gener del 2009, algunes de les quals van tenir lloc al Museu Egipci de Barcelona.

5.4. Altres cursos de formació avançada

Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica

En el marc del Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, i amb motiu de la presència a Catalunya de professorat internacional de reconegut prestigi, el curs acadèmic 2007-2008 es va celebrar la 4a edició dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica. Es van oferir del novembre del 2007 a l'abril del 2008 quatre seminaris internacionals d'especialització, cadascun dels quals desenvolupa un tema específic, a partir d'una lliçó magistral introductòria a càrrec d'un professor convidat, seguida d'unes sessions de treball que presenten diverses experiències de recerca en aquesta disciplina i les seves aportacions al coneixement del món antic.

*Tríptic informatiu de la 4a edició dels
Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica.*

Aquests seminaris enguany han gaudit del reconeixement de la Universitat Rovira i Virgili per crèdits ECTS de manera que els alumnes de la Facultat de Lletres que s'hi han inscrit han pogut sol·licitar la convalidació per 1,5 crèdits de lliure elecció per seminari.

→ Seminari 2. Tècniques analítiques aplicades als materials petris (7-9 gener)

Professors responsables: Lorenzo Lazzarini (Universitat di Venezia), Ramon Julià (CSIC- Institut de Ciències de la Terra Jaume Almera), Dolors García Anton (URV), Pilar Lapuente (Universidad de Zaragoza), Josep Maria Vergés (IPHES-URV), Andreu Oller (IPHES-URV), Aureli Àlvarez (UAB-ICAC) i Anna Gutiérrez (ICAC).

Coordinadora científica: Anna Gutiérrez (ICAC)

Assistents: 32

→ Seminari 3. El mosaic com a reflex de l'economia i la societat en l'antiguitat grecoromana (10-12 març)

Professors responsables: Demetrios Michaelides (Universitat de Nicòsia), Joan Gómez Pallarès (UAB), Rosario Navarro (UB), Milagros Guardia (UB) i Francesc Josep de Rueda (UAB).

Coordinadora científica: Ana Garrido (ICAC)

Assistents: 35

Conferència inaugural del professor Demetrios Michaelides amb la Dra. Isabel Rodà.

→ Seminari 4. Ciutats fenícies i púniques: de Cartago al sud de la península Ibèrica (28-30 abril 2008)

Professors responsables: Fethi Chelbi (Museu de Cartago), Dirce Marzoli (Instituto Arqueológico Alemán-Madrid), Joan Ramon Torres (Consell Peninsular d'Eivissa i Formentera), Pau Olmos (ICAC) i David Montanero (UB).

Coordinadora científica: Carme Belarte (ICREA-ICAC)

Assistents: 34

El professor Fethi Clebi i la Dra. Maria Carme Belarte en el marc del quart seminari «Ciutats fenícies i púniques...», que va tenir lloc del 28 al 30 d'abril.

D'esquerra a dreta: Professora Stefania Gigli, Dra. Isabel Rodà, Dr. Josep Maria Palet i Dr. J. Ignacio Fiz, en el marc del primer seminari de la 5a edició dels Seminaris Internacionals celebrats del 17 al 19 de novembre.

David Montanero i Pau Olmos durant la seva intervenció en el mateix seminari.

Instantània de la professora Stefania Gigli i el Dr. Josep Maria Palet en el mateix seminari.

L'últim trimestre del 2008 es va iniciar la 5a edició dels Seminaris Internacionals en Arqueologia Clàssica, corresponents al curs 2008-2009:

→ Seminari 1. Arqueologia dels paisatges culturals i integració de metodologies SIG (17-19 de novembre)

Professors responsables: Stefania Gigli (Seconda Università degli Studi di Napoli), Carlo Resigno (Seconda Università degli Studi di Napoli), Jordi Diloli (URV), Josep M. Palet (ICAC), María Ruiz del Árbol (IH-CSIC), José Ignacio Fiz (URV-ICAC), Marta Prevosti (ICAC) i Hèctor Aleix Orenço (Institut Català d'arqueologia Clàssica).

Coordinadors científics: Josep M. Palet (ICAC) i José Ignacio Fiz (URV-ICAC)

Assistents: 33

6. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ CIENTÍFICA

6.1. Seminaris, taules rodones, conferències i altres reunions científiques organitzades o coorganitzades per l'ICAC

- 9 de gener de 2008

Ponència del Dr. Aureli Àlvarez i la Dra. Anna Gutiérrez titulada «**Materials lapidis de Catalunya**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 27 de març de 2008

Conferència «**Sarmizegetusa, la première ville romaine au nord du Danube**», pronunciada pel Prof. Ioan Piso de la Universitat de Babeş- Bolyai de Cluj-Napoca (Romania).

Presentació de la conferència del Prof. Dario Mantovani a càrrec de la Dra. Isabel Rodà i de la Prof. Encarnació Ricart (URV).

La Dra. Isabel Rodà presentant la conferència del professor Ioan Piso.

Instantània de la conferència del Prof. Ioan Piso.

- 2 d'abril de 2008

Conferència «**Principe e Diritto nella moneta d'oro di Ottaviano**», pronunciada pel Prof. Dario Mantovani de la Università di Pavia (Itàlia).

- 18 d'abril de 2008

Conferència inaugural de la Dra. Isabel Rodà titulada «**Hispania en las provincias occidentales del imperio Romano**», en el marc del Seminari Internacional «Hispania Provincia Romana», organitzat per la UNED i l'ICAC, del 18 al 20 d'abril. Tudela.

Instantània de la conferència inaugural pronunciada per la Dra. Isabel Rodà.

- 30 d'abril 2008

Conferència de Pau Olmos i David Montanero titulada «**La influència fenícia i púnica en l'arquitectura i l'urbanisme ibèric**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

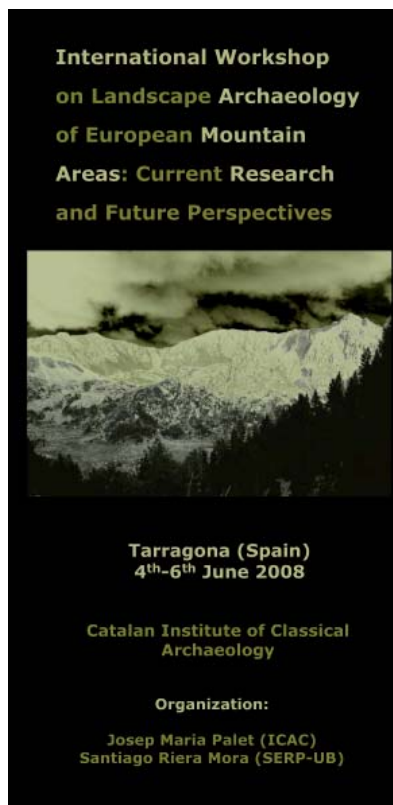
- 6 de maig 2008

Conferència titulada «**El origen de la torre residencial en Al-Andalus**», pronunciada pel Prof. Manuel Acien de la Univer-

siat de Màlaga.

• 4-6 de juny de 2008

Organització del *workshop* titulat «Landscape Archeology of European Mountain Areas: Current Research and Future Perspectives», a càrrec del Dr. Josep M. Palet i el Dr. Santiago Riera, del 4 al 6 de juny a l'ICAC. Tarragona.

Portada del tríptic informatiu del workshop.

• 4 de juny de 2008

Comunicació de J. M. Palet, S. Riera, Y. Miras, A. Ejarque, I. Euba, i H. A. Orengo, titulada «Andorran and East Catalan high mountain Pyrenees: integrated landscape projects in the Madriu-Perafita-Claror and La Vansa valleys», en el marc de l'«International Workshop on Landscape Archaeology of European Mountain Areas: Current Research and Future Perspectives», organitzat a l'ICAC, del 4 al 6 de juny. Tarragona.

Presentació del workshop, d'esquerra a dreta: Dr. Josep Maria Palet (ICAC), Dra. Isabel Rodà (ICAC) i Dr. Santiago Riera (UB).

Intervenció del Dr. Josep M. Palet en el marc del workshop.

• 9 de juny de 2008

Lectura de la tesi doctoral d'Itxaso Euba Rementeria (ICAC) titulada *Análisis antracológico de estructuras altimontanas en el valle de la Vansa-Sierra del Cadí (Alt Urgell) y en el valle del Madriu (Andorra): explotación de recursos forestales del Neolítico a época moderna*.

Vista de la Sala d'Actes de l'ICAC el dia de la lectura de la tesi d'Itxaso Euba.

• 15-18 d'octubre 2008

Participació de l'ICAC en l'organització, com a membre del comitè científic en el marc del Simposi Internacional «**Iberia Italia-Italia Iberia. El mundo romano, modelo de integración social**», del 8 a l'11 d'octubre. Pamplona-Olite.

• 16 d'octubre de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**La promoción de la elites en las ciudades del conventus Tarraconensis**», en el marc del «Congreso Internacional de Epigrafía e Historia Antigua ITALIA-IBERIA El mundo romano, modelo de integración social y cultural», organitzada per la Universidad de Navarra, del 15 al 18 d'octubre. Pamplona-Olite.

• 3-4 de novembre de 2008

Coorganització de les jornades d'homenatge a J.- P. Vernant i P. Vidal-Naquet «**La concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives interdisciplinàries**», organitzat amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics.

Presentació de les jornades: d'esquerra a dreta, Prof. Robert Schnapp, Dra. Isabel Rodà, Dr. Josep Manel Ricart (viceactor de la Universitat Rovira i Virgili) i Montserrat Jufresa (presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics).

Instantània de la intervenció del professor Schnapp, presidida pel professor Xavier Espluga (UB).

• 4 de novembre de 2008

Ponència de la Dra. Diana Gorostidi titulada «**Mite i organització simbòlica de l'espai al Latium Vetus: el cas de l'antiga ciutat de Tusculum**», en el marc del «Col·loqui internacional sobre la concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives interdisciplinàries. Jornades d'homenatge a Jean-Pierre Vernant i Pierre Vidal-Naquet», organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Institut d'Estudis Catalans, els dies 3 i 4 de novembre. Tarragona i Barcelona.

• 4 de novembre de 2008

Ponència de la Dr. Jesús Carruesco titulada «**Problemes de l'espai a Grècia: conceptes pràctiques, representacions**», en el marc del «Col·loqui internacional sobre la concepció de l'espai a Grècia: qüestions metodològiques i perspectives interdisciplinàries. Jornades d'homenatge a Jean-Pierre Vernant i Pierre Vidal-Naquet», organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Institut d'Estudis Catalans, els dies 3 i 4 de novembre. Tarragona i Barcelona.

• 14 de novembre de 2008

Conferència de Isabel Rodà i Josep M. Nolla titulada «**Novedades en el tramo N de la via Augusta**», en el marc del simposi internacional «**Aspectos de la red viaria hispano-romana**», organitzada pel Museo Nacional de Arte Romano, del 13 al 14 de novembre. Mèrida.

Tríptic de les jornades.

• 14 de novembre de 2008

Conferència de Cèsar Carreras i Pau de Soto titulada «**Nuevas aportaciones para el conocimiento de la red de comunicaciones romanas de Cataluña**», en el marc del simposi internacional «**Aspectos de la red viaria hispano-romana**», organitzat pel Museo Nacional de Arte Romano, del 13 al 14 de novembre. Mèrida.

L'investigador en formació de l'ICAC Pau de Soto durant la seva intervenció al simposi de Mèrida sobre xarxa viària hispanoromana.

- 19 de novembre de 2008

Conferència de J. I. Fiz titulada «**El impacto de la visibilidad en la conceptualización del paisaje**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 18 de novembre de 2008

Conferència de la Dra. Marta Prevosti titulada «**El proyecto ager Tarraconensis. Dinámica del poblamiento i prospecciones**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 18 de novembre 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**La via Augusta**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 18 de novembre de 2008

Conferència de J. M. Palet, J. I. Fiz i H. A. Orengo titulada «**Arqueologia i metodologies SIG: aplicaciones a les centuriacions de l'ager Tarraconensis**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 18 de novembre 2008

Conferència del Dr. José Ignacio Fiz titulada «**Análisis de visuales y conceptualización del territorio centuriado**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 18 de novembre de 2008

Conferència de J. M. Palet i H. A. Orengo titulada «**Arqueomorfologia dels paisatges altimontans. Estudi 'integrat' de paisatges culturals**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

- 19 de novembre de 2008

Conferència de M. Flórez titulada «**Aplicació SIG a l'estudi territorial de la Laietània interior**», en el marc dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica organitzats per l'ICAC.

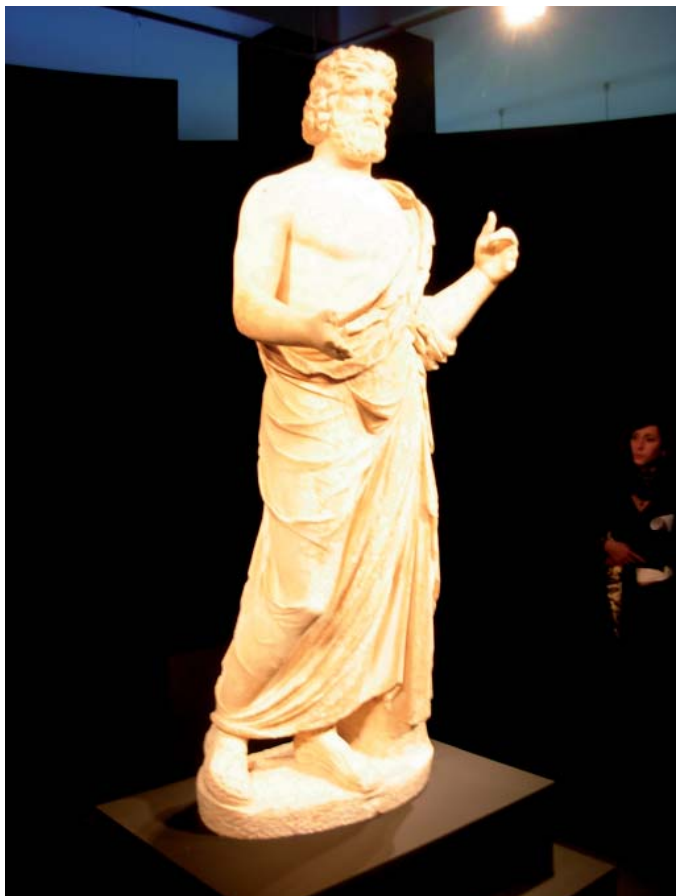
6.2. Participació d'investigadors de l'ICAC en conferències, seminaris, cursos, taules rodones i altres reunions científiques no organitzades o no coorganitzades per l'ICAC

- 11 de gener de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «Els trofeus de Pompeu», en el curs d'extensió universitària «Passeig artístic i literari pel món clàssic», organitzat pel Departament de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona. Barcelona.

- 22 de gener de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «Interpretacions de l'Esculapi», amb motiu de la inauguració de l'exposició «Esculapi: el retorn del Déu», organitzada pel Museu d'Arqueologia de Catalunya. Empúries.

Escultura d'Esculapi després de la seva restauració.

La Dra. Isabel Rodà en la inauguració de l'exposició sobre l'Esculapi al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

- 28-29 de gener de 2008

Presentació del pòster de S. Riera, A. Ejarque, Y. Miras i Ll. Picornell titulat «Le signal paléo-incendie entre Mer et Montagne dans le Nord-Est de la Péninsule ibérique: méthodologie et résultats préliminaires des études paléoécologiques menées dans les Pyrénées (vallées du Madriu et de la Sierra del Cadi) et sur le littoral catalan (Plaine de Barcelone)», presentat a la Table Ronde «Feux de végétation actuels et passés», organitzada pel Laboratoire de Chrono-environnement de la Université de Franche-Comté a Besançon, el 28 i 29 de gener. França.

• 27 de febrer de 2008

Presentació del Projecte Althiburos (Tunísia) «Evolució social i formació de l'estat nòmada: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica» i «Prospeccions i excavacions a Althiburos», dirigit pel Dr. Joan Sanmartí. Acte organitzat per la Universitat de Barcelona. Barcelona.

• 27 de febrer de 2008

Comunicació de Y. Miras, A. Ejarque, Santiago Riera, J.M. Palet, H. A. Orenge i I. Euba titulada «Environnement et exploitation des vallées andorranes du Madriu-Perafita (Pyrénées Orientales) au cours de l'Holocène à partir des données paléocologiques et archéologiques: Genèse d'un paysage culturel de haute montagne», en el marc del Col·loque international Q6 «Biodiversité au Quaternaire: Climats, Environnements et Peuplements», organitzat per la Universitat Paul Valéry-Montpellier, del 26 al 28 de febrer. Montpellier (França).

• 28 de febrer de 2008

Comunicació d'Ixaso Euba i Josep M. Palet «L'exploitation des ressources végétaux aux Pyrénées orientales durant l'Holocène: une analyse anthracologique des structures d'élevage, de four et des charbonniers au haut Urgell (Serra del Cadí) et Vallée du Madriu (Andorre)», en el marc del Col·loque international Q6 «Biodiversité au Quaternaire: Climats, Environnements et Peuplements», organitzat per la Universitat Paul Valéry-Montpellier, del 26 al 28 de febrer. Montpellier (França).

• 6 de març de 2008

Conferència del Dr. Aureli Álvarez titulada «Tecnica e metodi per lo studio e l'identificazione dei marmi impiegati nell'Antichità», en el marc del «Ciclo di Seminari sui marmi antichi», organitzat per la Universitat de Siena, del 4 al 7 de març. Siena.

• 6 de març de 2008

Sessió magistral de la Dra. Isabel Rodà titulada «Il trofeo di Pompeo sui Pirenei», organitzat per la Università degli Studi di Roma Tor Vergata. Roma.

• 7 de març de 2008

Comunicació de la Dra. Isabel Rodà i la Dra. Anna Gutiérrez titulada «El impacto del mármol Luni-Carrara en la fachada mediterránea de Hispania», en el marc del seminari «Ports Networks in the Roman Mediterranean», organitzat per la British School at Rome, del 6 al 8 de març. Roma.

• 26-30 de març de 2008

Presentació del pòster del Dr. Ramon Jàrraga titulat «The late

Roman pottery imports in the East of Hispania Tarracensis: an approach», en el marc del Simposi «LRCW 3rd international conference on late Roman coarse wares, cooking wares and amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry», organitzat per les Universitats de Parma i Pisa, del 26 al 30 de març. Parma-Pisa.

• 27 de març de 2008

Comunicació del Dr. Ramon Jàrraga titulada «The Late Roman pottery imports in the East of Hispania Tarracensis: an approach», en el marc del Simposi «LRCW. III Congreso Internazionale sulle ceramiche comuni, le ceramiche da cucina e le anfore della Tarda Antichità nel Mediterraneo: Archeologia e archeometria. Mediterraneo occidentale ed orientale a confronto», organitzat per les Universitats de Parma i Pisa del 26 al 30 de març. Parma i Pisa.

• 27 de març de 2008

Comunicació de Marta Flórez titulada «Un estudio del territorio en la Laetania interior (Vallés Oriental, Barcelona), problemática, metodología y resultados preliminares», en el marc del «Tercer Encuentro de jóvenes investigadores», organitzat pel Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universidad de Sevilla, el 27 i 28 de març. Sevilla.

• 28 de març de 2008

Comunicació d'Arnau Trullén titulada «Tarraco: estudio tipo-cronológico de contextos cerámicos de época alto imperial (ss. I-III d.C.)», en el marc del «Tercer Encuentro de jóvenes investigadores», organitzat pel Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universidad de Sevilla, el 27 i 28 de març. Sevilla.

• 1 d'abril de 2008

Conferència de Maite Mascort titulada «La Societat egípcia de l'Imperi Antic», en el marc del curs «Introducció a l'Egipte arcaic», organitzada per la Societat Catalana d'Egiptologia, l'Institut d'Estudis del Pròxim Orient Antic i el Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

• 2 d'abril de 2008

Conferència de C. Carreras titulada «Les TIC com servei de divulgació i d'aprenentatge del patrimoni», en el marc del cicle de conferències «Els museus i els reptes de l'educació del Museu de Lleida», Lleida.

• 2 d'abril de 2008

Conferència de C. Carreras «Hem d'estar al dia! Les TIC en un equipament cultural», dins el Pla AFCAP de la Diputació de Tarragona «Equipaments museístics: què són i quina és la seva problemàtica d'aplicació al món local», Tarragona.

• 3 d'abril de 2008

Comunicació de la Dra. Itxaso Euba titulada «**Explotación de los recursos vegetales desde el Tardiglaciario hasta el Holoceno**», en el marc del *workshop* «Revisión estratigráfica del depósito arqueológico de la cueva de Santimamiñe», organitzat pel grup d'Arqueologia AGIRI. Bilbao.

• 3 d'abril de 2008

Comunicació d'Héctor A. Orengo i Josep M. Palet «**Multiband satellite imagery and the detection of ancient Roman field systems**», en el marc del «36th Annual Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology», organitzat per l'Institut Arqueològic de l'Acadèmia Hongaresa de Ciències, del 2 al 6 d'abril. Budapest (Hongria).

• 3 d'abril de 2008

Comunicació de J. I. Fiz, J. M. Palet, H. A. Orengo titulada «**The making of the Roman landscape: conceptual investigations into the genesis of centuriated field systems**», en el marc del «36th Annual Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology», organitzat per l'Institut Arqueològic de l'Acadèmia Hongaresa de Ciències, del 2 al 6 d'abril. Budapest (Hongria).

• 5 d'abril de 2008

Comunicació d'H. A. Orengo i J. I. Fiz titulada «**Integrating artistic representations into a GIS-managed environment**», en el marc del «36th Annual Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology», organitzat per l'Institut Arqueològic de l'Acadèmia Hongaresa de Ciències, del 2 al 6 d'abril. Budapest (Hongria).

• 14 d'abril de 2008

Conferència de la Dra. Esther Pons titulada «**Últimos hallazgos en el Yacimiento Arqueológico de Oxirrinco (El-Bahana), Egipto, 2005-2007: Tumba Saïta n° 14**», en el marc del curs «Próximo Oriente y civilización egipcia», realitzat al centre Asociación de Amigos de Próximo Oriente.

• 16 d'abril de 2008

Conferència del Dr. Aureli Àlvarez titulada «**Les matériaux lapidaires dans l'Antiquité**», en el marc del curs «Conservation, restauration, et valorisation du Patrimoine culturel», organitzat per la Universitat Cady Aiad, dins el projecte CE TRAINMONHER, del 14 al 18 d'abril. Marràqueix.

• 21 d'abril de 2008

Conferència de C. Carreras «**Una visión general sobre el estado de las aplicaciones de las TIC en el mundo del Patrimonio en España**», en el marc del «II Curso de especialización sobre el patrimonio histórico-artístico. El patrimonio históri-

co-artístico e Internet: estado de la cuestión y perspectivas de futuro», organitzat per la Universidad de Màlaga. Màlaga.

• 24 d'abril de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**El teatro en la antigüedad romana**», en el marc del cicle de conferències «Roma Antigua en Sevilla II. Diez semblanzas de la vida cotidiana», organitzada per la Fundación Itálica. Sevilla.

• 25 d'abril de 2008

Ponència de J. I. Fiz i H. A. Orengo titulada «**Towards the development of environment-sensitive cost surface models: the modelling of Roman roads in Mediterranean alluvial plains**», en el marc del *workshop* internacional «Modelling the complexity of past population movement, interactions and land use», organitzat pel Karman Center for Advances Studies in the Humanities. Institute for Archaeology, University of Berna Suïssa, el 25 i 26 d'abril. Berna.

• 28 d'abril de 2008

Comunicació d'I. Euba i J. M. Palet, titulada «**L'exploitation des ressources végétales dans les Pyrénées Orientales durant l'Holocène: analyse anthracologique des structures d'élevage, de four et de charbonnières dans l'Alt Urgell (Serra del Cadí) et le Vall del Madriu (Andorre)**», en el marc del «Colloque Q6: Biodiversité au Quaternaire: Climats, Environnements et Peuplements», organitzat per l'AFEQ et CNF-INQUA. Montpelier.

• 1-4 de maig de 2008

Presentació del pòster del Dr. Ramon Jàrraga i del Dr. Pedro Otiña titulat «**Un tipus d'àmfora tarraconense de l'època mig-imperial, segles II-III**», en el marc del simposi «Société Française d'Étude de la Céramique Antique en Gaule (S.F.E.C.A.G.). Congrès international d'Empúries», de l'1 al 4 de maig. Empúries-l'Escala.

• 1-4 de maig de 2008

Presentació de pòster de J. M. Macias, J. Menchon, A. Muñoz i I. Teixell titulat «**Contextos ceràmics derivats de la transformació cristiana de l'acròpolis de Tarragona (s. V / VI dC)**», en el marc del simposi «Société Française d'Étude de la Céramique Antique en Gaule (S.F.E.C.A.G.). Congrès international d'Empúries», de l'1 al 4 de maig. Empúries-l'Escala.

• 2 de maig de 2008

Comunicació de J. A. Remolà i A. Trullén titulada «**Tarraco: contextos ceràmics d'època altimperial (segles I - III dC)**», en el marc del simposi «Société Française d'Étude de la Céramique Antique en Gaule (S.F.E.C.A.G.). Congrès international d'Empúries», de l'1 al 4 de maig. Empúries-l'Escala.

L'investigador en formació de l'ICAC Arnau Trullén (dreta), al costat del Dr. J. A. Remolà, en la comunicació presentada al Congrés internacional d'Empúries.

• 5 de maig 2008

Conferència del Dr. Josep M. Palet i la Dra. Isabel Rodà titulada «Gestion de l'eau et anthropisation des milieux au nord-est de la péninsule ibérique à l'Antiquité: apports de l'archéologie du paysage» en el marc del col·loqui «Pour une culture commune de l'eau : De la Méditerranée à l'Amérique du Nord», organitzada per la Università degli Studi di Cassino, del 5-8 maig a Cassino. Itàlia.

• 12-16 de maig de 2008

Presentació del pòster d'A. Àlvarez, A. Gutiérrez i À. Pitarch titulat «Study and characterisation of a Local Stone used in Roman times (Santa Tecla stone): the case of La Salut quarries (Tarragona, Spain)», en el marc del «37th International Symposium on Archaeometry», organitzat per la Universitat de Siena, del 12 al 16 de maig a Siena. Itàlia.

• 12-16 de maig de 2008

Presentació del pòster d'A. Àlvarez, A. Gutiérrez i À. Pitarch titulat «Archaeometric study of materials from Can Tacó (Barcelona, Spain): tegulae and imbrex, mortars and stucco», en el marc del «37th International Symposium on Archaeometry», organitzat per la Universitat de Siena, del 12 al 16 de maig a Siena. Itàlia.

• 12-16 de maig de 2008

Presentació del pòster d'A. Gutiérrez, A. Àlvarez, i À. Pitarch titulat «Iron oxid-rich sediments and slag fragments analysis from the medieval site of Can Calderó (Vic, Barcelona, Spain)», en el marc del «37th International Symposium on Archaeometry», organitzat per la Universitat de Siena, del 12 al 16 de maig a Siena. Itàlia.

• 15 de maig de 2008

Comunicació de J. M. Palet, J. I. Fiz i H. A. Orenge titulada «Modelación y conceptualización del paisaje romano en el ager Tarraconensis: Tarraco y la centuriación del territorio», en el marc del col·loqui internacional «Transformações da Paisagem. O impacto das Cidades Romanas no Mediterrâneo Ocidental», organitzat per la Universitat d'Évora, del 15 al 17 de maig. Évora (Portugal).

El Dr. J. Ignacio Fiz durant la seva intervenció.

• 15 de maig 2008

Comunicació del Dr. Josep Maria Palet i de Marta Flórez, titulada «Asentamientos rurales y estructuración de la Layetania interior (Barcelona): romanización e impacto de los programas de organización territorial», en el marc del col·loqui internacional «Transformações da Paisagem. O impacto das Cidades Romanas no Mediterrâneo Ocidental», organitzat per la Universitat d'Évora, del 15 al 17 de maig. Évora (Portugal)

El Dr. Josep M. Palet durant la seva intervenció.

• 16 de maig 2008

Comunicació del Dr. Ramon Jàrraga i la Dra. Marta Prevosti, titulada «**El impacto de la organización del territorio en una capital provincial: la colonia Tarraco y el ager Tarraconensis**», en el marc del col·loqui internacional «Transformações da Paisagem. O impacto das Cidades Romanas no Mediterrâneo Ocidental», organitzat per la Universitat d'Évora, del 15 al 17 maig. Évora (Portugal).

• 16 de maig 2008

Comunicació de M. Prevosti, C. Carreras i K. Strutt titulada «**Ager Tarraconensis project (right side of river Francolí): geophysical surveys to identify rural Roman settlements typologies**» en el marc del col·loqui internacional «Transformações da Paisagem. O impacto das Cidades Romanas no Mediterrâneo Ocidental», organitzat per la Universitat d'Évora, del 15 al 17 maig. Évora (Portugal).

• 16 de maig de 2008

Comunicació de la Dra. Carme Belarte titulada «**L'utilisation de la brique crue dans la Péninsule Ibérique durant la protohistoire et la période romaine**», en el marc del «Colloque international de échanges transdisciplinaires sur les constructions en terre crue: la brique de terre crue», del 16 al 18 maig. Tolosa.

• 19 de maig de 2008

Comunicació de Josep M. Puçe titulada «**Topografia i documentació gràfica a Althiburos**», en el marc del «Workshop Recerca sobre Tunísia», organitzat per la Universitat de Barcelona. Barcelona.

• 26 de maig de 2008

Comunicació de Núria Castellano titulada «**Les nécropoles d'Oxyrhynchos**», en el marc del «X Congrés Internacional

d'Egiptòlegs», del 22 al 29 de maig. Rodés.

• 26 de maig del 2008

Comunicació d'Esther Pons titulada «**The archaeological site of Oxyrhynchos (El Bahnasa), Egypt: The Saite tomb n° 14**», en el marc del «X Congrés Internacional d'Egiptòlegs», del 22 al 29 de maig. Rodés.

• 26 de maig del 2008

Comunicació de la Dra. Maite Mascort titulada «**L'Osireion d'Oxyrhynchos (El Bahnasa, Égypte)**», en el marc del «X Congrés Internacional d'Egiptòlegs», del 22 al 29 de maig. Rodés.

• 31 de maig de 2008

Conferència de la Dra. Esther Pons titulada «**Últimos hallazgos en el yacimiento arqueológico de Oxirrínco (El-Bahnasa), Egipto, 2005-2007: Tumba Saíta n° 14**», en el marc del curs «Civilización egipcia», organitzat per l'Academia de Egiptología de Novelda, Alacant.

• 4 de juny de 2008

Conferència de Núria Morell titulada «**El plomo también existe. Aproximación a la metalurgia y el uso del plomo entre los íberos del norte**», en el marc del «Seminario del GI Prehistoria Social y Económica», organitzada per l'Institut de Historia del CSIC-Centro de Humanidades. Madrid.

• 6 juny de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**I trofei di Pompeo Magno nei Pirenei**», en el marc del «Seminario per i dottorandi della Scuola di dottorato in studi storici», organitzat per la Fundació Luigi Firpo. Itàlia.

• 7 de juny de 2008

Comunicació d'E. Provinciale, J. M. Macias, J. Ciurana, J. Giné i M. Salagaray titulada «**Estudi de Mausoleu Funerari d'època romana (segles II-III d.C.)**», en el marc del «II Congrés de l'Associació Catalano-Balear de Paleopatologia», organitzat per l'Associació Catalano-Balear de Paleopatologia i el Museu d'Arqueologia de Catalunya de Barcelona, 7 de juny, Barcelona.

• 10 de juny de 2008

Conferència del Dr. Aureli Álvarez titulada «**Construcciones históricas en adobe**», en el marc del curs «Morelia, Patrimonio Cultural de la Humanidad. Aspectos de conservación y restauración», organitzat per la Universitat Michoacana de San Miguel de Hidalgo, del 9 al 13 de juny. Morelia (Mèxic).

• 11 de juny de 2008

Conferència del Dr. Aureli Álvarez titulada «**Construcciones**

en piedra: morteros y sillares», en el marc del curs «Morelia, Patrimonio Cultural de la Humanidad. Aspectos de conservación y restauración», organitzat per la Universitat Michoacana de San Miguel de Hidalgo, del 9 al 13 de juny. Morelia (Mèxic).

• 13 de juny de 2008

Comunicació de Silvia Valenzuela i Núria Padrós titulada «**Colours. Taphonomical processes affecting Holocen mammal bones**», en el marc de la «5ª Reunión de Tafonomía y fosilización. 3rd Meeting on Taphonomy and Fossilization. Taphos'08», organitzada per la Universidad de Granada, del 12 al 14 de juny. Granada.

• 18 de juny de 2008.

Conferència de Cèsar Carreras i Pau de Soto titulada «**La movilidad en época romana en la Península Ibérica: comparativa histórica de las infraestructuras de transporte**», en el marc del «IX Congreso Internacional de Caminería Hispánica», organitzat per l'Asociación Internacional de Caminería, del 16 al 20 de juny. Cadis.

• 19 de juny de 2008

Ponència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**Tarragona, capital de la província romana de la Tarraconense en el segle primer**», en el marc del congrés internacional «Pau, Fructuós i el Cristianisme Primitiu a Tarragona (segles I-VIII)» organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, l'Arquebisbat de Tarragona, la facultat de Teologia de Catalunya i la Universitat Rovira i Virgili, del 19 al 21 de juny. Tarragona.

• 20 de juny de 2008

Ponència del Dr. Josep M. Macias titulada «**La Tarragona de sant Fructuós: una visió retrospectiva**», en el marc del congrés internacional «Pau, Fructuós i el Cristianisme Primitiu a Tarragona (segles I-VIII)» organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, l'Arquebisbat de Tarragona, la facultat de Teologia de Catalunya i la Universitat Rovira i Virgili, del 19 al 21 de juny. Tarragona.

• 20 de juny de 2008

Comunicació de Núria Morell titulada «**El plomo en las manufacturas de base cobre: una visión diacrónica en el NE peninsular**», en el marc del «V Simposio Internacional sobre Minería y Metalurgia Históricas en el Suroeste Europeo. Homenaje a Claude Domergue», organitzat per la Sociedad Española para la defensa del Patrimonio Geológico y Minero, del 19 al 21 de juny. Lleó.

• 21 de juny de 2008

Ponència del Dr. Jordi López titulada «**L'àrea de la basíli-**

ca del parc central» en el marc del congrés internacional «Pau, Fructuós i el Cristianisme Primitiu a Tarragona (segles I-VIII)» organitzada per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, l'Arquebisbat de Tarragona, la facultat de Teologia de Catalunya i la Universitat Rovira i Virgili, del 19 al 21 de juny. Tarragona.

• 25-28 de juny 2008

Presentació del póster d'Ana Ejarque i Santiago Riera titulat «**NPPs as useful proxies in natural and archaeological records to infer high altitude past human impact in the Catalan Pyrenees (the Cadi range, Alt Urgell)**», en el marc del «3rd International Workshop on Quaternary Non-Pollen Palynomorphs», organitzat per la Universitat de Pàdua, del 25 al 28 de juny. Pàdua (Itàlia).

• 25 de juny de 2008

Conferència de Josep M. Puche titulada «**Sobre la necessitat d'una normalització de la documentació gràfica en arqueologia**» al FodARQ'08. Barcelona.

• 26 de juny 2008

Comunicació de Y. Miras, A. Ejarque i S. Riera Mora titulada «**Holocene environmental and land-use changes inferred from pollen and extra-fossils records in the high mountain andorran pyrenees**», en el marc del «3rd International Workshop on Quaternary Non-Pollen Palynomorphs», organitzat per la Universitat de Pàdua, del 25 al 28 de juny. Pàdua (Itàlia).

• 26 de juny de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**Le cinque (ultime) sculpture inedite dell'Augusteum di Naron**», organitzada per Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Roma.

• 1 de juliol de 2008

Comunicació d'H. A. Orengo, J. I. Fiz, J.M. Palet, S. Riera, Y. Miras i G. Servera titulada «**Integrated GIS-based analysis of a Roman centuriated landscape: the ager Tarraconensis genesis**», en el marc del congrés «6th World Archaeological Congress», organitzat per la UCD School of Archaeology, del 29 de juliol al 4 d'agost. Dublín.

• 2 de juliol de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**Lo que nos cuentan las inscripciones. Un paseo por la epigrafía romana**», en el marc del Curso Internacional de Verano «Vivir en Roma», organitzat pel Museo Nacional de Arte Romano i la Universidad Nacional de Educación a Distancia, de l'1 al 4 de juliol. Mèrida.

• 2 de juliol de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco titulada «**Mite, història, arqueologia: l'espai mític d'Atenes, del teatre a l'urbanisme**», en el marc del curs d'estiu de la URV «Les fonts del mite a Grècia: art, literatura, arqueologia», realitzat per la Universitat Rovira i Virgili, del 2 al 4 de juliol. Tarragona.

• 4 de juliol de 2008

Conferència de Gemma Fortea titulada «**Mite i tradició: el mite en la Grècia moderna**», en el marc del curs d'estiu de la URV «Les fonts del mite a Grècia: art, literatura, arqueologia», realitzat per la Universitat Rovira i Virgili, del 2 al 4 de juliol. Tarragona.

• 4 de juliol de 2008

Conferència del Dr. Josep M. Palet i Héctor A. Orengo titulada «**Les recerques arqueològiques a la vall de Madriu-Perafita-Claror: resultats del projecte de recerca**», presentada a la seu del Govern d'Andorra. Andorra.

• 7 de juliol de 2008

Comunicació d'E. Provinciale, J. M. Macias, J. Ciurana, J. Giné, M. Salagaray titulada «**Estudi de Mausoleu Funerari d'època romana (segles II-III d.C.)**» en el marc del «II Congrés de l'Associació Catalano-Balear de Paleopatologia» organitzat per aquesta institució i celebrat al Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

• 7 de juliol de 2008

Conferència del Dr. J. Carruesco «**L'organització simbòlica del territori de la polis: mite i ritual**», en el marc del curs «La ciutat en el món antic», organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 7 al 16 de juliol. Barcelona.

• 8 de juliol de 2008

Comunicació d'H. A. Orengo, J. M. Palet, A. Ejarque, S. Riera i Y. Miras titulada «**Landscape Archaeology in a Pyrenean High Mountain Environment: The Madriu-Perafita-Claror Project**», en el marc del congrés «International Medieval Congress», organitzat per la University of Leeds, del 7 al 10 de juliol. Leeds (Regne Unit).

• 8 de juliol de 2008

Conferència de la Dra. Diana Gorostidi titulada «**Mite i articulació de l'espai polític en el *Latium Vetium* Vetus. El cas de Tusculum**», en el marc del curs «La ciutat en el món antic», organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 7 al 16 de juliol a l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

• 9 de juliol de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**Llegir el territori de la ciutat**» en el marc del curs «La ciutat en el món

antic», organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 7 al 16 de juliol. Barcelona.

• 14 de juliol de 2008

Conferència de C. Carreras titulada «**Tecnosociedad al servicio de las instituciones de la memoria (Web 2.0)**» en el marc del curs d'estiu de la Universitat Juan Carlos I «Las instituciones de la memoria en la Red: nuevas dimensiones del museo», del 14 al 18 de juliol. Aranjuez.

• 16 de juliol de 2008

Conferència de Núria Padrós titulada «**Estudi arqueozoològic del pou 1 de la ciutat romana de Iesso (Guissona, Segarra)**», en el marc del «II Curs d'Arqueologia de Guissona», organitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona i el Patronat d'Arqueologia de Guissona. Guissona.

• 16 de juliol de 2008

Conferència del Dr. Josep M. Macias titulada «**La musealización de Tarraco. De la realidad al posibilismo**», en el marc del curs d'estiu «La ciudad dentro de la ciudad. La tutela y conservación del patrimonio arqueológico en el ámbito urbano», organitzat per la Universidad Pablo de Olavide, del 14 al 19 de juliol a Carmona (Sevilla).

• 23 de juliol de 2008

Comunicació del Dr. Jesús Carruesco titulada «**Garden Painting, Pliny's Villae and the Ancient Novel: The Function of the Garden as a Rhetoric and Symbolic Device**», en el marc del «IV International Conference on the Ancient Novel», organitzat a la Fundació Gulbenkian, del 21 al 25 de juliol. Lisboa.

• 29 de juliol de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «**La historia social y cultural de los balnearios y las termas a través de sus testimonios escultóricos y epigráficos**», en el marc del curs d'estiu «Los orígenes de los balnearios spas y centros de talasoterapia en la Galicia antigua», organitzada per la Universidad de Santiago de Compostela, del 28 al 31 de juliol. Santiago de Compostela.

• 23 d'agost de 2008

Conferència de la Dra. Anna Gutiérrez titulada «**Pedrerres i picapedrers antics**», en el marc del cicle de conferències «A l'entorn de l'arqueologia. El treball en el passat», organitzat pel Centre d'Interpretació Camp de les Lloses. Tona.

• 3 setembre de 2008

Comunicació d'A. Ejarque, Y. Miras, S. Riera, J.M. Palet, H. A. Orengo i I. Euba titulada «**Genesis and Holocene evolution of a high mountain Cultural landscape in the Eastern Pyre-**

nees: a microregional and interdisciplinary case-study in the Madriu valley (Andorra)», en el marc del congrés «12th International Palynological Congress», organitzat per la Universitat de Bonn, del 30 d'agost al 5 de setembre. Bonn.

• 3-5 de setembre de 2008

Presentació del pòster d'E. Camarós, N. Padrós, L. Colominas, A. Valenzuela, E. Lladó, C. Tornero, E. Verdún i L. Andúgar titulat «¿Qué edad tienes? O la dificultad de estimar la edad a partir de los restos arqueofaunísticos», presentat a les «I Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica. Dialogando con la Cultura Material», organitzada per l'Asociación de Jóvenes en Investigación Arqueológica, a la Universidad Complutense de Madrid, del 3 al 5 de setembre. Madrid.

• 9 de setembre de 2008

Comunicació de G. Garcia, A. Moro i F. Tuset titulada «La sede episcopal de Ègara, siglos IV-IX», en el marc del «XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana», organitzat per l'Institut Pontifici de Roma i la Universitat Autònoma de Madrid, del 8 al 12 de setembre. Toledo.

• 10 de setembre de 2008

Comunicació de J. López titulada «El santuario paleocristiano de los mártires Fructuoso, Augurio y Eulogio en el suburbio de Tárraco», en el marc del «XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana», organitzat per l'Institut Pontifici de Roma i la Universitat Autònoma de Madrid, del 8 al 12 de setembre. Toledo.

El Dr. Jordi López durant la seva intervenció.

• 11 de setembre de 2008

Comunicació de J. M. Puche i J. López titulada «Metrología y proporciones en las basílicas paleocristianas de Tárraco: la basílica septentrional del complejo suburbano de San Fructuoso y la basílica del anfiteatro», en el marc del «XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana», organitzat per l'Institut Pontifici de Roma i la Universitat Autònoma de Madrid, del 8 al 12 de setembre. Toledo.

• 8-13 de setembre de 2008

Presentació del pòster d'E. Allué, F. Antolín, M. C. Bal, L. Caruso, M. Celma, C. Cubero, R. Cunill, I. Euba, M. Martín, C. Mensua, A. Pèlachs, Ll. Picornell, R. Piqué, A. Solé i J. Zamora, titulat «Charcoal analysis in the northeast of the Iberian Peninsula: history, current research and perspectives», presentat al «4th International Meeting of Anthracology, Charcoal and Microcharcoal: Continental and Marine Records» organitzat per Royal Belgian Institute of Natural Sciences a Brussel·les, del 8 al 13 de setembre. Bèlgica.

• 8-13 de setembre de 2008

Presentació del pòster d'I. Euba, i J. M. Palet, titulat «Reconstruction of the vegetation and the use of wood: taxonomical analysis and the study of charcoal artifacts from Roman and Modern sites from the Madriu valley and the Cadí mountain range (sub-alpine stage from the East Pyrenees)», presentat al «4th International Meeting of Anthracology, Charcoal and Microcharcoal: Continental and Marine Records» organitzat per Royal Belgian Institute of Natural Sciences a Brussel·les, del 8 al 13 de setembre. Bèlgica.

• 12 de setembre de 2008

Comunicació d'Esther Pons Mellado titulada «Últimos descubrimientos en la tumba saíta nº 14: cámara funeraria nº 6, del yacimiento arqueológico de Oxirrincó (El-Bahnasa, Egipto)», en el marc del «III Congreso Ibérico de Egiptología», realitzat organitzat per la Universidad de la Laguna, de l'11 al 14 de setembre. Tenerife.

• 12 de setembre de 2008

Comunicació de Núria Castellano titulada «La necrópolis saíta de Oxirrincó», en el marc del «III Congreso Ibérico de Egiptología», realitzat organitzat per la Universidad de la Laguna, de l'11 al 14 de setembre. Tenerife.

• 12 de setembre de 2008

Comunicació de Maite Mascort titulada «El Osireion de Oxirrincó», en el marc del «III Congreso Ibérico de Egiptología», organitzat per la Universidad de la Laguna, de l'11 al 14 de setembre. Tenerife.

• 18 de setembre de 2008

Conferència de Josep Padró titulada «**The maritime commerce between the eastern and western Mediterranean between 1200 and 200**», en el marc del seminari «Maritime Archaeology and Ancient Trade in the Mediterranean», organitzat per l'Oxford Centre for Maritime Archeology, del 18 al 20 de setembre. Madrid.

• 19 de setembre de 2008

Comunicació del Dr. Jesús Carruesco titulada «**La épica como relato fundacional**», en el marc del «XVII Simposio de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada. In Memoriam Claudio Guillén», organitzat per la Universitat Pompeu Fabra, del 18 al 20 de setembre. Barcelona.

• 23 de setembre de 2008

Comunicació d'A. Ejarque, R. Julià, S. Riera, J. M. Palet i H. A. Orenge titulada «**Minería, pastoreo y antropización de medios altimontanos pirenaicos durante los últimos 2000 años: estudio multi-proxy de la secuencia de Pradell (Serra del Cadí, Lleida)**», en el marc del «XVI International A.P.L.E Symposium of Palynology», organitzat per la Universitat de les Illes Balears, del 22 al 25 de setembre. Palma de Mallorca.

• 23 de setembre 2008

Comunicació de Y. Miras, A. Ejarque, S. Riera, H. A. Orenge, J.M. Palet i I. Euba titulada «**Evolución microregional de un paisaje cultural pirenaico durante el Holoceno en base a los datos paleopolínicos y otros indicadores: el valle de Madriu (Andorra)**», en el marc del «XVI International A.P.L.E Symposium of Palynology», organitzat per la Universitat de les Illes Balears, del 22 al 25 de setembre. Palma de Mallorca.

El Dr. Josep M. Palet (ICAC) en la presentació del seu pòster.

• 22-25 de setembre 2008

Presentació del pòster d'A. Ejarque, Y. Miras, Ll. Picornell, S. Riera i R. Julià titulat «**El régimen holoceno de incendios entre el mar y la montaña en el NE de la Península Ibérica: síntesis de resultados paleoecológicos obtenidos en los Pirineos y en el litoral catalán**», presentat al «XVI International A.P.L.E Symposium of Palynology», organitzat per la Universitat de les Illes Balears, del 22 al 25 de setembre. Palma de Mallorca.

• 22-26 de setembre de 2008

Presentació del pòster de Marta Flórez titulat «**Dinámica del poblamiento y romanización en la Layetania interior (Vallés Oriental, Barcelona). Del s. IV a.C. al s. I a.C.**», presentat al «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 22-26 de setembre de 2008

Presentació del pòster de Sílvia Alcaide titulat «**Aplicaciones TIC al estudio de las iglesias tardoantiguas de las islas Baleares**», presentat al «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

La investigadora en formació de l'ICAC Sílvia Alcaide, davant del pòster que va presentar al congrés de l'AIAC.

• 22-26 de setembre de 2008

Presentació del pòster d'I. Euba i J. M. Palet titulat «**Estudio antracológico de los hornos romanos (s. II d. C.) de los yacimientos de Goleró (Sierra del Cadí; Alt Urgell) y Pla de l'Inglà (Vall de Madriu; Andorra): Un estudio sobre la explotación de los recursos forestales relacionados con la actividad metalúrgica en alta montaña durante la época romana**», presentat al «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, 22-26 setembre. Roma.

• 22-26 de setembre de 2008

Presentació del pòster del Dr. Jordi López titulat «**Terracotte architettoniche romane a Tarraco. Lastre Campana ed antefisse italiche e di produzione locale negli scavi del circo romano**», presentat al «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 24 de setembre de 2008

Comunicació de la Dra. Diana Gorostidi, titulada «**Conservadurismo itálico y oficialidad romana: los colegios sacerdotales de la ciudad de Tusculum. Novedades a través del estudio de la documentación epigráfica**», en el marc del «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 25 de setembre de 2008

Ponència de la Dra. Isabel Rodà i Pere Izquierdo titulada «**Corrientes culturales púnicas, ibéricas y romanas en Cataluña**», en el marc del «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de M. Carme Belarte i J. Principal «**¿Los romanos 'iberizados'? Construcción romana y tradición indígena en la Hispania Citerior mediterránea**», en el marc del «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de la Dra. Anna Gutiérrez titulada «**Recursos lapídeos del noreste de la península ibérica en época romana: canteras y ciudades**», en el marc del «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

La Dra. Anna Gutierrez (a la dreta) durant la seva comunicació.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de Josep Guitart i Ada Cortés titulada «**La arqueología de la casa romana en Cataluña**», en el marc del «XVII International Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

El Dr. Josep Guitart (a la dreta) durant la seva comunicació.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de J. M. Palet, H. A. Orenge, A. Ejarque, I. Euba i S. Riera titulada «**Formas de paisaje de montaña y ocupación del territorio en los Pirineos orientales en época romana: estudios pluridisciplinarios en el valle del Madriu-Pera**».

fitia-Claror (Andorra) y en la Sierra del Cadí (Cataluña)», en el marc del «XVII Internacional Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de J. Carruesco i M. Prevosti titulada «**Aportaciones del mundo helenístico a una tipología de hábitat rural romano: casas – torre y casas fortificadas**», en el marc del «XVII Internacional Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

Comunicació de la Dra. Marta Prevosti i el Dr. Jesus Carruesco.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació del Dr. J. M. Macias, J. M., Menchon, J. J., Muñoz, A., Teixell, I., «**La acrópolis de Tarraco y la implantación urbana del culto imperial en la capital de la Hispania Citerior**», en el marc del «XVII Internacional Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 25 de setembre de 2008

Comunicació de J. M. Macias i J. A. Remolà titulada «**Portus Tarraconensis**», en el marc del «XVII Internacional Congress of Classical Archaeology. Meetings between cultures in the ancient mediterranean», organitzat per l'AIAC, del 22 al 26 de setembre. Roma.

• 28 de setembre de 2008

Comunicació de M. Prevosti i J. F. Clariana titulada «**Torre Llauder. Figlina Amphoralis**», en el marc del «26º Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores», organitzada per la Universitat de Cadis, del 28 de setembre al 5 d'octubre. Cadis.

J. F. Clariana durant la seva intervenció al 26º Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores.

• 28 de setembre de 2008

Comunicació del Dr. Ramon Jàrraga titulada «**Figlinae y producción de ánforas en los territoria de Tarraco y Dertosa**», en el marc del «26º Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores», organitzat per la Universitat de Cadis, del 28 de setembre al 5 d'octubre. Cadis.

Ramon Jàrraga durant la seva intervenció al 26º Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores.

• 30 de setembre de 2008

Comunicació de R. Julià, S. Riera, A. Ejarque i Y. Miras titulada «**Climate change and fire regime in the Spanish Mediterranean region during the Middle Holocene**», en el marc del *workshop* internacional «Mid-Holocene Climate change in the Mediterranean», organitzat per la Universitat Internacional de Andalúcia, del 29 de setembre a l'1 d'octubre. Baeza.

• 30 de setembre de 2008

Comunicació de J. M. Palet, H. A. Orengo, S. Riera, A. Ejarque, Y. Miras, I. Euba i F. Ricou titulada «**Modelation des sys-**

tems d'exploitation des paysages culturels montagnards aux vallées du Madriu – Perafita - Claror et La Vansa (Pyrénées orientales)», en el marc de la taula rodona «Archéologie de l'espace montagnard: confrontation d'expériences européennes», organitzada per el Musée - Muséum Départemental, del 29 de setembre a l'1 d'octubre. Gap (França).

• 1 d'octubre de 2008

Conferència del Dr. Aureli Àlvarez titulada «**Analythical techniques applied to characterization of building materials**», en el marc del curs «Cultural Heritage: the intervention on Diocletian's Peristile in Splitz», organitzat per l'Institut Rudolf Boskowitz (Zagreb), del 29 de setembre al 3 d'octubre. Splitz (Croàcia).

• 25 d'octubre de 2008

Conferència de J. López i J. M. Puche titulada «**Forma i proporció en l'arquitectura paleocristiana. El cas de la basílica septentrional del Francolí de Tarragona**» a «**Trobada sobre Esglésies Rurals de la Tardoantiguitat**», del 25 al 27 d'octubre. Esparraguera.

• 31 d'octubre de 2008

Conferència de C. Carreras titulada «**Las TICs como vía de promoción del patrimonio cultural**» en el marc de les «Jornadas de Nuevas tecnologías en Educación, Cultura y Turismo», organitzades per la Mancomunitat de Salnes, del 30 al 31 d'octubre. Cambados.

• 3 de novembre de 2008

Comunicació de X. Aquilué i J. M. Macias titulada «**Las cerámicas finas de los contextos tardíos de Tarraco**», en el marc del *workshop* «Late Roman Fine Wares in Spain and Portugal», organitzat per l'Equip de Recerca Arqueomètrica de la Universitat de Barcelona. Barcelona.

• 7 de novembre de 2008

Comunicació de la Dra. Anna Gutiérrez titulada «**Les pedres romanes al conventus Tarraconensis**», en el marc de les jornades «El territori i els seus recursos. El món rural d'època romana», organitzat pel Laboratori d'Arqueologia i Prehistòria, l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona i el Grup de Recerca Arqueològica del Pla de l'Estany. Girona.

• 7 de novembre de 2008

Comunicació de N. Padrós i S. Valenzuela titulada «**Gestió ramadera i paisatge a l'ager Tarraconensis. Una aproximació arqueozoològica**», en el marc de les jornades «El territori i els seus recursos. El món rural d'època romana», organitzades pel Laboratori d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Girona, l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de

Girona i el Grup de Recerca Arqueològica del Pla de l'Estany. Girona.

• 8 de novembre de 2008

Conferència de I. Rodà, G. Castellví i J. M. Nolla titulada «**Presentació dels trofeus de Pompeu**», en el marc del «IV Fòrum Auriga», celebrat del 8 al 9 de novembre. Perpinyà.

Foto de grup de conferencians participants al Fòrum Auriga 08.

La Dra. Rodà presentant l'acte homenatge que es va fer, en el marc del Fòrum Auriga 08, al Dr. Pau Verrier.

Vista del públic participant al Fòrum Auriga.

• 14 de novembre de 2008

Conferència de Isabel Rodà i Josep M. Nolla titulada «**Nove-**

dades en el tramo N de la via Augusta», en el marc del simposi internacional «Aspectos de la red viaria hispanio-romana», organitzada pel Museo Nacional de Arte Romano, del 13 al 14 de novembre. Mèrida.

• 14 de novembre de 2008

Conferència de César Carreras i Pau De Soto titulada «**Nuevas aportaciones para el conocimiento de la red de comunicaciones romanas de Cataluña**», en el marc del simposi internacional «Aspectos de la red viaria hispanio-romana», organitzades pel Museo Nacional de Arte Romano, del 13 al 14 de novembre. Mèrida.

• 15 de novembre de 2008

Comunicació d'A. Álvarez, A. Gutiérrez i I. Rodà titulada «**Las rocas ornamentales en las provincias del Imperio: el caso del brocatello y la piedra de Santa Tecla (Hispania)**», en el marc del *workshop* «Archeologia della costruzione II. I Cantieri edili dell'Italia e delle province Romane. Workshop de Siena: Italia e province orientali», organitzat per la Universitat de Siena, del 13 al 15 de novembre. Certosa de Pontignano (Itàlia).

• 19 de novembre 2008

Comunicació de S. Riera, A. Ejarque, J. M. Palet, H. A. Orenge, R. Julià, A. Currás i Y. Miras titulada «**Variabilité climatique, changements de l'exploitation du sol et gestion de l'eau en Espagne de 3000 à 1000 ans BP: une approche intégrée des données paléo- environnementales, archéologiques et historiques**», en el marc de la taula rodona «Changements climatiques dans une perspective historique et systémique des interactions société-environnement naturel dans l'empire romain», organitzada per la Universitat de Laval, del 18 al 20 de novembre. Quebec.

• 20 de novembre 2008

Conferència de César Carreras titulada «**Nuevas tecnologías, museos y turismo cultural: el caso del museo industrial del aceite de Agia Paraskevi (Lesbos)**» en el marc del Taller Internacional «Redes de museos y centros de interpretación oleoturísticos», organitzat per l'Ajuntament de Baena, el 19 i 20 de novembre. Baena.

• 20 de novembre 2008

Conferència de M. Carme Belarte (ICREA/ICAC), titulada «**Domestic architecture and social differences in north-eastern Iberia during the Iron Age (525-200 BC)**», en el marc del *workshop* «Interdisciplinary Archaeology Workshop» organitzat per la Universitat de Chicago (Departament d'Antropologia) i l'Oriental Institute. Chicago.

• 21 de novembre de 2008

Ponència de M. C. Belarte, R. Graells, J. Noguera i N. Rafel titulada «**Les necròpolis d'incineració a la catalunya meridional (segles IX-VI aC)**. Novetats de la recerca», en el marc de la taula rodona internacional «Les necròpolis d'incineració entre l'Ebre i el Tíber (segles IX-VI aC)», organitzada pel Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Universitat de Barcelona del 21 al 22 de novembre. Barcelona.

• 21-22 de novembre de 2008

Presentació del pòster de M. C. Belarte, F. Cervelló, J. Noguera i P. Olmos titulada «**La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)**», presentat en la taula rodona internacional «Les necròpolis d'incineració entre l'Ebre i el Tíber (segles IX-VI aC)», organitzada pel Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Universitat de Barcelona del 21 al 22 de novembre. Barcelona.

• 24 de novembre 2008.

Conferència del Dr. César Carreras titulada «**Soporte TIC para la difusión y accesibilidad del patrimonio arqueológico: el caso del Museo de Lleida**», en el marc del «V Congreso Internacional Musealización de yacimientos arqueológicos», organitzat per l'Ajuntament de Cartagena, del 24 al 27 de novembre. Cartagena.

• 24-27 de novembre de 2008

Presentació del pòster de N. Torras, J. M. Palet i G. Munilla, «**La formación en gestión del patrimonio arqueológico en un entorno virtual**», presentat en el «V Congreso Internacional Musealización de yacimientos arqueológicos. Arqueología, discurso histórico y trayectorias locales», organitzat per l'Ajuntament de Cartagena, del 24 al 27 de novembre. Cartagena.

• 1 de desembre 2008.

Conferència del Dr. César Carreras «**La naturaleza del gran comercio romano: el universo atlántico**», en el marc de les «Jornadas de economía de Hispania romana: Perspectivas de investigación», organitzades per la Universitat d'Alacant, els dies 1 i 2 de desembre. Alacant.

• 1 de desembre de 2008

Conferència de J. Ciurana, E. Provinciale, M. Salagaray, J. M. Macias i J. Giné titulada «**L'àrea funeraria del suburbi oriental de Tàrraco. Un estudi pluridisciplinar**», en el marc del cicle de conferències, organitzat per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, de l'1 al 17 de desembre. Tarragona.

• 2 de desembre de 2008

Conferència de la Dra. Anna Gutiérrez titulada «**Les Pedreres romanes al conventus tarraconensis**», en el marc del «Cicle

de conferències», organitzat per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, de l'1 al 17 de desembre. Tarragona.

- 10 de desembre de 2008

Conferència del Dr. Jordi López titulada «**Terracotes arquitectòniques romanes de la Plaça de la Font (Tarragona)**», en el marc del cicle de conferències, organitzat per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, de l'1 al 17 de desembre. Tarragona.

- 13 de desembre de 2008

Conferència de Sílvia Alcaide titulada «**Botella de bronze bizantina (segles VI-VIII d. C.)**», en el marc del cicle de conferències «La peça del mes», organitzat pel Museu de Manacor. Illes Balears.

- 18 de desembre de 2008

Conferència de la Dra. Esther Pons Mellado titulada «**Un proyecto de Oxirrinco: Misión española en Barh Yussef**», en el marc de la taula rodona «La egiptología profesional y la egiptología académica. Estado de la cuestión», organitzada per la Universidad de Alcalá de Henares, els dies 18 i 19 de desembre. Madrid.

6.3. Les publicacions de l'ICAC

Un dels objectius de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, com a centre de recerca públic, és fer difusió de la seva tasca investigadora a partir de les publicacions. En aquests moments,

DOCUMENTA

HIC ET NUNC

l'ICAC compta amb dues col·leccions: Documenta, creada

l'any 2003 i amb sis títols publicats i dos en preparació, i Hic et nunc, creada l'any 2006 i amb cinc títols,

tres dels quals apareguts el 2008. En aquestes col·leccions hi han publicat i hi publicaran tant els investigadors de l'Institut com investigadors d'altres institucions.

A més de les sèries pròpies, l'ICAC també fa difusió de la seva tasca a partir de la participació en múltiples coedicions. Una d'aquestes coedicions és el Corpus Signorum Imperii Romani, un projecte internacional que compta a Espanya amb la participació de l'ICAC, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Múrcia en la gestió científica. Durant el 2008 l'Institut també ha participat en coedicions amb la Universitat de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili, el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, Societat Catalana d'Estudis Clàssics i el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, entre altres institucions.

Publicacions pròpies 2008

→ La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona (Ribarroja d'Ebre, Ribera d'Ebre)

M. Carme Belarte Franco i Jaume Noguera Guillén

Col·lecció Hic et Nunc, 2

Tiratge: 600 exemplars

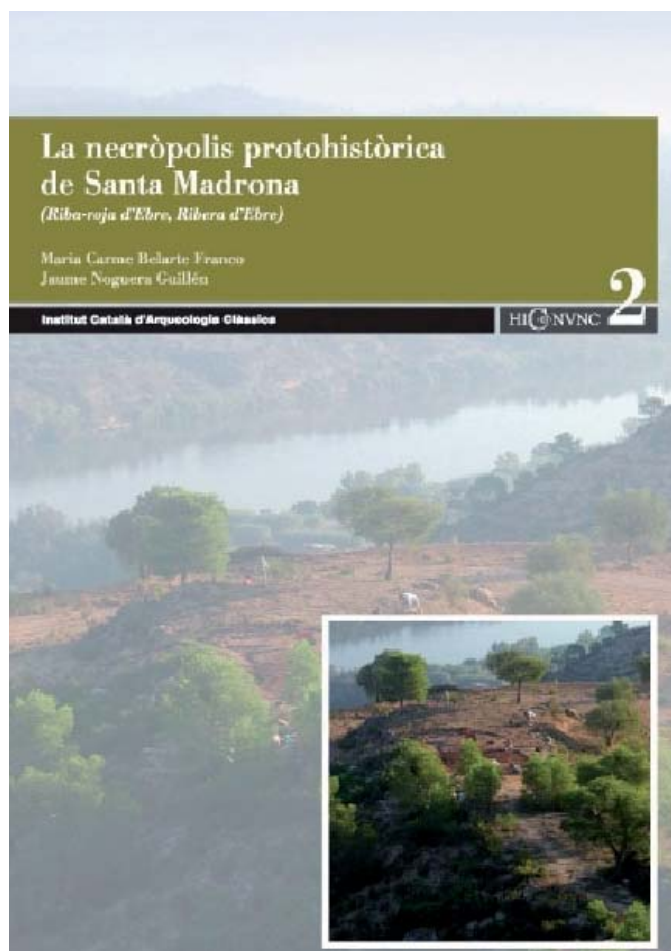
Text en català, amb un resum en anglès

124 pàgines

ISBN: 978-84-934698-7-0

La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona ha estat excavada entre els anys 2003 i 2004, fruit d'una col·laboració entre la Universitat de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, amb finançament de la Generalitat de Catalunya, el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre i l'Ajuntament de Ribarroja d'Ebre. S'hi van documentar una vintena d'enterraments d'incineració en urnes de la primera edat del ferro (segles VIII-VII aC), coberts per un nivell que contenia abundant material ceràmic datable dins el segle III aC, tal vegada corresponents a una necròpolis ibèrica arrasada. Els resultats d'aquests treballs es recullen en

aquesta monografia, a càrrec de Maria Carme Belarte (investigadora ICREA adscrita a l'ICAC) i Jaume Noguera (investigador ICAC/professor associat de la UB).

Coberta de l'obra La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona, de C. Belarte i J. Noguera.

→ La vil·la romana del Mas d'en Gras (Vila-seca, Tarragonès)

Ramon Jàrega Domingo i Eduard Sánchez Campoy

Col·lecció Hic et Nunc, 3

144 pàgines

Tiratge: 600 exemplars

Text en català, amb un resum en anglès

ISBN: 978-84-934698-8-7

La vil·la romana del Mas d'en Gras és una de les vil·les més interessants de l'ager de Tàrraco, ja que ens ha permès documentar un important conjunt hidràulic d'època romana republicana (segles II-I aC) que podria correspondre ja en aquells moments a una vil·la romana que seria una de les més antigues del país. Els seus banys, datats entre finals del segle I i principis del segle

II dC, molt ben conservats, són un magnífic exemple d'aquest tipus d'estructures a casa nostra. Aquest llibre és la monografia de les excavacions d'urgència del 1994. Els autors són Ramon Jàrraga (investigador de l'ICAC) i Eduard Sánchez (Arqueociència Serveis Culturals, SL).

Coberta de La vil·la romana del Mas d'en Gras, de R. Jàrraga i E. Sánchez.

→ **Terracotes arquitectòniques romanes (Tarragona, Tarragonès). Les troballes de la plaça de la Font**

Jordi López Vilar i Lluís Piñol Masgoret

Col·lecció Hic et Nunc, 4

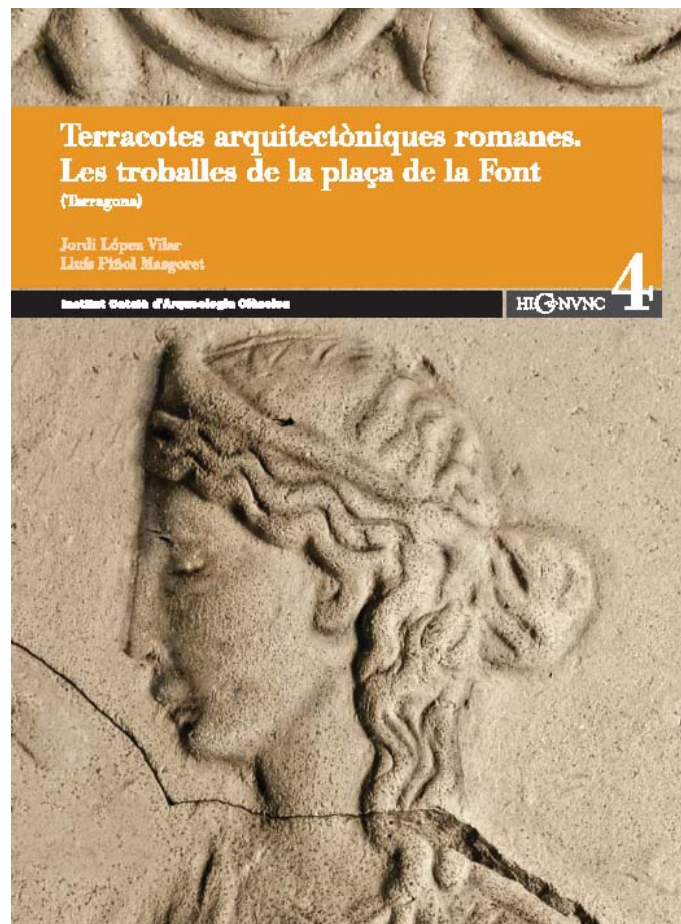
Tiratge: 600 exemplars

Text en català, amb un resum en anglès

116 pàgines

ISBN: 978-84-934698-9-4

Terracotes arquitectòniques romanes és una monografia sobre la cinquantena de fragments de terracotes arquitectòniques de la primera meitat del segle I dC trobades en l'excavació de la plaça de la Font de Tarragona els anys 1995 i 1996. La gran majoria de terracotes són antefixes, però també hi ha set lastres Campana, unes peces decoratives molt infreqüents fora d'Itàlia. Els autors són Jordi López (investigador de l'ICAC) i Lluís Piñol, arqueòleg i exdirector del Museu d'Història de Tarragona.

Coberta de Terracotes arquitectòniques romanes, de J. López i L. Piñol.

→ **La necròpolis protohistòrica de Milmanda (Vimbodí, Conca de Barberà, Tarragona). Un exemple del món funerari català durant el trànsit entre els segles VII i VI aC**

Raimon Graells i Fabregat

Col·lecció Hic et Nunc, 5

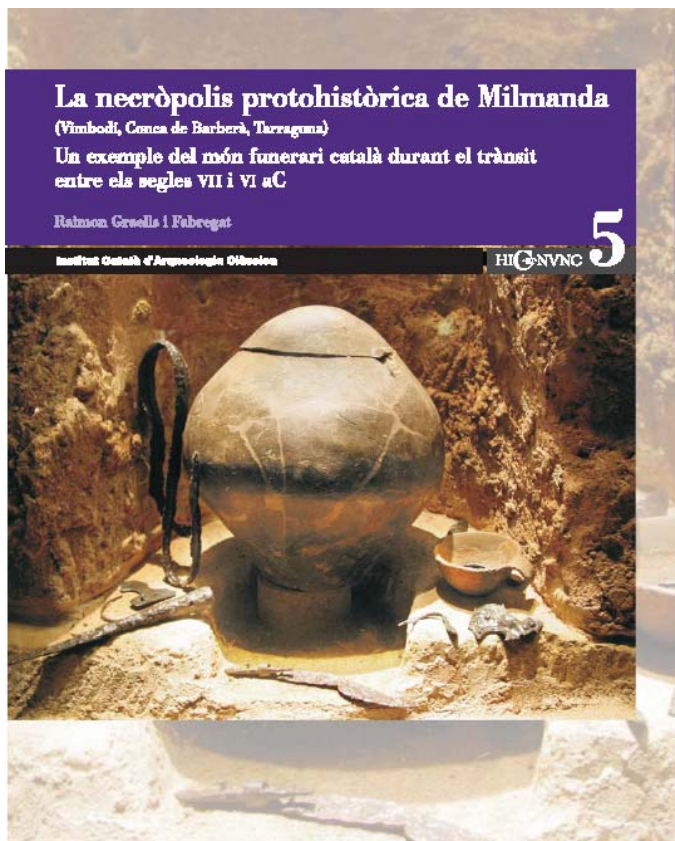
Tiratge: 600 exemplars

Text en català, amb un resum en anglès

166 pàgines

ISBN: 978-84-936809-0-9

La necròpolis protohistòrica de Milmanda (Vimbodí, Conca de Barberà, Tarragonès). Un exemple del món funerari català durant el trànsit entre els segles VII i VI aC és una monografia que documenta els materials que es van trobar en aquest jaciment i els posa en el context del món funerari del període ibèric antic a Catalunya. L'autor, Raimon Graells, és investigador FIR de la Universitat de Lleida (UdL).

Coberta de La necròpolis protohistòrica de Milmanada, de R. Graells.

Publicacions en coedició 2008

→ La maison funéraire de la nécropole haute à Oxyrhynchos (el Minyâ, Égypte) : du tombeau à la diaconie

Eva Subías Pascual (amb una contribució de Dolors Codina Reina)

Col·lecció Nova Studia Aegyptiaca, V (Sèrie Oxyrhynchos, II)

Coedició: Missió Arqueològica d'Oxirrinc (Universitat Rovira i Virgili, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, Universitat de Barcelona i ICAC)

168 pàgines

Tiratge: 750

Text en francès i amb un resum en català

ISBN: 978-84-475-3308-4

Aquesta monografia és fruit de les excavacions a la ciutat d'Oxirrinc (el Mínya, Egipte), en concret de la necròpolis alta, dutes a terme entre el 1992 i el 2003 per la Missió Arqueològica d'Oxirrinc, formada per Universitat Rovira i Virgili, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Universitat de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Els treballs arqueològics van evidenciar una pluralitat d'usos i

rituals funeraris durant el període paleobizantí comprès entre finals del segle IV dC i inicis del VII dC. Eva Subías (URV) n'és l'autora; Dolors Codina Reina s'ha ocupat de l'anàlisi antropològica que s'inclou al llibre com a annex.

Coberta de La maison funéraire de la nécropole haute..., d'E. Subías.

→ El territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona

Josep Anton Remolà (coord. científic)

Col·lecció Forum, 13

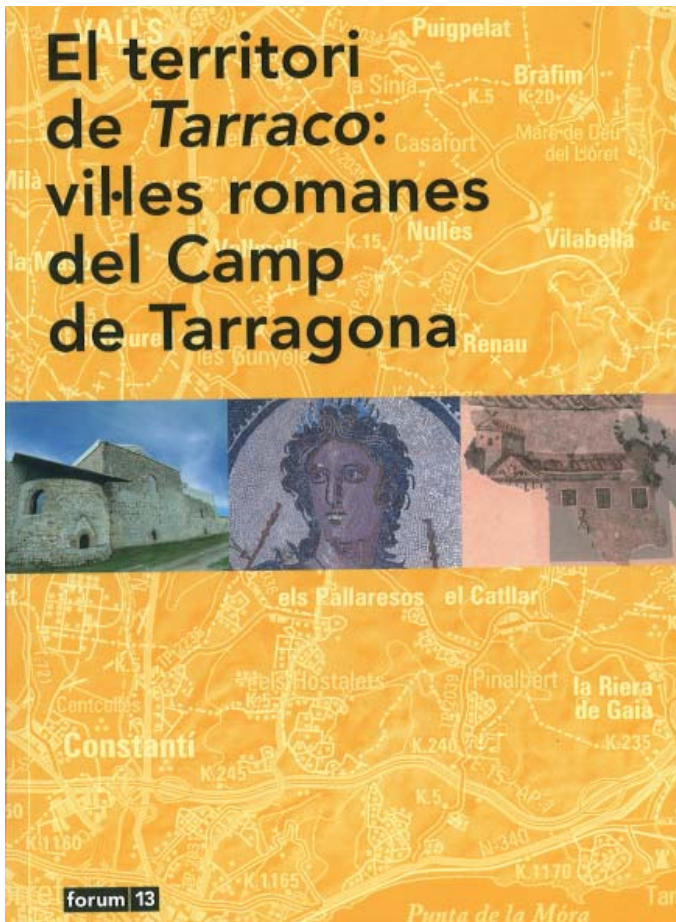
Coedició: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, Societat Catalana d'Estudis Clàssics i ICAC

204 pàgines

Tiratge: 1.000

ISBN: 978-84-936067-1-8

Aquest volum de la col·lecció Forum (Temes d'història i d'arqueologia tarragonines) recull les actes del seminari organitzat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i l'ICAC, amb la col·laboració de la Facultat de Lletres de la Universitat Rovira i Virgili el febrer del 2006. Entre els autors, n'hi ha quatre que són investigadors de l'ICAC: Jesús Carruesco, Josep Maria Palet, Marta Prevosti i Josep Maria Macias.

Coberta d'El territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona, co-editada pel MNAT, la SCEC i l'ICAC.

Difusió de les publicacions

→ **La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona (Ribarroja d'Ebre, Ribera d'Ebre)**, de M. Carme Belarte Franco i Jaume Noguera Guillén (Hic et Nunc, 2)

La presentació d'aquesta monografia, la segona de la col·lecció Hic et Nunc, es va fer el dia 26 de març a la Sala d'Actes de l'ICAC. La presentació va anar a càrrec de la Dra. Núria Rafel Fontanals, professora titular de Prehistòria de la Universitat de Lleida.

La Dra. Núria Rafel, a l'esquerra, presenta el llibre dels doctors M. Carme Belarte i Jaume Noguera (a la dreta). Al mig, la directora de l'ICAC, la Dra. Isabel Rodà.

→ **La vil·la romana dels Hospitals. El Morell, Tarragona. Un assentament de la via *De Italia in Hispanias***, de Josep M. Macias i Joan J. Menchon (ed. científics). (Hic et Nunc, 1)

La presentació d'aquest volum va ser dia 23 d'abril a l'Ajuntament del Morell. Va presidir l'acte el director de l'Àrea Química de Repsol YPF, el Sr. Joan Pedrerol. L'obra és fruit d'un conveni de col·laboració signat l'any 2004 entre la URV, l'ICAC i Repsol YPF, i resultat d'un projecte de recerca de l'ICAC inclòs en la línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori, que es va publicar el 2007 i que va comptar amb el cofinançament de Repsol YPF i la col·laboració de l'empresa Codex.

Presentació de La vil·la romana dels Hospitals el dia de Sant Jordi al Morell. D'esquerra a dreta, Joan Pedrerol, director de Repsol YPF; Pere Guinovart, alcalde del Morell; Isabel Rodà, directora de l'ICAC, i Josep M. Macias, un dels editors de l'obra.

→ **Terracotes arquitectòniques romanes (Tarragona, Tarragonès). Les troballes de la plaça de la Font**, de Jordi López Vilar i Lluís Piñol Masgoret (Hic et Nunc, 4). El dijous 4 de desembre a la Sala d'actes de l'ICAC la Dra.

María Luisa Ramos, professora titular d'Arqueologia de la Universitat de Cantàbria, va presentar aquest llibre. En l'acte, molt concorregut, hi van ser presents els autors, Jordi López (ICAC) i Lluís Piñol, a més de la directora de l'Institut, la Dra. Isabel Rodà.

D'esquerra a dreta, la Dra. Maria Luisa Ramos, la Dra. Isabel Rodà, i els autors, Jordi López i Lluís Piñol.

Aspecte de la Sala d'actes de l'ICAC el dia de la presentació de l'obra Terracotes arquitectòniques romanes, de J. López i L. Piñol.

→ **L'arquitectura funerària al període saïta**, de Núria Castellano (2007). Col·lecció Nova Studia Aegyptiaca, IV. Coedició: Missió Arqueològica d'Oxirinc (Universitat Rovira i Virgili, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, Universitat de Barcelona i ICAC).

L'arquitectura funerària al període saïta, de la doctora Núria Castellano i Solé, es va presentar el dimarts 27 de maig. La presentació va ser a càrrec del doctor Josep Padró, catedràtic

d'Història Antiga de la Universitat de Barcelona i cap de la Missió Arqueològica d'Oxirinc. A més del Dr. Padró, van presidir l'acte la professora Carme Muñoz, vicerectora de Política Científica (UB); el professor Antoni González Senmartí, secretari general de la Universitat Rovira i Virgili, i la professora Isabel Rodà de Llanza, directora de l'ICAC. La presentació de l'obra de la Dra. Castellano va tenir lloc a la Sala de Graus de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona. El llibre s'emmarca en els projectes de la Missió Arqueològica d'Oxirinc, fruit de la col·laboració entre la Universitat de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili i l'ICAC.

Imatge de la presentació de l'obra L'arquitectura funerària al període saïta, de N. Castellano.

→ **El territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona**, de Josep Anton Remolà (coord. científica) (2008).

La presentació es va dur a terme l'11 de desembre de 2008 a la sala d'actes del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT). El catedràtic d'Arqueologia i primer director de l'ICAC, el Dr. Josep Guitart, va ser l'encarregat de fer la presentació de l'obra. L'acte va comptar amb la presència del Sr. Francesc Tarrats, director del MNAT; la Dra. Montserrat Jufresa, presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, i la Dra. Isabel Rodà, directora de l'ICAC.

Presidien l'acte, de dreta a esquerra, Josep Guitart, primer director de l'ICAC; Isabel Rodà, actual directora de l'Institut; Montserrat Jufresa, presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, i Francesc Tarrats, director del MNAT.

Altres publicacions en preparació

- Panosa, M.: *Teatre, música i dansa a l'antic Egipte. El context del sagrat en el naixement del drama*. Coedició: Missió Arqueològica d'Oxirinc (Universitat Rovira i Virgili, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, Universitat de Barcelona i ICAC)
- Autors diversos: *Hispania Provincia Romana: Hispania en las provincias occidentales del Imperio Romano*.
- Andreu, J. (ed.): *Manual de fundamentos de epigrafia latina*.
- Belarte, M. C.; Sanmartí, J.: *L'espai domèstic i l'organització de la societat a la protohistòria de la Mediterrània Occidental (I mil·lenni aC)*. *Actes de la IV Reunió d'Arqueologia de Calafell (Calafell-Tarragona, març 2007)*. Arqueo Mediterrània, 11.

Publicacions pròpies en preparació

- Prevosti, M.; Martín, A; Oliveras (ed.): *El vi laietà ahir i avui. Actes del simposium*. Sèrie Documenta, 7
- Garcia, G.; Moro, A.; Tuset, F.: *La seu episcopal d'Ègara. Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX*. Sèrie Documenta, 8
- Gutiérrez, A. *Roman quarries in the northeast corner of the Iberian Peninsula (modern Catalunya)*. Sèrie Documenta
- Rodà, I. et alii: *La pedra de Santa Tecla*. Hic et Nunc, 6
- *Preactes IX Congrés Internacional Asmosia 2009*
- *Llibre de l'exposició del IX Congrés Internacional Asmosia 2009*
- Domingo, X.: *Capiteles tardorromanos y altomedievales de Hispania (s. IV-VIII dC)*. Sèrie Documenta
- Euba, I.: *Análisis antracológico de estructuras altimontanas en el valle de la Vansa-Sierra del Cadí (Alt Urgell) y en el valle del Madriu (Andorra): explotación de recursos forestales del Neolítico a época moderna*. Sèrie Documenta
- González, M.: *El flaminado provincial en Lusitania. Implantación y organización del culto imperial en una provincia hispana*. Sèrie Documenta
- Fernández Uriel, P.: *Púrpura: de producto de mercado a símbolo*. Sèrie Documenta
- Olesti, O., Guàrdia, J., Mercadal, O. (ed.): *Llivia i la Cerdanya a l'antiguitat*. Sèrie Documenta.
- Peña Fernández, Y.: *Torcularia. La producción de vino y aceite en la Hispania romana*. Sèrie Documenta.
- Azara, P.; Capellas, D. (ed.): *Arquitecturas celestiales*. Sèrie Documenta

6.4. Col·laboració en llibres publicats per l'ICAC

Àlvarez, A., Gutiérrez, A., «Informe sobre l'anàlisi de làmines primes», a López, J., Piñol, Ll., a *Terracotes arquitectòniques romanes. Les troballes de la plaça de la Font*, ICAC, Hic et Nunc 4, p. 89-96. Tarragona, 2008.

Carruesco, J., «Aspectes iconogràfics de la vil·la: jardins i paisatges», a *El territori de Tarraco: les vil·les romanes del Camp de Tarragona*, Forum 13. Temes d'història i arqueologia tarragonines, coedició MNAT-SEC-ICAC, p. 23-48. Tarragona, 2008.

Díaz, M., Macias, J. M., «La vil·la romana de la Pineda / Cal·lípolis (Vila-seca, Tarragonès)», a *El Territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona*, Forum 13. Temes d'història i arqueologia tarragonines, coedició MNAT-SEC-ICAC, p. 133-151. Tarragona, 2008.

Palet, J. M., «Formes del paisatge i trames centuriades al Camp de Tarragona: aproximació a l'estructuració del territori de Tarraco», a *El territori de Tarraco: les vil·les romanes del Camp de Tarragona*, Forum 13. Temes d'història i arqueologia tarragonines, coedició MNAT-SEC-ICAC, p. 49-64. Tarragona, 2008.

Prevosti, M., «Estudi del poblament rural de l'ager *Tarraconensis*. Aspectes iconogràfics de la villa: jardins i paisatges», a *El territori de Tarraco: les vil·les romanes del Camp de Tarragona*, Forum 13. Temes d'història i arqueologia tarragonines, coedició MNAT-SEC-ICAC, p. 23-48. Tarragona, 2008.

6.5. Col·laboració en llibres publicats per altri

Àlvarez, A., «Les matériaux de construction: étude géologique» a Castellví, G., Nolla, J. M., Rodà, I. (ed.), a *Le trophée de Pompée dans les Pyrénées (71 avant J.-C.)*, 58e supplément à Gallia, CNRS Éditions, p. 97-106. Paris, 2008.

Carreras, C., Torné, R., «La Grècia arcaica», a *Cultura Clàssica I*. Manual de la Universitat Oberta de Catalunya [material en línia]. Barcelona, 2008.

Carreras, C., Comas, M., «Les àmfores de la Laietània: estat de la qüestió» a *Homenatge a Ricard Pascual* (Barcelona, 2006), Monografies MAC, 8, p.177-188. Barcelona, 2008.

Carreras, C., Olesti, O., «Tierra y libertad: libertos e institores en el *ager Barcinonensis*» (Barcelona) a P. P. A. Funari, G. J. Da Silva i D. P.-Sanches (ed.) *Arqueología e Historia del mundo antiguo: contribuciones brasileñas y españolas*, 131-143. Oxford, 2008.

Carreras, C., Olesti, O., «New methods for the study of the social landscape from Laetania wine production region (NE Spain)», a P. P. A. Funari, R. S. Garraffoni and B. Letlien (eds.) *New perspectives in the Ancient World*, p. 131-144. Oxford, 2008.

Carreras, C., «Evaluation models for e-learning: experiences in teaching archaeology», a D. Politis (ed.) *E-learning methodologies and Computer Applications in Archaeology*, p. 65-78. Hershey, 2008.

Carreras, C. «Diagnosis sobre el estado de la aplicación de las TIC en el mundo del patrimonio en España» a M. L. Bellido (dir.) *Difusión del patrimonio cultural y nuevas tecnologías*. UNIA, p. 88-101. Sevilla, 2008.

Carreras, C. «Comunicación y educación no formal en centros patrimoniales ante el reto del mundo digital» a S. M. Mateos (coord.) *La comunicación global del patrimonio cultural*, p. 287-308. Gijón, 2008.

Castellví, G., Nolla, J. M., Rodà, I. (ed.), *Le trophée de Pompée dans les Pyrénées (71 avant J.-C.)*, 58e supplément à Gallia, CNRS

Éditions. París, 2008.

Ciurana, J. 2008: «El jaciment de Masia Figueras», a López, J., Vergès, J. M. (coord.), *Història de Valls*, volum 2, Institut d'Estudis Vallencs, p. 380-383. Valls, 2008.

Ciurana, J. 2008: «El poblament romà a l'oest de l'Alt Camp (segles II aC.- V dC.)», a López, J., Vergès, J. M. (coord.), *Història de Valls*, volum 2, Institut d'Estudis Vallencs, p. 398-99. Valls, 2008.

Ciurana, J. (2008) «La gemma del Capricorn», a López, J., Vergès, J. M. (coord.), *Història de Valls*, volum 2, Institut d'Estudis Vallencs, p. 400-412. Valls, 2008.

Claveria, M., Moro, A., Rodà, I., «Sarcófagos e inscripciones hallados en las recientes excavaciones de Sant Pere de Terrassa (Egara, Barcelona)» a *Le due Patri Acquisite Studi di archeologia dedicati a Walter Trillmich*, L'Erma di Bretschneider, supplementi 18, p. 129-147. Roma, 2008.

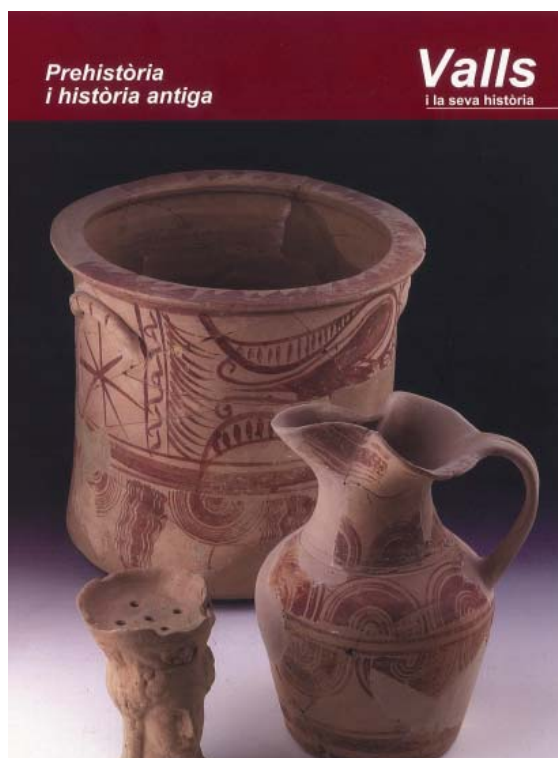
Espluga, X., Fortea, G., «La Grècia del s. Vè», a *Cultura Clàssica I. Manual de la Universitat Oberta de Catalunya*, material en línia. Barcelona, 2008.

García, M., Macias, J. M., *La vil·la romana de la Llosa. Cambrils. Guia arqueològica visual*, Ajuntament de Cambrils i Digivisió. Tarragona, 2008.

Garrido, A., Mar, R., Martins, M., (ed.) «Los santuarios rupestres y las divinidades acuáticas: el caso de la Fonte do Ídolo», *Bracara Augusta*, Escavações Arqueológicas 3, Unidade de Arqueologia da Universidade do Minho, Núcleo de Arqueologia da Universidade do Minho, Câmara de Braga. Braga, 2007.

Gorostidi, D., Ribaldi, R., «Il santuario extraurbano di Tusculum», a G. Ghini (ed.), *Guida agli antichi Templi e Santuari dei Castelli Romani e Prenestini (Guide al patrimonio storico e artistico del Lazio)*, p. 72-85. Pescara, 2008.

López, J., «L'agricultura romana», a J. López, J. M. Vergès (coord.), *Història de Valls*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 321-328. Valls, 2008.

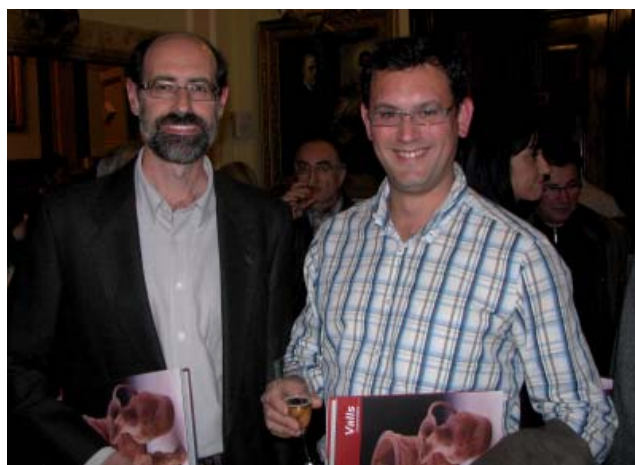

Coberta de l'obra
Història de Valls, en què ha
participat Jordi López (ICAC).

López, J., «El Camp de Tarragona en temps del romans», a J. López, J. M. Vergès (coord.), *Història de Valls*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 329-351. Valls, 2008.

López, J., «L'aqüeducte del Gaià», a J. López, J. M. Vergès (coord.), *Història de Valls*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 365-368. Valls, 2008.

López, J., «El sarcòfag de Vallmoll», a J. López, J. M. Vergès (coord.), *Història de Valls*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 396-398. Valls, 2008.

Jordi López (a l'esquerra), en la presentació d'*Història de Valls*.

Macias, J. M., «La vil·la de les Cavalleries (Vallmoll)», a Vergès, J. M., López, J. (coord.), *Valls i la seva història*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 394-396. Valls, 2008.

Macias, J. M., «Tarracona visigoda. ¿Una ciudad en declive?», *Zona Arqueológica 9, Recópolis y la ciudad en la época visigoda*, p. 292-301. Madrid, 2008.

Pons, E., «Las terracotas egipcias de época Greco-romana de la Fundación Clos», Fundació Clos. Barcelona, 2008.

Orengo, H. A., Ejarque, A., Agustín, J. M., «La Maçana (Begues) y su entorno. Análisis regresivo de un paisaje exhausto», a Riera, S. (ed.), Orengo, H. A., Ejarque, A. (coord.) *La historia del paisaje cultural del massís del Garraf a partir de la resolució de casos* [publicació en línia de la UB, <http://hdl.handle.net/2445/1961>]. Barcelona, 2008.

Orengo, H. A., Ejarque, A., «Metodología aplicada en el análisis del paisaje del Massís del Garraf», a S. Riera, S. (ed.), H. A. Orengo, Ejarque, A. (coord.) *La historia del paisaje cultural del massís del Garraf a partir de la resolució de casos* [publicació en línia de la UB, <http://hdl.handle.net/2445/1961>]. Barcelona, 2008.

Padró, J., «Recent Archaeological Work», a A. K. Bowman, R. A. Coles, N. Gonis, D. Obbink i P. J. Parsons, *Oxyrhynchus. A city and its texts*, *The Egypt Exploration Society*, capítol 10, p.129-138. London, 2007.

Padró, J. et alii, «Terracotes», a *La col·lecció Egípcia del Museu de Montserrat*, p. 242-248. Barcelona, 2008.

Palet, J. M., «Formes del paisatge i estructuració del territori a l'Alt Camp (Tarragona) en època romana», a J. M. Vergès i J. López (coord.), *Història de Valls*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs, p. 344-356. Valls, 2008.

Riera, S., Palet, J. M., «Una aproximación multidisciplinar a la historia del paisaje mediterráneo: la evolución de los sistemas de terrazas con muros de piedra seca en la Sierra de Marina (Badalona, Llano de Barcelona)», a R. Garrabou i J. M. Naredo (ed.), *El paisaje en perspectiva histórica. Formación y transformación del paisaje en el mundo mediterráneo*, Monografías de Historia Rural, 6, p. 47-90. Saragossa, 2008.

Riera, S. (ed.), Orengo, H. A., Ejarque, A. (coord.), «La historia del paisaje cultural del massís del Garraf a partir de la resolución de casos» [publicació en línia de la UB, <http://hdl.handle.net/2445/1961>]. Barcelona, 2008.

Rodà, I., «El metal y el agua a Metalistería de la Hispania Romana», *Sautuola/XIII*. Instituto de Prehistoria y Arqueología de Sautuola (Santander), p. 301-319. Santander, 2007.

Vergès, J. M., López, J., (coord.), *Valls i la seva història*, volum 2. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2008.

6.6. Articles en actes de reunions científiques de prestigi reconegut

Allué, E., Euba, I., «Los datos antracológicos de la secuencia neolítica de El Mirador (Atapuerca, Burgos): un estudio sobre el medio vegetal y la explotación de las especies vegetales leñosas», a *Actas del IV Congreso Neolítico Peninsular* (Alicante, 27-30 de noviembre de 2007), vol. I, p. 345-352. Alacant, 2008.

Belarte, M. C., Santacana, J.: «Problèmes généraux concernant la restitution en archéologie», a *De la restitution en archéologie, Éditions du Patrimoine*. Beziers, octubre 2005 [publicació en línia, http://www.monuments-nationaux.fr/fichier/edi_ebook_chapitre/9/1_2_B.pdf].

Belarte, M. C., Santacana, J.: «La restitution archéologique comme modèle : le cas espagnol», a *De la restitution en archéologie, Éditions du Patrimoine*. Beziers, octubre 2005 [publicació en línia, http://www.monuments-nationaux.fr/fichier/edi_ebook_chapitre/9/1_2_B.pdf].

Clariana, J. F., Jàrraga, R., «Ceràmiques grolleres de cuina tardoromanes de la vil·la romana dels Caputxins (Mataró)», a *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró, 2 de desembre 2006), p. 269-278. Mataró, 2008.

Crespo, C., Gassiot, E., Jiménez, J., Morell, N., «L'explotació del ferro a finals de la protohistòria: l'exemple de la Vall de Baiasca (Pallars Sobirà)», a Miñarro, M., Valenzuela, S. (ed.), *Actes del I Congrés de Joves Investigadors en Arqueologia dels Països Catalans: la protohistòria als Països Catalans*, Arqueo Mediterrània, 10, p. 191-196. Barcelona, 2008.

Ejarque, A., Julia, R., Riera, S., Palet, J. M., Orengo, H. A., «Minería, pastoreo y antropización de medios altimontanos pirenaicos durante los últimos 2000 años: estudio multi-proxy de la secuencia de Pradell (Serra del Cadí, Lleida)», a *XVI International A.P.L.E. Symposium of Palynology*, p. 66. Lleida, 2008.

Euba, I., Allué, E., «Estudio antracológico de la vila del Moro (Torredembarra, Tarragona) y el asentamiento rural de Aloria (Amurrio, Araba)» a *Hispania Romana, Actas do IV Congresso de Arqueologia Peninsular (14-19 setembro 2004)*, p. 315-327. Faro, 2008.

Fiz, J. I., Orengo, H. A., «Simulating communication routes in Mediterranean alluvial plains», a A. Posluschny, K. Lambers, I. Herzog (ed.), *Layers of Perception. Proceedings of the 35th International Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA)*. (Berlín, 2-6 d'abril de 2007). Kolloquien zur Vor-und Frühgeschichte, vol. 10. Bonn, Habelt, 2008.

Fiz, I., Palet, J. M., Orengo, H. A., «The Making of the Roman Ladscape: conceptual investigations into the genesis of centuriated field systems», a E. Jerem, F. Redo, V. Szeverényi (ed.), *On the Road to Reconstructing the Past. Programs and Abstracts*, p. 117-118. Budapest, 2008.

Fontanals, M., Euba, I., Morales, J.I., Oms, F.X., Vergès, J. M., «El asentamiento litoral al aire libre de El Cavet (Cambrils, Tarragona)», a *Actas del IV Congreso Neolítico Peninsular* (Alicante, 27-30 de noviembre de 2007), volum I, p. 168-175. Alacant, 2008.

Gorostidi, D., «Il collegio degli aeditui e gli aediles lustrales di tusculum: una nuova lettura di cil xiv, 2620», a M. L. Caldelli, G. L. Gregori, S. Orlandi, *Atti della «XIV rencontre sur l'Épigraphie» in onore di Silvio Panciera con altri contributi di colleghi, allievi e collaboratori* (Roma, 18-21 ottobre 2006), Tituli, 9, p. 853-868. Roma, 2008.

Gutiérrez, A., «La ceràmica grisa de la costa catalana trobada a l'Esquerda (les Masies de Roda de Ter, Osona): procedència i producció a partir de l'aplicació de les tècniques d'anàlisi petrològica», a *Arqueo Mediterrània*, 10. Actes del I Congrés de Joves Investigadors en Arqueologia dels Països Catalans: la protohistòria als Països Catalans, 2008, p.187-190.

Járrega, R., «La crisi del segle III a l'àrea compresa entre *Tarraco* i *Saguntum*. Aproximació a partir de les dades arqueològiques», a Palahí, L.L., Nolla, J. M., Casas, J., *The countryside at the 3rd century. From Septimius Severus to the Tetrarchy. Studies on the rural world in the Roman period*, 3. Universitat de Girona, p. 105-139. Girona-Banyoles, 2008.

Járrega, R., Otiña, P., «Un tipo de ánfora tarraconense de época medioimperial (siglos II-III): La Dressel 2-4 evolucionada» a SFECAG, *Acte du congrès de l'Escala-Empuries* (1er-4 mai 2008). *Les productions céramiques en Hispanie tarraconaise (Ile siècle avant J-C - VIe siècle après J-C)*, p. 281-286. Marsella, 2008.

Koppel, E., Rodà, I., «La escultura de las villae de la zona del noreste hispánico: los ejemplos de Tarragona y Tossa de Mar», a *Actas del IV Coloquio Internacional de Arqueología en Gijón. Las villae tardorromanas en el occidente del Imperio: arquitectura y función* (Gijón, 26-28 octubre de 2006), p. 99-131. Gijón, 2008.

Macias, J. M., Menchon, J., Muñoz, A., Teixell, I., «Contextos cerámicos derivados de la transformación cristiana de la acrópolis de Tarragona (s. V-VI Dc)», a SFECAG *Acte du congrès de l'Escala-Empuries* (1er-4 mai 2008). *Les productions céramiques en Hispanie tarraconaise (Ile siècle avant J-C - VIe siècle après J-C)*, p. 287-293. Marsella, 2008.

Miras, Y., Ejarque, A., Riera, S., Orengo, H. , Palet, J. M., Julià, R., «Evolución microregional de un paisaje cultural pirenaico durante el Holoceno en base a los datos paleopolínicos y otros indicadores: el valle de Madriu (Andorra)», a *Actes del XVI International A.P.L.E. Symposium of Palynology* (Palma de Mallorca, 22-25 de setembre), p. 65. Palma, 2008.

Morell, N., Cortés, N., «Treballant el ferro: canvis i continuïtats al nord-est de la Península Ibèrica durant els segles II-I aC», a Miñarro, M., Valenzuela, S. (ed.), *Actes del I Congrés de Joves Investigadors en Arqueologia dels Països Catalans: la protohistòria als Països Catalans* (Vilanova del Camí, 18 i 19 de novembre de 2005), *Arqueo Mediterrània* 10, p. 113-121. Barcelona, 2008.

Orengo, H. A., Fiz, J. I., «The application of 3D reconstruction techniques in the analysis of ancient Tarraco's urban topography», a Posluschny, A., Lambers, K., Herzog, I. (ed.), *Layers of Perception. Proceedings of the 35th International Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA)* (Berlín, 2-6 d'abril de 2007). *Kolloquien zur Vor-und Frühgeschichte*, vol. 10. Bonn, Habelt, 2008.

Orengo, H. A., Fiz, I. «Integrating artistic representations into a GIS-managed environment», a E. Jerem, F. Redo, V. Szeverényi (ed.), *On the Road to Reconstructing the Past. Programs and Abstracts*, p. 216-217. Budapest, 2008.

Orengo, H. A., «Detection of Body Dump Sites and Clandestine Burials: a GIS-Based Landscape Approach», a Clark, J. T. i Hagemeister, M. (ed.), *Digital Discovery. Exploring New Frontiers in Human Heritage. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology. Proceedings of the 34th conference* (Fargo-United States, April 2006). *Archaeolingua* [publicació en línia], p. 185-190. Budapest, 2008.

Orengo, H. A., Palet, J. M.. «Multispectral satellite imagery and the detection of subsurface Roman field systems», a E. Jerem, F. Redo, V. Szeverényi (ed.), *On the Road to Reconstructing the Past. Programs and Abstracts*, p. 266-267. Budapest, 2008.

Palet, J. M., «Expansión de la ganadería y dinámica territorial durante la Antigüedad tardía en Cataluña: aportaciones desde la arqueología del paisaje», a *Hispania Romana, Actas do V Congresso de Arqueologia Peninsular* (14-19 setembre 2004), p. 385-398. Faro, 2008.

Rodà, I., «La figura de Agripa y la promoción de las obras públicas en Hispania», a *Actas del XII Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae* (Barcelona, 3-8 de setembre de 2002), p. 1.017-1.020. Barcelona, 2008.

Rodà, I., «Mensaje y propaganda en el mundo romano», a *Actas del XVIII Curso de Patrimonio Histórico El patrimonio del Patrimonio del paisaje epigráfico en la ciudad romana* (Reinosa, juliol 2007), p. 17-36. Reinosa, 2008.

Valenzuela, S., Padrós, N., «Colours. Taphonomical processes affecting Holocen mammal bones» a *Actes de Taphos'08, Quinta Reunión de Tafonomía y Fosilización* (Granada, 12-14 de junio de 2008). Abstract Volume, Instituto Geológico y Minero de España y Universidad de Granada, p. 106. Granada, 2008.

6.7. Articles en revistes de prestigi reconegut

Belarte, M. C. «Domestic architecture and social differences in northeastern Iberia during the Iron Age (c. 525-200 BC)», a *Oxford Journal of Archaeology*, 27.2, 2008, p. 175-199.

Belarte, M. C., «Habitat et pratiques domestiques des Ve-IVe s. av. n. è. dans la ville de Lattes», a *Gallia*, 65, 2008, p. 91-106.

Belarte, M. C., Noguera, J.: «El jaciments protohistòrics de Santa Madrona (Riba-roja) i Sebes (Flix), Ribera d'Ebre», a *Tribuna d'Arqueologia 2006-2007*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2008, p. 127-147.

Cabanes, D., Burjachs, F., Expósito, I., Rodríguez, I., Allué, E., Euba, I., Vergés, J. M.: «Formation processes through archaeobotanical remains: The case of the Bronze Age levels in Mirador cave, Sierra de Atapuerca, Spain», a *Quaternary International*, 2008, p. 160-173.

Carreras, C., Báscones, P., «Managing memory institutions portals: from HTML to CMS and towards applications in XML for multiplatforms», a *International Journal of Digital Culture and Electronic Tourism vol. 1*, n. 1, 2008, p.18-36.

Carreras, C. «Voices: A Virtual Exhibition as Alternative Model to the Forum 2004», a *DESIDOC Journal of Library and Information Technology*, vol. 28, n. 4, 2008, p. 92-100.

Casas, Ll., Briansó, J. L., Àlvarez, A., Benzzi, K., Shaw, J., «Archaeomagnetic intensity data from the Saadien Tombs (Marrakech, Morocco), late 16th century», a *Physics and Chemistry of the Earth*, volum 33/6-7, 2008, p. 474-480.

Ejarque, A., Miras, Y., Julia, R., Riera, S., Palet, J. M., Orengo, H. A., Euba, I., «Genesis and Holocene evolution of a high mountain cultural landscape in the Eastern Pyrenees: a microregional and interdisciplinary case-study in the Madriu valley (Andorra)» a *Terra Nostra* 2008/2, p. 73.

Fiz, J. I., «Simulando una vía de comunicación: el tramo de la vía romana entre el Coll de Panissars y Girona», a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 18, 2008, p. 203-215.

Gutiérrez, A., «Pedreres romanes al nord-est de la península ibèrica (actual Catalunya)», *Quarhis*, època II, núm. 4, 2008, p. 207-208.

Járrega, R., «La problemàtica històrica i arqueològica de Dertosa: estat actual dels coneixements i hipòtesi de treball», a *Butlletí Arqueològic*, època V, 28, 2008, p. 137-197.

Kallala, N., Sanmartí, J., Belarte, M. C., Ramon, J. *et alii*, «Recherches sur l'occupation d'Althiburos (région du Kef, Tunisie) et de ses environs à l'époque numide», a *Pyrenae*, 39, 1, 2008, p. 67-113.

Macias, J. M., Menchon, J. M., Muñoz, A., Teixell, I., «De seu del Concili Provincial a Seu Metropolitana. Treballs arqueològics a la Catedral de Tarragona (2000-2003)», a *Arqueologia Medieval* 03, 2008, p. 8-29.

Macias, J. M., Menchon, J., Muñoz, A., Teixell, I., «Arqueología de la Catedral de Tarragona», a «Especial Cataluña-1», *Ars Sacra*, 44, 2008, p. 42-48.

Mercado, M., Rodrigo, E., Flórez, M., Palet, J. M., Guitart, J., «El *castellum* de Can Tacó/Turó d'en Roïna (Montmeló-Montornès del Vallès, Vallès Oriental) i el seu entorn territorial», a *Tribuna d'arqueologia* 2007, Generalitat de Catalunya, 2008, p. 195-212.

Moncunill, N., Morell, N., «Reexcavando en los museos: novedades epigráficas en soportes de plomo», a *Palaeohispanica: Revista sobre lenguas y culturas de la Hispania antigua*, 8, 2008, p. 243-255.

Noguera, J., «Los inicios de la conquista romana de Iberia: los campamentos de campaña del curso inferior del río Ebro», a *Archivo Español de Arqueología*, 81, 2008, p. 31-48.

Orengo, H. A., Robinson, D. W., «Contemporary Engagements within Corridors of the Past. Temporal Elasticity, Graffiti and the Materiality of St Rock Street, Barcelona», a *Journal of Material Culture*, 13 (3), 2008, p. 267-286.

Otiña, P., Macias, J. M., «Documentació arqueològica del Fortí del Rei (S. XVIII): intervenció en el solar núm. 54 de l'avinguda de la reina Maria Cristina de Tarragona», a *Butlletí Arqueològic* 27, 2008, p. 289-305.

Padró, J., Pons, E., Castellano, N., Mascort, M., Morfin, M. *et alii*, «Memòria dels treballs arqueològics realitzats a Oxirrinc (El-Bahnasa, província de Mínia)» [durant la campanya de 2007], *Nilus*, 16, 2008.

Palet, J. M., Ejarque, A., Miras, Y., Riera, S., Euba, I., i Orengo, H.A., «Formes d'ocupació d'alta muntanya a la serra del Cadí (Alt Urgell) i la vall de Madriu-Perafita-Claror (Andorra): estudi diacrònic de paisatges culturals pirinencs», a *Tribuna d'Arqueologia* 2006, 2008, p. 229-253.

Rafel, N., Armada, X. L., Belarte, C., Fairén, S., Gasull, P., Graells, R., Morell, N., Pérez, A., Villalba, P., «El área minero-metalúrgica del Baix Priorat (Tarragona) en la Protohistoria. Explotación y redes de intercambio», a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 18, 2008, p. 245-269.

Rodà, I., Castellví, J., Nolla, J. M., «Els trofeus de Pompeu», a *Auriga*, 53, 24-25. 2008.

Rosada, G., Rodà, I., «*Otium et negotium*. Segni e significati nelle fonti, nella vita, negli spazi dei Romani e non solo», a *Historia Antiqua*, V/1, vol. 16, 2008, p. 13-22.

6.8. Publicacions en premsa

Alcaide, S., «1912-2008: Història de la recerca arqueològica a Son Peretó», a Riera, M., Cau, M. A., Sales, M. (ed.), *El jaciment tardoantic de Son Peretó (Manacor, Mallorca): excavació i adequació del sector oest*, Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca.

Àlvarez, A., Lapuente, M. P., Gutiérrez, A., Rodà, I., Pitarch, A., «The marmor of Tarraco or Santa Tecla stone (Tarragona, Spain)», Jockey, Ph. (ed.), *Proceedings of the VIII Internacional Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones (ASMOSLA). La Pierre dans tous ses états* (Aix-en-Provence, 8-12 juny 2006).

Belarte, M. C., «Maisons à cour et autres maisons complexes en Gaule méridionale : évolution de l'architecture, évolution des sociétés», *Documents d'Archéologie Méridionale*.

Belarte, M. C., Gailledrat, E., Principal, J., «Reconstructing domestic spaces: live, work and death in the Pech Maho *oppidum* (Sigean, Western Languedoc, France) », *Proceedings of the 13th European Association of Archaeologists* (Zadar-Croacia, 18-23 september 2007).

Belarte, M. C., «L'habitat de Lattara au Ve s. av. n. è. : urbanisme, organisation de l'espace et vie domestique», *Lattara*, 21, 2008.

Belarte, M. C., Gailledrat, E., Roux, J.-Cl., «Recherche dans la zone 1 de la ville de Lattara. Evolution d'un quartier d'habitation dans la deuxième moitié du Ve s», *Lattara*, 21, 2008.

Belarte, M. C., Bonet, H., Sala, F., «L'espai domèstic i l'organització de la societat ibèrica», *L'espai domèstic i l'organització de la societat ibèrica. Actes de la IV Reunió d'Arqueologia de Calafell (Calafell- Tarragona, 6 al 9 de març de 2007)*, Arqueo Mediterrània, 11.

Belarte, M. C., «Colonial contacts and protohistoric indigenous urbanism on the Mediterranean coast of the Iberian Peninsula», a Dietler, M., López-Ruiz, C. (ed.), *Colonialism in Ancient Iberia: Rethinking Phoenician, Greek and Indigenous Encounters*, University of Chicago.

Belarte, M. C., Olmos, P., Principal, J. C., «¿Los romanos 'iberizados'? Aportaciones romanas y tradiciones indígenas en la Hispania Citerior mediterránea», a *Atti del 17 Congresso Internazionale di Archeologia Classica Roma* (22-26 settembre 2008).

Belarte, M. C., «Techniques de construction et architecture protohistorique indigène dans le nord-est de la péninsule Ibérique», a *Grecs et non Grecs de la Catalogne à la Mer Noire*. Bibliothèque d'Archéologie Méditerranéenne et Africaine (BiAMA), Centre Camille-Jullian – École Française d'Athènes – École Française de Rome.

Belarte, M. C., «L'utilisation de la brique crue dans la Péninsule Ibérique durant la protohistoire et la période romaine», a *Actes du Colloque international 3e échanges transdisciplinaires sur les constructions en terre crue: la brique de terre crue*, Éditions de l'Esperou.

Belarte, M. C., Principal, J. C., «¿Los romanos 'iberizados'? Construcción romana y tradición indígena en la Hispania Citerior mediterránea», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 de settembre 2008). *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Belarte, M. C., Bonet, H., Sala, F., «L'espai domèstic i l'organització de la societat ibèrica», a *Actes de la IV Reunió d'Arqueologia de Calafell* (Calafell-Tarragona, 6 al 9 de març de 2007). Arqueo Mediterrània, 11 (2009).

Beltran, J., Cortès, A., «Noves aportacions sobre la *domus* de St. Iu de *Barcino*», a *Quarhis*, època II, núm. 5.

Moncunill, N., Morell, N., «Nova inscripció ibèrica a Puig Castellar», a *Palaeohispanica: Revista sobre lenguas y culturas de la Hispania antigua*.

Bermúdez, X., Monjo, M., Morell, N., Principal, J., «El yacimiento ibérico y medieval de la Serra de Mania (Alòs de Balaguer-Cubells-Foradada, comarca de la Noguera, Lleida)», a *IV Congreso de Arqueología Peninsular* (Faro-Portugal, 14-19 septiembre de 2004).

Bosch, F., Díaz, M., Macias, J. M., «La vil·la romana de la Burguera (Salou, *ager Tarraconensis*)», a *Simposi internacional de les vil·les romanes a la Tarraconense. Implantació, evolució i transformació* (Lleida, novembre de 2007).

Camarós, E., Padrós, N., Colominas, L., Valenzuela, A., Lladó, E., Tornero, C., Verdún, E., Andúgar, L., «¿Qué edad tienes? O la dificultad de estimar la edad a partir de los restos arqueofaunísticos», a *Actes de les I Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica. Dialogando con la Cultura Material* (Madrid, 3-5 de septiembre de 2008).

Carreras, C., Brito-Schimmel, P., «Metodología para la prospección geofísica en arqueología: Apuntes a partir de los trabajos de Iesso, Can Tacó, Molins Nous y El Goleró», *Saguntum*, 2008.

Carreras, C., «Military logistics along the Mar Exterior: The Atlantic route and Haltern 70 amphora distribution». A. P. P. Abreu Funari (ed.) *Studies of Roman Army*, 2008.

Carreras, C., Soto de, P., «La movilidad en época romana en *Hispania*: aplicaciones de análisis de redes (SIG) para el estudio diacrónico de las infraestructuras de transporte», a *Habis*, 2008.

Carreras, C., Prevosti, M., Strutt, K., «The *ager Tarraconensis* project (right side of river Francolí) (PAT): the application of geophysical survey to identify rural Roman settlement typologies», a *Archaeological Prospection*, 2008.

Carreras, C., Prevosti, M., Strutt, K., «*Ager Tarraconensis* project (right side of the river Francolí): geophysical surveys to identify rural Roman settlements typologies», a *Colóquio Internacional Transformações da paisagem: O impacto das cidades romanas no Mediterrâneo Occidental* (16 de maig de 2008). Castelo da Vide, 2008.

Carreras, C., «D'El Muijal a Xanten: noves visions del comerç romà del vi de la *Tarraconense*», a *El vi tarraconense i laietà: abir i avui. Actes del simposium* (Tarragona-Teià, 9-10 maig 2007).

Carreras, C., «SIG para todos: aplicaciones SIG en el ámbito de la didáctica y la difusión», a *V Simposio Internacional Sistemas de Información Geográfica y análisis arqueológico del territorio* (Mérida, 7 de novembre 2007). Añejos del Archivo Español de Arqueología.

Carreras, C., «Haltern 70: un estado de la cuestión a partir de la excavación de Cala Culip VIII», a *Simposium A costa portuguesa no panorama da rota Atlântica durante a época romana* (Lisboa, 17 de novembre de 2006).

Carreras, C., «La ruta Atlántica vista des de la Germania Inferior: aportaciones de las Haltern 70 de Xanten», a *Simposium A costa portuguesa no panorama da rota Atlântica durante a época romana* (Lisboa, 17 de novembre de 2006).

Carreras, C., Morais, R., Fabiao, C., (coord.), *A contribute for the study of the economy and trade in the Atlantic façade. From the Late Republic to the Early Empire period*. Sèrie Documenta, ICAC.

Carruesco, J., «Palacios, plazas, templos: las residencias de los dioses en los orígenes de la polis», a *Actes del Col·loqui Internacional Arquitecturas Celestiales* (Barcelona, 13-15 de setembre de 2006).

Carruesco, J., «La colère d'Aphrodite et d'Hélène dans la poésie grecque archaïque», a *Actes del Col·loqui internacional Clémence et châtiment* (París, 5-7 de desembre de 2006).

Carruesco, J., «Aphrodite, Homère et l'Anatolie», a *Homère et l'Anatolie*, París.

Carruesco, J., «Edipo nel teatro lirico del Novecento», a Pinotti, P., Stella, M. (ed.), *L'Edipo in viaggio. L'illusione edipica tra Vecchio e Nuovo Mondo*, Pavia.

Casas, A., Cosentino, P., Díaz, Y., Fiandaca, G., García, E., Himi, M., Lafuente, M., Martorana, R., Macias, J. M., Menchon, J. J., Muñoz, A., Sala, R., Teixell, I.: «Integrated archaeological and geophysical survey for searching the roman's augustus temple in Tarragona (Spain)», a *The material and the signs of history international meeting science and cultural heritage in the mediterranean area: diagnostics and conservation* (Roma, 2008).

Castellano, N., «La necrópolis saíta de Oxirrínco», a *Actas del III Congreso Ibérico de Egiptología*, (La Laguna, 11-14 setembre). Tenerife, 2008.

Castellano, N., «Deir el-Bahari» a *Historia National Geographic*, 50, Barcelona, 2008.

Cela, X., Noguera, J., Ros, A., «Els materials arqueològics del jaciment ibèric de la Serra de l'Espasa (Capçanes, Priorat) dipositats al Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus: evidències d'un santuari?», a *Revista d'Arqueologia de Ponent*.

Claveria, M., Koppel, E., Rodà, I., «Retrato femenino julio-claudio del teatro de Zaragoza» a *Homenaje al profesor Walter Trillmich*. 2007.

Claveria, M., Koppel, E., Rodà, I., «L'escultura romana», a *Catàleg del Museu Marés*.

Claveria, M., Koppel, E., «La escultura funeraria en piedra de los talleres de Tarraco», a *Actes del Congrés d'escultura provincial romana* (Arles, maig 2007).

Claveria, M., Koppel, E., «Dos fragmentos de frisos acantiformes al Conjunto Monumental de les Esglésies de Sant Pere d'Ègara», a *Merlet Butlletí Informatiu del Museu de Terrassa*, núm. 29.

Claveria, M., «Els *pulvini* de Llerona, les franqueses del Vallès, Can Modolell i Sant Martí de Provençals», a *Monografia del Museu de Granollers*.

Cortés, A., Guitart, J., «La arqueología de la casa romana en Cataluña», Meetings Between in the Ancient Mediterranean, a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre 2008)*. *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Díaz, M., Macias, J. M., «La vil·la romana de la Pineda/Cal·lípolis (Vila-seca, Tarragonès)», a *El Territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona* (Tarragona, 2006).

Domingo, J. A., Garrido, A., Mar, R., «El temple romà de Vic i la seva decoració arquitectònica», a *Ausa*, vol. 24, núm. 161.

Ejarque, A., Orengo, H.A., Aguntín, J. M. «Estratigrafia i evolució conceptual d'un paisatge de muntanya al massís del Garraf: la Maçana – Rovirós – Tèrmens (Begues)», a *Actes de la V Trobada d'estudiosos del Garraf*.

Euba, I. *Análisis antracológico de estructuras altimontanas en el valle de la Vansa-Sierra del Cadí (Alt Urgell) y en el valle del Madriu (Andorra): explotación de recursos forestales del Neolítico a época moderna*. Sèrie Documenta. ICAC.

Euba, I., Palet, J. M., «L'exploitation des ressources végétales dans les Pyrénées orientales durant l'holocène: analyse anthracologique des structures d'élevage, de four et de charbonnières dans l'Alt Urgell (Serra del Cadí) et la vallée du Madriu (Andorre)», a *Quaternaire*.

Flórez, M., Palet, J. M., «Asentamientos rurales y estructuración de la Layetania interior (Barcelona): romanización e impacto de los programas de organización territorial», a *actes del Colóquio internacional Transformações da paisagem. O impacto das cidades romanas no Mediterrâneo Occidental*. Évora.

Garcia, M. G., Moro, A., Tuset, F., *La seu episcopal d'Ègara. Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX*. Sèrie Documenta, 8. ICAC.

Gorostidi, D., «Urne arcaiche tuscolane: rilettura di CIL I2, 2849 e 2854», a Ghini, G. (ed.) Lazio & Sabina V. *Atti del Convegno Quinto Incontro di Studi sul Lazio e la Sabina* (Roma, 3-5 desembre 2007).

Gorostidi D., «Conservadurismo itálico y oficialidad romana: los colegios sacerdotales de la ciudad de Tusculum. Novedades a través del estudio de la documentación epigráfica» a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 setembre 2008). *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Guitart, J., «L'utilisation de l'eau dans la Catalogne romaine. Le cas de Iesso (Guissona)», a *Force hydraulique et machines à eau*

dans l'Antiquité romaine. Actes du Colloque International, le Pont du Gard (20-22 septembre de 2006).

Guitart, J., Carreras, C. (coord.) 2008, *Marques i terrisseries d'àmfores en el Pla de Barcelona* (Barcino). Coedició Institut d'Estudis Catalans i ICAC.

Guitart, J., Palet, J. M., Prevosti, M., Ruestes, C., «Ocupación y estructuración de la Cossetania oriental (Tarragona) de época ibérica al bajo imperio» (Actas del V Simposio Internacional de Arqueología de Mérida, 2007) a *Anejos Archivo Español de Arqueología*.

Gutiérrez, A., «Notas sobre las canteras del noreste de *Hispania* (actual Cataluña): propuesta de cronología y consideraciones preliminares», a Nogales, T., Beltrán, J. (ed.), *Marmora Hispaniae*, L'Erma de Bretschneider.

Jàrrega, R., «Estudi de les ceràmiques d'importació de la Solana», a E. Barrasetas (coord.), *Estudi de l'excavació arqueològica al jaciment de la Solana (Cubelles, el Garraf)*. Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 18. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Barcelona.

Jàrrega, R., «La crisi del segle III a l'àrea compresa entre *Tarraco* i *Saguntum*. Aproximació a partir de les dades arqueològiques», a *El món rural d'època romana-3. El camp al segle III. De Septimi Sever a la Tetrarquia* (Banyoles, 9 novembre 2007).

Jàrrega, R., «L'àrea del Baix Ebre», a *Les vil·les romanes a la Tarraconense, Implantació, evolució i transformació. Estat actual de la investigació del món rural en època romana* (Lleida, 28-30 novembre 2007).

Jàrrega, R., «La actuación política de Julio César: ¿proyecto o adaptación? ¿Modelo helenístico o tradición romana?», a *Polis. Revista de ideas y formas políticas de la Antigüedad Clásica*, 17. Alcalá de Henares.

Jàrrega, R., *El poblamiento rural romano en la Plana en época romana*, Publicacions de la Universitat Jaume I de Castelló, Castelló de la Plana.

Jàrrega, R., Sánchez, E., *La vil·la romana del Mas d'en Gras (Vila-seca, Tarragonès)*. Hic et nunc 3, ICAC. Tarragona.

Jàrrega, R., «The late Roman pottery imports in the East of Hispania Tarraconensis: an approach», a *LRCW 3rd international conference on late Roman coarse wares, cooking wares and amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry* (Parma / Pisa, Itàlia, 26-30 de març de 2008).

Jàrrega, R., «La producció vinícola i els tallers d'àmfores a l'ager *Tarraconensis* i l'ager *Dertosanus*», a *El vi tarraconense i laietà: ahir i avui. Actes del simpòsium*. Sèrie Documenta, ICAC.

Jàrrega, R., «L'àrea del Baix Ebre», a *Les vil·les romanes a la Tarraconense, Implantació, evolució i transformació. Estat actual de la investigació del món rural en època romana* (Lleida, 28-30 novembre 2007).

Jàrrega, R., «*Figlinae* y producción de ánforas en los territoria de *Tarraco* y *Dertosa*», en el 26è Congrés dels Rei *Cretariae Romanae Fautores*, Universitat de Cadis (Cadis, 28 de setembre-5 d'octubre 2008).

Koppel, E., «L'escultura romana de la vil·la dels Munts», a monografia sobre la vil·la dels Munts.

López, J., «El santuari paleocristià dels sants màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi en el suburbi a Tàrraco», a *Actes del Congrés Internacional Pau, Fructuós i el cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII)* (Tarragona, 19-21 de juny de 2008).

López, J., «El santuario paleocristiano de los mártires Fructuoso, Augurio y Eulogio en el suburbio de Tàrraco» a *Actas del XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana* (Toledo, 8-12 de setembre de 2008).

Macias, J., Remolà, J. A., «*Portus Tarraconensis*», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22 - 26 setembre 2008), *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Macias, J. M., Menchon, J., Muñoz, A., Teixell, I., «La acrópolis de Tàrraco y la implantación urbana del culto imperial en la capital de la *Hispania Citerior*», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 setembre 2008), *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Mascort, M., «L'Osireion d'Oxyrhynchos (El Bahnasa, Égypte)», a *Actes du colloque, Oxyrhynchos, un site de fouilles en devenir* (Cabestany, 14-15 d'abril de 2007).

Mascort, M., «El Osireion de Oxirrincó», a *Actas del III Congreso Ibérico de Egiptología*, (La Laguna, 11-14 setembre). Tenerife, 2008.

Miras, Y., Ejarque, A., Riera, S., Palet, J. M., Orengo, H., Euba, I., «Environnement et exploitation des vallées andorranes du Madriu-Perafita (Pyrénées orientales) au cours de l'Holocène à partir des données paléoécologiques et archéologiques: genèse d'un paysage culturel de haute montagne», a *Quaternaire*.

Miras, Y., Ejarque, A., Riera, S., Palet, J. M., Euba, I., Orengo, H., «Vegetation change and human landscape shaping in the Eastern Pyrenees (Madriu Valley, Andorra)», a les actes de *Non pollen palynomorphs contribution. Vegetation History and Archaeobotany Special Issue 2nd International Workshop on Non-Pollen Palynomorphs*.

Morell, N., «Metal·lúrgia al Serrat dels Tres Hereus (Casserres-Avià, Berguedà, Catalunya): el taller de forja del s. I aC», a *I Congreso Internacional de Minería y Metalurgia en el contexto de la historia de la humanidad: Pasado, presente y futuro*. Mequinença.

Morell, N., «El Serrat dels Tres Hereus (Casserres, Berguedà, Catalonia): Ferro e fabbro nel I sec. aC», a *Workshop di Archeometallurgia: dalla conoscenza alla fruizione*.

Morell, N., «Treballant el ferro: canvis i continuïtats al nord-est de la Península Ibèrica durant els segles II-IaC», a *I Congrés de Joves Investigadors en Arqueologia dels Països Catalans: La Protohistòria als Països Catalans*, Vilanova del Camí.

Morell, N., «El plomo en las manufacturas de base cobre: una visión diacrónica en el NE peninsular», a *V Simposio Internacional sobre Minería y Metalurgia Históricas en el Suroeste Europeo. Homenaje a Claude Domergue* (Lleó, 19-21 de juny de 2008).

Noguera, J., «Los campamentos romanos en el curso inferior del río Ebro durante la Segunda Guerra Púnica», a *20th International Congress of Roman Frontier Studies* (Lleó, 4-11 de setembre de 2006).

Noguera, J., «L'ús de les WebQuests en l'ensenyament de l'arqueologia: un exemple sobre l'aprenentatge de la gestió administrativa d'intervencions arqueològiques», a *Taula d'Història: el valor social i educatiu de la Història*, Seminari Internacional de Didàctica de la Història (Barcelona, juliol de 2007).

Noguera, J., Tarradell-Font, N. «Noticia sobre las monedas del campamento romano de la Segunda Guerra Púnica de la Palma (l'Aldea, Tarragona)», a *XIII Congreso Nacional de Numismática* (Cadis, 22-24 d'octubre de 2007).

Olmos, P., «Adaptació metro lògica grega en l'arquitectura ibèrica de Catalunya: Puig de Sant Andreu d'Ullastret i Mas Castellar de Pontós», a *Cypsela*, Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona, Girona.

Olmos, P., «Adaptació metro lògica grega en l'arquitectura ibèrica: Puig de Sant Andreu d'Ullastret i Mas Castellar de Pontós», a *Cypsela*, 17.

Olmos, P., «Aproximació a la metrologia ibèrica a Catalunya (segles V-II aC)», a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 19.

Padrós, N., Valenzuela, S., «Gestió ramadera i paisatge a l'ager *Tarraconensis*. Una aproximació arqueozoològica», a *El territori i els seus recursos. El món rural d'època romana, Studies on the rural world in the roman period*, 4. Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona i Grup de Recerca Arqueològica del Pla de l'Estany, Girona.

Palet, J. M., Orengo, H. A., Fiz, J. I., «Análisis planimétrico digital de la red viaria y del parcelario en el *ager Tarraconensis*: formas del paisaje y articulación del territorio», a *Anejos del Archivo Español de Arqueología*, juny 2008.

Palet, J. M., Fiz, J. I., Orengo, H. A., «Centuriació i estructuració de l'*ager* de la colònia *Barcino*, anàlisi arqueomorfològica i modelació del paisatge», a *Quarhis*, desembre 2008.

Palet, J. M., Orengo, H. A., Ejarque, A., Euba, I., Miras, Y., Riera, S., «Formas de paisaje de montaña y ocupación del territorio en los Pirineos orientales en época romana: estudios pluridisciplinares en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) y en la Sierra del Cadí (Cataluña)», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 setembre 2008), *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Palet, J. M. (ed.), *Estudi arqueomorfològic del barri de la Satalia en el context de la muntanya de Montjuïc (Barcelona): aproximació historicogeogràfica i dinàmica territorial*. Hic et Nunc, ICAC.

Palet, J. M., Fiz, I., Orengo, H. A., «Centuriació i estructuració de l'*ager* de la colònia *Barcino*, anàlisi arqueomorfològica i modelació del paisatge», a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*.

Palet, J. M., «Expansión de la ganadería y dinámica territorial durante la Antigüedad tardía en Cataluña: aportaciones desde la arqueología del paisaje», a *Actes del IV Congreso de Arqueología Peninsular (2004)*, Faro.

Palet, J. M., Riera, S., *Activitats agràries i modelació antròpica en el territori de la colònia Barcino: aproximació des de l'arqueomorfologia i la palinologia*, Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans.

Palet, J. M., Orengo, H. A., Ejarque, A., Euba, I., Miras, Y., Riera, S., «Formas de paisaje de montaña y ocupación del territorio en los Pirineos orientales en época romana: estudios pluridisciplinares en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) y en la Sierra del Cadí (Cataluña)», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 setembre 2008), *Bollettino di Archeologia* [en línia].

Puche, J. M., López, J., «Metrología y proporciones en las basílicas paleocristianas de Tàrraco: la basílica septentrional del complejo suburbano de San Fructuoso y la basílica del anfiteatro» a *Actas del XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana*.

Pons, E., «Yacimiento Arqueológico de Oxirrincó, (El- Bahnasa), Egipto: Habitación nº 4 de la Tumba Saíta nº 14», a *Boletín del Museo Arqueológico Nacional*, 2008.

Pons Mellado, E., «Últimos descubrimientos en la tumba saíta nº 14: cámara funeraria nº 6, del Yacimiento Arqueológico de Oxirrincó (El- Bahnasa, Egipto)», a *Actas del Tercer Congreso Ibérico de Egiptología (La Laguna, 11-14 setembre)*. Tenerife, 2008.

Puche, J. M., López, J., «Forma i proporció en l'arquitectura paleocristiana. El cas de la basílica septentrional del Francolí de Tarragona» a *Trobada sobre Esglésies Rurals de la Tardoantiguitat* (Esparraguera, 25-27 d'octubre, 2008). Abadia de Montserrat.

Puche, J. «Sobre la necessitat d'una normalització de la documentació gràfica en arqueologia» al *FordARQ'08* (Barcelona, 25, juny, 2008), Barcelona [publicació en línia].

Reig, M., Carruesco, J., «Fontenelle i els Nous Diàlegs dels Morts. Unes Vides Paral·leles a la manera de Llucià», a Mestre, F. (ed.), *Lucian of Samosata, Greek Writer and Roman Citizen*. Barcelona, 2009.

Riera, M., Cau, M. A., Alcaide, S., Sales, M., Munar, M., «El yacimiento arqueológico de Son Peretó (Mallorca-Baleares)», a *Zona Arqueológica, 11, Bárbaros y romanos en Galia e Hispania (ss. V-VI d. C.)*, vol. III. Catálogo de grandes yacimientos. Madrid.

Riera, M., Sales, M., Munar, M., Alcaide, S., Cau, M. A., «El conjunt paleocristià de Son Peretó (Manacor, Mallorca): projecte de revisió i adequació», a *I Jornades d'Arqueologia de Balears*, Palma de Mallorca.

Selma, S., Jàrrega, R., Menargues, J., «Fars i torres alimares al País Valencià», a *Ocupació, organització i defensa del territori durant la transició medieval*. Barcelona.

Soto de, P. «La red de comunicaciones romana en Cataluña», a *Actas del V Simposio Internacional de Arqueologia de Mérida*, organitzat per l'Institut Arqueològic de Mérida (Mérida, 7-10 de novembre de 2007).

Soto de, P., «Transport accessibility and cost in the NW Hispania», a R. Morais i C. Carreras (ed.), *A contribute for the study of the economy and trade in the Atlantic Façade, from the Late Republic to the Early Empire period*, Sèrie Documenta, ICAC.

Tarradell, N., Noguera, J., «Avance al estudio de las monedas del Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Tarragona)», a *XIII Congreso Nacional de Numismática* (Cadis, 22-24 d'octubre de 2007).

Williams, D.F., Carreras, C. 2008, «Fish-sauce amphorae in Roman Britain: a panoramic view of a 'salted' business», a *Journal of Roman Pottery Studies*.

7. ESPAI WEB, EXPOSICIONS I ALTRES ACTIVITATS DE DIFUSIÓ

7.1. La pàgina web de l'ICAC

Des del 2003 la pàgina web de l'ICAC (www.icac.net) ha anat evolucionant al mateix ritme que l'activitat de l'Institut. El maig del 2008 l'ICAC ha posat en funcionament un nou espai que recull els continguts de la web anterior però en millora l'estructura i el disseny, n'agilita la l'administració i permet la inclusió de més continguts. Aquesta nova web és un reflex de l'adaptació de l'ICAC a la creixent i canviant realitat de les TIC.

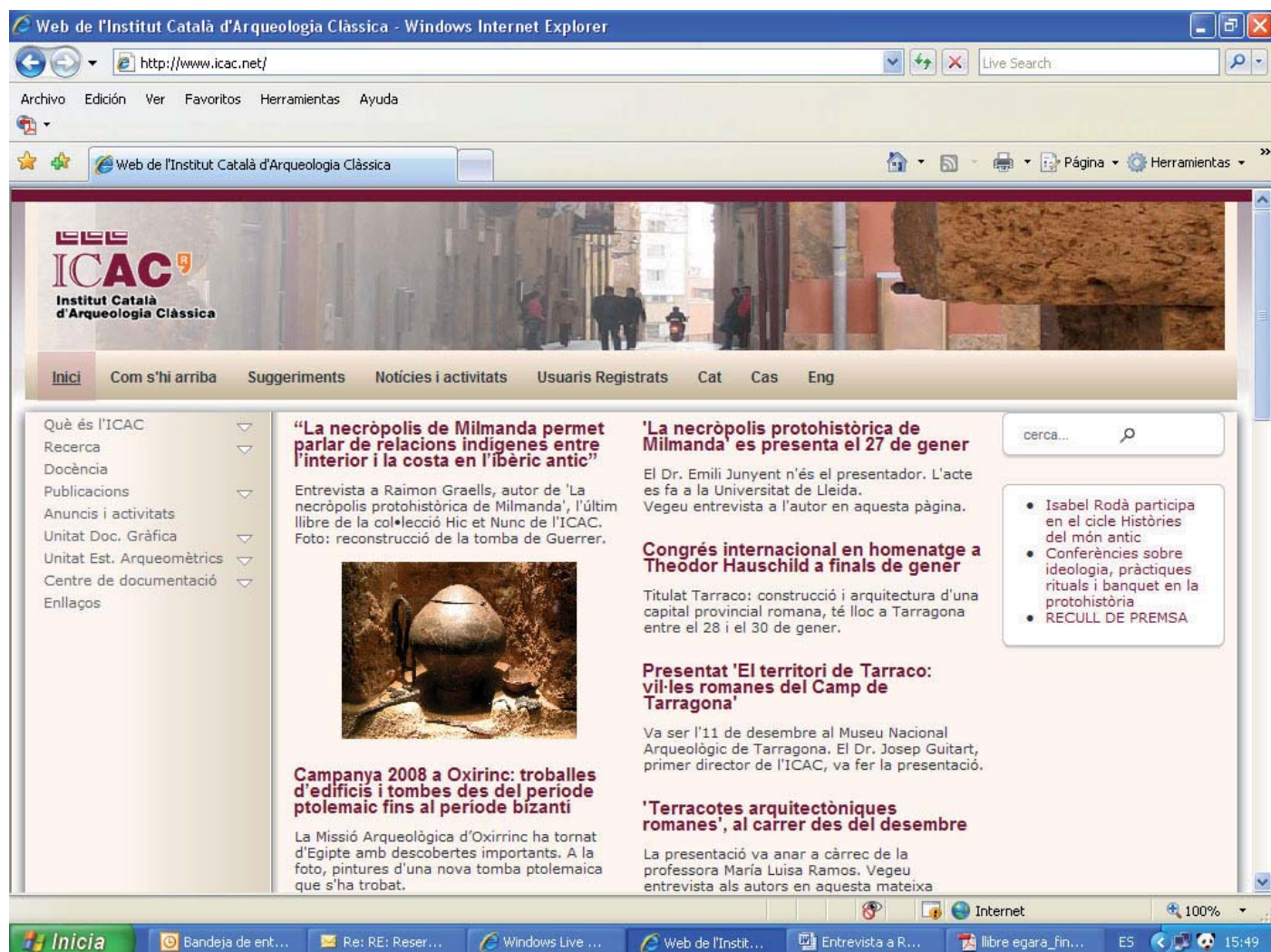
Durant el 2008 la web ha tingut una mitjana de 800 visites diàries i 20.000 visites mensuals (anualment, doncs, s'arriba a les 240.000 visites). Els documents en format pdf més descarregats són convocatòries i jornades (per exemple, del Col·loqui Internacional d'Art Romà Provincial a Mèrida) i els articles dels investigadors, cosa que fa que el nombre total sigui 240.000. La mitjana d'articles científics descarregats mensualment ha estat de 500, és a dir, 6.000 anuals. Concretament, els deu articles més descarregats al llarg de l'any han estat els que mostra el quadre següent (vegeu també les descàrregues

del mes de novembre com a exemple):

Per tal de socialitzar la tasca investigadora i editora de l'ICAC, a la web també s'hi pengen les publicacions de l'ICAC en format pdf al cap d'uns mesos de la publicació en paper. El 2008 s'hi han penjat les obres següents: *Les basíliques paleocristianes del suburbi occidental de Tarraco* (Documenta, 4), *Les imitacions de vaixella fina importada a la Hispania Citerior* (Documenta, 6), *La vil·la romana dels Hospitals* (Hic et Nunc, 1), *La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona* (Hic et Nunc, 2).

D'altra banda, la web també vol ser una font d'informació i difusió de referència de les activitats relacionades amb l'arqueologia, organitzades per l'ICAC o per altres institucions, tant d'aquí com estrangeres. Les notícies, els reportatges i les entrevistes de la portada de la web responen a aquesta voluntat. Vegeu a la pàgina següent, com a exemple, la portada del 15 de desembre de 2008.

	Els 10 arxius més descarregats de la web de l'ICAC	Descàrregues mensuals (novembre 2008)
1	Macias, J. M.; Remolà, J. A. (2005): «La cultura material de Tarraco-Tarracona (<i>Hispania Tarraconensis-Regnum Visigothorum</i>): ceràmica común y ánforas»	32
2	Macias, J. M. (2004): «Arquitectura domèstica»	32
3	Macias, J. M. (2005): «Els assentaments rurals com a espai de residència: l'exemple del <i>territorium</i> de Tàrraco»	31
4	Rodà, I.; Koppel, Ewa M. (2008): «La escultura de las <i>villae</i> de la zona del nores-te hispànic: los ejemplos de Tarragona y Tossa»	29
5	Palet, J. M. (2006): «Dynamique du peuplement et activités agro-pastorales durant l'âge du Bronze dans les massifs du Haut Champsaur et de l'Argentierois (Hautes-Alpes)»	27
6	Macias, J. M. (2003): «Les termes públiques de l'àrea portuària de Tàrraco: carrer de Sant Miquel de Tarragona»	23
7	Palet, J. M. (2005): «Estructuras agrarias en el territorio de Tarraco (Tarragona): organizacion y dinámica del paisaje en época romana»	23
8	Garcia, M.; Macias, J.M.; Pociña, C.A.: (2005) «Les termes públiques de Tàrraco i la monumentalització de la façana marítima de la ciutat (Tarragona, Tarra-gonès)»	22
9	Bosch, F.; Macias, J. M.; Menchon, J. J.; Muñoz, A.; Teixell, I. (2005): «La transformació urbanística de l'acròpolis de Tarracona»	22
10	Orengo, H. A.; Ejarque, A. (2008): «Metodología aplicada en el análisis del paisaje del Massís del Garraf»	22

Portada de la web de l'ICAC, desembre del 2008.

7.2. Participació de l'ICAC en exposicions i altres projectes de divulgació arqueològica

- 22 de gener de 2008

Presentació del documental *La via Augusta a Catalunya* produït per Ars Livia amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya, el diari *El Punt*, la Fundació i2cat i l'empresa TVL.

- 4 de febrer de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco «Grècia i les Guerres Mèdiques», en el marc del cicle de conferències sobre Cultura Clàssica per a alumnes d'Ensenyament Secundari, organitzat per la Sociedad Española de Estudios Clásicos (Secció Catalana). Reus.

- 11 de febrer de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco titulada «Prometeu: Variacions sobre un mite», en el marc del cicle de conferències «Els grans mites de Grècia i la seva tradició», organitzat pel Centre Cultural Casa Elizalde a Barcelona.

- 18-23 de febrer de 2008

Participació en l'organització del cicle de conferències «Els materials arqueològics i la seva aplicació didàctica», organitzat pel camp d'Aprenentatge de Tarragona i l'ICAC, del 18 al 23 de febrer. Tarragona.

- 18 de febrer de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà i la Dra. Anna Gutiérrez titulada «Els marbres romans. Tipus i classificació amb materials arqueològics», en el marc del cicle de conferències «Els materials arqueològics i la seva aplicació didàctica», organitzat pel camp d'Aprenentatge i l'ICAC, del 18 al 23 de febrer. Tarragona.

- 19 de febrer de 2008

Conferència del Dr. Ramón Járrega titulada «La ceràmica romana. Tipus i classificació amb materials arqueològics», en el marc del cicle de conferències «Els materials arqueològics i la seva aplicació didàctica», organitzat pel camp d'Aprenentatge i l'ICAC, del 18 al 23 de febrer. Tarragona.

Conferència del Dr. Ramon Járrega «La ceràmica romana. Tipus i classificació amb materials arqueològics».

- 20 de febrer de 2008

Conferència del Dr. Josep M. Macias titulada «Com desgranar Tarraco de Tarragona?», en el marc del cicle de conferències «Els materials arqueològics i la seva aplicació didàctica», organitzat pel Camp d'Aprenentatge i l'ICAC, del 18 al 23 de febrer. Tarragona.

Conferència del Dr. Josep M. Macias titulada «Com desgranar Tarraco de Tarragona?».

- 21 de febrer de 2008

Conferència del Dra. Isabel Rodà titulada «L'ICAC: arqueologia i ensenyament», en el marc del cicle de conferències «Els materials arqueològics i la seva aplicació didàctica», organitzat pel Camp d'Aprenentatge i l'ICAC, del 18 al 23 de febrer. Tarragona.

- 25 de març de 2008

Conferència de la Dra. Esther Pons titulada «El yacimiento arqueológico de Oxyrrinco (El-Bahansa)», en el marc del curs «Civilización y Arqueología egipcia», realitzat al centre aula cultural ISIS. Madrid.

- 23 de febrer de 2008

Participació en l'acte de celebració del retorn de l'estàtua original de l'Esculapi al jaciment d'Empúries, un cop finalitzat

l'estudi d'identificació i reconstrucció d'aquesta estàtua.

- 27 de febrer de 2008

Presentació del projecte Althiburos a l'Aula Magna de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona que dirigeix el Prof. J. Sanmartí (UB) i la Dra. Carme Belarte (ICREA-ICAC).

- Març 2008

Assessorament per part de la Dra. Isabel Rodà i de la Dra. Carme Belarte del documental *Empúries* del programa-documental Històries de Catalunya que TV3 va emetre el dia 1 d'octubre de 2008.

- 5 de març de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco titulada «Grècia i les Guerres Mèdiques», en el marc del cicle de conferències sobre cultura clàssica per a alumnes d'ensenyament secundari, organitzat per la Sociedad Española de Estudios Clásicos (Secció Catalana). Tortosa.

- 27 de març de 2008

Xerrada informativa sobre l'empresa INLAND GEO, distribuïdora oficial dels aparells TOPCOM.

- 16 d'abril

Col·laboració de J. Padró, C. Piedrafita, E. Subias, E. Pons i M. Mascort en l'elaboració del catàleg de l'exposició «Los tesoros sumergidos de Egipto», del 16 d'abril al 28 de setembre, Matadero de Legazpi, Madrid.

Coberta del catàleg de l'exposició.

- 21 d'abril de 2008

Presentació del llibre *El Catàleg monumental del terme de Sarrià. De la prehistòria a l'antiguitat tardana*, a la Sala de Plens del districte de Sarrià-Sant Gervasi (Barcelona) a càrrec de la Dra. Marta Prevosti.

- 24 d'abril de 2008

Participació en l'organització de les jornades «Museus, agents del canvi social i el desenvolupament» organitzades per l'Associació de Museòlegs de Catalunya, l'ICOM i l'ICAC. Tarragona.

Conferència inaugural a càrrec del Sr. Jordi Peiret, vicepresident de l'ICOM (Espanya) i administrador de l'ICAC, i de la Sra. Montserrat Caballero, representant territorial de l'Associació de Museòlegs de Catalunya.

- 24 d'abril de 2008

Conferència de Josep Maria Palet «El projecte Satalia: Patrimoni, investigació i urbanisme» de les jornades «Museus, agents del canvi social i el desenvolupament» organitzades per l'Associació de Museòlegs de Catalunya, l'ICOM i l'ICAC. Tarragona.

- 24 de abril de 2008

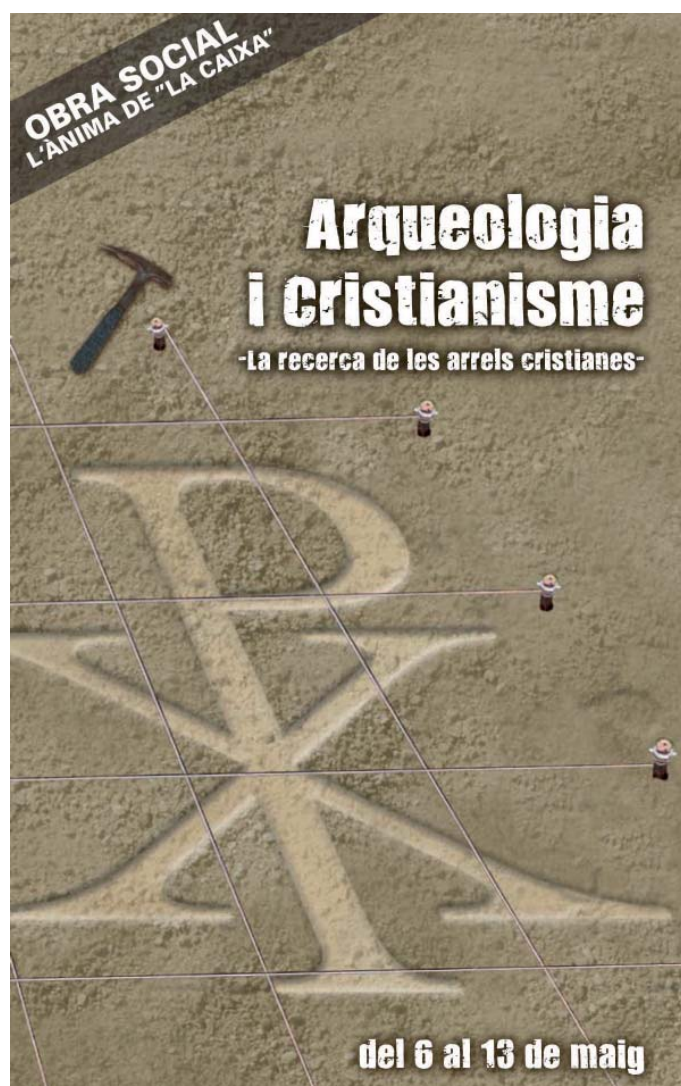
Conferència del Dr. Josep M. Palet i Ferran Puig titulada «El Projecte Satalia. Patrimoni, investigació i urbanisme a Barcelona», en el marc de la Jornada vinculada en el Dia Internacional dels Museus «Museus, agents de canvi social i desenvolupament», organitzada amb l'Associació de Museòlegs de Catalunya i l'ICOM. Tarragona.

- 6-13 de maig de 2008

Participació en l'organització del cicle de conferències «**Arqueologia i Cristianisme. La recerca de les arrels cristianes**», organitzades amb la Fundació la Caixa, el Museu Bíblic Tarraconense, del 6 al 13 de maig. Tarragona.

• 8 de maig de 2008

Conferència de G. Garcia, A. Moro i F. Tuset titulada «**Sant Pere de Terrassa: la creació i monumentalització d'una seu episcopal sense ciutat**», en el marc del cicle de conferències «Arqueologia i cristianisme. La recerca de les arrels cristianes», organitzades amb la Fundació la Caixa, el Museu Bíblic Tarraconense, del 6 al 13 de maig. Tarragona.

Portada del tríptic informatiu del cicle «Arqueologia i cristianisme».

• 13 de maig de 2008

Conferència d'A. Casas, P. Cosentino, J. M. Macias, J. M. Menchon, A. Muñoz, R., Sala i I. Teixell titulada «**Les excavacions arqueològiques i prospeccions geofísiques a la catedral de Tarragona**», en el marc del cicle de conferències «Arqueologia i Cristianisme. La recerca de les arrels cristianes», coorganitzat amb la Fundació la Caixa, el Museu Bíblic Tarraconense i l'ICAC, del 6 al 13 de maig. Tarragona.

• 14 de maig de 2008

• 14 de maig de 2008

Conferència d'A. Casas, P. Cosentino, J. M. Macias, J. M. Menchon, A. Muñoz, R., Sala, I. Teixell titulada «**Les excavacions arqueològiques i prospeccions geofísiques a la catedral de Tarragona**» en el marc del cicle de conferències organitzat pel Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

• 14 de maig de 2008

Conferència de la Dra. Esther Pons titulada «**Yacimiento Arqueológico de Oxirrinco (El- Bahnasa), Egipto, campaña 2005-2007**», en el marc del cicle «El Antiguo Egipto», realitzat en el centre de la Fundación Caja Castilla La Mancha. Albacete.

• 22-24 de maig de 2008

Organització, conjuntament amb el Museu d'Història de Tarragona i el Festival de Cinema Arqueològic d'Irún, del «**Cicle de cinema arqueològic**» en el marc de les activitats de Tàrraco Viva.Tarragona.

Coberta del full informatiu del Cicle de cinema arqueològic.

• 22-25 de maig de 2008

Participació de l'ICAC amb un estand institucional en les jornades de divulgació històrica romana «**Tàrraco viva**», organitzades pel Museu d'Història de Tarragona.

Vista de l'estand que l'ICAC tenia a «Tarraco viva».

- 30 de juny de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco titulada «**La tragèdia grega a l'obra de Lorca**», dins del cicle de conferències «El llegat grecollatí del teatre occidental», organitzat pel Col·legi de Doctors i Llicenciats del 30 de juny al 4 de juliol. Barcelona.

- 7-18 de juliol de 2008

Participació en el «**II Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso**», organitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona, l'ICAC i el Patronat d'Arqueologia de Guissona.

Presentació de la investigadora en formació de l'ICAC Núria Padrós Font en el Curs d'Arqueologia de Guissona.

Vista dels estudiants que van assistir al Curs d'Arqueologia de Guissona.

- 17 de setembre de 2008

Ingrés del Dr. Josep Guitart com a membre acadèmic electe a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi titulat amb la lectura del text «**L'arqueologia i els orígens de les ciutats romanes de Catalunya**». Barcelona.

El Dr. Josep Guitart llegint el seu discurs d'ingrés.

El Dr. Josep Guitart rep la medalla com a membre acadèmic electe a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

- 27 i 28 de setembre

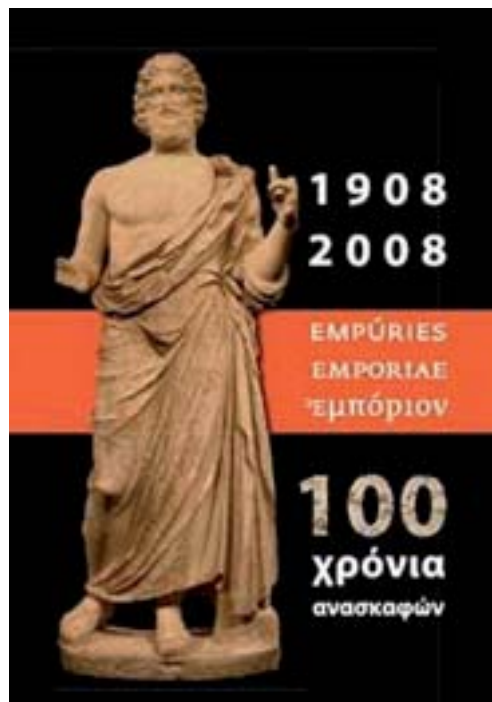
Visites guiades al jaciment de Can Tacó efectuades per la directora de les excavacions, Esther Rodrigo en el marc de les «Jornades Europees de Patrimoni».

- 15 de novembre de 2008

Conferència de Núria Morell titulada «*Operari metalla: miners i metal·lúrgics en època romanorepublicana*», en el marc del cicle de conferències «A l'entorn de l'arqueologia: el treball en el passat», organitzat pel Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses. Tona.

- 19-21 de novembre 2007

Participació de l'ICAC a la Setmana de la Ciència, coordinada a Tarragona per la URV. L'ICAC, en col·laboració del Camp d'Aprenentatge de Tarragona, va presentar un taller sobre medicina romana amb diverses activitats destinades tant als alumnes de primària com d'ESO i batxillerat.

Pòster de les jornades.

Vista de l'estand de la Setmana de la Ciència on participava l'ICAC.

- 25-28 de novembre de 2008

Presentació de les publicacions de l'ICAC en el marc de les jornades «*Empúries: 100 anys d'excavacions*» organitzades per l'Institut Cervantes d'Atenes en col·laboració amb el Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries. Atenes.

- 27 de novembre - 4 de desembre

Participació en l'organització del cicle de conferències «*Recerca externa i museus de la demarcació de Tarragona*», organitzada amb l'Associació de Museòlegs de Catalunya i celebrada a l'ICAC. Tarragona.

- 27 de novembre de 2008

Conferència del Dr. Josep M. Macias titulada «*El Pla Director de la vil·la romana de la Llosa*», en el marc de la reunió «*Recerca externa i Museus de la delegació de Tarragona*», organitzada amb l'Associació de Museòlegs de Catalunya i celebrada en el Museu d'Amposta. Amposta.

- 1 de desembre de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «*L'aigua i cultura a l'antiga Roma*» en el cicle de conferències «*Els dilluns d'aigua i cultura*» organitzat pels Amics de la UNESCO de Barcelona. Barcelona.

- 2 de desembre de 2008

Conferència de la Dra. Isabel Rodà titulada «*Presentació de l'ICAC i estratègies de recerca*», en el marc de les Jornades de Recerca externa i museus de la demarcació de Tarragona «*Experiències, actualitat i apunts de futur*», organitzada amb l'Associació de Museòlegs de Catalunya i realitzada en el Museu de Montsià. Amposta.

- 4 de desembre de 2008

Conferència del Dr. Jesús Carruesco titulada «*Arqueologia de Grècia: Religió i Territori*», en el marc del cicle de

conferències «Els dijous de Grècia», organitzat per la Societat d'Amics de la UNESCO. Barcelona.

Publicacions en revistes de divulgació general

Carruesco, J., «**Alejandro, capital de los últimos faraones**», a la revista *Historia de National Geographic*, núm. 53, juliol 2008.

Carruesco, J. «**Viator**», article publicat a la revista *Tercer Carril* de l'empresa Abertis. Juny, 2008.

Gutiérrez, A., «**Aproximació a l'explotació de pedra en època romana: les pedreres de Roda de Berà**», *BOI*, núm. 20, p. 15-19. 2008.

Mascort, M., «**Tutankhamon**», a la revista *Historia de National Geographic*, núm. 53, juliol 2008.

Mascort, M., «**Los últimos descubrimientos en el yacimiento de Oxirrinco (El Bahnsa, Egipto)**», a la revista *Historia de National Geographic*, núm. 53, juliol 2008.

Padró, J., «**Herederos del Egipto faraónico**», *Muy Interesante Historia*, núm. 15, gener 2008.

Rodà, I., Aquilué, X., «**Ampúrias: la gran colonia griega en Iberia**», *Historia de National Geographic*, núm. 57, novembre 2008.

7.3. Mitjans de comunicació (ràdio, televisió i premsa)

Participació en programes de ràdio

→ Ràdio Barcelona-Cadena Ser, *Hola L*

Josep M. Macias

Prospeccions geofísiques en la Catedral de Tarragona

27 de març de 2008

→ Catalunya Ràdio

Gemma Fortea

Mitologia i actualitat a Grècia

15 d'abril de 2008

→ Radio Cambrils, *La Peixera*, «Patrimoni Col·lectiu»

Josep M. Macias

Publicació *Guia Virtual de la Llosa*

20 d'abril de 2008

→ Tarragona Ràdio, *Evoluciona*

Itxaso Euba

Troballes al Molí del Salt, els pobladors d'Andorra i el Cadí, i què ens diuen els carbons.

16 de juny de 2008

→ Cadena Pirenaica de Ràdio i Televisió

J. M. Palet, H. A. Orengo

Roda de premsa sobre els treballs arqueològics a la vall del

Madriu-Perafita-Claror

4 de juliol 2008, a les 11:00

→ Tarragona Ràdio

Marta Prevosti

El projecte *Ager Tarraconensis*

30 de juliol de 2008

→ Ràdio Cambrils, *La Peixera*, «Patrimoni Col·lectiu»

Josep M. Macias

Prospeccions geofísiques de la Llosa

15 d'octubre de 2008

→ Tarragona Ràdio

Isabel Rodà

5è aniversari de l'ICAC

7 d'octubre de 2008

→ Ràdio Premià

Marta Prevosti

Col·laboració de l'ICAC amb l'Ajuntament de Premià en l'estudi de la vil·la de la Gran Via-Horta Farrerons

2 de desembre de 2008

Participació en programes de televisió

→ TV3

Isabel Rodà

Entrevista Pla de Museus

18 de març de 2008

→ Cadena Pirenaica de Ràdio i Televisió

J. M. Palet, H. A. Orengo

Roda de premsa sobre els treballs arqueològics a la vall del Madriu-Perafita-Claror

4 de juliol de 2008, a les 11:00

→ TV3- documental

Isabel Rodà de Llanza, Carme Belarte (Producció de TV3, MAC-Empúries i Ajuntament de l'Escala)

Empúries: l'ànima de Catalunya

1 d'octubre de 2008

→ Televisió de Cambrils

Josep M. Macias

Reportatge de les prospeccions geofísiques de la Llosa

8 d'octubre de 2008

→ TV3 comarques

Josep M. Macias

Prospeccions geofísiques de la Llosa

10 d'octubre de 2008

→ Catalunya Ràdio

J. Padró i M. Mascort

Les excavacions arqueològiques al jaciment d'Oxirinc

18 d'octubre de 2008

Podeu trobar el dossier de premsa com a annex d'aquesta Memòria.

8. OBJECTIUS ESTRATÈGICS I INDICADORS DE SEGUIMENT

PLA ESTRATÈGIC 2007-2012

8.1. TAULA SOBRE EL GRAU D'ASSOLIMENT DELS OBJECTIUS OPERATIUS FIXATS PER AL 2008

Per assolir els objectius operatius fixats en el pla estratègic cal desenvolupar activitats, serveis i productes. Seguidament enunciem aquells que hi contribueixen més directament i que afecten a l'any 2008.

NOTA: la numeració de les activitats correspon a la classificació utilitzada en el pla estratègic (2007-2012).

Eix 1. L'organització, l'equipament i el govern de l'Institut			
Objectiu estratègic 1: Completar i millorar l'estructura organitzativa i l'equipament de l'Institut, amb l'objectiu d'aconseguir millorar-ne el funcionament per assolir els resultats programats.			
OBJECTIUS OPERATIUS			
1.1.	Nomenar i posar en funcionament el Consell científic assessor de l'Institut.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	1.1.1. Nomenar el membres del Consell científic assessor durant l'any 2008.	Iniciat	
	1.1.2. Establir les normes de funcionament i el calendari del Comitè científic assessor.	No iniciat	
1.2.	Incrementar i millorar l'equipament de l'Institut, especialment el de les unitats de suport a la recerca.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	1.2.1. Mantenir i ampliar l'equipament necessari per al funcionament òptim de l'Institut al mateix temps que es vagi amortitzant.	Acomplert	Vegeu apartat 1.4 pàg. 11
	1.2.2. Adquirir periòdicament el programari informàtic per adaptar-nos a les noves tecnologies amb aplicació en el camp de l'arqueologia.	Acomplert	Vegeu apartat 1.4 pàg. 11 i apartat 3.2 pàgs. 103-108
	1.2.3. Adquirir periòdicament maquinària i programaris per a les unitats de suport a la recerca per mantenir-ne la capacitat de servei en el camp de la documentació, les analítiques i la documentació gràfica.	Acomplert	Vegeu apartat 1.4 pàg. 11 i apartat 3.2 pàgs. 103-108
	1.2.4. Implantar amb l'IPHES i els		

	Serveis científicotècnics de la URV una oferta de serveis de suport a la recerca en el camp de la prehistòria i l'arqueologia clàssica. Amb aquesta activitat es pretén poder adquirir i desenvolupar de manera conjunta els grans equipaments que si no serien difícilment sostenibles.	Iniciat	
1.3.	Impulsar i consolidar 9 grups de recerca de l'ICAC a l'any 2012 i participar en 2 grans equips d'investigació.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	1.3.1. Vegeu l'Annex 2 del Pla estratègic.	Iniciat	Vegeu indicadors
	1.3.2. Participar en les convocatòries públiques de captació de recursos humans com són els programes Ramón y Cajal, ICREA, Juan de la Cierva, Beatriu de Pinós, Formació d'investigadors (FI), Formació de professors universitaris (FPU), Formació del personal investigador (FPI).	Acomplert	En el decurs del 2008 s'ha aconseguit: 1 becari Juan de la Cierva, 1 becari Beatriu de Pinós i 1 becària FI
	1.3.3. Implantar les convocatòries pròpies de captació de personal investigador en el nivells següents: investigadors en formació, investigadors postdoctorals, investigadors júnior i sènior.	Iniciat	La nova convocatòria per a la contractació d'investigadors en formació no es va poder obrir fins el mes de gener de 2009
	1.3.4. Crear les places d'investigadors que permetin impulsar i coordinar els 9 grups de recerca. Per al 2008 es preveu la creació de 4 llocs de treball.	Acomplert	Vegeu apartat 1.2, pàgs. 9-11
	1.3.5. Desenvolupar l'adscripció d'investigadors d'altres institucions, especialment les universitàries.	Iniciat	

Eix 2. La recerca de l'Institut i el seu posicionament envers Catalunya i Europa

Objectiu estratègic 2: Posicionar la recerca de l'Institut en el marc de referència europeu i ser un institut d'excel·lència en l'àmbit català. Les activitats científiques dutes a terme a Catalunya i la presència de missions arqueològiques de l'Institut juntament amb d'altres estratègies de col·laboració als països de l'entorn mediterrani seran els eixos principals d'actuació. També ho serà la difusió científica dels resultats.

OBJECTIUS OPERATIUS

2.1.	Dur a terme projectes de recerca de referència en l'àmbit de l'arqueologia de Catalunya i comptar amb a la presència de missions arqueològiques a d'altres països de l'entorn mediterrani.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	2.1.1. Desenvolupar projectes de recerca de referència a Catalunya, especialment en el camp de la planimetria arqueològica urbana, els estudis de territori, la implantació de les TIC a l'arqueologia, la formació i gestió de corpus i bancs de dades.	Acomplert	Vegeu apartat 2.1, pàgs. 17-33 apartat 2.3 pàgs. 81-90
	2.1.2. Mantenir la investigació a llarg termini en els jaciments arqueològics on l'ICAC és un referent: Tàrraco, Iesso, Can Tacó, el poblament protohistòric a la vall inferior de l'Ebre, etc.	Acomplert	Vegeu apartat 2.1.1., pàgs. 17-26 i apartat 2.1.2, pàgs. 40-41.
	2.1.3. Aprovar un nou pla d'actuació de la Missió Arqueològica d'Oxirinc amb el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, la Universitat de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili per als anys 2008-2010 que permeti continuar la recerca arqueològica d'aquest important jaciment d'Egipte.	Acomplert	Vegeu apartat 2.1.1, pàgs.27-29
	2.1.4. Establir nous acords amb la Universitat de Barcelona que permeti seguir investigant en els jaciments d'Altibhuros (Tunísia).	Iniciat	
	2.1.5. Impulsar la presència d'investigadors de l'ICAC en investigacions arqueològiques a la Mediterrània, especialment a França, Itàlia, Grècia i Xipre.	Acomplert	Vegeu apartat 2.2, pàgs. 75-79 i apartat 2.1, pàgs. 28-31

2.4.	Participar en la gestió d'alguns dels grans bancs de dades de l'arqueologia clàssica europea.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	2.4.1. Desenvolupar i participar, entre d'altres, en les bases de dades i corpus següents: CSIR, CIL, AD VILLAM, EURYDICE.	Acomplert	Vegeu apartat 2.1.3, pàgs. 55-56, apartat 2.1.4, pàgs. 64-65 i apartat 2.3.3, pàgs. 94-95
2.5.	Consolidar l'edició de publicacions de referència, promoure reunions científiques i presentar els resultats de la recerca a la comunitat internacional.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	2.5.1. Mantenir i augmentar el nombre de publicacions de l'ICAC (col·leccions Documenta i Hic et Nunc) i de coedicions (CSIR, URV, UB, etcètera).	Acomplert	Vegeu apartat 6.3, pàgs. 168-168
	2.5.2. Preparar les reunions científiques que ens permetin presentar els resultats dels nostres avenços científics i promoure la presentació dels resultats en reunions científiques promogudes per d'altres institucions.	Acomplert	Vegeu apartats 6.1 i 6.2, pàgs. 143-150
	2.5.3. Promoure la presència al nostre país de les reunions científiques internacionals que periòdicament s'organitzen per Europa i que per ara no hi ha hagut l'oportunitat de rebre.	Acomplert	Vegeu apartats 6.1, 6.2, pàgs. 143-150 i apartat 3.1 pàgs. 99-102
2.6.	Impulsar la presència de les unitats de suport a la recerca i del Centre de documentació i biblioteca en l'àmbit europeu.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	2.6.1. Desenvolupar la Unitat de documentació gràfica per avançar amb les noves tecnologies del dibuix assistit, la topografia, la fotogrametria i la realitat virtual.	Acomplert	Vegeu apartat 3.2, pàgs. 103-108
	2.6.2. Desenvolupar la Unitat d'estudis arqueomètrics per consolidar el seu lideratge estatal en el camp dels estudis petrològics i arqueològics dels marbres, les ceràmiques i altres materials	Acomplert	Vegeu apartat 3.1, pàgs. 99-102.

	petris.		
	2.6.3. Desenvolupar el Centre de documentació i biblioteca per atendre les necessitats dels investigadors de l'arqueologia clàssica, especialment la dels membres de l'ICAC. Durant els propers anys es posarà l'accent en la documentació i difusió del fons Pere de Palol, la catalogació de la biblioteca de la Reial Societat Arqueològica per incloure-la en el catàleg col·lectiu de les biblioteques universitàries catalanes.	Acomplert	Vegeu apartat 3.3, pàgs. 109-115
	2.6.4. Implantar amb l'IPHES i els Serveis científicotècnics de la URV una oferta de serveis de suport a la recerca en el camp de la prehistòria i l'arqueologia clàssica. Amb aquesta oferta, que es presentarà com una confederació de serveis, es vendrà la marca Campus URV Tarragona, que pot suscitar un gran interès en el nostre àmbit de la recerca i millorarà l'eficiència i la capacitat dels centres que hi participarem.	Iniciat	

Eix 3. L'Institut i la formació avançada en l'espai europeu d'educació superior (EEES)			
Objectiu estratègic 3: Consolidar els estudis de postgrau i doctorat en què participa l'Institut i mantenir una àmplia oferta de cursos i seminaris de formació avançada en arqueologia clàssica.			
OBJECTIUS OPERATIUS			
3.1.	Aprovar l'acreditació administrativa del Màster oficial interuniversitari en arqueologia clàssica i mantenir-ne un nombre d'alumnes suficient.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	3.1.2. Implantar estratègies de difusió del Màster que mantinguin un nombre mínim de 20 alumnes per curs.	Acomplert	Vegeu apartat 5.2., pàgs. 137-138
	3.1.3. Mantenir el programa de beques per als estudis del Màster que, alhora, permet iniciar els estudiants en el camp de la recerca i els connecta amb d'altres universitats europees.	Iniciat	Vegeu apartat 1.2, pàg. 8 i 5.2, pàg. 137

3.2.	Assolir el nombre mínim de 3 tesis doctorals aprovades cada any a partir de l'any 2009.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	3.2.1. Establir processos d'avaluació i seguiment semestral de les tesis que estan elaborant els doctorands amb relació contractual amb l'ICAC.	Iniciat	
	3.2.2. Iniciar els programa de contractes per a l'elaboració de tesis doctorals en el camp de l'arqueologia clàssica per incorporar-les en els grups de recerca de l'ICAC.	Iniciat	Vegeu apartat 4, pàgs.117-135

Eix 4. La transmissió del coneixement per al gaudi i el creixement social

Objectiu estratègic 4: Augmentar i millorar les activitats de tot tipus que condueixin a la transmissió del coneixement de la cultura clàssica i dels pobles que hi hagin estat relacionats per al gaudi i el creixement social.

OBJECTIUS OPERATIUS			
4.1.	Impulsar l'aplicació de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) per posar en valor les restes arqueològiques catalanes.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	4.1.1. Investigar l'ús de les TIC per als muntatges museogràfics i les pàgines web que tinguin relació amb la difusió de les restes arqueològiques.	Acomplert	Vegeu apartat 2.3.2. pàg. 86-89
	4.1.2. Establir acords de col·laboració amb empreses d'innovació en el camp de les TIC per avançar en l'ús d'aquestes tecnologies a l'hora de posar en valor les restes arqueològiques i la difusió del món clàssic.	Iniciat	
4.3.	Aconseguir un creixement anual significatiu en el nombre de visites i descàrregues d'arxius del web de l'ICAC. I potenciar el treball en xarxa a través d'una intranet.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	4.3.1. Desenvolupar el web de l'Institut i les innovacions que hi estan associades per esdevenir un espai de referència en l'àmbit de l'arqueologia catalana	Iniciat	Vegeu apartat 7.1, pàgs. 183-187

	recollint i mantenint actualitzada la informació sobre les activitats i la recerca que es duu a terme.		
	4.3.2. Convertir el web en el portal de referència de l'activitat de l'ICAC i de la producció científica dels seus investigadors.	Iniciat	Vegeu apartat 7.1, pàgs. 183-186
4.4.	Incrementar el paper de l'Institut en l'organització de conferències, exposicions i altres activitats de difusió.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	4.4.1. Integrar el paper de l'ICAC en les activitats de difusió de l'arqueologia i el llegat grecoromà de Catalunya col·laborant, d'una banda, amb els mitjans de comunicació i participant, de l'altra, en iniciatives d'institucions de qualsevol àmbit.	Acomplert	Vegeu apartat 6 i 7.2
	4.4.2. Participar en fires científiques i d'altres manifestacions de promoció de la recerca.	Acomplert	Vegeu apartat 7.2, pàgs. 187-192

Eix 5. El creixement econòmic dels recursos propis de l'Institut

Objectiu estratègic 5: Augmentar de forma significativa els recursos econòmics obtinguts a través de l'activitat de l'Institut i que, juntament amb les aportacions de la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya, permetran assolir els objectius fixats.

OBJECTIUS OPERATIUS

	Incrementar el nombre de projectes de recerca la gestió dels quals l'assumeixi l'Institut.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
5.1.	5.1.1. Impulsar l'acció de l'Institut com a eina eficaç i eficient a l'hora de gestionar els recursos assignats per al desenvolupament de projectes de recerca de l'arqueologia clàssica. S'oferiran les avantatges legals que emparen l'activitat de la recerca (IVA, contractació pública, etc.).	Iniciat	
5.2.	Incrementar el nombre de contractes per al desenvolupament de projectes de recerca i d'encàrrecs de prestació de serveis i consultoria de les unitats de suport a la recerca.		

	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	5.2.1. Elaborar estratègies de difusió de les activitats de les nostres unitats de recerca per promoure'n la contractació.	Iniciat	
	5.2.2. Promoure la marca Campus URV Tarragona com a lloc de referència per a la bona execució de les ciències auxiliars de l'arqueologia.	Iniciat	
	5.2.3. L'acreixement continuat dels coneixements tècnics i tecnològics de les unitats de suport a la recerca els permet establir un lideratge important en l'àmbit d'aquestes activitats.	Iniciat	
5.3.	Millorar la quantia dels ingressos obtinguts per via competitiva i el volum dels recursos econòmics d'altri gestionats per l'Institut.		
	ACTIVITATS RELACIONADES:	Grau d'assoliment	Observacions
	5.3.1. Participar en convocatòries públiques que puguin aportar un increment dels recursos gestionats per l'Institut, especialment en les convocatòries d'àmbit europeu.	Iniciat	En el decurs del 2008 s'han presentat diversos projectes a les convocatòries d'ajuts FEDER, Cultural Heritage i MED
	5.3.2. Liderar i promoure la participació conjunta, amb d'altres institucions europees, per obtenir recursos gestionats i/o coordinats per l'ICAC.	Iniciat	S'ha iniciat la base de dades europea <i>Ad villam</i> i s'han aconseguit dos projectes Batista i Roca en col·laboració amb universitats i centres de recerca de la Gran Bretanya.

8.2. TAULA D'INDICADORS DE SEGUIMENT

Indicadors	Previsió 2008	Aconseguit	Observacions
Indicadors dels objectius: 1.1. a 1.4.			
Eix 1. L'organització, l'equipament i el govern de l'Institut			
Grups de recerca liderats per l'Institut	1	----	En el decurs del 2008 s'ha seguit treballant en el procés de consolidació del grup de recerca Ciutat i Territori
Contractació de personal:			
Investigadors	14	14	
Investigadors en formació i becaris	13	13	
Suport a la investigació	11	11	
Administració i serveis	10	10	
Indicadors dels objectius: 2.1. a 2.6.			
Eix 2. La recerca de l'Institut i el seu posicionament envers Catalunya i Europa			
Nombre de projectes de recerca	29	30	Els principals projectes s'han ubicat a: Catalunya (23), Espanya (1), Andorra (1), França (1), Egipte (3) i Tunísia (1).
Participació en missions arqueològiques a d'altres països de l'entorn mediterrani	3	3	Andorra, Tunísia i Egipte
Nombre de projectes europeus	0	0	
Bancs de dades europeus d'arqueologia clàssica	2	3	Base de dades <i>Ad Villam</i> , base de dades <i>Forma Orbis Imperi Romani</i> i <i>Eurydice</i> : base de dades d'escultura romana
Publicacions			
En llibres preparats per publicar per l'ICAC	5	6	
En llibres preparats per publicar per altres editorials	5	6	
Articles en actes de reunions científiques de prestigi reconegut	7	14	

Articles en revistes de prestigi reconegut	8	10	
Reunions científiques:			
Organitzant-les i coorganitzant-les	3	4	
Participant-hi	7	40	
Nombre de documents incorporats al fons documental	300	4.610	
Indicadors dels objectius: 3.1. a 3.4.			
Eix 3. L'Institut i la formació avançada en l'espai europeu d'educació superior (EEES)			
Nombre de titulats en el Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica	15	15	
Seminaris i altres cursos internacionals	4	4	
Tesis doctorals llegides	3	3	
Indicadors dels objectius: 4.1. a 4.6.			
Eix 4. La transmissió del coneixement per al gaudi i el creixement social			
Contractes per transferència del coneixement			
Nombre de visites al web de l'ICAC	200.000	240.000	
Nombre de descàrregues d'arxius de la web de l'ICAC	70.000	240.000	Dins el nombre de descàrregues d'arxius en un càlcul provisional hem observat que, 500 dels articles que es baixen cada mes, són de contingut científic.
Conferències	6	10	
Col·laboració en exposicions i d'altres activitats	2	5	
Indicadors dels objectius: 5.1. a 5.5.			
Eix 5. El creixement econòmic dels recursos propis de l'Institut			

Ingressos per contractes, convenis o obtinguts per via competitiva	368.595	475.768	
Recursos econòmics d'altri gestionats per membres de l'ICAC	120.964	176.185,32	

